

โครงสร้างของสถาบันที่มีการจัดการแบบเบ็ดเสร็จ (Total Institution)
ที่นำหลักการชุมชนบำบัด (Therapeutic Community) มาประยุกต์ใช้
กรณีศึกษาศูนย์ฟื้นฟูสมรรถภาพผู้ติดยาเสพติด ลาดหลุมแก้ว

โดย

นายกฤษฎา แก้วเกลี้ยง

วิทยานิพนธ์นี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตร
สังคมวิทยาและมานุษยวิทยา มหาวิทยาลัยมหิดล
สาขาวิชาการวิจัยทางสังคม
คณะสังคมวิทยาและมานุษยวิทยา มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์
ปีการศึกษา 2558
ลิขสิทธิ์ของมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์

โครงสร้างของสถาบันที่มีการจัดการแบบเบ็ดเสร็จ (Total Institution)
ที่นำหลักการชุมชนบำบัด (Therapeutic Community) มาประยุกต์ใช้
กรณีศึกษาศูนย์ฟื้นฟูสมรรถภาพผู้ติดยาเสพติด ลาดหลุมแก้ว

โดย

นายกฤษฎา แก้วเกลี้ยง

วิทยานิพนธ์นี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตร
สังคมวิทยาและมานุษยวิทยา มหาวิทยาลัยมหิดล
สาขาวิชาการวิจัยทางสังคม
คณะสังคมวิทยาและมานุษยวิทยา มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์
ปีการศึกษา 2558
ลิขสิทธิ์ของมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์

THE STRUCTURE OF TOTAL INSTITUTION WHICH APPLIES
THERAPEUTIC COMMUNITY APPROACH
A CASE STUDY OF LAD LUM KAEW DRUG ADDICTS
REHABILITATION CENTER

BY

MR.KRISSADA KAEWKLIANG

A THESIS SUBMITTED IN PARTIAL FULFILLMENT OF THE REQUIREMENTS
FOR THE DEGREE OF MASTER OF ARTS IN SOCIAL RESEARCH
FACULTY OF SOCIOLOGY AND ANTHROPOLOGY
THAMMASAT UNIVERSITY
ACADEMIC YEAR 2015

COPYRIGHT OF THAMMASAT UNIVERSITY

มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์
คณะสังคมวิทยาและมานุษยวิทยา

วิทยานิพนธ์

ของ

นายกฤษฎา แก้วเกลี้ยง

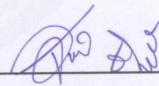
เรื่อง

โครงสร้างของสถาบันที่มีการจัดการแบบเบ็ดเสร็จ (Total Institution)
ที่นำหลักการชุมชนบำบัด (Therapeutic Community) มาประยุกต์ใช้
กรณีศึกษาศูนย์ฟื้นฟูสมรรถภาพผู้ติดยาเสพติด ลาดหลุมแก้ว

ได้รับการตรวจสอบและอนุมัติ ให้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตร
สังคมวิทยาและมานุษยวิทยา มหาวิทยาลัยมหามบัณฑิต สาขาวิชาการวิจัยทางสังคม

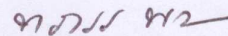
เมื่อวันที่ 11 สิงหาคม พ.ศ.2559

ประธานกรรมการสอบวิทยานิพนธ์

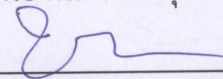
(อาจารย์ ดร.จันทน์ เจริญศรี)

กรรมการและอาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์

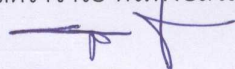
(อาจารย์ ดร.ทรงสิริ พุทธงชัย)

กรรมการสอบวิทยานิพนธ์

(รองศาสตราจารย์ ดร.พงษ์สวัสดิ์ สวัสดิพงษ์)

คณบดี

(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.อนุสรณ์ อุณโณ)

หัวข้อวิทยานิพนธ์	โครงสร้างของสถาบันที่มีการจัดการแบบเบ็ดเสร็จ ที่นำหลักการชุมชนบำบัดมาประยุกต์ใช้ กรณีศึกษาศูนย์ฟื้นฟูสมรรถภาพผู้ติดยาเสพติด ลาดหลุมแก้ว
ชื่อผู้เขียน	นายกฤษฎา แก้วเกลี้ยง
ชื่อปริญญา	สังคมวิทยาและมานุษยวิทยามหาบัณฑิต
สาขาวิชา/คณะ/มหาวิทยาลัย	สาขาวิชาการวิจัยทางสังคม คณะสังคมวิทยาและมานุษยวิทยา มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์
อาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์	อาจารย์ ดร.ทรงสิริ พุทธงษ์ชัย
ปีการศึกษา	2558

บทคัดย่อ

งานศึกษาวิจัยเรื่องนี้จัดทำขึ้นเพื่อศึกษาลักษณะเชิงโครงสร้างของศูนย์ฟื้นฟู ลาดหลุมแก้ว สืบเนื่องจากผู้ศึกษาค้นพบในเบื้องต้นว่า ศูนย์ฟื้นฟูดังกล่าวเป็นสถาบันที่มีการจัดการ แบบเบ็ดเสร็จที่อ้างอิงโครงสร้างของตนเองกับหลักการชุมชนบำบัด ซึ่งแนวคิดทั้งสองชุดมีจุดเน้นที่ แตกต่างกันอย่างชัดเจน โดยงานศึกษาวิจัยเรื่องนี้ได้นำมโนทัศน์สถาบันที่มีการจัดการแบบเบ็ดเสร็จ ของ Erving Goffman และหลักการชุมชนบำบัดมาใช้เป็นมโนทัศน์เร้าความรู้สึกในการวิเคราะห์ ส่วน ระเบียบวิธีวิจัยนั้น ผู้ศึกษาใช้ระเบียบวิธีวิจัยเชิงคุณภาพ ด้วยการเก็บข้อมูลผ่านการสัมภาษณ์ และการสังเกตอย่างมีส่วนร่วม

สำหรับผลการศึกษา พบว่า ในภาพรวม ศูนย์ฟื้นฟู ลาดหลุมแก้วมีลักษณะเชิง โครงสร้างเป็นสถาบันที่มีการจัดการแบบเบ็ดเสร็จตามแนวคิดของ Erving Goffman โดยทางศูนย์ ฟื้นฟูฯมองสมาชิกในฐานะบุคคลที่ต้องถูกจัดการ และเมื่อมองเข้าไปในรายละเอียดจะเห็นได้ว่า ทางศูนย์ฟื้นฟูฯมีการกีดกันไม่ให้สมาชิกออกไปมีปฏิสัมพันธ์กับบุคคลในสังคมภายนอก ซึ่งอำนาจ สูงสุดในการควบคุมยังคงอยู่ที่เจ้าหน้าที่ โดยทางศูนย์ฟื้นฟูฯจัดให้สมาชิกทำกิจกรรมตามตารางเวลาที่ กำหนดไว้ในช่วงเวลาเดียวกันและบนพื้นที่เดียวกันเป็นประจำทุกวัน นอกจากนี้ ทางศูนย์ฟื้นฟูฯยังมี การล่วงละเมิดความเป็นส่วนตัวของสมาชิกด้านต่างๆอยู่ตลอดเวลา ทั้งนี้ หากสมาชิกคนใดกระทำ

สิ่งที่ละเมิดกฎเกณฑ์ของศูนย์ฟื้นฟูฯ สมาชิกคนนั้นก็จะถูกเจ้าหน้าที่จัดให้เข้าโปรแกรมเฉพาะที่มีทั้งลักษณะของการลงโทษและลักษณะของการช่วยเหลือ

อย่างไรก็ตาม จากการศึกษาทางศูนย์ฟื้นฟูฯ ลาดหลุมแก้วนำหลักการชุมชนบำบัดมาประยุกต์ใช้ก็ได้ทำให้ลักษณะเชิงโครงสร้างของศูนย์ฟื้นฟูฯ ในแง่มุมมองเกี่ยวกับอำนาจมีความแตกต่างจากอำนาจในมโนทัศน์สถาบันที่มีการจัดการแบบเบ็ดเสร็จของ Erving Goffman กล่าวคือ ศูนย์ฟื้นฟูฯ ลาดหลุมแก้วมีการใช้อำนาจควบคุมสมาชิกถึง 2 ชั้น ได้แก่ การควบคุมจากเจ้าหน้าที่และการควบคุมจากสมาชิกด้วยกันเอง สำหรับในส่วนการควบคุมกันเองของสมาชิกนั้น ทางศูนย์ฟื้นฟูฯ ได้กำหนดให้สมาชิกแจ้งข้อบกพร่องต่อกัน เมื่อพบเห็นการกระทำที่ละเมิดกฎเกณฑ์ของศูนย์ฟื้นฟูฯ ซึ่งสภาพการณ์ดังกล่าวก่อให้เกิดการล่วงละเมิดความเป็นส่วนตัวของสมาชิกขนาดใหญ่ขึ้น นอกจากนี้ ศูนย์ฟื้นฟูฯ ยังมีระบบการเลื่อนชั้นทางสังคม ทั้งในส่วนการเลื่อนชั้นทางสังคมในกลุ่มสมาชิกด้วยกันเอง และการเลื่อนชั้นทางสังคมจากสมาชิกกลายเป็นเจ้าหน้าที่ อันแสดงถึงการที่หลักการชุมชนบำบัดได้เข้ามาทำให้เกิดสภาพการณ์ที่สมาชิกถูกควบคุมอย่างมาก เนื่องจากสมาชิกได้ถูกทำให้กลายเป็นเครื่องมือของการควบคุมกันเองอีกชั้นหนึ่ง แม้ว่าทางศูนย์ฟื้นฟูฯ จะมีการเลื่อนชั้นทางสังคมให้สมาชิกได้เข้ามามีส่วนร่วมในการใช้อำนาจผ่านการเลื่อนชั้นทางสังคม แต่การเลื่อนชั้นทางสังคมดังกล่าวก็เป็นไปเพื่อทำให้การควบคุมจากศูนย์กลางมีประสิทธิภาพมากขึ้น มิได้เป็นการเลื่อนชั้นทางสังคมเพื่อทำให้สมาชิกมีอำนาจในลักษณะที่เป็นอิสระอย่างแท้จริง

คำสำคัญ : ลักษณะเชิงโครงสร้าง, สถาบันที่มีการจัดการแบบเบ็ดเสร็จ, ชุมชนบำบัด

Title	The Structure of Total Institution which Applies Therapeutic Community Approach A Case Study of Lad Lum Kaew Drug Addicts Rehabilitation Center
Author	Mr.Krissada Kaewkliang
Degree	Master of Arts
Department/Faculty/University	Social Research Faculty of Sociology and Anthropology Thammasat University
Thesis Advisor	Songsiri Putthongchai, Ph.D.
Academic Years	2015

ABSTRACT

This research aims to study structural characteristics of Lad Lum Kaew Drug Addicts Rehabilitation Center. The Inspiration for doing this research came from findings of its preliminary study. The researcher found that the Lad Lum Kaew Drug Addicts Rehabilitation Center has operated by the principles of “total institution” coined by Erving Goffman. At the same time, it is stated to implement the “therapeutic community” approach. These two principles are greatly diverse in their central concerns. Therefore, the researcher sensitizes the two concepts, “total institution” and “therapeutic community” to analyze the drug rehabilitation center. To explore the structural characteristics of the center, the researcher utilize qualitative methodology. Participatory observation and interview techniques are used for collecting data.

The findings show that the Lad Lum Kaew Drug Addicts Rehabilitation Center is structured in the form “total institution”. Inmates are treated as targets of manipulation. Freedom in everyday life is very limited. Their time and space are tight.

Total power remains to officers. If inmates break rules, they will be placed into specific programs. Violation of personal privacy is common.

Moreover, due to the implementation of the therapeutic community principles, the center multiplies the proportion of control over the inmates. The inmates become surveillance tools for the center to monitor their peers. Hence, privacy violation at this rehabilitation center accordingly multiplies. The difference between the center and other total institutions is also that the center contains positional mobility systems, horizontal and vertical. Even though the inmates can be promoted, that is for the use of the center. Total power still remains to the officers.

Keywords: Structure Characteristics, Total Institution, Therapeutic Community

กิตติกรรมประกาศ

วิทยานิพนธ์เล่มนี้จะสำเร็จไม่ได้เลย หากปราศจากความร่วมมือร่วมใจของบุคคลต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับผู้ศึกษาที่คอยให้การชี้แนะแนวทางการทำวิทยานิพนธ์ให้บังเกิดผลสัมฤทธิ์ตามที่มุ่งหมาย ตลอดจนให้ข้อมูลที่เป็นประโยชน์ต่อการทำวิทยานิพนธ์เล่มนี้ โดยอันดับแรก ผู้ศึกษาขอขอบพระคุณกรมคุมประพฤติ กระทรวงยุติธรรมเป็นอย่างสูงที่ได้กรุณาอนุญาตให้ผู้ศึกษาเข้าเก็บข้อมูลในศูนย์ฟื้นฟูฯ ลาดหลุมแก้วแห่งนี้ อันจะก่อให้เกิดประโยชน์ในเชิงการสร้างองค์ความรู้เพื่อยกระดับการดำเนินงานบำบัดฟื้นฟูผู้ติดยาเสพติดต่อไป

สำหรับบุคคลกลุ่มแรกที่มีส่วนสำคัญอย่างยิ่งในการทำให้วิทยานิพนธ์เล่มนี้สำเร็จลุล่วงได้ก็คือ เจ้าหน้าที่และผู้ติดยาเสพติดที่เข้ารับการบำบัดฟื้นฟูในศูนย์ฟื้นฟูฯ ลาดหลุมแก้ว โดยในส่วนของเจ้าหน้าที่นั้น ผู้ศึกษาขอขอบพระคุณเจ้าหน้าที่ทุกท่านที่กรุณาให้ข้อมูลเกี่ยวกับการดำเนินงานบำบัดฟื้นฟูผู้ติดยาเสพติดของทางศูนย์ฟื้นฟูฯ อย่างเต็มที่และเป็นกันเอง เกินความคาดหมายของผู้ศึกษา จนผู้ศึกษารู้สึกได้ถึงน้ำใจไมตรีที่เจ้าหน้าที่ทุกท่านมอบให้ ผู้ศึกษาจึงยังสามารถจำภาพแห่งความประทับใจนั้นได้อย่างไม่ลืมนึกมาจนถึงทุกวันนี้ โดยเจ้าหน้าที่ทุกท่านไม่ได้ให้เพียงความรู้ที่เป็นข้อมูลในการทำวิทยานิพนธ์แก่ผู้ศึกษาเท่านั้น แต่ยังสามารถสร้างความรู้สึกอึดใจให้แก่ผู้ศึกษาตลอดระยะเวลาที่ผู้ศึกษาทำการลงพื้นที่เก็บข้อมูลอีกด้วย แม้ว่าผู้ศึกษาจะเป็นเพียงนักศึกษาระดับปริญญาตรีที่ไม่ได้มีความสำคัญแต่อย่างใดต่อทางศูนย์ฟื้นฟูฯ แต่เจ้าหน้าที่ทุกท่านก็ได้ให้ความกรุณาแก่ผู้ศึกษาเป็นอย่างมาก เช่นเดียวกับผู้ติดยาเสพติดที่เข้ารับการบำบัดฟื้นฟูฯ ในศูนย์ฟื้นฟูฯ ลาดหลุมแก้วทุกท่านที่กรุณาให้ความเป็นกันเองกับผู้ศึกษา ตลอดจนร่วมมือร่วมใจกันให้ข้อมูลที่เป็นประโยชน์แก่ผู้ศึกษา ทำให้ผู้ศึกษามีข้อมูลเพียงพอต่อการทำให้วิทยานิพนธ์เล่มนี้ให้สำเร็จลุล่วงไปได้ด้วยดี ซึ่งแม้ว่าผู้ศึกษาจะมีสถานภาพเป็น “คนนอก” ที่เข้ามาทีหลัง แต่ผู้ศึกษาก็สามารถสัมผัสได้ถึงมิตรภาพดีๆ ที่ผู้ติดยาเสพติดที่เข้ารับการบำบัดฟื้นฟูฯ แต่ละคนมอบให้กับผู้ศึกษาตลอดระยะเวลาที่ผู้ศึกษาทำการลงพื้นที่เก็บข้อมูล ผู้ศึกษาจึงขอแสดงความขอบคุณมา ณ โอกาสนี้

บุคคลกลุ่มต่อมาที่ผู้ศึกษาต้องขอบพระคุณก็คือ คณาจารย์คณะสังคมวิทยาและมานุษยวิทยา มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ทุกท่านที่ได้ให้ความรู้แก่ผู้ศึกษามาตั้งแต่เรียนอยู่ในระดับชั้นปริญญาตรีจนถึงระดับชั้นปริญญาโท ซึ่งผู้ศึกษาเห็นว่า องค์ความรู้ทั้งหลายที่ได้รับจากคณะนี้มีส่วนสำคัญในการทำให้ผู้ศึกษาสามารถวิเคราะห์ข้อมูลต่างๆ ได้อย่างเป็นเหตุเป็นผล รวมถึงขอขอบพระคุณอาจารย์ ดร.ทรงสิริ พุทธงชัย อาจารย์ที่ปรึกษาการทำวิทยานิพนธ์เล่มนี้ได้เสียสละเวลาในการให้คำแนะนำและตรวจสอบแก้ไขวิทยานิพนธ์เล่มนี้มานานพอสมควร จนทำให้วิทยานิพนธ์เล่มนี้สำเร็จ

ลู่วงมาเป็นเอกสารประกอบการจบการศึกษาในระดับปริญญาโทของผู้ศึกษาได้ เช่นเดียวกับกรรมการสอบวิทยานิพนธ์อีก 2 ท่าน คือ รองศาสตราจารย์ ดร.พงษ์สวัสดิ์ สวัสดิพงษ์ และอาจารย์ ดร.จันทน์ เจริญศรี ที่ได้ให้คำชี้แนะในการปรับปรุงวิทยานิพนธ์เล่มนี้ให้สมบูรณ์ยิ่งขึ้นจากการตรวจเนื้อหาของวิทยานิพนธ์อย่างละเอียด

นอกจากนี้ ยังมีบุคคลอีก 2 ท่านที่ผู้ศึกษาต้องขอขอบพระคุณเป็นอย่างสูงเหนือสิ่งอื่นใด นั่นก็คือ คุณพ่อและคุณแม่ของผู้ศึกษา ซึ่งท่านทั้งสองได้ให้กำเนิดและเลี้ยงดูผู้ศึกษามาจนจบการศึกษาระดับปริญญาโทได้เป็นผลสำเร็จ โดยตลอดระยะเวลาที่ผู้ศึกษาทำวิทยานิพนธ์เล่มนี้ คุณพ่อและคุณแม่ก็ได้ให้การสนับสนุนแก่ผู้ศึกษาในทุกๆด้าน ไม่ว่าจะเป็นค่าใช้จ่าย คำแนะนำ และที่สำคัญคือ กำลังใจที่มอบให้อย่างไม่มีที่สิ้นสุดในยามที่ผู้ศึกษาเกิดความท้อแท้และสิ้นหวัง หากไม่มีคุณพ่อและคุณแม่คอยสนับสนุนอยู่ข้างๆตลอดระยะเวลาของการทำวิทยานิพนธ์เล่มนี้ เชื่อว่าวิทยานิพนธ์เล่มนี้ก็ย่อมไม่สามารถสำเร็จลุล่วงได้อย่างแน่นอน แม้ว่าจะมีบุคคลอื่นๆคอยให้การสนับสนุนอยู่มากสักเพียงใดก็ตาม ทั้งนี้ สืบเนื่องจากคุณพ่อและคุณแม่คือชีวิตและจิตวิญญาณของผู้ศึกษาที่หลอมรวมอยู่ในตัวของผู้ศึกษา ซึ่งไม่สามารถหาสิ่งใดมาทดแทนได้นั่นเอง

นายกฤษฎา แก้วเกลี้ยง

สารบัญ

	หน้า
บทคัดย่อภาษาไทย	(1)
บทคัดย่อภาษาอังกฤษ	(3)
กิตติกรรมประกาศ	(5)
สารบัญตาราง	(9)
บทที่ 1 บทนำ	1
1.1 ที่มาและความสำคัญของปัญหา	1
1.2 วัตถุประสงค์ของการศึกษา	3
1.3 ขอบเขตของการศึกษา	3
1.4 ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ	3
1.5 การทบทวนวรรณกรรม	3
1.5.1 ภูมิหลังทางประวัติศาสตร์เกี่ยวกับการจัดการกับผู้กระทำความผิด	4
1.5.2 มโนทัศน์เกี่ยวกับสถาบันที่มีการจัดการแบบเบ็ดเสร็จ	7
1.5.3 หลักการชุมชนบำบัด	17
บทที่ 2 “สนาม” ของการศึกษา	28
2.1 ความเป็นมาของศูนย์ฟื้นฟูฯ ลาดหลุมแก้ว	28
2.2 ลักษณะของผู้ติดยาเสพติดในศูนย์ฟื้นฟูฯ ลาดหลุมแก้ว	30
2.3 หลักการเก็บข้อมูล	34
2.4 ระเบียบวิธีที่ใช้ในการศึกษาวิจัย	36
2.5 ขั้นตอนการเข้าสู่สนาม	37
2.6 การวางตัวและการปรับตัวของผู้ศึกษาในการเก็บข้อมูลภาคสนาม	44

สารบัญ

	หน้า
บทที่ 3 ศูนย์ฟื้นฟูฯ ลาดหลุมแก้วในฐานะสถาบันที่มีการจัดการแบบเบ็ดเสร็จ	51
3.1 “ความเบ็ดเสร็จ” เชิงพื้นที่	52
3.2 “ความเบ็ดเสร็จ” เชิงอำนาจ	61
3.3 “ความเบ็ดเสร็จ” เชิงรูปแบบการดำเนินชีวิต	67
3.4 “ความเบ็ดเสร็จ” เชิงการล่วงละเมิดความเป็นส่วนตัว	78
3.5 “ความเบ็ดเสร็จ” เชิงการจัดการกับสมาชิกที่ละเมิดกฎเกณฑ์ของศูนย์ฟื้นฟูฯ	81
บทที่ 4 “อำนาจซ้อนอำนาจ” ในชุมชนบำบัด	90
4.1 การเลื่อนชั้นทางสังคม	90
4.1.1 การเลื่อนชั้นทางสังคมในกลุ่มสมาชิกด้วยตนเอง	91
4.1.2 การเลื่อนชั้นทางสังคมจากสมาชิกกลายเป็นเจ้าหน้าที่	96
4.2 การแจ้งข้อบกพร่องระหว่างกันของสมาชิก	104
บทที่ 5 สรุปและอภิปรายผลการศึกษาวิจัย	110
รายการอ้างอิง	119
ภาคผนวก	125
ประวัติผู้เขียน	136

สารบัญตาราง

ตารางที่		หน้า
1	ตารางเวลาสำหรับสมาชิกระยะแรก	70
2	ตารางเวลาสำหรับสมาชิกระยะอื่นๆ	71

บทที่ 1

บทนำ

1.1 ที่มาและความสำคัญของปัญหา

สำหรับมาตรการที่ภาครัฐนำมาใช้จัดการกับผู้ติดยาเสพติดอย่างแพร่หลายตั้งแต่สมัยรัชกาลที่ 1 มาจนก่อนถึงสมัยรัฐบาลจอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์นั้นคือ การนำผู้ติดยาเสพติดไปจำคุกในเรือนจำภายหลังถูกจับกุม ซึ่งมาตรการดังกล่าวเป็นมาตรการเดียวกับที่ภาครัฐใช้จัดการกับผู้กระทำความผิดคดีอื่นๆ ต่อมาเมื่อถึงสมัยรัฐบาลจอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ ภาครัฐก็เริ่มนำมาตรการรูปแบบใหม่มาใช้จัดการกับผู้ติดยาเสพติด แทนที่จะนำผู้ติดยาเสพติดไปจำคุกในเรือนจำภายหลังถูกจับกุมแบบเดิม มาตรการนั้นคือ การส่งตัวผู้ติดยาเสพติดเข้ารับการบำบัดฟื้นฟูภาคบังคับในสถานพยาบาล เพื่อให้หายจากอาการติดยาเสพติด (นิติภัทร์ สุภัทราวิวัฒน์, 2552, น.22-23) และหลังจากสมัยรัฐบาลจอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ มาตรการดังกล่าวก็ได้รับการพัฒนาเรื่อยมา จนในที่สุดจึงมีการตราพระราชบัญญัติฟื้นฟูสมรรถภาพผู้ติดยาเสพติด พ.ศ.2545 เพื่อทำให้มาตรการดังกล่าวเกิดความชัดเจนและเป็นกิจจะลักษณะ (กรมคุมประพฤติ, ม.ป.ป., น.33-35) ในสมัยรัฐบาล พ.ต.ท.ทักษิณ ชินวัตร

มาตรการในการจัดการกับผู้ติดยาเสพติดที่พระราชบัญญัติฟื้นฟูสมรรถภาพผู้ติดยาเสพติด พ.ศ.2545 กำหนดไว้คือ การส่งตัวผู้ติดยาเสพติดเข้ารับการบำบัดฟื้นฟูภาคบังคับในศูนย์ฟื้นฟูสมรรถภาพผู้ติดยาเสพติด ลาดหลุมแก้ว สังกัดกรมคุมประพฤติ กระทรวงยุติธรรม โดยผู้ติดยาเสพติดถูกมองว่าเป็นบุคคลที่ก้าวพลาดจนกลายเป็น “ผู้ช่วย” มิใช่อาชญากร นอกจากนี้ ยังกำหนดให้ศูนย์ฟื้นฟูมีสถานภาพเป็น “สถานพยาบาล”¹ ซึ่งเมื่อภาครัฐจัดตั้งศูนย์ฟื้นฟูฯ ลาดหลุมแก้วขึ้นมาใช้เป็นสถานที่สำหรับบำบัดฟื้นฟูผู้ติดยาเสพติดแล้ว ส่งผลให้ในปัจจุบัน การดำเนินการกับบุคคลที่ถูกจับกุมแบ่งออกเป็น 2 ลักษณะ ได้แก่ การส่งตัวบุคคลที่ถูกจับกุมในคดีอื่นๆเข้าดำเนินการตามตัวแบบทางกระบวนการยุติธรรมที่ใช้กันมาตั้งแต่สมัยรัชกาลที่ 1 นั่นคือ การนำไปจำคุกในเรือนจำ และการส่งตัวผู้ติดยาเสพติดที่ถูกจับกุมเข้ารับการบำบัดฟื้นฟูในศูนย์ฟื้นฟูฯ ลาดหลุมแก้ว

¹ สามารถดูรายละเอียดของพระราชบัญญัติฟื้นฟูสมรรถภาพผู้ติดยาเสพติด พ.ศ.2545 ได้ในเว็บไซต์ของกรมคุมประพฤติ (www.probatation.go.th)

เมื่อผู้ศึกษาลงพื้นที่สำรวจลักษณะทางกายภาพของศูนย์ฟื้นฟูฯ ลาดหลุมแก้วในเบื้องต้น ผู้ศึกษาพบว่า ศูนย์ฟื้นฟูฯดังกล่าวมีลักษณะเชิงโครงสร้างเป็นสถาบันที่มีการจัดการแบบเบ็ดเสร็จ (Total Institution) คล้ายกับองค์กรในกลุ่มเรือนจำ สถานัดสันดาน ค่ายกักกันเชลยศึก ฯลฯ ซึ่งเป็นหนึ่งในห้าแบบของสถาบันที่มีการจัดการแบบเบ็ดเสร็จที่ Erving Goffman กล่าวไว้ เห็นได้จากการสร้างกำแพงทึบและรั้วลวดหนามล้อมรอบอาณาเขตของศูนย์ฟื้นฟูฯอย่างแน่นหนา เพื่อจำกัดอิสรภาพของผู้ติดยาเสพติด โดยมีเจ้าหน้าที่คอยใช้อำนาจควบคุมให้ผู้ติดยาเสพติดทำกิจกรรมตามที่ทางศูนย์ฟื้นฟูฯกำหนดไว้ และยังมีเจ้าหน้าที่รักษาความปลอดภัยเฝ้าอยู่ทั่วบริเวณศูนย์ฟื้นฟูฯ ห้ามบุคคลภายนอกผ่านเข้าออกหากไม่มีกิจธุระจำเป็น ขณะที่ผู้ติดยาเสพติดมีสถานภาพเป็น “ผู้กระทำความผิด”

อย่างไรก็ตาม แม้ว่าศูนย์ฟื้นฟูฯ ลาดหลุมแก้วจะมีลักษณะเป็นสถาบันที่มีการจัดการแบบเบ็ดเสร็จจากการสำรวจของผู้ศึกษาในเบื้องต้น แต่ทางศูนย์ฟื้นฟูฯก็มีการอ้างอิงโครงสร้างของตนเองกับหลักการชุมชนบำบัด (Therapeutic Community) ซึ่งทั้งมโนทัศน์เกี่ยวกับสถาบันที่มีการจัดการแบบเบ็ดเสร็จและหลักการชุมชนบำบัดมีจุดเน้นที่แตกต่างกันอย่างชัดเจน กล่าวคือ ความเป็นสถาบันที่มีการจัดการแบบเบ็ดเสร็จตามแนวคิดของ Erving Goffman เน้นเรื่องการรวมศูนย์อำนาจในการดำเนินการต่างๆไว้ที่เจ้าหน้าที่เพียงกลุ่มเดียว นั้นหมายความว่า สมาชิกจะไม่สามารถมีบทบาทเชิงอำนาจใดๆในโครงสร้างเลย แต่หลักการชุมชนบำบัดเน้นให้ผู้ติดยาเสพติดเข้ามาร่วมแลกเปลี่ยนเรียนรู้และช่วยเหลือกัน อันจะทำให้ผู้ติดยาเสพติดได้เป็นตัวการในการสร้างความเปลี่ยนแปลงต่อกัน (Change Agent) โดยจากความแตกต่างด้านเนื้อหาสาระที่เป็นจุดเน้นของแนวคิดทั้ง 2 ชุดที่กล่าวมาข้างต้น ผู้ศึกษาจึงจัดทำงานศึกษาวิจัยเรื่องนี้ขึ้น เพื่อค้นหาว่า ท้ายที่สุดแล้ว โครงสร้างของศูนย์ฟื้นฟูฯ ลาดหลุมแก้วจะมีลักษณะเป็นอย่างไร เมื่อนำไปวิเคราะห์ร่วมกับมโนทัศน์สถาบันที่มีการจัดการแบบเบ็ดเสร็จของ Erving Goffman และหลักการชุมชนบำบัด

จากการทบทวนงานศึกษาวิจัยที่เกี่ยวข้อง ผู้ศึกษาพบว่า งานศึกษาวิจัยทั้งในและต่างประเทศที่ทำการเก็บข้อมูลในบริบทศูนย์ฟื้นฟูสมรรถภาพผู้ติดยาเสพติดส่วนใหญ่มุ่งประเมินการทำงานของศูนย์ฟื้นฟูสมรรถภาพผู้ติดยาเสพติดในแง่มุมต่างๆ ยังไม่ได้เน้นการวิเคราะห์ลักษณะเชิงโครงสร้างของศูนย์ฟื้นฟูฯด้วยมโนทัศน์ทางสังคมวิทยา โดยเฉพาะการนำมโนทัศน์เกี่ยวกับสถาบันที่มีการจัดการแบบเบ็ดเสร็จมาใช้วิเคราะห์ในบริบทศูนย์ฟื้นฟูฯที่ประยุกต์ใช้หลักการชุมชนบำบัด (สุริย์รัตน์ จัตกุล, 2553, นิตยา ฐาปนาเนตพิงศ์, 2554, รุจภา เสลาคุณ, 2555) ดังนั้น จึงถือเป็นโอกาสดีที่จะใช้งานศึกษาวิจัยเรื่องนี้เติมเต็มช่องว่างทางการศึกษาวิจัยที่มีอยู่ อันจะก่อให้เกิดประโยชน์แก่แวดวงวิชาการต่อไป รวมทั้งเป็นการแสดงให้เห็นสังคมได้เกิดความเข้าใจสภาพความเป็นจริงของการบำบัดฟื้นฟูผู้ติดยาเสพติดที่ภาครัฐเข้ามาดำเนินการด้วย

1.2 วัตถุประสงค์ของการศึกษา

งานศึกษาวิจัยเรื่องนี้จัดทำขึ้นเพื่อค้นหาว่า โครงสร้างของศูนย์ฟื้นฟูสมรรถภาพผู้ติดยาเสพติด ลาดหลุมแก้วมีลักษณะเป็นอย่างไร โดยนำไปวิเคราะห์ร่วมกับมโนทัศน์สถาบันที่มีการจัดการแบบเบ็ดเสร็จของ Erving Goffman และหลักการชุมชนบำบัด

1.3 ขอบเขตของการศึกษา

งานศึกษาวิจัยเรื่องนี้มุ่งค้นหาว่า โครงสร้างของศูนย์ฟื้นฟูสมรรถภาพผู้ติดยาเสพติด ลาดหลุมแก้วมีลักษณะเป็นอย่างไร ซึ่งผู้ศึกษาได้นำมโนทัศน์เกี่ยวกับสถาบันที่มีการจัดการแบบเบ็ดเสร็จที่ Erving Goffman กล่าวไว้ และหลักการชุมชนบำบัดมาใช้เป็นมโนทัศน์เร้าความรู้สึก (Sensitizing Concept) ในการวิเคราะห์ ส่วนการเก็บข้อมูลนั้น ผู้ศึกษาใช้วิธีการสังเกตอย่างมีส่วนร่วม (Participant Observation) เพื่อสังเกตรายละเอียดของโครงสร้างการบริหารบำบัดฟื้นฟูผู้ติดยาเสพติด และใช้วิธีการสัมภาษณ์ (Interview) ผู้ติดยาเสพติดและเจ้าหน้าที่ เพื่อเก็บข้อมูลบางลักษณะที่อาจไม่สามารถเก็บได้จากการสัมภาษณ์เพียงอย่างเดียว

1.4 ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

ประโยชน์ที่ผู้ศึกษาคาดว่าจะได้รับจากการศึกษาวิจัยเรื่องนี้ คือ งานศึกษาวิจัยเรื่องนี้สามารถสะท้อนให้เห็นลักษณะเชิงโครงสร้างของศูนย์ฟื้นฟูฯ ลาดหลุมแก้วได้ อันจะเป็นการสร้างองค์ความรู้ใหม่ที่เกี่ยวข้องกับสาขาวิชาสังคมวิทยาให้เกิดขึ้น รวมทั้งเป็นการชี้ให้เห็นถึงข้อเท็จจริงในส่วนที่เกี่ยวข้องกับการบำบัดฟื้นฟูผู้ติดยาเสพติดโดยภาครัฐ

1.5 การทบทวนวรรณกรรม

สำหรับการทบทวนวรรณกรรม ผู้ศึกษาได้ทำการทบทวนใน 3 ประเด็นใหญ่ นั่นคือ ประเด็นภูมิหลังทางประวัติศาสตร์เกี่ยวกับการจัดการกับผู้กระทำความผิด เพื่อชี้ให้เห็นภาพรวมของรูปแบบการจัดการกับผู้กระทำความผิดจากอดีตจนถึงปัจจุบัน นอกจากนี้ ผู้ศึกษายังมีการทบทวนเนื้อหาสาระเกี่ยวกับมโนทัศน์สถาบันที่มีการจัดการแบบเบ็ดเสร็จของ Erving Goffman และเนื้อหาสาระของหลักการชุมชนบำบัด โดยแม้ว่าทั้งสถาบันที่มีการจัดการแบบเบ็ดเสร็จและชุมชนบำบัดจะมุ่งเปลี่ยนแปลงสมาชิกให้กลายเป็น “คนใหม่” ในทุกๆด้านเช่นเดียวกัน แต่เนื้อหาสาระที่เป็นจุดเน้นของแนวคิดทั้งสองชุดกลับมีความแตกต่างกันอย่างชัดเจน ทำให้มีความน่าสนใจว่า เมื่อนำหลักการชุมชน

บำบัดมาประยุกต์ใช้ในศูนย์ฟื้นฟูฯ ลาดหลุมแก้ว จะทำให้ลักษณะเชิงโครงสร้างของศูนย์ฟื้นฟูฯ ดังกล่าวเหมือนหรือแตกต่างสถาบันที่มีการจัดการแบบเบ็ดเสร็จตามแนวคิดของ Erving Goffman อย่างไร สำหรับการทบทวนวรรณกรรมในแต่ละประเด็นมีรายละเอียดดังต่อไปนี้

1.5.1) ภูมิหลังทางประวัติศาสตร์เกี่ยวกับการจัดการกับผู้กระทำความผิด

เมื่อมองย้อนดูถึงประวัติศาสตร์การจัดการกับผู้กระทำความผิดของสังคมโลกแล้ว กล่าวได้ว่าในยุคแรก สังคมโลกจะเน้นไปที่การลงโทษผู้กระทำความผิดในลักษณะ “ตาต่อตา ฟันต่อฟัน” เพื่อให้สมกับการกระทำความผิดนั้นๆ และเป็นการแก้แค้นแทนเหยื่อที่ได้รับผลร้ายจากการกระทำความผิดดังกล่าว (Retributive) ซึ่งในสมัยโบราณ เมื่อมีการกระทำความผิดเกิดขึ้น ตัวเหยื่อหรือญาติของเหยื่อมักจะถือสิทธิแก้แค้นในลักษณะที่กระทำต่อเนื้อตัวร่างกายของฝ่ายตรงข้ามโดยตรง นอกจากนี้ การใช้ความรุนแรงยังถูกมองว่าเป็นเครื่องมือที่ใช้จัดการกับผู้กระทำความผิดที่มีความชั่วร้ายจากสันดานเดิม จึงต้องทำให้ผู้กระทำความผิดได้รับการปฏิบัติที่สาสมกับความผิดนั้น เพื่อสร้างความยุติธรรมให้เกิดขึ้น (นุชนาฏ มุกระ, 2554, น.28, จารุวรรณ คงยศ, 2551, น.75)

หลังจากนั้น เมื่อมนุษย์รู้จักการอยู่ร่วมกันเป็นหมู่ชนหรือสังคมย่อยๆ จึงได้มีการมอบอำนาจการลงโทษให้แก่ผู้นำหรือหัวหน้ากลุ่ม และเกิดการพัฒนากฎหมายขึ้นใช้บังคับแก่สมาชิกในสังคม โดยยอมรับว่ารัฐมีหน้าที่ลงโทษตามความเป็นธรรมและได้สัดส่วนกับความร้ายแรงของการกระทำความผิด เพื่อให้เหยื่อและญาติพี่น้องของเขารู้สึกพอใจว่าได้รับความยุติธรรม ตลอดจนเป็นการเน้นย้ำให้ทุกคนเชื่อและปฏิบัติตามกฎหมาย จนเกิดการจัดการกับผู้กระทำความผิดโดยมีวัตถุประสงค์เพื่อข่มขู่และยับยั้ง (Deterrence) เพื่อให้ประชาชนทั่วไปมีความเกรงกลัวต่อโทษที่จะได้รับ จนไม่กล้ากระทำความผิด เข้าทำนอง “เข็ดไถ่ให้ลึงดู”(นุชนาฏ มุกระ, 2554, น.28, นพดล อิมสมุท, 2542, น.23) ต่อมาในศตวรรษที่ 13 หลายๆ ประเทศได้เริ่มนำการจัดการกับผู้กระทำความผิดรูปแบบใหม่มาใช้ นั่นคือ การนำผู้กระทำความผิดไปจำคุกในตาราง (Jail) แทนที่จะลงโทษในลักษณะที่กระทำต่อเนื้อตัวร่างกายของผู้กระทำความผิดโดยตรงเหมือนในอดีต ซึ่งการกักตัวของการจัดการกับผู้กระทำความผิดรูปแบบใหม่นี้เริ่มต้นจากการจัดตั้งโรงคัดสันดาน (House of Correction) ขึ้นใน ค.ศ.1552 ณ ประเทศอังกฤษ (ประเสริฐ เมฆมณี, 2522, อ้างถึงใน จารุวรรณ คงยศ, 2551, น.25) สำหรับวัตถุประสงค์หลักอย่างหนึ่งของการนำผู้กระทำความผิดไปจำคุกเป็นเรื่องของการตัดผู้กระทำความผิดหรืออาชญากรออกจากสังคม (Incapacitation) เพื่อไม่ให้บุคคลดังกล่าวออกไปสร้างความเสียหายให้กับสังคม (นุชนาฏ มุกระ, 2554, น.29)

เมื่อเวลาผ่านไปก็ได้เกิดแนวความคิดการจัดการกับผู้กระทำความผิดรูปแบบใหม่ขึ้น นั่นคือการมุ่งบำบัดฟื้นฟู (Rehabilitation) แนวคิดดังกล่าวมองว่า ผู้กระทำความผิดมิได้มีเจตนาในการกระทำความผิดตั้งแต่แรก โดยถือว่าผู้กระทำความผิดเป็นสมาชิกที่กำลังเจ็บป่วยของสังคม จึงต้องทำให้สมาชิกสามารถกลับไปอยู่ร่วมกับสังคมได้อีกครั้งหนึ่ง ด้วยการเยียวยาให้ผู้กระทำความผิดลดความรู้สึกต่อต้านกฎหมายลง และหันมาปฏิบัติตามกฎหมาย ตลอดจนทำให้ผู้กระทำความผิดมีความสามารถในการยับยั้งชั่งใจ มิให้คิดหรือกระทำความผิดอีก ซึ่งการบำบัดฟื้นฟูแบ่งเป็น 2 แบบด้วยกันคือ แบบแรกเป็นการบำบัดฟื้นฟูรายบุคคล และแบบที่สองเป็นการบำบัดฟื้นฟูรายกลุ่ม ซึ่งก่อนที่จะทำการบำบัดฟื้นฟูผู้กระทำความผิดคนใดจะต้องมีการศึกษาวิเคราะห์ผู้กระทำความผิดคนนั้นเสียก่อน เพื่อค้นหาสาเหตุการกระทำความผิด และเมื่อพบสาเหตุแล้วก็ให้แก้ไขสาเหตุนั้น (นุชนาฏ มุกระ, 2554, น.29-30, นิมิตร จันทร์จารุ, 2551, น.10-11)

การก่อตัวของการจัดการกับผู้กระทำความผิดรูปแบบใหม่นี้สามารถมองย้อนไปได้ถึงเหตุการณ์ในอดีตหลายเหตุการณ์ เช่น การเกิดแนวความคิดการปฏิรูปการปฏิบัติต่อผู้กระทำความผิดในเมืองฟิลาเดลเฟีย (Philadelphia) ในปี ค.ศ.1787 โดยในส่วนของ Dr.Benjamin Rush ได้มีการวางแนวทางสำคัญไว้ คือ การให้นักโทษใช้แรงงานในเรือนจำ เพื่อให้สามารถเลี้ยงตัวเองได้ การจำแนกนักโทษออกตามประเภทความผิด และการกำหนดระยะเวลาการคุมขังตามความก้าวหน้าในการปรับปรุงตนเองของนักโทษ จนเกิดเรือนจำ Walnut Street และ Western Penitentiary ขึ้น ภายหลัง นอกจากนี้ ในปี ค.ศ.1870 หลังสงครามกลางเมืองในสหรัฐอเมริกาสิ้นสุดลงได้เกิดรูปแบบการปฏิรูป (Reformatory Model) จากการประชุมระดับชาติว่าด้วยเรือนจำและการปฏิรูป โดยมีการประกาศให้มีการจำแนกนักโทษบนพื้นฐานของคุณธรรม และสร้างระบบการให้รางวัลขึ้น เน้นการมีส่วนร่วมของนักโทษ รวมถึงมอบสิทธิประโยชน์ให้หากนักโทษประพฤติตัวดี ซึ่งคำประกาศดังกล่าวได้สร้างหลักการใหม่ 2 ประการสำหรับองค์กรเรือนจำ คือ การเสริมสร้างให้นักโทษรู้จักนับถือตนเอง (Self-Respect) และการให้นักโทษเป็นผู้ตัดสินใจอนาคตของตนเอง เช่น ถ้าทำความดีก็จะได้ลดวันต้องโทษ จนต่อมาในช่วงปี ค.ศ.1900-1920 ก็ได้เกิดพัฒนาการในการปฏิบัติต่อผู้กระทำความผิดเป็นรายบุคคล โดยเน้นพิจารณาบุคคลเป็นรายกรณีเพื่อให้การบำบัดฟื้นฟู (ศักดิ์ชัย เลิศพานิชพันธุ์, 2554, น.4-10, นิติภัทร์ สุภัทรารวิวัฒน์, 2552, น.25-28, เอมอร ถนอมพฤตภูมิ, 2554, น.6)

จากที่กล่าวมานับเป็นรายละเอียดเกี่ยวกับการจัดการกับผู้กระทำความผิดในคดีทั่วไปแบบกว้างๆที่เกิดขึ้นในบริบทสังคมโลก อย่างไรก็ตาม เมื่อหันมามองรายละเอียดเกี่ยวกับการจัดการกับผู้กระทำความผิดในคดีเกี่ยวกับยาเสพติดในสังคมไทยแล้ว กล่าวได้ว่า การจัดการกับผู้กระทำความผิดประเภทนี้ก็มีประวัติศาสตร์ที่ยาวนานเช่นกัน โดยจากการทบทวนประวัติศาสตร์ด้านสถานภาพของยาเสพติดในสังคมไทย ทำให้สามารถอนุมานได้ว่า แท้ที่จริงแล้ว การเข้าไปยุ่งเกี่ยวกับ

ยาเสพติดมิได้เป็นการกระทำความผิดมาตั้งแต่แรก แต่สถานภาพการกระทำความผิดเกิดขึ้นจากการให้ความหมายของผู้ปกครองต่อยาเสพติดในแต่ละยุคสมัยที่ไม่เหมือนกัน โดยเมื่อผู้ปกครองได้ให้ความหมายแก่ยาเสพติดในลักษณะใดก็จะมีกรออกมาตราการขึ้นมากำกับความหมายนั้นด้วยเสมอเพื่อกำหนดทิศทางการเข้าไปยุ่งเกี่ยวกับยาเสพติดของประชาชน ซึ่งในสมัยสุโขทัยยังไม่ปรากฏว่ามี การห้ามประชาชนเข้าไปยุ่งเกี่ยวกับยาเสพติดไว้ ทำให้ในสมัยดังกล่าว ประชาชนสามารถค้าฝิ่น อันเป็นยาเสพติดชนิดหนึ่งได้อย่างเสรี ต่อมาในสมัยสมเด็จพระรามาธิบดีที่ 1 (พระเจ้าอู่ทอง) แห่งกรุงศรีอยุธยา ผู้ปกครองก็เริ่มให้ความหมายด้านลบแก่ยาเสพติดเป็นครั้งแรก รวมถึงมีการกำหนด มาตราการขึ้นมามีการจัดการกับประชาชนที่เข้าไปยุ่งเกี่ยวกับยาเสพติดด้วย ดังจะเห็นได้จากการตรา กฎหมายลักษณะโจรเพื่อควบคุมการเสพฝิ่น ตามข้อความตอนหนึ่งว่า “ผู้เสพฝิ่น กินฝิ่น ขายฝิ่นนั้น ให้ลงพระราชอาญาจหนักหนา ธิราชบาทวิให้สิ้นเชิง ทะเวนบกสามวัน ทะเวนเรือสามวัน ให้จำคุกไว้จนกว่าจะอดได้แล้วเรียกเอาทัณฑ์บนแก้มันญาติพี่น้องไว้แล้ว จึงปล่อยผู้สูบ ขาย กินฝิ่น ออกจากโทษ” ด้วยเหตุที่สมเด็จพระรามาธิบดีที่ 1 ทรงพิจารณาเห็นว่า การเสพฝิ่นเป็นภัยร้ายแรง ราษฎรที่ติดฝิ่นแล้วไม่เป็นอันทำมาหากิน เมื่อไม่มีฝิ่นสูบเวลาออกรบก็ไม่มีกำลังรบ ทำให้พ่ายแพ้แก่ข้าศึก จนถึงสมัยกรุงรัตนโกสินทร์ การเข้าไปยุ่งเกี่ยวกับยาเสพติดก็ได้ถูกทำให้มีสถานภาพเป็นการกระทำความผิดอย่างสิ้นเชิง (หากไม่ได้รับอนุญาตจากผู้ปกครองในกรณียกเว้นต่างๆ) จากการออกกฎหมาย เกี่ยวกับการป้องกันและปราบปรามยาเสพติดมาหลายฉบับ (นิติภัทร์ สุภัทราวิวัฒน์, 2552, น.14-22) เป็นผลให้ผู้ติดยาเสพติดถูกเจ้าหน้าที่ไล่จับกุม และนำตัวไปจำคุกในเรือนจำมาตั้งแต่สมัยรัชกาลที่ 1 โดยมาตรการดังกล่าวเป็นมาตรการเดียวกับที่ภาครัฐใช้จัดการกับผู้กระทำความผิดคดีอื่นๆ

อย่างไรก็ตาม เมื่อถึงสมัยรัฐบาลจอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ ภาครัฐก็เริ่มนำมาตราการ รูปแบบใหม่มาใช้จัดการกับผู้ติดยาเสพติด แทนที่จะนำผู้ติดยาเสพติดไปจำคุกในเรือนจำแบบเดิม มาตรการนั้นก็คือ การส่งตัวผู้ติดยาเสพติดเข้ารับการบำบัดฟื้นฟูภาคบังคับในสถานพยาบาล เพื่อให้หายจากอาการติดยาเสพติด โดยในสมัยดังกล่าวมีการออกประกาศคณะปฏิวัติฉบับที่ 17 ลงวันที่ 9 ธันวาคม พ.ศ.2501 สำหรับใช้เป็นกฎหมายรองรับการบำบัดฟื้นฟูผู้เสพฝิ่น (ฝิ่นเป็นยาเสพติดที่แพร่หลายกันมากในสมัยนั้น) (นิติภัทร์ สุภัทราวิวัฒน์, 2552, น.22-23) และหลังจากสมัยรัฐบาล จอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ ภาครัฐก็ได้ส่งเสริมมาตรการในการจัดการกับผู้ติดยาเสพติดแบบที่เน้นการ บำบัดฟื้นฟูภาคบังคับเรื่อยมาทุกยุคทุกสมัย

ในที่สุดจึงมีการตราพระราชบัญญัติฟื้นฟูสมรรถภาพผู้ติดยาเสพติด พ.ศ.2545 ขึ้นเพื่อ ทำให้หลักเกณฑ์และวิธีการตามมาตรการบำบัดฟื้นฟูผู้ติดยาเสพติดภาคบังคับมีความชัดเจนและเป็น กิจจะลักษณะมากขึ้น (กรมคุมประพฤติ, ม.ป.ป., น.33-35) ในสมัยรัฐบาล พ.ต.ท.ทักษิณ ชินวัตร ซึ่งพระราชบัญญัติฉบับดังกล่าวกำหนดให้จัดตั้งศูนย์ฟื้นฟูสมรรถภาพผู้ติดยาเสพติด ลาดหลุมแก้ว

สำหรับใช้เป็นสถานที่บำบัดฟื้นฟูผู้ติดยาเสพติดภาคบังคับ โดยมองผู้ติดยาเสพติดเป็น “ผู้ป่วย” และกำหนดให้ศูนย์ฟื้นฟูมีสถานภาพเป็น “สถานพยาบาล” ตามที่ปรากฏข้อความในมาตรา 4 วรรค 2 แห่งพระราชบัญญัติฟื้นฟูสมรรถภาพผู้ติดยาเสพติด พ.ศ.2545 อย่างไรก็ตาม การที่ผู้ติดยาเสพติดถูกส่งเข้ารับการบำบัดฟื้นฟูนี้ ผู้ติดยาเสพติดก็ยังคงตกอยู่ในสถานภาพของการเป็นผู้กระทำความผิดด้วย กล่าวอีกนัยหนึ่งคือ ผู้ติดยาเสพติดในศูนย์ฟื้นฟู ลาดหลุมแก้วเป็นทั้ง “ผู้กระทำความผิด” และ “ผู้ป่วย” ตามกฎหมายในเวลาเดียวกัน

จากการที่ศูนย์ฟื้นฟู ลาดหลุมแก้วเป็นองค์กรที่มีการดำเนินงานในลักษณะการบำบัดฟื้นฟู แสดงให้เห็นถึงพัฒนาการอีกขั้นหนึ่งของกระบวนการยุติธรรมในสังคมไทยที่หันมาให้ความสำคัญกับการแก้ไขปัญหาผู้ติดยาเสพติดอย่างจริงจังมากขึ้น เนื่องจากมีการนำมาตรการเชิงรุกในการแก้ไขปัญหาเข้ามาใช้ นั่นคือ การมุ่งบำบัดฟื้นฟูให้ผู้ติดยาเสพติดหายจากอาการติดยาเสพติดแบบถาวร ไม่ได้ดำเนินมาตรการเชิงรับที่เน้นการลงโทษตามความผิดที่ได้กระทำเพียงอย่างเดียว

1.5.2) มโนทัศน์เกี่ยวกับสถาบันที่มีการจัดการแบบเบ็ดเสร็จ (Total Institution)

สถาบันที่มีการจัดการแบบเบ็ดเสร็จเป็นสถาบันที่ Erving Goffman (1961) กล่าวไว้ในหนังสือชื่อ ASYLUMS : Essays on the Social Situation of Mental Patients and Other Inmates โดยสถาบันดังกล่าวได้เข้ามาสร้างความเปลี่ยนแปลงให้กับสมาชิกแบบฉับพลัน เพื่อให้สมาชิกกลายเป็น “คนใหม่” ในทุกๆด้าน ซึ่งเมื่อบุคคลถูกส่งเข้ามาเป็นสมาชิกในสถาบันดังกล่าวแล้ว สมาชิกก็จะถูกสถาบันเข้ามาดำเนินการเปลี่ยนแปลงองค์รวมของชีวิต ด้วยการจัดชุดสภาพแวดล้อมแบบเบ็ดเสร็จชุดหนึ่งไว้ให้กับสมาชิก ซึ่งชุดสภาพแวดล้อมแบบเบ็ดเสร็จดังกล่าวถูกกำหนดจากอำนาจสูงสุดเพียงชุดเดียว โดยไม่ได้มีการเปิดโอกาสให้สมาชิกเข้าไปมีส่วนร่วมในการกำหนดด้วยเลย สมาชิกทุกคนเป็นเพียงแค่ผู้ปฏิบัติตามสิ่งที่อำนาจสูงสุดกำหนดไว้เท่านั้น ไม่สามารถโต้แย้งใดๆได้

การดำเนินการในลักษณะข้างต้นถูกเชื่อว่าจะทำให้สมาชิกเปลี่ยนแปลงไปในทิศทางที่ทางสถาบันต้องการได้ และยังคงส่งผลให้สถาบันสามารถควบคุมสมาชิกได้ง่ายขึ้น เพราะแต่เดิมสมาชิกเป็นปัจเจกบุคคลที่มีความเป็นตัวของตัวเอง ตลอดจนมีความสามารถในการทำสิ่งต่างๆได้ตามสิทธิเสรีภาพที่ตนเองพึงมีในฐานะประชาชนทั่วไป ดังนั้น ทางสถาบันจึงต้องทำการเปลี่ยนแปลงสมาชิกให้กลายเป็นเพียงส่วนหนึ่งของสถาบันที่อยู่ในกฎระเบียบที่ทางสถาบันกำหนดไว้ มิใช่ปัจเจกบุคคลที่มีพลังอำนาจและความสามารถในการทำตามเจตนารมณ์เสรีของตนเองอีกต่อไป เพราะในบริบทนี้ บุคคลได้เข้ามาเป็นสมาชิกของสถาบันที่มีวัฒนธรรมเฉพาะแตกต่างจากวัฒนธรรมในสังคมทั่วไป โดยสถาบันที่มีการจัดการแบบเบ็ดเสร็จได้พยายามทำให้วัฒนธรรมเก่าของสมาชิกสูญสลายไป (Disculturation) และทำการหล่อหลอมวัฒนธรรมเฉพาะของสถาบันเข้าไปให้กับสมาชิก เนื่องจาก

ตามปกติ เมื่อบุคคลเข้ามาเป็นสมาชิกของสถาบันใหม่ๆ บุคคลก็จะมี การนำเอาวัฒนธรรมในสังคมภายนอกเข้ามาใช้ ซึ่งวัฒนธรรมในสังคมภายนอกนั้นมีความแตกต่างจากวัฒนธรรมในสถาบันที่มีการจัดการแบบเบ็ดเสร็จ โดยสมาชิกถูกปรับให้เป็นเสมือนวัตถุเชิงจักรกลที่ถูกบริหารจัดการ (Administrative Machinery) เท่านั้น (Goffman, 1961, p.14-21) มิใช่บุคคลที่มีศักยภาพในการทำสิ่งใดๆตามความสามารถของตนเองอีกต่อไป

Erving Goffman ได้มีการกล่าวถึงสถาบันที่มีการจัดการแบบเบ็ดเสร็จไว้ 5 แบบด้วยกัน คือ สถาบันที่มีไว้สำหรับดูแลผู้ที่ด้อยความสามารถในการดำเนินชีวิตและไม่มีพิษมีภัยต่อสังคม เช่น สถานที่อยู่แลคนตาบอด/หูหนวก บ้านพักคนชรา ฯลฯ สถาบันที่มีไว้สำหรับดูแลผู้ที่ด้อยความสามารถในการดำเนินชีวิต แต่ก็อาจสามารถทำร้ายผู้อื่นได้โดยไม่ได้ตั้งใจ เช่น สถานที่อยู่แลผู้ป่วยวัณโรค/โรคเรื้อน โรงพยาบาลจิตเวช สถาบันที่มีไว้สำหรับจัดการควบคุมบุคคลที่อาจก่อให้เกิดอันตรายต่อสังคมโดยตรง เช่น เรือนจำ สถานดัดสันดาน ค่ายกักกันเชลยศึก และสถาบันที่มีไว้สอนทางด้านศาสนาสำหรับบุคคลที่ต้องการออกจากทางโลก เช่น อาราม สำนักนักบวช ฯลฯ และสถาบันที่จัดตั้งขึ้นเพื่อเป็นเครื่องมือในการบรรลุวัตถุประสงค์บางอย่าง เช่น ค่ายทหาร โรงเรียนประจำ ค่ายแรงงาน (Goffman, 1961, p.4-5) ซึ่งจากการทบทวนงานเขียนของ Erving Goffman ผู้ศึกษาสามารถสรุปลักษณะของสถาบันที่มีการจัดการแบบเบ็ดเสร็จได้ดังต่อไปนี้

1.5.2.1 พื้นที่ สถาบันที่มีการจัดการแบบเบ็ดเสร็จมีลักษณะเป็นสถาบันที่กีดกันสมาชิกออกจากโลกภายนอกอย่างชัดเจน กล่าวคือ เมื่อบุคคลเข้ามาเป็นสมาชิกของสถาบันแล้วก็จะถูกสถาบันกระทำให้แยกขาดออกจากสังคมอื่นที่อยู่นอกอาณาเขตของสถาบัน โดยทางสถาบันมีการจัดสภาพแวดล้อมทางกายภาพที่ประกอบด้วยเครื่องกีดขวางไม่ให้สมาชิกออกไปมีปฏิสัมพันธ์กับสังคมภายนอก ไม่ว่าจะเป็นจากการสร้างกำแพงสูงขวางกั้นตลอดอาณาเขตของสถาบัน และการล็อกประตูอย่างแน่นหนา ซึ่งหากบุคคลภายนอกต้องการเข้ามาเยี่ยมสมาชิกที่อยู่ภายในสถาบัน ทางสถาบันก็จะมีการกำหนดช่วงเวลาและจำนวนครั้งในการเข้าเยี่ยม รวมถึงจะต้องอยู่ในพื้นที่ที่กำหนด ภายใต้การควบคุมตามระเบียบที่กำหนด ทั้งนี้ก็เพื่อให้สามารถบรรลุวัตถุประสงค์บางอย่างที่ทางสถาบันตั้งไว้ (Goffman, 1961, p.4-6) จึงกล่าวได้ว่า พื้นที่ของสถาบันที่มีการจัดการแบบเบ็ดเสร็จค่อนข้างเป็นพื้นที่ที่มีการควบคุมสูงอย่างเห็นได้ชัด เพราะทางสถาบันได้มีการจัดพื้นที่ในลักษณะที่เน้นควบคุมให้สมาชิกอยู่แต่ในอาณาบริเวณของสถาบันเท่านั้น ไม่สามารถออกไปภายนอกได้ และหากมีบุคคลภายนอกมาภายในพื้นที่ของสถาบัน บุคคลเหล่านั้นก็ต้องผ่านขั้นตอนการคัดกรองจากทางสถาบันก่อน รวมถึงจะต้องปฏิบัติตามกฎเกณฑ์ที่สถาบันกำหนดไว้อย่างเคร่งครัด ไม่สามารถนำวิถีปฏิบัติของตนเองที่เคยใช้อยู่ในโลกภายนอกมาใช้ในสถาบันดังกล่าวได้ หากจะกล่าวถึงพื้นที่ของ

สถาบันที่มีการจัดการแบบเบ็ดเสร็จมีการควบคุมทั้ง “คนใน” และ “คนนอก” ที่เข้ามาในพื้นที่ของสถาบันไปพร้อมๆกันก็คงไม่ผิดนัก

นอกจากนี้ พื้นที่ภายในสถาบันที่มีการจัดการแบบเบ็ดเสร็จยังมีลักษณะเป็นพื้นที่ที่มีระดับความเข้มงวดในการควบคุมแตกต่างกันด้วย กล่าวคือ บางพื้นที่ก็เป็นพื้นที่ที่ทั่วไปที่สมาชิกสามารถเข้าออกได้อย่างปกติ แต่บางพื้นที่ก็เป็นพื้นที่ที่ห้ามสมาชิกเข้าอย่างเด็ดขาด โดยพื้นที่ในสถาบันที่มีการจัดการแบบเบ็ดเสร็จนั้นสามารถแบ่งออกได้เป็น 3 ประเภท สำหรับพื้นที่ประเภทแรก ได้แก่ พื้นที่หวงห้ามอย่างเด็ดขาด (Off-Limits/Out of Bound Place) เป็นพื้นที่ที่สงวนไว้สำหรับเจ้าหน้าที่เท่านั้น ไม่อนุญาตให้สมาชิกที่ไม่มีส่วนเกี่ยวข้องเข้าไปอย่างเด็ดขาด ตัวอย่างพื้นที่ดังกล่าวก็เช่น อาคารบัญชาการ ห้องพักแพทย์ อาคารพยาบาล ฯลฯ พื้นที่ประเภทที่สองได้แก่ พื้นที่ควบคุม (Surveillance Place) เป็นพื้นที่ทั่วไปของสถาบันที่ไม่ได้มีการหวงห้ามไว้เป็นพิเศษ ซึ่งตามปกติสมาชิกจะใช้พื้นที่นี้ในการดำเนินชีวิตประจำวัน โดยการกระทำต่างๆของสมาชิกบนพื้นที่ดังกล่าวจะค่อนข้างมีความยืดหยุ่นอยู่พอสมควร กล่าวคือ สมาชิกสามารถแสดงออกได้ในรูปแบบที่หลากหลาย ไม่ได้มีการบังคับเข้มงวดเกี่ยวกับการแสดงออกมากเท่ากับพื้นที่หวงห้ามอย่างเด็ดขาด แต่ทั้งนี้ การแสดงออกต่างๆก็ต้องอยู่ในขอบเขตที่เหมาะสมภายใต้กฎเกณฑ์ที่สถาบันกำหนดไว้ โดยสมาชิกจะต้องควบคุมไม่ให้เกิดการกระทำที่หมิ่นเหม่หรือละเมิดกฎเกณฑ์ของสถาบันแสดงออกอย่างชัดเจนเพื่อหลีกเลี่ยงการถูกลงโทษจากเจ้าหน้าที่ แม้ในพื้นที่นี้จะมีการกระทำในลักษณะดังกล่าวเกิดขึ้นก็ตาม และพื้นที่ประเภทที่สามได้แก่ พื้นที่อิสระ (Free Places) เป็นพื้นที่ที่สมาชิกสามารถแสดงออกได้อย่างเต็มที่ แม้การแสดงออกบางอย่างจะเป็นสิ่งที่ผิดกฎเกณฑ์ของสถาบันอย่างชัดเจนก็ตาม โดยพื้นที่ดังกล่าวจะเป็นพื้นที่ที่มักไม่ค่อยมีคนพลุกพล่าน และไม่ค่อยได้ถูกใช้งาน รวมถึงเจ้าหน้าที่ก็ไม่ค่อยได้เข้ามายุ่งเกี่ยวกับพื้นที่ดังกล่าว ทำให้สมาชิกสามารถที่จะแอบกระทำการใดๆได้อย่างค่อนข้างปลอดภัยจากการถูกลงโทษจากเจ้าหน้าที่ (Goffman, 1961, p.227-230) ทั้งนี้ ตามปกติ ในการทำกิจกรรมแต่ละช่วงเวลา สมาชิกจะถูกกำหนดให้ทำกิจกรรมบนพื้นที่เฉพาะที่ทางสถาบันจัดไว้ให้เท่านั้น สมาชิกไม่สามารถเลือกพื้นที่ในการทำกิจกรรมตามความต้องการของตนเองได้

เมื่อหันมามองงานศึกษาวิจัยที่ทำการเก็บข้อมูลในบริบทของเรือนจำ อันเป็นสถาบันที่มีการจัดการแบบเบ็ดเสร็จอย่างหนึ่ง ทำให้พบว่า เรือนจำมีการกีดกันผู้ต้องขังออกจากสังคมภายนอกอย่างชัดเจนผ่านทาง การสร้างกำแพงสูงขวางกั้นรอบอาณาเขตของเรือนจำ และมีการปล่อยกระแสไฟฟ้ารอบกำแพง เพื่อป้องกันผู้ต้องขังปีนกำแพงหลบหนี นอกจากนี้ ทางเรือนจำยังมีการกำหนดพื้นที่เฉพาะสำหรับทำกิจกรรมต่างๆอย่างชัดเจน เช่น พื้นที่สำหรับพักผ่อนตอนกลางวัน พื้นที่สำหรับทำงาน พื้นที่สำหรับทำกิจกรรมเพื่อการผ่อนคลาย พื้นที่สำหรับรับประทานอาหาร เป็นต้น นอกจากนี้ สถาบันบางแห่งยังมีการแบ่งพื้นที่ตามประเภทของสมาชิกอีกด้วย เช่น เรือนจำบางขวาง

มีการแบ่งเป็นแดนต่างๆ เช่น แดนสำหรับผู้ต้องขังใหม่ แดนสำหรับผู้ต้องขังที่มีโทษประหาร แดนสำหรับผู้ต้องขังสูงอายุ ฯลฯ (สายพิณ ศุภุทธิมงคล, 2542, น.102) ทำให้มีความน่าสนใจว่า ศูนย์ฟื้นฟูฯ ลาดหลุมแก้วจะมีลักษณะเชิงโครงสร้างในประเด็นเกี่ยวกับพื้นที่เป็นอย่างไร เพราะศูนย์ฟื้นฟูฯ ไม่ใช่เรือนจำ แต่ในขณะเดียวกัน ทางศูนย์ฟื้นฟูฯ ก็มีหน้าที่ในการจัดการกับผู้กระทำความผิดตามกฎหมายในลักษณะสถาบันที่มีการจัดการแบบเบ็ดเสร็จตามที่ผู้ศึกษาสำรวจพบในเบื้องต้น เพียงแต่ผู้กระทำความผิดกลุ่มนี้มีสถานภาพเป็น “ผู้ป่วย” ควบคู่ไปด้วย

1.5.2.2 อำนาจ ในสถาบันที่มีการจัดการแบบเบ็ดเสร็จมีลักษณะเป็นสถาบันที่แตกต่างจากสถาบันที่บุคคลเข้าไปเกี่ยวข้องในชีวิตประจำวันทั่วไปในสังคมสมัยใหม่ เพราะในชีวิตประจำวันตามปกติ เมื่อบุคคลเข้าไปมีส่วนร่วมทำกิจกรรมกับสถาบันใด บุคคลก็จะถูกอำนาจของสถาบันนั้นๆ เข้ามาจัดการ โดยอำนาจของแต่ละสถาบันจะสามารถเข้ามาควบคุมบุคคลได้เฉพาะช่วงเวลาที่คุณเข้าไปเกี่ยวข้องกับสถาบันเท่านั้น เพราะเมื่อบุคคลออกจากสถาบันแล้ว บุคคลก็จะเป็นอิสระจากอำนาจของสถาบัน แต่ในส่วนของสถาบันที่มีการจัดการแบบเบ็ดเสร็จ กล่าวได้ว่าเมื่อบุคคลก้าวเข้ามาสู่สถาบันที่มีการจัดการแบบเบ็ดเสร็จแล้ว บุคคลก็จะถูกควบคุมจากอำนาจชุดเดียว (Single Authority) บนพื้นฐานของแผนการแบบเบ็ดเสร็จชุดเดียว (Over-all Rational Plan) ไปตลอดเวลา โดยอำนาจการควบคุมดังกล่าวจะรวมศูนย์อยู่ที่บุคคลกลุ่มเล็กๆ เพียงกลุ่มเดียว นั่นคือ เจ้าหน้าที่ (Staff) ส่วนสมาชิก (Inmate) จะเป็นบุคคลกลุ่มใหญ่ที่ถูกอำนาจของเจ้าหน้าที่เข้ามาจัดการในทุกๆ แง่มุมของการดำเนินชีวิตอยู่ตลอด ซึ่งสถานภาพของบุคคลทั้งสองกลุ่มจะมีการแบ่งแยกออกจากกันอย่างชัดเจน รวมถึงบุคคลทั้ง 2 กลุ่มยังมีวิถีการดำเนินชีวิตที่แตกต่างกันอย่างชัดเจนด้วย กล่าวคือ สมาชิกจะถูกจำกัดบริเวณให้อยู่แต่ภายในสถาบันเท่านั้น ไม่สามารถมีปฏิสัมพันธ์กับบุคคลภายนอกอาณาเขตของสถาบันได้เลย ส่วนเจ้าหน้าที่จะมีอิสระในการดำเนินชีวิตมากกว่า นั่นคือ เจ้าหน้าที่จะเข้าทำงานตามเวลาที่กำหนดเท่านั้น และสามารถออกไปมีปฏิสัมพันธ์กับบุคคลอื่นภายนอกสถาบันได้ โดยการเลื่อนชั้นทางสังคม (Social Mobility) ของบุคคลทั้งสองกลุ่มจะเกิดขึ้นได้ยาก (Goffman, 1961, p.5-7) (อย่างไรก็ตาม Erving Goffman ก็ไม่ได้มีการกล่าวรายละเอียดเกี่ยวกับความยากในการเลื่อนชั้นทางสังคมไว้)

นอกจากนี้ บุคคลทั้งสองกลุ่มยังมีเอกลักษณ์เฉพาะตัวที่แสดงให้เห็นถึงการแบ่งแยกทางสถานภาพอย่างชัดเจน นั่นคือ บุคคลทั้ง 2 กลุ่มจะมีการรักษาระยะห่างทางสังคม (Social Distance) ระหว่างกัน สังเกตได้จากการติดต่อสื่อสารระหว่างกันของบุคคล 2 กลุ่มที่เป็นไปแบบเคร่งครัดและห่างเหิน ด้วยท่วงทำนองที่มีรูปแบบเฉพาะตัวในลักษณะที่เป็นทางการ โดยเจ้าหน้าที่จะไม่พูดถึงข้อมูลใดๆ เกี่ยวกับแผนงานของสถาบันที่นำมาปฏิบัติต่อสมาชิกให้สมาชิกฟัง นอกจากนี้ เจ้าหน้าที่มักจะมองสมาชิกว่าเป็นบุคคลที่แสน มีลัทธิลึกลับ และไว้ใจไม่ได้ ซึ่งการกระทำในลักษณะดังกล่าว

ถือเป็นสิ่งที่ช่วยธำรงระบบการจัดการในสถาบันที่ประกอบด้วยบุคคลจำนวนมากไว้ รวมถึงช่วยธำรงภาพแทนตัวแห่งความตรงกันข้าม (Antagonistic Stereotype) ระหว่างเจ้าหน้าที่และสมาชิก อันแสดงถึงโลกทางสังคมและวัฒนธรรม 2 ชุดที่มีความแตกต่างกัน อันทำให้การบริหารจัดการภายในสถาบันที่มีขนาดใหญ่สามารถดำเนินไปได้ (Goffman, 1961, p.7-9) โดยความสัมพันธ์ทางสังคมระหว่างสมาชิกกับเจ้าหน้าที่กล่าวมาทั้งหมดข้างต้นเป็นรูปแบบความสัมพันธ์ทางสังคมที่ถูกกำหนดไว้ตั้งแต่แรกแล้วจากทางสถาบัน (Goffman, 1961, p.28)

อย่างไรก็ตาม ในช่วงเทศกาลสถาบัน (Institution Ceremony) ที่จัดขึ้นตามโอกาสต่างๆ ถือเป็นสถานการณ์ยกเว้นที่เจ้าหน้าที่และสมาชิกจะสามารถเข้ามาปฏิบัติสัมพันธ์ทางสังคม นอกเหนือจากรูปแบบที่สถาบันกำหนดไว้ตามปกติได้ (Take liberties) โดยการปฏิบัติสัมพันธ์เหล่านั้นจะเป็นไปในลักษณะที่แสดงให้เห็นถึงความใกล้ชิดระหว่างเจ้าหน้าที่และสมาชิก เช่น ในงานฉลองคริสต์มาส สมาชิกจะได้มีโอกาสรับประทานอาหารมื้อพิเศษ การเดินรำ และการเล่นเกม อันเป็นการทำกิจกรรมเพื่อการเฉลิมฉลองร่วมกับเจ้าหน้าที่ (Goffman, 1961, p.97-98) ซึ่งในสถานการณ์ปกติ การเข้ามาปฏิบัติสัมพันธ์กันในลักษณะดังกล่าวจะไม่สามารถกระทำได้ เนื่องจากบุคคลทั้งสองกลุ่มถูกจัดให้เป็นเสมือนมนุษย์คนละประเภทกัน (Goffman, 1961, p.111)

สำหรับงานศึกษาวิจัยที่ทำการเก็บข้อมูลในบริบทของเรือนจำ อันเป็นสถาบันที่มีการจัดการแบบเบ็ดเสร็จอย่างหนึ่ง พบว่า ทางเรือนจำมีการใช้อำนาจของเจ้าหน้าที่เข้ามาควบคุมผู้ต้องขังเป็นหลัก โดยเจ้าหน้าที่เป็นบุคคลที่มีอำนาจสูงสุดในการควบคุมผู้ต้องขังในทุกมิติ แต่อย่างไรก็ตาม ในบางครั้ง เจ้าหน้าที่ก็จะมีการแต่งตั้งให้ผู้ต้องขังที่มีความประพฤติดีเป็นผู้ช่วยเจ้าหน้าที่ในเรื่องต่างๆ ซึ่งผู้ต้องขังกลุ่มนี้เป็นบุคคลที่ผู้ต้องขังคนอื่นๆ ให้ความเคารพและเชื่อฟังคำสั่ง เพราะหากไม่เชื่อฟังก็จะถูกนำไปรายงานให้เจ้าหน้าที่ทราบเพื่อดำเนินการลงโทษ โดยผู้ต้องขังที่เป็นผู้ช่วยเจ้าหน้าที่จะได้รับสิทธิพิเศษมากกว่าผู้ต้องขังคนอื่นๆ แต่ในขณะเดียวกัน หากผู้ต้องขังกลุ่มนี้กระทำความผิดวินัยก็จะถูกลงโทษหนักกว่าผู้ต้องขังคนอื่น (รัตนภรณ์ เวียงนาค, 2547, น.67, สายพิณ ศุภุทธมงคล, 2542, น.81) เมื่อหันมามองในบริบทของศูนย์ฟื้นฟูฯ ลาดหลุมแก้ว ทำให้มีความน่าสนใจว่า ศูนย์ฟื้นฟูฯ ดังกล่าวจะมีลักษณะเชิงโครงสร้างในประเด็นอำนาจเป็นเช่นใด เพราะทางศูนย์ฟื้นฟูฯ มีการอ้างถึงการบำบัดฟื้นฟูผู้ติดยาเสพติดของตนเองกับหลักการชุมชนบำบัดที่เน้นให้ผู้ติดยาเสพติดเป็นตัวการ ในการสร้างความเปลี่ยนแปลงต่อกัน (Change Agent) แต่ในขณะเดียวกัน ทางศูนย์ฟื้นฟูฯ ก็ยังคงเป็นองค์กรที่มีหน้าที่จัดการกับผู้กระทำความผิดตามกฎหมาย รวมทั้งจากการสำรวจในเบื้องต้น ผู้ศึกษาพบว่า ศูนย์ฟื้นฟูฯ ลาดหลุมแก้วมีลักษณะเชิงโครงสร้างเป็นสถาบันที่มีการจัดการแบบเบ็ดเสร็จด้วย

1.5.2.3 รูปแบบการดำเนินชีวิต กล่าวได้ว่า สมาชิกในสถาบันที่มีการจัดการแบบเบ็ดเสร็จมีรูปแบบการดำเนินชีวิตที่เหมือนกันทั้งหมดในช่วงเวลาเดียวกัน บนพื้นที่เดียวกัน ภายใต้อำนาจชุดเดียวกัน (Single Authority) ซึ่งสมาชิกถูกจัดให้ดำเนินชีวิตตามตารางเวลาที่สถาบันกำหนดไว้ เพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์บางอย่างของสถาบัน (Goffman, 1961, p.6) โดยสมาชิกที่มีความแตกต่างกันในหลายๆด้าน ไม่ว่าจะเป็นอายุ สัญชาติ ชาติพันธุ์ ฯลฯ จะต้องเข้ามาดำเนินชีวิตร่วมกันตามที่ทางสถาบันกำหนด (Goffman, 1961, p.29)

สำหรับตารางเวลาของสถาบันที่มีการจัดการแบบเบ็ดเสร็จจะประกอบไปด้วยกิจกรรมต่างๆอย่างหนาแน่นและต่อเนื่องไปตามลำดับ โดยแม้ว่าในสังคมภายนอกจะมีบางสถาบันที่กำหนดให้สมาชิกดำเนินชีวิตอยู่บนพื้นที่เดียวกันและในช่วงเวลาเดียวกันด้วยก็ตาม เช่น ในโรงงาน ในสถาบันการศึกษา ในกลุ่มเกษตรกร ฯลฯ แต่สมาชิกของสถาบันเหล่านั้นก็ไม่ได้ถูกกำหนดให้ทำอะไรเหมือนกันในลักษณะกลุ่มที่พร้อมเพรียงกันมากเท่ากับสถาบันที่มีการจัดการแบบเบ็ดเสร็จ (Goffman, 1961, p.6) โดยพื้นที่ชีวิตของสมาชิกในสถาบันที่มีการจัดการแบบเบ็ดเสร็จได้ถูกทำให้แยกขาดออกเป็นส่วนๆตามที่สถาบันกำหนด กล่าวคือ ในช่วงเวลาหนึ่ง สมาชิกจะต้องทำกิจกรรมรูปแบบหนึ่งบนพื้นที่ที่กำหนดไว้ เพื่อให้เกิดผลลัพธ์บางอย่าง และเมื่อถึงเวลาที่กำหนดในช่วงต่อไป สมาชิกก็จะต้องเปลี่ยนไปทำกิจกรรมอีกรูปแบบหนึ่งบนพื้นที่อื่น เพื่อให้เกิดผลลัพธ์บางอย่างต่อเนื่องไปเรื่อยๆ ซึ่งในแต่ละช่วงเวลา การทำกิจกรรมของสมาชิกจะถูกประเมินจากเจ้าหน้าที่อยู่ตลอดเวลา โดยที่สมาชิกไม่สามารถปกป้องตนเองจากสถานการณ์ในชีวิตที่ถูกปรับเปลี่ยนดังกล่าวได้ (Goffman, 1961, p.36-37) ตัวอย่างเช่น ในเรือนจำบางขวางที่ผู้ต้องขังจะต้องตื่นตั้งแต่ 5.30 น. เมื่อถึงเวลา 6.00 น. ผู้คุมจะพาไปออกกำลังกาย 7.00 น. เตรียมตัวรับประทานอาหารเช้า 8.00 น. เคารพธงชาติ 8.30 – 12.00 น. ฝึกวิชาชีพ รับประทานอาหารกลางวัน และพักผ่อน จากนั้นเมื่อถึงเวลา 13.00 น. จึงทำการฝึกวิชาชีพต่อ 15.00 น. เลิกฝึกวิชาชีพ อาบน้ำ รวมทั้งเตรียมตัวรับประทานอาหารเย็น 16.00 น. รับประทานอาหารเย็น 17.00 น. ขึ้นเรือนนอน (สายพิณ ศุภุทธมงคล, 2542, น.66)

ทั้งนี้ ถ้าว่กิจกรรมที่กำหนดไว้ตามตารางเวลาทุกอย่างเป็นหน้าที่สำคัญที่สมาชิกทุกคนต้องกระทำอย่างต่อเนื่อง ไม่มีข้อยกเว้นเหมือนกับการทำงานในสังคมภายนอกที่บุคคลจะทำงานก็ต่อเมื่อได้รับการจ่ายเงินเดือนจากนายจ้างเท่านั้น (Goffman, 1961, p.10) หรือแม้แต่การทำเรื่องที่เคยเป็นพื้นฐานในการดำเนินชีวิตของตนในโลกภายนอก สมาชิกยังถูกกำหนดให้ต้องร้องขออนุญาตจากเจ้าหน้าที่ เช่น การสูบบุหรี่ การไปเข้าห้องน้ำ การใช้เงิน การขอใช้โทรศัพท์ การส่งจดหมาย ฯลฯ ซึ่งมีหลายครั้งที่การขออนุญาตนั้นจะเผชิญกับอุปสรรคต่าง ๆ นานา ไม่ว่าจะเป็นการถูกปฏิเสธ การถูกตั้งคำถาม การถูกล้อเลียน ฯลฯ (Goffman, 1961, p.41) กล่าวโดยสรุปคือ สมาชิกของสถาบันที่มีการจัดการแบบเบ็ดเสร็จได้สูญเสียความสามารถในการกำหนดชีวิตของตนเอง อิสรภาพ และเสรีภาพ

ไปอย่างชัดเจน เพราะในสังคมภายนอก แม้ว่าในช่วงเวลาที่บุคคลทำงานในองค์กรต่างๆที่มีการกำหนดตารางเวลาในการทำงานอย่างเป็นระบบ บุคคลก็ยังสามารถที่จะทำการยืดหยุ่นตารางเวลาได้ด้วยตนเอง เช่น การเลือกทำงานให้เสร็จก่อนไปพัก หรือการเลือกที่จะพักก่อนเวลาเล็กน้อยเพื่อไปรับประทานอาหารกับเพื่อนก่อน แล้วจึงกลับมาทำงานให้เสร็จ แต่ภายในสถาบันที่มีการจัดการแบบเบ็ดเสร็จ การทำกิจกรรมต่างๆจะถูกควบคุมจากเจ้าหน้าที่ให้เป็นไปตามตารางเวลาที่แบ่งไว้อย่างเคร่งครัด (Goffman, 1961, p.37-43)

อย่างไรก็ตาม ในช่วงเทศกาลสถาบัน (Institution Ceremony) การทำกิจกรรมตามตารางเวลาที่จะถูกยกเลิกไป เพื่อให้สมาชิกได้ทำกิจกรรมที่เป็นเนื้อหาสาระของเทศกาลนั้นๆ เช่น การทำกิจกรรมในช่วงงานฉลองคริสต์มาส สมาชิกแต่ละคนจะมีการทำกิจกรรมพิเศษที่อยู่นอกเหนือจากกิจกรรมตามตารางเวลาปกติ โดยสมาชิกสามารถเลือกทำกิจกรรมได้ตามที่ตนเองสนใจโดยไม่ต้องทำกิจกรรมแบบเดียวกันเหมือนในช่วงเวลาปกติ เช่น การรับประทานอาหาร การเดินรำ การร้องเพลง ฯลฯ เช่นเดียวกับเมื่อสถาบันมีการจัดกิจกรรมเปิดบ้าน (Open House) เพื่อให้บุคคลภายนอกเข้ามาชม กิจกรรมตามตารางเวลาของสมาชิกก็จะถูกสถาบันกระทำให้เปลี่ยนแปลงไปชั่วขณะ ทั้งนี้ก็เพื่อสร้างความประทับใจให้กับบุคคลภายนอกที่เข้าชม กล่าวอีกนัยหนึ่งคือ กิจกรรมตารางเวลาที่สมาชิกกระทำในช่วงเวลาดังกล่าวเป็นเรื่องของ “การแสดง” เพื่อสร้างภาพลักษณ์ที่ดีให้กับสถาบัน ดังนั้น ในบริบทนี้ ความเป็นจริง (Reality) กับสิ่งที่ปรากฏ (Appearance) สู่สายตาของผู้มาเยือนจึงไม่ได้ตรงกันทั้งหมด (Goffman, 1961, p.98-107)

จากการทบทวนงานศึกษาวิจัยที่ทำการเก็บข้อมูลในบริบทของเรือนจำ อันเป็นสถาบันที่มีการจัดการแบบเบ็ดเสร็จอย่างหนึ่ง ทำให้พบว่ารูปแบบการดำเนินชีวิตของผู้ต้องขังจะเป็นไปตามตารางเวลาที่ทางเรือนจำกำหนดตั้งแต่ตื่นนอนไปจนถึงเข้านอน ส่งผลให้วิถีชีวิตของผู้ต้องขังเกิดการเปลี่ยนแปลงไปจากเมื่อครั้งที่ยังดำเนินอยู่ในสังคมภายนอกอย่างสิ้นเชิง เพราะผู้ต้องขังทุกคนต้องดำเนินชีวิตในลักษณะที่เหมือนกันในพื้นที่เดียวกัน เวลาเดียวกัน บนเหตุผลชุดเดียวกัน หากมีบุคคลภายนอกเข้ามาศึกษาดูงาน ทางเรือนจำก็จะเกิดปรากฏการณ์ “ผักชีโรยหน้า” เพื่อสร้างภาพลักษณ์ที่ดีให้เกิดขึ้นในสายตาของผู้มาเยือนด้วยวิธีการต่างๆ ทันทิ (สายพิณ ศุภุทธิมงคล, 2542, น.102-103)

จากที่กล่าวมาข้างต้น แม้ดูเหมือนว่าทางเรือนจำจะพยายามควบคุมผู้ต้องขังในระดับที่ค่อนข้างเข้มงวด และพยายามทำให้ผู้ต้องขังมีรูปแบบการดำเนินชีวิตที่เหมือนกัน แต่เรือนจำก็ยังคงเปิดโอกาสให้เกิดความแตกต่างระหว่างกันในกลุ่มผู้ต้องขังด้วย ผ่านทางการจัดร้านค้าสวัสดิการให้ผู้ต้องขังสามารถเลือกซื้อสิ่งของตามที่ต้องการได้ โดยทางเรือนจำมีระบบการรับฝากเงินจาก

ญาติผู้ต้องขัง และระบบการรับฝากสิ่งของจากญาติมาให้ผู้ต้องขัง รวมทั้งผู้ต้องขังยังสามารถอาสาออกไปทำงานสาธารณะเพื่อลดวันต้องโทษได้ ส่วนการมีเพศสัมพันธ์นั้น ทางเรือนจำไม่ได้ห้าม แต่การมีเพศสัมพันธ์ดังกล่าวก็ต้องไม่ก่อความเดือดร้อนให้กับผู้ต้องขังคนอื่น ๆ ซึ่งผู้ต้องขังสามารถขอรับถุงยางอนามัยได้จากแพทย์ประจำโรงพยาบาลในเรือนจำ (จารุวรรณ คงยศ, 2551, น.86, สายพิน ศุภุทธมงคล, 2542, น.64, สุวภา แก้วสุข, 2534, อ้างถึงใน สายพิน ศุภุทธมงคล, 2542, น.30, วรพล ชุ่มชวย, 2548, น.73-88)

เมื่อหันมามองศูนย์ฟื้นฟูฯ ลาดหลุมแก้ว ทำให้มีความน่าสนใจว่า ศูนย์ฟื้นฟูฯดังกล่าวจะมีลักษณะเชิงโครงสร้างในประเด็นรูปแบบการดำเนินชีวิตเป็นเช่นไร เพราะศูนย์ฟื้นฟูฯดังกล่าวไม่ได้เป็นเรือนจำที่มุ่งสำหรับจัดการลงโทษผู้กระทำความผิด แต่ในขณะที่เดียวกับศูนย์ฟื้นฟูฯก็ไม่ใช่พื้นที่สาธารณะที่ให้อิสรภาพกับผู้ติดยาเสพติด นอกจากนี้ จากการที่ Erving Goffman ชี้ให้เห็นถึง “การแสดง” ที่เกิดขึ้นในสถาบันที่มีการจัดการแบบเบ็ดเสร็จ ทำให้มีความน่าสนใจว่า ในกรณีของศูนย์ฟื้นฟูฯ ลาดหลุมแก้วนั้นจะมีสภาพการณ์ดังกล่าวเกิดขึ้นหรือไม่ เนื่องจากศูนย์ฟื้นฟูฯ ลาดหลุมแก้วเป็นองค์กรที่มีบุคคลภายนอกเข้ามาศึกษาดูงานค่อนข้างบ่อย รวมถึงยังเป็นศูนย์ฟื้นฟูฯที่ได้รับการยกย่องให้เป็นต้นแบบการบำบัดฟื้นฟูฯของศูนย์ฟื้นฟูฯทั่วประเทศในสมัยรัฐบาลพลเอกประยุทธ์ จันทร์โอชาด้วย (พีเอก, สัมภาษณ์, 25 กุมภาพันธ์ 2558)

1.5.2.4 การล่วงละเมิดความเป็นส่วนตัว สถาบันที่มีการจัดการแบบเบ็ดเสร็จได้เข้ามาล่วงละเมิดความเป็นส่วนตัวของสมาชิกตั้งแต่ก้าวเข้ามาในอาณาเขตของสถาบัน และจากนั้นสถาบันดังกล่าวก็ได้ดำเนินการล่วงละเมิดความเป็นส่วนตัวของสมาชิกอย่างต่อเนื่องตลอดระยะเวลาที่สมาชิกดำรงชีวิตอยู่ในสถาบัน ซึ่งการที่ทางสถาบันได้เข้ามาล่วงละเมิดความเป็นส่วนตัวของสมาชิกนี้นับเป็นการลบหลู่ความเป็นปัจเจกบุคคลของสมาชิกและสร้างความอับอายให้เกิดขึ้นกับสมาชิก เพราะก่อนที่บุคคลจะเข้ามาเป็นสมาชิกของสถาบันที่มีการจัดการแบบเบ็ดเสร็จ บุคคลสามารถรักษาความเป็นส่วนตัวไว้ได้ ไม่ว่าจะเป็นด้านร่างกาย ด้านการกระทำ และด้านสมบัติส่วนตัวต่างๆ แต่เมื่อบุคคลเข้ามาเป็นสมาชิกของสถาบันที่มีการจัดการแบบเบ็ดเสร็จแล้ว บุคคลก็จะถูกทางสถาบันเข้ามาล่วงละเมิด ทำให้สิ่งที่ส่วนตัวถูกเปิดเผยออกมาและถูกเปลี่ยนแปลง ก่อให้เกิดความรู้สึกสูญเสีย ความเป็นส่วนตัวในความเป็นส่วนตัว อันเป็นความรู้สึกแปลกแยกจากตัวตนเดิมของตนเอง (Goffman, 1961, p.21-23) สำหรับการล่วงละเมิดความเป็นส่วนตัวของสมาชิกนั้น ทางสถาบันที่มีการจัดการแบบเบ็ดเสร็จได้มีการเข้ามาดำเนินการในสองด้านใหญ่ๆ ดังนี้

- การล่วงละเมิดความเป็นส่วนตัวด้านกายภาพ เห็นได้จากขั้นตอนการแรกรับสมาชิกใหม่ที่ Erving Goffman เรียกว่า “The Welcome” ซึ่งขั้นตอนการแรกรับดังกล่าวแสดงให้เห็นถึงกระบวนการเปลี่ยนผ่าน (Rite of Passage) ที่สมาชิกใหม่ทุกคนจะถูกแปลงโฉมให้กลายเป็นบุคคลที่ถูกจัดการจากสถาบัน เช่น การถอดเสื้อผ้าออกทั้งหมด การอาบน้ำ การตัดผม การสั่งสอนเกี่ยวกับกฎเกณฑ์ในสถาบัน การจัดที่พักให้ ฯลฯ อีกทั้งสมาชิกยังถูกสั่งให้ปลดสิ่งของมีค่าหรือสิ่งสำคัญใดๆที่แสดงถึงความเป็นตัวตนของตนเองออก แม้แต่ของใช้ในชีวิตประจำวันที่เคยใช้อยู่ในโลกภายนอกอย่างเสื้อผ้า หวี ผ้าเช็ดตัว สบู่ ฯลฯ ก็ยังถูกห้ามมิให้นำเข้ามาใช้ และต้องใช้สิ่งที่สถาบันจัดไว้ให้เท่านั้น (Goffman, 1961, p.16-19)

นอกจากนี้ สมาชิกยังถูกทางสถาบันเข้ามากำหนดให้มีวิถีชีวิตตามที่ทางสถาบันต้องการด้วย ทำให้สมาชิกสูญเสียความเป็นส่วนตัวในการดำเนินชีวิตประจำวัน เช่น การจัดให้สมาชิกนอนรวมกันในสถานที่ที่มีความเป็นสาธารณะ การไม่มีประตูปิดห้องน้ำ การสั่งให้แก้ผ้าในห้องที่ทุกคนที่เดินผ่านไปมาสามารถมองเห็นได้อย่างชัดเจน โดยที่สมาชิกไม่สามารถปกปิดตนเองจากสภาพที่น่าอับอายได้ หรือแม้แต่ขณะที่สมาชิกอยู่ในห้องน้ำ สถาบันบางแห่งก็ยังมีกรลากตัวสมาชิกออกมาเมื่อหมดเวลา แม้ว่าสมาชิกยังทำธุระส่วนตัวไม่เสร็จก็ตาม ซึ่งสมาชิกจะถูกตรวจสอบจากเจ้าหน้าที่แบบไม่บอกให้รู้ตัวล่วงหน้าอยู่เป็นระยะ เพื่อป้องกันการลักลอบนำสิ่งของต้องห้ามเข้ามา หากมีบุคคลภายนอกเข้ามาเยี่ยม การสนทนาระหว่างสมาชิกและบุคคลภายนอกก็จะถูกควบคุมอย่างเข้มงวดจากเจ้าหน้าที่ ทั้งการฟังและการสังเกตท่าทาง หรือหากสมาชิกมีการรับ-ส่งจดหมายกับบุคคลภายนอก จดหมายนั้นก็จะถูกตรวจสอบจากเจ้าหน้าที่ก่อน (Goffman, 1961, p.22-32)

- การล่วงละเมิดความเป็นส่วนตัวด้านข้อมูลภูมิหลัง เห็นได้จากขั้นตอนการแรกรับที่ทางสถาบันเข้ามาตรวจสอบประวัติสมาชิก รวมถึงมีการสัมภาษณ์ การถ่ายรูป การชั่งน้ำหนัก การพิมพ์ลายนิ้วมือ โดยทางสถาบันจะมีการบันทึกข้อมูลต่างๆเกี่ยวกับสมาชิก เช่น น้ำหนักและลายนิ้วมือ เพื่อเป็นวิธีการระบุคุณสมบัติประจำตัวของสมาชิกที่ถูกจัดการจากสถาบัน นอกจากนี้ ยังมีการค้นหาข้อมูลเกี่ยวกับสถานภาพทางสังคมและข้อมูลเกี่ยวกับความประพฤติที่ผ่านมาของสมาชิกอีกด้วย โดยเฉพาะข้อมูลเกี่ยวกับสิ่งไม่ดีของสมาชิก (Goffman, 1961, p.16-24)

เมื่อมองการล่วงละเมิดความเป็นส่วนตัวของสมาชิกจากงานศึกษาวิจัยที่ทำการเก็บข้อมูลในเรือนจำ อันเป็นสถาบันที่มีการจัดการแบบเบ็ดเสร็จอย่างหนึ่ง ทำให้พบว่า การล่วงละเมิดความเป็นส่วนตัวเริ่มต้นจากกระบวนการแรกรับที่ทางเรือนจำนำมาใช้กับบุคคลทุกคนที่ถูกศาลตัดสินให้จำคุก เพื่อเปลี่ยนให้บุคคลเหล่านั้นกลายเป็น “ผู้ต้องขัง” อย่างสมบูรณ์ โดยกระบวนการแรกรับดังกล่าวประกอบด้วยการจำแนกผู้ต้องขังออกเป็นประเภทต่างๆ แล้วทำการพิมพ์ลายนิ้วมือ

ถ่ายรูป จากนั้นผู้ต้องขังทุกคนก็จะถูกสอบประวัติด้านต่างๆ ไม่ว่าจะเป็นจำนวนครั้งที่กระทำความผิด คดีที่กระทำความผิด โทษถูกที่ศาลพิพากษา กำหนดวันเข้ารับโทษ-พ้นโทษ ลักษณะผู้ต้องขัง เช่น สีมืด ความสูง รูปร่าง อารมณ์ความรู้สึก ทักษะคติ รวมถึงมีการประเมินของเจ้าหน้าที่จำแนกผู้ต้องขัง ในเบื้องต้นด้วยว่า ผู้ต้องขังรายนั้นๆสามารถปรับเปลี่ยนพฤติกรรมนิสัยได้หรือไม่ และควรได้รับการศึกษาอบรมหรือฝึกวิชาชีพด้านใดบ้าง โดยในกระบวนการแรกๆนี้ ผู้ต้องขังจะถูกนำตัวไปตรวจค้นร่างกาย อย่างละเอียดเพื่อป้องกันการซุกซ่อนสิ่งของต้องห้ามเข้ามา หากเป็นผู้ต้องขังเพศหญิงก็จะถูกนำตัวไป ตรวจภายในด้วย (สายพิณ ศุพุทธมงคล, 2542, น.65-75, สุภา แก้วสุข, 2534, อ้างถึงใน สายพิณ ศุพุทธมงคล, 2542, น.30) นอกจากนี้ ทางเรือนจำยังมีการจับกุมตรวจค้นจากเจ้าหน้าที่โดยไม่บอก ล่วงหน้า ซึ่งเมื่อมองในบริบทของศูนย์ฟื้นฟูฯ ลาดหลุมแก้ว ทำให้มีความน่าสนใจว่า ศูนย์ฟื้นฟูฯ ดังกล่าวจะมีลักษณะเชิงโครงสร้างในประเด็นการล่วงละเมิดความเป็นส่วนตัวอย่างไร เพราะทางศูนย์ ฟื้นฟูฯเป็นองค์กรตามกระบวนการยุติธรรมที่อ้างอิงโครงสร้างของตนกับหลักการชุมชนบำบัด ซึ่งหลักการดังกล่าวไม่ได้เน้นการล่วงละเมิดความเป็นส่วนตัวของผู้ติดยาเสพติด และกฎหมายยังมอง ผู้ติดยาเสพติดเป็น “ผู้ป่วย” มิใช่อาชญากรที่มีเจตนาชั่วร้าย แต่ในขณะเดียวกัน ผู้ติดยาเสพติดก็ยังคง มีสถานภาพเป็นผู้กระทำความผิดควบคู่กันไปด้วย รวมทั้งผู้ศึกษาวิจัยค้นพบการสำรวจในเบื้องต้นว่า ศูนย์ฟื้นฟูฯ ลาดหลุมแก้วมีลักษณะเชิงโครงสร้างเป็นสถาบันที่มีการจัดการแบบเบ็ดเสร็จ

1.5.2.5 ประเด็นการให้รางวัลและการลงโทษ การให้รางวัลและการลงโทษในสถาบัน ที่มีการจัดการแบบเบ็ดเสร็จจะมีขึ้นในบริบทการทำงาน/การทํากิจกรรมตามตารางเวลาของสมาชิก เพื่อกระตุ้นให้สมาชิกทำในสิ่งที่ทางสถาบันกำหนดไว้ด้วยความตั้งใจและจดจ่ออยู่กับสิ่งที่ทำ ซึ่งใน ส่วนของการให้รางวัลแก่สมาชิกนั้นมีอยู่หลายรูปแบบ เช่น การจัดงานเลี้ยง การให้สิ่งของตอบแทน การให้ของขวัญ ฯลฯ โดยการให้สิ่งเหล่านี้จะอยู่ในความควบคุมของสถาบัน และจะให้ต่อเมื่อสมาชิก ทำได้ตามข้อกำหนดเท่านั้น (Goffman, 1961, p.10) สำหรับการให้รางวัลบางประเภท สังคม ภายนอกอาจมองว่าเป็นเรื่องเล็กน้อย เช่น การให้สิทธิพิเศษในการจัดบุหรี การดื่มกาแฟ การอ่าน หนังสือพิมพ์ ฯลฯ แต่สำหรับในสถาบันที่มีการจัดการแบบเบ็ดเสร็จแล้ว รางวัลในลักษณะนี้ถือเป็นสิ่ง มีค่า เพราะตามปกติ รางวัลดังกล่าวจะถูกจำกัดสำหรับสมาชิกทั่วไป ส่วนการลงโทษนั้นจะเกิดขึ้นเมื่อ สมาชิกมีการฝ่าฝืนกฎที่สถาบันตั้งไว้ โดยการลงโทษส่วนมากจะเป็นเรื่องของการตัดสิทธิต่างๆที่ สมาชิกเคยได้รับ หรือบางครั้งก็มีการลงโทษทางเนื้อตัวร่างกายร่วมด้วย ซึ่งการให้รางวัลและการ ลงโทษถือเป็นกลไกในการดำรงรักษาการจัดระเบียบภายในสถาบันที่มีการจัดการแบบเบ็ดเสร็จอย่าง หนึ่ง (Goffman, 1961, p.49-51)

เมื่อหันมามองการให้รางวัลและการลงโทษในเรือนจำ อันเป็นสถาบันที่มีการจัดการแบบเบ็ดเสร็จอย่างหนึ่ง จะเห็นได้ว่าเริ่มจากการที่ทางเรือนจำได้เข้ามากำหนด “สิ่งที่ห้ามทำ” และ “สิ่งที่ต้องทำ” เป็นกฎเกณฑ์ให้ผู้ต้องขังนำไปใช้เป็นแนวทางในการดำเนินชีวิตหลายข้อด้วยกัน หากผู้ต้องขังไม่ปฏิบัติตามกฎเกณฑ์ที่ทางเรือนจำกำหนดไว้ เจ้าหน้าที่ก็สามารถดำเนินการลงโทษผู้ต้องขังได้ตามรูปแบบที่กรมราชทัณฑ์อนุญาตไว้ ในทางกลับกัน หากผู้ต้องขังมีความประพฤติดีตามความเห็นของเจ้าหน้าที่ ทางกรมราชทัณฑ์ก็ได้กำหนดรูปแบบการให้รางวัลแก่ผู้ต้องขังไว้เช่นเดียวกัน นอกจากนี้ ภายในเรือนจำยังมีการจำแนกประเภทของผู้ต้องขังผ่านการแบ่งเป็นลำดับชั้น เริ่มตั้งแต่ชั้นเลวมาก ชั้นเลว ชั้นกลาง ชั้นดี ชั้นดีมาก และชั้นเยี่ยม โดยผู้ต้องขังที่ไม่เคยต้องโทษมาก่อนจะถูกจัดให้อยู่ในชั้นกลางเมื่อแรกเข้า แต่หากเคยต้องโทษมาก่อนจะถูกจัดให้อยู่ในชั้นเลวและชั้นเลวมาก ซึ่งผู้ต้องขังสามารถสอบเลื่อนชั้นของตนเองให้สูงขึ้นได้ในช่วงเวลาต้นปีและปลายปี เพื่อรับสิทธิประโยชน์ในการขอพักโทษ รวมทั้งผู้ต้องขังยังสามารถอาสาออกไปทำงานสาธารณะเพื่อลดวันต้องโทษได้ด้วย (ประเสริฐ เมฆมณี, 2535, อ้างถึงใน สายพิณ ศุภุทธมงคล, 2542, น.74, จารุวรรณ คงยศ, 2551, น.90-91) ทำให้มีความน่าสนใจว่า ศูนย์ฟื้นฟู ลาดหลุมแก้วจะมีลักษณะเชิงโครงสร้างในประเด็นการให้รางวัลและการลงโทษเป็นอย่างไร เพราะศูนย์ฟื้นฟูดังกล่าวไม่ได้มีวัตถุประสงค์ในการลงโทษผู้ติดยาเสพติดเหมือนกับเรือนจำ แต่ในขณะเดียวกัน ทางศูนย์ฟื้นฟูก็เป็นองค์กรตามกระบวนการยุติธรรมที่มีไว้สำหรับจัดการกับผู้กระทำความผิดด้วย แม้ทางศูนย์ฟื้นฟูจะมีการอ้างอิงการบำบัดฟื้นฟูผู้ติดยาเสพติดของตนเองกับหลักการชุมชนบำบัดก็ตาม

1.5.3 หลักการชุมชนบำบัด (Therapeutic Community)

จากการทบทวนวรรณกรรมเกี่ยวกับหลักการชุมชนบำบัดทั้งหมด กล่าวได้ว่า หลักการดังกล่าวเน้นให้ผู้ติดยาเสพติดที่อยู่ในฐานะสมาชิกปรับจิตใจของตนเองให้สามารถดำรงอยู่ในสังคมได้ โดยจะต้องรับรู้ว่าคุณเองอยู่ในสังคมที่เป็นจริง มิใช่เลื่อนลอยเพื่อฝัน หรือสร้างภาพขึ้นมาหลอกตนเอง ทุกคนจะต้องรู้สึกเป็นส่วนหนึ่งของกันและกัน พยายามเข้าไปมีประสบการณ์ร่วมกับผู้อื่น รู้จักเผชิญปัญหาต่างๆ มีความรับผิดชอบต่อส่วนรวมบนพื้นฐานของกฎกติการ่วมกัน และผู้ที่เป็นหลักในการสร้างความเปลี่ยนแปลงก็คือ ผู้ติดยาเสพติดด้วยกันเอง (ศิริขยา สมจิตร, 2545, น.26-28, กรมคุมประพฤติ, 2546, อ้างถึงใน ศรีสมบัติ โชคประจักษ์ชัด และคณะ, 2548, น.25) กล่าวอีกนัยหนึ่งคือ หลักการชุมชนบำบัดเป็นหลักการกว้างๆที่มีเนื้อหาสาระหลักอยู่ที่การเน้นให้ผู้ติดยาเสพติดได้เป็นตัวการในการสร้างความเปลี่ยนแปลงต่อกัน (Change Agent) โดยใช้พื้นที่การดำเนินชีวิตประจำวันของผู้ติดยาเสพติดเป็นพื้นที่หลักสำหรับดำเนินการเปลี่ยนแปลงดังกล่าว จึงกล่าวได้ว่าหลักการชุมชนบำบัดเป็นหลักการที่มองเห็นศักยภาพของสมาชิก ในฐานะที่สมาชิกเป็นบุคคลที่มีความสามารถในการสร้างสรรค์สิ่งดีๆให้เกิดขึ้น มีความตระหนักรู้ในตนเอง และมีความมุ่งมั่นที่จะไปสู่สิ่งที่ดี จึงเน้น

สมาชิกเป็นศูนย์กลางในการดำเนินการต่างๆ ทั้งนี้ เมื่อมองเข้าไปถึงรายละเอียดของหลักการชุมชนบำบัดนั้น กล่าวได้ว่า หลักการชุมชนบำบัดได้มีพัฒนาการเรื่อยมาจากอดีตจนถึงปัจจุบัน โดยสามารถแบ่งพัฒนาการดังกล่าวออกได้เป็น 3 ช่วงใหญ่ ดังนี้

ช่วงที่ 1 ช่วงการเป็นกลุ่มช่วยเหลือตนเอง (Self-Help Group) คำว่า Therapeutic Community ถูกนำมาใช้ครั้งแรกในปี ค.ศ.1946 โดยทอม เมน (Tom Main) จิตแพทย์ชาวอังกฤษ เพื่อบำบัดรักษาทหารที่เป็นโรคประสาทจากการรบในสมัยสงครามโลกครั้งที่ 2 โดยการบำบัดรักษา ดังกล่าวตั้งอยู่บนฐานคิดของการใช้ความสัมพันธ์และการทำกิจกรรมกลุ่มร่วมกันของสมาชิกในการบำบัดรักษา (Harrison & Clark, 1992, Bridger, 1990, quoted in Vanderplasschen et al., 2014, p.17) หลังจากนั้นหลักการดังกล่าวได้เผยแพร่เข้าสู่ทวีปอเมริกาเหนือและยุโรป จนแผ่ขยายเป็นวงกว้างมาตามลำดับ โดยในยุคแรก ช่วงต้น ค.ศ.1950 หลักการชุมชนบำบัดยังคงเป็นไปตามลักษณะของชนบดดั้งเดิมแบบอังกฤษ ต่อมาในช่วงปลาย ค.ศ.1950 ถึงช่วงต้น ค.ศ.1960 หลักการชุมชนบำบัดก็ได้ถูกนำไปพัฒนาขึ้นเป็นชุมชนซิเนนอน (Synanon) อันเป็นศูนย์บำบัดฟื้นฟูผู้ป่วยที่ติดสุราและใช้การบำบัดฟื้นฟูแบบไม่ใช้ยา เรียกว่า Alcoholics Anonymous (A.A) ตั้งอยู่ที่เมืองซานตามอนิกา (Santa Monica) รัฐแคลิฟอร์เนีย ประเทศสหรัฐอเมริกา ก่อตั้งขึ้นโดย Charles E. Chuck Dederick เมื่อปี ค.ศ.1958 มีลักษณะเป็นชุมชนอิสระและชุมชนพึ่งตนเองของกลุ่มผู้เป็นโรคพิษสุราเรื้อรังและผู้ติดยาเสพติด ทั้งนี้ เชื่อกันว่า Charles E. Chuck Dederick นำแนวคิดดังกล่าวมาจากนักปราชญ์ชาวอเมริกันชื่อ Ralph Waldo Emerson ซึ่งเน้นให้สมาชิกของชุมชนต้องยินดีให้ความช่วยเหลือแก่กันและกันในการขจัดพฤติกรรมที่ไม่พึงประสงค์ ตลอดจนทัศนคติและความคิดที่สนับสนุนพฤติกรรมดังกล่าว บนพื้นฐานความเชื่อว่า การอยู่ร่วมกันอย่างใกล้ชิดของสมาชิกจะส่งผลให้กลุ่มสามารถใช้แรงกดดันทางสังคม (Social Pressure) ในด้านต่างๆ ได้สำเร็จ (ศิริชยา สมจิตร์, 2545, น.34) โดยหลักการชุมชนบำบัดของชุมชนซิเนนอนเน้นให้สมาชิกเข้ามาอยู่และทำงานร่วมกันบนพื้นฐานของการยึดมั่นในความถูกต้อง ความซื่อสัตย์ ความคิดสร้างสรรค์ การยอมเปิดใจ รวมถึงการปรับตัว (Broekaert et al., 2000, Janzen, 2001, quoted in Vanderplasschen et al., 2014, p.20)

จากที่กล่าวเกี่ยวกับหลักการชุมชนบำบัดมาข้างต้น จะเห็นได้ว่า ในช่วงเริ่มแรกนั้น เนื้อหาสาระของชุมชนบำบัดจะเน้นให้สมาชิกได้เข้ามาขัดเกลาตนเองอย่างเต็มที่ โดยไม่ได้มีบุคคลอื่นเข้ามาเกี่ยวข้อง ซึ่งการเข้ามารวมกลุ่มกันของผู้ติดยาเสพติดมีลักษณะเป็นการที่ผู้ติดยาเสพติดพยายามช่วยเหลือตนเอง (Self-Help) บนพื้นฐานของความปรารถนาที่จะเปลี่ยนแปลงกันและกันให้พ้นจากอาการติดยาเสพติด อันเป็นเรื่องความสมัครใจของผู้ติดยาเสพติดอย่างสมบูรณ์ ในแง่นี้ จึงถือได้ว่า ความสัมพันธ์ระหว่างผู้ติดยาเสพติดที่เป็นสมาชิกในชุมชนบำบัดทุกคนล้วนมีความเท่าเทียมกัน

ไม่ได้มีใครเหนือไปกว่าใคร โดยสมาคมผู้ติดยาเสพติดนิรนาม (Narcotic Anonymous) ที่มีชื่อย่อว่า NA นับเป็นอีกตัวอย่างหนึ่งของกลุ่มที่เกิดขึ้นจากการที่ผู้ติดยาเสพติดได้เข้ามารวมตัวกันตามหลักการชุมชนบำบัดที่กล่าวมาข้างต้น ซึ่งสมาคมดังกล่าวนับเป็นสมาคมที่เกิดขึ้นในช่วงร่วมสมัยกับชุมชนซิเนนอน นั่นคือเกิดขึ้นช่วงปี ค.ศ.1950 บริเวณพื้นที่ของรัฐแคลิฟอร์เนีย สหรัฐอเมริกา จากนั้นก็ได้แพร่กระจายหลักการไปยังประเทศต่างๆ เช่น บราซิล โคลัมเบีย เยอรมนี อินเดีย ไอร์แลนด์ ญี่ปุ่น นิวซีแลนด์ และบริเตนใหญ่ จนถึงในปี ค.ศ.1983 สมาคมผู้ติดยาเสพติดนิรนามก็ได้มีการออกหนังสืออธิบายหลักการของตนเองเป็นครั้งแรก (Narcotic Anonymous World Service Inc, p.2)

การเกิดขึ้นและการดำรงอยู่ของสมาคมข้างต้นเป็นเรื่องของผู้ติดยาเสพติดที่สมัครใจเข้ามารวมกลุ่มกัน เพื่อช่วยเหลือกันและให้พ้นจากการติดยาเสพติด ไม่ได้หวังผลกำไร ไม่มีค่าสมัครหรือค่าธรรมเนียมใดๆ ตลอดจนมีความเป็นอิสระ ไม่ได้เป็นส่วนหนึ่งขององค์กรใดๆ ทุกคนสามารถเข้ามาเป็นสมาชิกได้โดยไม่จำกัดทั้งเพศ อายุ เชื้อชาติ ศาสนา ฯลฯ สมาคมมุ่งใช้การพบปะและการประชุมร่วมกันของสมาชิกเป็นกิจกรรมหลัก โดยทางสมาคมมุ่งให้สมาชิกได้พิจารณาตนเอง รวมทั้งตระหนักในการกระทำของตนเองอยู่เสมอ และที่สำคัญคือ สมาชิกทุกคนจะต้องพร้อมเปลี่ยนแปลงตนเองไปในทิศทางที่ดีขึ้น บนพื้นฐานความเชื่อมั่นในพลังของกลุ่ม ลดความยึดมั่นถือมั่นในตนเองลง (สมาคมผู้ติดยาเสพติดนิรนาม., 2543, น.3-6)

ช่วงที่ 2 ช่วงการนำหลักการชุมชนบำบัดไปประยุกต์ใช้ในองค์กรอุปถัมภ์ โดยหลังจากการเกิดขึ้นของชุมชนซิเนนอน (Synanon) และสมาคมในลักษณะที่เน้นให้สมาชิกช่วยเหลือตนเอง (Self-Help) อย่างสมาคมผู้ติดยาเสพติดนิรนามแล้ว หลักการชุมชนบำบัดก็ได้ถูกนำไปประยุกต์ใช้อย่างกว้างขวางในแต่ละภูมิภาคหรือประเทศ ทำให้มีรายละเอียดเกี่ยวกับหลักการชุมชนบำบัดที่แตกต่างกันออกไป เพราะหลักการชุมชนบำบัดได้ถูกนำไปใช้ต่างกรรมต่างวาระกัน (สุวัฒน์ ชุมพงษ์, 2543, น.50) โดยเริ่มแรก หลักการชุมชนบำบัดได้ถูกนำไปประยุกต์ใช้กับ Daytop lodge ในปี ค.ศ.1964 (Kooyman, 2001, quoted in Vanderplasschen et al., 2014, p.21) ซึ่งเป็นหมู่บ้านกึ่งวิถีที่อยู่ภายใต้สำนักงานคุมประพฤติของศาลสูงแห่งนครนิวยอร์ก ประเทศสหรัฐอเมริกา พร้อมกันนั้นได้เปลี่ยนชื่อจาก Daytop lodge เป็นหมู่บ้านเดย์ทอป (Daytop Village) เพื่อให้เหมาะสมกับลักษณะของหลักการที่นำมาใช้ โดยคำว่า Daytop เดิมย่อมาจาก Drug Addicts Treated on Probation หมายถึงการเข้ารับการบำบัดฟื้นฟูด้วยระบบคุมประพฤติ เนื่องจากในช่วงแรกของการก่อตั้ง ผู้ติดยาเสพติดที่เข้ารับการบำบัดฟื้นฟูเป็นบุคคลที่ถูกศาลสั่งคุมประพฤติ ต่อมาได้ขยายขอบเขตเป็นผู้ติดยาเสพติดเสพติดที่สมัครใจเข้ารับการบำบัดฟื้นฟูจากการได้รับการชักชวนด้วย จึงมีการเปลี่ยนความหมายคำว่า Daytop เป็น Drug Addicts Yield to Persuasion ซึ่งหมู่บ้านดังกล่าวพยายามทำลายความเชื่อที่ว่า “ผู้ใดที่ติดยาเสพติดแล้วครั้งหนึ่ง จะต้องเสพยาเสพติดตลอดไป”

เพราะเชื่อว่า การติดยาเสพติดเป็นอาการภายนอกที่ถูกสร้างขึ้นจากบุคคลเอง จากการที่บุคคลมีพฤติกรรมผิดปกติในเรื่องการปรับตัวและมีบุคลิกภาพที่บกพร่อง ปัญหาที่แท้จริงจึงอยู่ที่ตัวบุคคลเอง การติดยาเสพติดไม่ใช่ความผิดปกติทางร่างกายหรือเป็นโรคร้าย

การที่หมู่บ้านเดย์ทอปนำหลักการชุมชนบำบัดมาประยุกต์ใช้ได้ก่อให้เกิดการแบ่งการบำบัดฟื้นฟูผู้ติดยาเสพติดออกเป็น 3 ขั้นตอน นั่นคือ ขั้นตอนการถอนพิษยา ขั้นตอนการบำบัดฟื้นฟู และขั้นตอนการดำเนินการเพื่อส่งผู้ติดยาเสพติดที่ได้รับการบำบัดฟื้นฟูแล้วกลับสู่สังคม รวมทั้งมีการกำหนดรายละเอียดของโครงสร้างองค์กรในการบำบัดฟื้นฟูผู้ติดยาเสพติดที่ชัดเจนในลักษณะขององค์กรรูปนัย (Formal Organization) ส่งผลให้มีการจัดเจ้าหน้าที่เข้ามาเกี่ยวข้องในบริบทของการดำเนินงานชุมชนบำบัดด้วย ไม่ใช่เรื่องการช่วยเหลือตนเอง (Self-Help) ของสมาชิกเพียงอย่างเดียว แต่ในช่วงนี้ เจ้าหน้าที่ก็ยังไม่สามารถเข้ามามีบทบาทในการบำบัดฟื้นฟูผู้ติดยาเสพติดมากนัก เมื่อเทียบกับในช่วงที่ 3 ดังจะกล่าวต่อไป ซึ่งหลังจากหมู่บ้านเดย์ทอปมีความมั่นคงแล้วจึงได้มีการขยายศูนย์ชุมชนบำบัดออกไปในแถบอเมริกาเหนือในปี ค.ศ.1970-1980 และจัดตั้งบริษัท เดย์ทอประหว่างประเทศ (Daytop International Inc.) เพื่อเผยแพร่งานชุมชนบำบัดในหลายประเทศ เช่น อิตาลี สวีเดน อิสราเอล ฟิลิปปินส์ มาเลเซีย และไทย เป็นต้น (Vanderplasschen et al., 2014, p.13, สุวัฒน์ ชุมพงศ์, 2543, น.53, ศิโรวัลล์ ชูพันธุ์, 2544, น.16, อ้อมใจ ไกรสังข์, 2546, น.24, วิดา จันทอง, 2542, น.35)

ช่วงที่ 3 ช่วงการเพิ่มเติมรายละเอียดเกี่ยวกับชุมชนบำบัด เริ่มต้นในปี ค.ศ. 1980 ได้มีการจัดประชุมระดับโลกเกี่ยวกับชุมชนบำบัดขึ้นที่ประเทศเนเธอร์แลนด์ พร้อมกับได้มีการก่อตั้งสหพันธ์โลกด้านการฟื้นฟูสมรรถภาพผู้ติดยาเสพติดในรูปแบบชุมชนบำบัด (World Federation Therapeutic Community) หลังจากนั้นอีก 1 ปี จึงมีการกำหนดแนวคิดเกี่ยวกับชุมชนบำบัดเพื่อเป็นมาตรฐานของชุมชนบำบัดทั่วโลกไว้ ซึ่งจะเห็นได้ว่าในช่วงเวลานี้ หลักการชุมชนบำบัดได้มีการพัฒนาการมาไกลพอสมควรเมื่อมองจากจุดเริ่มต้น เพราะเริ่มแรกนั้น หลักการชุมชนบำบัดไม่ได้มีการกำหนดรายละเอียดไว้ เพียงแต่เน้นให้สมาชิกได้เข้ามาเปลี่ยนแปลงกันในลักษณะของการช่วยเหลือตนเอง (Self-Help) ต่อมาก็ได้มีการนำไปประยุกต์ใช้ในองค์กรรูปนัย (Formal Organization) ที่มีการจัดโครงสร้างการบำบัดฟื้นฟูที่ชัดเจน และเริ่มมีการดึงเจ้าหน้าที่เข้ามาเกี่ยวข้องในการบำบัดฟื้นฟู จนมาถึงช่วงที่ 3 ที่หลักการชุมชนบำบัดถูกนำมาใส่รายละเอียดเพิ่มเติมอีกมาก โดยแนวคิดเกี่ยวกับชุมชนบำบัดที่ถูกกำหนดขึ้นเพื่อเป็นมาตรฐานของชุมชนบำบัดทั่วโลกมีดังนี้ (สุวัฒน์ ชุมพงศ์, 2543, น.51-52)

1.) จุดมุ่งหมายหลักเริ่มต้นของชุมชนบำบัด คือ การให้การสนับสนุนการเจริญเติบโตส่วนบุคคล ซึ่งดำเนินการโดยวิธีการเปลี่ยนแปลงชีวิตส่วนบุคคลผ่านกลุ่มชุมชนและการทำงานช่วยเหลือซึ่งกันและกัน

2.) ชุมชนบำบัดได้กำหนดเขตแดนสิ่งแวดล้อมที่ประกอบด้วยศีลธรรมจรรยา มีการวางกฎลงโทษ ในขณะเดียวกัน สมาชิกก็สามารถได้รับความก้าวหน้าทางตำแหน่ง สิทธิพิเศษ หากสมาชิกผู้นั้นได้มีการค้นพบตนเอง มีการพัฒนาที่เจริญเติบโต โดยแนวความคิดที่จะช่วยให้เกิดการพัฒนาในทางบวก คือเชื่อว่าการได้เป็นส่วนหนึ่งของสิ่งหนึ่งนั้น ยิ่งใหญ่กว่าการอยู่คนเดียวเพียงลำพัง

3.) บุคคลที่อยู่ในศูนย์ชุมชนบำบัด คือสมาชิก เช่นเดียวกับการจัดตั้งครอบครัว ไม่ใช่คนไข้ที่อยู่ในโรงพยาบาล สมาชิกทุกคนมีบทบาทสำคัญในการดำเนินการของศูนย์ชุมชนบำบัด และมีการกระทำที่เป็นตัวอย่างที่ดี สำหรับสมาชิกคนอื่นๆที่จะกระทำตาม

4.) สมาชิกและเจ้าหน้าที่ของศูนย์ชุมชนบำบัดจะทำหน้าที่ช่วยเหลือซึ่งกันและกัน โดยเน้นที่ความรับผิดชอบส่วนบุคคลเพื่อการพัฒนาตนเอง สมาชิกจะได้รับการสนับสนุนช่วยเหลือจากเจ้าหน้าที่ สมาชิกได้ทำงานที่มีความหมายต่อศูนย์ เพื่อให้เกิดการเรียนรู้ในการก่อตั้งชุมชนตามสภาพความเป็นจริง และมีจุดมุ่งหมายในการดำเนินชีวิต

5.) กลุ่มเพื่อนในชุมชนบำบัดจะเป็นกลุ่มที่ช่วยวิพากษ์วิจารณ์ซึ่งกันและกัน เพื่อให้เกิดความเข้าใจตนเองอย่างลึกซึ้ง อันจะส่งผลต่อการเปลี่ยนแปลงในทางบวก สมาชิกแต่ละคนจะมีความเข้าใจปัญหาของเพื่อนแต่ละคน โดยการปฏิสัมพันธ์กันในกลุ่มและส่วนบุคคล ทำให้เกิดการเรียนรู้ ประสบการณ์ ความล้มเหลว และการประสบความสำเร็จ

6.) วิธีการชุมชนบำบัดเน้นที่ความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน ชุมชนบำบัด คือ ชุมชนของทุกคน ซึ่งมุ่งผลสำเร็จไปที่การเปลี่ยนแปลงในทางบวกของสมาชิก เหตุการณ์ต่างๆได้ถูกกำหนดขึ้นโดยสมาชิกแต่ละคน ชุมชนนี้จะสำเร็จได้ด้วยมติความต้องการของสมาชิก อันเป็นหัวใจหลักที่จะสามารถวัดความพร้อมไปสู่สังคมที่แท้จริงต่อไป

7.) หน้าที่ต่างๆในชุมชนบำบัดจะเป็นทั้งหน้าที่ตามแนวตั้งและแนวนอน ซึ่งจะกระตุ้นให้เกิดแนวคิดของการแข่งขันความรับผิดชอบ และสนับสนุนให้เกิดกระบวนการร่วมมือกันเพื่อการตัดสินใจ โดยการกำหนดลงไปเป็นปรัชญาและจุดมุ่งหมายของชุมชนบำบัด

จากที่กล่าวมาจะเห็นได้ว่า หลักการชุมชนบำบัดได้ถูกนำไปเพิ่มเติมรายละเอียดให้มีมิติในการอธิบายมากยิ่งขึ้น อันถือเป็นจุดเริ่มต้นของการก่อรูปของหลักการชุมชนบำบัดในฐานะที่เป็นศาสตร์แขนงหนึ่งที่มีไว้สำหรับบำบัดฟื้นฟูผู้ติดยาเสพติด โดยสิ่งที่น่าสนใจคือ ในช่วงที่ 3 นี้มีการกำหนดให้ดึงเอาบุคคลอื่นที่ไม่ใช่ผู้ติดยาเสพติดเข้ามาเกี่ยวข้องกับการดำเนินงานชุมชนบำบัดอย่างเป็นทางการ บุคคลดังกล่าวก็คือ เจ้าหน้าที่ขององค์กรที่นำหลักการชุมชนบำบัดไปประยุกต์ใช้ อย่างไรก็ตาม

ก็ตาม เจ้าหน้าที่ดังกล่าวก็ถูกกำหนดให้เข้ามาในลักษณะ “ผู้ช่วย” ของสมาชิกที่ช่วยอำนวยความสะดวกให้สมาชิกสามารถเข้ามาขัดเกลาตนเอง เพื่อสร้างความเปลี่ยนแปลงให้เกิดขึ้นได้อย่างสะดวก มิได้เข้ามาใช้อำนาจกับสมาชิกในฐานะเจ้านายกับลูกน้องที่มีความสัมพันธ์เชิงอำนาจที่ไม่เท่ากันกันแต่อย่างใด เพราะบุคคลหลักที่จะต้องแสดงบทบาทในชุมชนบำบัดมากที่สุดก็คือ ตัวสมาชิกเอง รวมทั้งยังมีการกำหนดว่า การอยู่ร่วมกันของสมาชิกเป็นครอบครัวที่คอยช่วยเหลือกัน สมาชิกไม่ใช่คนไข้ที่อยู่ในโรงพยาบาล อันแสดงถึงการตอกย้ำให้เห็นการมองสมาชิกในฐานะผู้มีศักยภาพในการสร้างความเปลี่ยนแปลงกันเอง มิใช่บุคคลที่ด้อยความสามารถที่ต้องคอยรับความช่วยเหลือจากผู้อื่น แม้ว่าจะมีการดึงเจ้าหน้าที่เข้ามาเกี่ยวข้องในชุมชนบำบัดก็ตาม

เมื่อหันมามองในบริบทของสังคมไทย กล่าวได้ว่าเนื้อหาสาระของหลักการชุมชนบำบัดก็ได้ถูกกล่าวถึงรายละเอียดไว้มากพอสมควร โดยเนื้อหาสาระของหลักการชุมชนบำบัดในสังคมไทยมีรายละเอียดที่มากกว่าเนื้อหาสาระของหลักการชุมชนบำบัดที่ถูกกำหนดไว้ครั้งแรก หลังจากมีการก่อตั้งสหพันธ์โลกด้านการฟื้นฟูสมรรถภาพผู้ติดยาเสพติดในรูปแบบชุมชนบำบัด เห็นได้จากในเอกสารของกรมคุมประพฤติ กระทรวงยุติธรรมที่มีการกล่าวถึงแนวคิดหลักของหลักการชุมชนบำบัดไว้ 8 ข้อดังนี้ (กรมคุมประพฤติ, ม.ป.ป., น.4-5)

1.) การมีส่วนร่วม (Use of Participant Roles) สมาชิกแต่ละคนจะได้รับมอบหมายให้มีกิจกรรมต่างกันในแต่ละวัน ซึ่งเป็นการสร้างโอกาสให้เขาหรือเธอเหล่านั้นได้ทำบทบาททางสังคมที่แตกต่างกันออกไป ทั้งการเป็นเพื่อนร่วมกลุ่ม การสร้างความเป็นเพื่อน การเป็นผู้ประสานงาน และการเป็นคนคอยชี้แนะคนอื่น ซึ่งการทำสิ่งเหล่านี้ถือเป็นกิจกรรมที่อยู่ในกระบวนการที่จะช่วยในการเปลี่ยนแปลงทั้งต่อตนเองและผู้อื่น

2.) ปฏิบัติการสะท้อนกลับของสมาชิก (Use of Membership Feedback) สมาชิกในกลุ่มด้วยกันเองจะเป็นจุดกำเนิดเบื้องต้นของการชี้แนะและการให้กำลังใจในการเปลี่ยนแปลงของแต่ละบุคคล จึงควรจัดให้มีการสังเกตปฏิบัติการของสมาชิกแต่ละคน เพื่อการแก้ไขปัญหารายบุคคลและเพื่อร่วมกันรับผิดชอบสมาชิกภายในกลุ่มด้วยกันทั้งหมด

3.) การเป็นแบบอย่างที่ดี (Use of Membership as Role Model) สมาชิกแต่ละคนต้องมีความตั้งใจเต็มที่ที่จะเป็นตัวอย่งที่ดีในกระบวนการเปลี่ยนแปลงให้กับกลุ่ม ด้วยความรับผิดชอบนี้ สมาชิกแต่ละคนจึงต้องมีปฏิบัติการสะท้อนกลับ (Feedback) ต่อคนอื่นถึงสิ่งที่ควรมีการเปลี่ยนแปลง และสมาชิกของกลุ่มทุกคนต้องทำตนเองให้เป็นอย่างแก่ผู้อื่นในการเปลี่ยนแปลงนั้นๆ

4.) วิธีที่ช่วยให้บุคคลเปลี่ยนแปลง (Use of Collective Formats for Guiding Individual Change) สมาชิกในกลุ่มทุกคนจะมีข้อตกลงร่วมกันว่าจะต้องเป็นผู้ช่วยให้เพื่อนร่วมกลุ่ม

เกิดการเปลี่ยนแปลง โดยใช้วิธีการต่างๆ ทั้งการให้ความรู้ การฝึกอบรม และกิจกรรมบำบัดที่จัดขึ้น เช่น การเข้าร่วมกลุ่ม การประชุมสัมมนา การมอบหมายหน้าที่ในการทำงาน และการจัดกิจกรรม สันทนาการ โดยประสบการณ์ที่ได้จากการเรียนรู้ที่สำคัญอย่างยิ่งต่อการบำบัดรักษาและการพัฒนา บุคลิกภาพที่จะปรากฏออกมาให้เห็นผ่านกิจกรรมทางสังคมที่ทำร่วมกันในชุมชน

5.) การใช้กฎกติการ่วมกัน (Use of Shared Norms and Values) บรรทัดฐานและ ค่านิยมทางสังคมจะช่วยให้ทุกคนมีความปลอดภัยทั้งทางร่างกายและจิตใจ เช่นเดียวกับคนที่สมาชิก เข้ามาอยู่ร่วมกันในชุมชน บรรทัดฐานและค่านิยมจะช่วยชี้แนะให้สมาชิกช่วยเหลือตนเองในการ บำบัดรักษา และการเรียนรู้ที่จะมีชีวิตอยู่อย่างเหมาะสม

6.) โครงสร้างและระบบ (Use of Structure and Systems) การทำงานในชุมชนนั้นมีความ หลากหลาย “การจัดการ” เป็นสิ่งที่จำเป็นในการอำนวยความสะดวกในการทำกิจกรรมในแต่ละ วัน เพราะการทำงานจะเป็นแรงขับเคลื่อนเบื้องต้นในการสอนเกี่ยวกับเรื่องการพัฒนาตนเอง การ เรียนรู้ไม่ได้เกิดจากทักษะการฝึกฝนอย่างเดียวเท่านั้น แต่รวมถึงการปฏิบัติตามขั้นตอนต่างๆ การให้ การยอมรับนับถือคนที่ เป็นผู้ดูแล และการปฏิบัติตนเป็นสมาชิกที่มีความรับผิดชอบต่อชุมชน ซึ่งจะ กลายเป็นคนที่สามารถให้คนอื่นฟังได้

7.) การสื่อสารแบบเปิด (Use of Open Communication) วัตถุประสงค์หลักของ ชุมชนบำบัดคือ ประสบการณ์ในการมีส่วนร่วมเป็นส่วนหนึ่งของสังคมสาธารณะ ความรู้สึกนึกคิดและ การแสดงออกของสมาชิกในชุมชนถือเป็นสิ่งที่จำเป็นมากต่อกระบวนการเปลี่ยนแปลงในการบำบัด ไม่เฉพาะการแสดงออกของตนเองเท่านั้น แต่หมายถึงการมีส่วนร่วมต่อสมาชิกคนอื่นๆ ในชุมชน ดังนั้น สิ่งจำเป็นคือการเปิดตนเองเข้าสู่สังคม

8.) การสร้างสัมพันธ์ภาพ (Use of Relationships) มิตรภาพระหว่างบุคคล เพื่อนร่วม กลุ่ม และนักบำบัดเป็นสิ่งสำคัญที่จะกระตุ้นให้เกิดข้อผูกพันร่วมกันที่จะช่วยทำให้เกิดกระบวนการ เปลี่ยนแปลงอย่างต่อเนื่อง การพัฒนาความสัมพันธ์ในการบำบัดนี้เป็นพื้นฐานในการสร้างเครือข่าย ทางสังคมที่จำเป็นอย่างยิ่งต่อการช่วยให้การบำบัดประสบความสำเร็จ

จากเนื้อหาสาระของหลักการชุมชนบำบัดที่กล่าวมาข้างต้น จะเห็นได้ว่า หลักการชุมชน บำบัดก็ยังคงมีจุดเน้นที่เหมือนกับเนื้อหาสาระของหลักการชุมชนบำบัดในช่วงเวลาที่ผ่านมา นั่นคือ เน้นให้สมาชิกได้เข้ามาเป็นตัวการในการสร้างความเปลี่ยนแปลงต่อกัน (Change Agent) เพียงแต่ เนื้อหาสาระของหลักการชุมชนบำบัดที่กล่าวมาข้างต้นมีการเน้นย้ำถึงการมุ่งให้สมาชิกได้เข้ามาสร้าง ความเปลี่ยนแปลงต่อกันมากขึ้น เช่น การเน้นเรื่องปฏิกริยาสะท้อนกลับของสมาชิก การสื่อสารแบบ เปิด และการเป็นแบบอย่างที่ดี เป็นต้น นอกจากนี้ ภายในเอกสารของกรมคุมประพฤติ กระทรวง ยุติธรรมยังมีการกล่าวถึงการกำหนดองค์ประกอบของชุมชนบำบัดไว้ควบคู่กับการกล่าวถึงเนื้อหา

สาระของหลักการชุมชนบำบัดด้วย ซึ่งปรากฏการณ์ดังกล่าวนี้เป็นอีกสิ่งหนึ่งที่แสดงถึงพัฒนาการที่สำคัญของหลักการชุมชนบำบัด เพราะมีการพยายามทำให้หลักการชุมชนบำบัดเป็นรูปธรรม สามารถเข้าใจและจับต้องได้ง่ายมากขึ้น โดยองค์ประกอบของชุมชนบำบัดที่ถูกกล่าวถึงมีทั้งหมด 14 ข้อ ดังนี้ (กรมคุมประพฤติ, ม.ป.ป., น.5-7)

1.) การแยกชุมชนเป็นเอกเทศ (Community Separateness) การจัดตั้งศูนย์ชุมชนบำบัดแต่ละศูนย์จำเป็นต้องมีชื่อเป็นของตนเอง โดยมากจะเป็นการตั้งชื่อจากสมาชิกในกลุ่ม และมีการจัดในสถานที่ที่แยกออกอย่างเป็นเอกเทศจากโครงการ หน่วยงานอื่นๆขององค์กร และต้องมีการจัดสภาพแวดล้อมที่เห็นชัดว่าเป็นการตัดขาดจากการเกี่ยวข้องกับยาเสพติดอย่างชัดเจน

2.) สภาพแวดล้อม (Community Environment) การจัดสภาพแวดล้อมในชุมชนต้องมีพื้นที่เพียงพอสำหรับทุกคนในชุมชน เพื่อสร้างความรู้สึกร่วมในการมีส่วนร่วมในชุมชน โดยการเข้าร่วมกิจกรรมในชุมชนด้วยกัน เช่น การประชุมกลุ่ม เป็นต้น ควรมีการติดโปสเตอร์ที่ผนังห้องซึ่งสื่อถึงปรัชญาต่างๆของชุมชนบำบัด และสื่อถึงการมีชีวิตอยู่อย่างมีความสุขและเหมาะสม มีบอร์ดใหญ่ที่มีชื่อของผู้เข้าร่วมกลุ่มทุกคนและบอกถึงลำดับอาวุโสและหน้าที่ที่ได้รับมอบหมายในชุมชน มีตารางกิจกรรมประจำวันติดให้เห็นชัดเจน การจัดสื่อต่างๆดังนี้จะช่วยให้บุคคลในชุมชนสามารถเข้าใจและมีความรู้สึกเป็นส่วนหนึ่งของชุมชนได้

3.) กิจกรรม (Community Activities) การบำบัดหรือการให้ความรู้ที่มีประโยชน์และมีประสิทธิภาพจะต้องเป็นการให้ชุมชนมีส่วนร่วมในเนื้อหาของการทำงานบำบัดหรือการศึกษานั้นๆ ดังนั้น นอกเหนือจากการให้คำปรึกษาเป็นรายบุคคล หรือการทำกิจกรรมในรูปแบบกลุ่มที่ถูกจัดให้แล้ว ยังต้องมีการร่วมกันจัดอาหารและบริการเรื่องอาหารอย่างน้อย 1 มื้อ ซึ่งจะช่วยให้เกิดการติดตามการทำงานเป็นกลุ่ม การประชุมสัมมนาเพื่อวางแผน การมอบหมายหน้าที่ในการทำงานเป็นทีม และใช้เวลาให้เป็นประโยชน์ ซึ่งอาจจะทำได้ในการจัดงานเลี้ยงวันเกิดให้คนในชุมชนที่เกิดในช่วงนั้นๆ หรือการจัดงานเลี้ยงเพื่อมอบประกาศนียบัตร

4.) กลุ่มเพื่อน (Peer as Community Members) สมาชิกทุกคนจะต้องเป็นผู้แสดงพฤติกรรมที่ถูกต้องเหมาะสม สามารถสะท้อนค่านิยมของกลุ่ม และสอนคนอื่นๆในชุมชนจากการเป็นตัวของตัวเอง ความเข้มแข็งภายในชุมชนในแง่ของการเรียนรู้ทางสังคมจะดูได้จากจำนวนและคุณภาพของบุคคลตัวอย่างในชุมชนเหล่านี้ ดังนั้น สมาชิกทุกคนจึงต้องเป็นตัวของตัวเองที่ดีให้กันเอง ชุมชนบำบัดจำเป็นต้องมีตัวอย่างที่ดีที่หลากหลาย เพื่อทำให้เกิดการเรียนรู้ในชุมชนอย่างกว้างขวาง

5.) นักบำบัด (Staff as Community Members) คณะนักบำบัดในชุมชนบำบัดจะต้องประสานความร่วมมือระหว่างบุคลากรวิชาชีพ (Professional Staff) และนักบำบัดที่สำเร็จโปรแกรมชุมชนบำบัด (Graduated Staff/Ex-Addict Staff) เช่น เรื่องการแก้ไขความประพฤติ สุขภาพกาย

และจิต รวมทั้งการให้ความรู้ ซึ่งเป็นเรื่องจำเป็นสำหรับทีมนักบำบัดที่จะต้องผ่านการอบรมเบื้องต้นเกี่ยวกับมุมมองต่อชุมชนบำบัด และการทำชุมชนบำบัดให้ประสบความสำเร็จ ทีมงานซึ่งอาจมีทั้งพยาบาล และนักสังคมสงเคราะห์ บุคคลเหล่านี้จำเป็นต้องเข้าใจบทบาทของตนเองในฐานะที่เป็นสมาชิกของชุมชนอย่างชัดเจน ต้องเป็นผู้อำนวยความสะดวก ผู้ชี้แนะ และเป็นตัวอย่างที่ดีให้กับชุมชน

6.) ตารางกิจกรรมประจำวัน (A Structured Day) ไม่ว่าจะระยะเวลาของการบำบัดฟื้นฟูจะนานเพียงใด ทุกวันจะต้องมีกำหนดตารางเวลาที่แน่นอนสำหรับกิจกรรมที่หลากหลายในการให้การศึกษาและการบำบัด มีการกำหนดเวลาที่ชัดเจน และมีกระบวนการที่ต้องทำเป็นประจำ ซึ่งโครงสร้างของชุมชนบำบัดจะมีเนื้อหาเกี่ยวกับมุมมองต่อชุมชนบำบัด มุมมองของผู้เข้ารับการบำบัดฟื้นฟู มีกิจกรรมสำหรับการเผชิญหน้ากับชุมชน เพื่อพูดถึงชีวิตของผู้เข้ารับการบำบัดฟื้นฟูที่อาจมีทั้งบุคลิกที่ผิดปกติ การคิดด้านลบหรือปัจจัยต่างๆที่เกี่ยวข้องกับการใช้ยาเสพติด

7.) แผนการบำบัด (Phase Format) แผนการบำบัดฟื้นฟูและให้ความรู้ผ่านกิจกรรมต่าง ๆ นั้นจะถูกจัดไว้เป็นขั้นตอน เพื่อให้มองเห็นพัฒนาการของกระบวนการเปลี่ยนแปลง มีการเน้นจุดสำคัญในการเรียนรู้แต่ละขั้นตอน เพื่อช่วยให้บุคคลสามารถเปลี่ยนแปลงตนเองในแต่ละขั้นตอน และสามารถบำบัดฟื้นฟูในขั้นตอนต่อไปได้อย่างต่อเนื่อง

8.) งาน (Work as Therapy and Education) งานเป็นทั้งการรักษาและให้ความรู้ เพื่อให้ผู้เข้าร่วมโครงการมีจิตสำนึกที่จะช่วยเหลือตนเองให้หายขาดได้จริง ทุกคนจะต้องทำหน้าที่ในแต่ละวัน ทั้งการทำความสะอาด การเข้าร่วมกิจกรรมต่างๆ การจัดเตรียมอาหาร การช่วยกันทำตารางประจำวันให้เป็นไปอย่างราบรื่น การเข้าร่วมประชุม และอื่นๆ ซึ่งการรับผิดชอบงานที่ได้รับมอบหมายอย่างหลากหลายนี้จะมีผลอย่างมากต่อการให้การศึกษาและการบำบัด

9.) แนวคิดของชุมชนบำบัด (TC Concepts) ชุมชนบำบัดต้องจัดสิ่งๆ ที่เน้นและคอยต่อยอดถึงแนวคิดของชุมชนบำบัด ทั้งเรื่องมุมมองต่อชุมชนบำบัด แนวคิดในการช่วยเหลือตนเองในการบำบัดฟื้นฟู และมุมมองต่อการมีชีวิตที่เหมาะสม แนวคิด ข้อมูล และบทเรียนต่างๆจะถูกพูดถึงซ้ำๆกัน ทั้งในการเข้ากลุ่ม การประชุม การสัมมนา และคุยกันในกลุ่มเพื่อน รวมทั้งข้อมูลที่ให้อ่าน ป้ายประกาศ และงานเขียนของแต่ละคน

10.) กลุ่มเผชิญหน้า (Peer Encounter Group) นอกเหนือจากที่มีกลุ่มและกิจกรรมอื่นๆ เช่น กลุ่มให้ความรู้ กลุ่มให้กำลังใจแล้ว ชุมชนบำบัดจะต้องมีการจัดกลุ่มเผชิญหน้า การเผชิญหน้านี้ก็เป็นวัตถุประสงค์หลักอีกอย่างหนึ่งของชุมชนบำบัด เพื่อให้สมาชิกได้ตระหนักถึงทัศนคติหรือพฤติกรรมบางอย่างของแต่ละคนที่ต้องการให้มีการเปลี่ยนแปลง

11.) การฝึกความตระหนัก (Awareness Training) การให้ความรู้และการบำบัดทั้งหมดจะเน้นที่การเพิ่มจิตสำนึกต่อตนเองในแต่ละบุคคล ซึ่งมีส่วนสำคัญในการเปลี่ยนความคิด ความ

ประพจน์ รวมทั้งทัศนคติต่อตนเองและต่อสังคมรอบข้าง และจะช่วยเพิ่มให้เขาตระหนักถึงการกระทำ และทัศนคติของบุคคลอื่นที่มีผลต่อตัวเองและสังคมรอบข้าง

12.) การฝึกความเจริญเติบโตทางด้านอารมณ์ (Emotional Growth Training) การจะทำให้บุคคลมีพัฒนาการทางด้านบุคลิกภาพและสังคมนั้น จะต้องทำให้บุคคลนั้นสามารถวิเคราะห์อารมณ์ของตนเองได้ มีการแสดงออกของอารมณ์อย่างเหมาะสม และสามารถจัดการกับอารมณ์ของตนเองได้อย่างเป็นระบบ เพื่อให้อยู่ในสังคมได้อย่างมีความสุข

13.) ระยะเวลาในการบำบัดฟื้นฟู (Planned Duration of Treatment) ระยะเวลาที่แต่ละคนจะอยู่ในกระบวนการบำบัดฟื้นฟูนั้น ขึ้นอยู่กับว่าสมาชิกอยู่ในขั้นตอนใดของการบำบัดฟื้นฟู ซึ่งไม่ว่าจะเป็นระยะเวลาที่สั้นเพียงใด ก็จำเป็นต้องมีเนื้อหาที่ครบถ้วนในการให้ความรู้ต่อชุมชน ระยะเวลาที่กำหนดจะต้องขึ้นอยู่กับวัตถุประสงค์ในการบำบัดฟื้นฟูและกระบวนการเปลี่ยนแปลงที่สามารถมองเห็นพัฒนาการได้อย่างชัดเจน

14.) การติดตามผลการบำบัดฟื้นฟูอย่างต่อเนื่อง (Continuance of Recovery) ความสำเร็จในการบำบัดฟื้นฟูในระยะแรกนั้นเป็นเพียงขั้นตอนหนึ่งในกระบวนการบำบัดฟื้นฟูเท่านั้น สิ่งสำคัญที่ต้องทำคือ การให้การดูแลหลังจบโปรแกรมการรักษา เพื่อเป็นการปรับทัศนคติและชี้แนะเรื่องการใช้ชีวิตหลังการบำบัด

เมื่อพิจารณารายละเอียดเกี่ยวกับองค์ประกอบของชุมชนบำบัดที่กล่าวมาข้างต้นแล้ว กล่าวได้ว่า ชุมชนบำบัดในช่วงที่ 3 ได้ถูกทำให้มีความเป็นสถาบันมากขึ้นอย่างเห็นได้ชัด จากการที่ชุมชนบำบัดถูกกำหนดให้ใช้ตารางกิจกรรมประจำวันที่ชัดเจนเข้ามาดำเนินการกับสมาชิก รวมถึงมีการกำหนดแผนการบำบัดฟื้นฟูอย่างเป็นขั้นเป็นตอน และที่สำคัญคือ เจ้าหน้าที่ได้เข้ามามีบทบาทมากขึ้นในการบำบัดฟื้นฟูผู้ติดยาเสพติด โดยเจ้าหน้าที่อยู่ในฐานะ “นักบำบัด” ที่มีคอยวางแผนการบำบัดฟื้นฟู เป็นเสมือน “ผู้เชี่ยวชาญ” แทนที่จะเป็นเพียง “ผู้ช่วย” ของสมาชิกตามที่กำหนดไว้ในเนื้อหาสาระของหลักการชุมชนบำบัดที่เกิดขึ้นหลังจากมีการก่อตั้งสหพันธ์โลกด้านการฟื้นฟูสมรรถภาพผู้ติดยาเสพติดในรูปแบบชุมชนบำบัด ในแง่นี้ จึงกล่าวได้ว่า ความสัมพันธ์เชิงอำนาจระหว่างสมาชิกและเจ้าหน้าที่เริ่มมีความไม่เท่าเทียม เพราะการกำหนดต่างๆไม่ได้ขึ้นอยู่กับสมาชิกเป็นหลักเหมือนในยุคแรก แต่แม้กระนั้น ความสัมพันธ์ระหว่างเจ้าหน้าที่และผู้ติดยาเสพติดที่อยู่ในชุมชนบำบัดก็ไม่ได้มีลักษณะเป็นแบบผู้ใหญ่-ผู้น้อยเหมือนกับสถาบันที่มีการจัดการแบบเบ็ดเสร็จ

จากที่กล่าวมาทั้งหมดในบทนี้ ถือเป็นภาพรวมของการทบทวนวรรณกรรมที่เกี่ยวข้องกับการวิเคราะห์ลักษณะเชิงโครงสร้างของศูนย์ฟื้นฟูฯ ลาดหลุมแก้ว ซึ่งการทบทวนวรรณกรรมในส่วนภูมิภาคหลังทางประวัติศาสตร์เกี่ยวกับการจัดการกับผู้กระทำความผิดนับเป็นสิ่งที่ช่วยทำให้ผู้ที่สนใจ

ศึกษางานศึกษาวิจัยเรื่องนี้ได้เข้าใจภาพรวมเกี่ยวกับการจัดการกับผู้กระทำความผิดในบริบทสังคมโลกและสังคมไทย โดยเฉพาะรากฐานเชิงแนวคิดเกี่ยวกับการจัดการกับผู้ติดยาเสพติดในสังคมไทยที่ส่งผลให้เกิดการจัดตั้งศูนย์ฟื้นฟูฯ ลาดหลุมแก้วขึ้น ส่วนการทบทวนวรรณกรรมเกี่ยวกับสถาบันที่มีการจัดการแบบเบ็ดเสร็จและหลักการชุมชนบำบัดนั้นจะเป็นประโยชน์ต่อการนำไปทำความเข้าใจลักษณะเชิงโครงสร้างของศูนย์ฟื้นฟูฯ ลาดหลุมแก้วในบทที่ 3 และบทที่ 4 เนื่องจากในทั้งสองบทดังกล่าว ผู้ศึกษาจะได้ชี้ให้เห็นถึงความเป็นสถาบันที่มีการจัดการแบบเบ็ดเสร็จของศูนย์ฟื้นฟูฯ ลาดหลุมแก้ว ตามที่ Erving Goffman กล่าวไว้ รวมทั้งชี้ให้เห็นลักษณะเชิงโครงสร้างของศูนย์ฟื้นฟูฯ ดังกล่าวในส่วนที่เกิดจากการนำหลักการชุมชนบำบัดมาประยุกต์ใช้ จนกลายเป็นลักษณะเฉพาะตัวของศูนย์ฟื้นฟูฯ ขึ้นมา

บทที่ 2

“สนาม” ของการศึกษา

ในบทนี้ ผู้ศึกษาจะได้นำเสนอข้อมูลทั่วไปเกี่ยวกับศูนย์ฟื้นฟูฯ ลาดหลุมแก้ว เพื่อสร้างความเข้าใจพื้นฐานเกี่ยวกับสนามที่ผู้ศึกษาทำการลงพื้นที่เก็บข้อมูลให้กับผู้ที่สนใจค้นคว้างานศึกษาวิจัยเรื่องนี้ อันจะเป็นประโยชน์ต่อการทำความเข้าใจเนื้อหาสาระเกี่ยวกับโครงสร้างของศูนย์ฟื้นฟูฯ ลาดหลุมแก้วในบทต่อไป นอกจากนี้ ผู้ศึกษายังมีการแสดงให้เห็นถึงกระบวนการทำงานภาคสนามในมิติต่างๆ โดยเฉพาะสภาพการดำเนินชีวิตของผู้ศึกษาขณะลงพื้นที่เก็บข้อมูล ผู้ศึกษาเห็นว่า การนำเสนอข้อมูลดังกล่าวย่อมจะทำให้ผู้ที่สนใจศึกษางานศึกษาวิจัยเรื่องนี้สามารถเข้าใจจุดยืนและกระบวนการทำงานของผู้ศึกษาได้ดีมากยิ่งขึ้น ตั้งแต่เริ่มต้นเก็บข้อมูล จนกลายเป็นงานศึกษาวิจัยที่ผลิตองค์ความรู้ให้กับแวดวงวิชาการและสังคมในที่สุด ซึ่งประเด็นที่ผู้ศึกษาต้องการนำเสนอมีดังต่อไปนี้

- 2.1 ความเป็นมาของศูนย์ฟื้นฟูฯ ลาดหลุมแก้ว
- 2.2 ลักษณะของผู้ติดยาเสพติดในศูนย์ฟื้นฟูฯ ลาดหลุมแก้ว
- 2.3 หลักการเก็บข้อมูล
- 2.4 ระเบียบวิธีที่ใช้ในการศึกษาวิจัย
- 2.5 ขั้นตอนการเข้าสู่สนาม
- 2.6 การวางตัวและการปรับตัวของผู้ศึกษาในการเก็บข้อมูลภาคสนาม

2.1 ความเป็นมาของศูนย์ฟื้นฟูฯ ลาดหลุมแก้ว

ศูนย์ฟื้นฟูฯ ลาดหลุมแก้วเป็นองค์กรสังกัดกรมคุมประพฤติ กระทรวงยุติธรรม ตั้งอยู่เลขที่ 99 หมู่ 3 ตำบลคูบางหลวง อำเภอลาดหลุมแก้ว จังหวัดปทุมธานี มีเนื้อที่ประมาณ 10 ไร่ จัดตั้งขึ้นตามพระราชบัญญัติฟื้นฟูสมรรถภาพผู้ติดยาเสพติด พ.ศ.2545 เดิมศูนย์ฟื้นฟูฯ ลาดหลุมแก้วใช้เป็นสถานที่ฝึกอบรมบุคลากรด้านการฟื้นฟูสมรรถภาพผู้ติดยาเสพติดของสำนักงานป้องกันและปราบปรามยาเสพติด ต่อมาได้มีการส่งมอบให้กรมคุมประพฤติใช้เป็นศูนย์ฟื้นฟูสมรรถภาพผู้ติดยาเสพติด เริ่มเปิดดำเนินการอย่างเป็นทางการเมื่อวันที่ 3 มีนาคม พ.ศ.2546 ซึ่งศูนย์ฟื้นฟูฯ ลาดหลุมแก้วเป็นศูนย์ฟื้นฟูฯ ในระบบบังคับบำบัดแบบควบคุมตัวเข้มงวดเพียงแห่งเดียวของกรมคุมประพฤติ สามารถรองรับผู้ติดยาเสพติดได้จำนวน 200 คน แบ่งเป็นผู้ติดยาเสพติดเพศชายและหญิงจำนวนอย่างละ 100 คน แต่อย่างไรก็ตาม ขณะที่ผู้ศึกษาลงพื้นที่เก็บข้อมูล (ช่วงเดือนกุมภาพันธ์ถึงเดือน

เมษายน พ.ศ.2558) ทางศูนย์ฟื้นฟูฯกำลังอยู่ในช่วงการปรับปรุงอาคารที่พักผู้ติดยาเสพติดเพศชาย จึงทำให้มีจำนวนผู้ติดยาเสพติดเพศชายน้อยกว่าปกติ คือมีอยู่ประมาณ 35-40 คนเท่านั้น (จำนวนผู้ติดยาเสพติดไม่แน่นอนในแต่ละช่วงเวลา ด้วยเหตุที่ทางศูนย์ฟื้นฟูฯมีการรับตัวและปล่อยตัวผู้ติดยาเสพติดอยู่บ่อยครั้ง) เนื่องจากทางศูนย์ฟื้นฟูฯงดรับผู้ติดยาเสพติดคนใหม่เข้ามาเพิ่ม เพื่ออำนวยความสะดวกให้กับการปรับปรุงอาคารดังกล่าว

สำหรับสาเหตุการจัดตั้งศูนย์ฟื้นฟูฯ ลาดหลุมแก้วนั้น สืบเนื่องมาจากปัญหาการบำบัดฟื้นฟูผู้ติดยาเสพติดในสมัยรัฐบาลจอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ ที่มีการกำหนดให้นำผู้ติดยาเสพติดไปบำบัดฟื้นฟู แทนที่จะนำไปลงโทษในเรือนจำ ดังที่ได้กล่าวรายละเอียดไปแล้วในบทที่ 1 ซึ่งการบำบัดฟื้นฟูในสมัยรัฐบาลจอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์มีอยู่ 2 ระบบด้วยกัน นั่นคือ การบำบัดฟื้นฟูในระบบสมัครใจ (Voluntary System) และการบำบัดฟื้นฟูในระบบต้องโทษ (Correctional System) โดยการบำบัดฟื้นฟูในระบบสมัครใจเป็นการเปิดโอกาสให้ผู้ติดยาเสพติดเข้ารับการบำบัดฟื้นฟูในสถานพยาบาลต่างๆทั้งของภาครัฐและภาคเอกชนด้วยความสมัครใจ ส่วนการบำบัดฟื้นฟูในระบบต้องโทษเป็นการบำบัดฟื้นฟูที่นำผู้ติดยาเสพติดไปไว้ในทัณฑสถานบำบัดของกรมราชทัณฑ์ ปัญหาที่เกิดขึ้นคือ กล่าวคือ การบำบัดฟื้นฟูในระบบสมัครใจ พบว่า ผู้เข้ารับการบำบัดฟื้นฟูส่วนใหญ่ไม่มีแรงจูงใจในการเข้ารับการบำบัดฟื้นฟูอย่างต่อเนื่องจนครบขั้นตอน ส่วนปัญหาที่พบในการบำบัดฟื้นฟูระบบต้องโทษนั้น เป็นเรื่องเกี่ยวกับการที่สถานที่ไม่เอื้ออำนวยต่อการบำบัดฟื้นฟู เนื่องจากต้องมีการควบคุมตัวผู้ติดยาเสพติดร่วมกับผู้กระทำความผิดคดีอื่นๆ ทำให้ผู้ติดยาเสพติดเรียนรู้พฤติกรรมการกระทำความผิดอื่นๆ นอกจากนี้ เมื่อผู้ติดยาเสพติดพ้นโทษก็จะมีประวัติอาชญากร ก่อให้เกิดปัญหาการไม่ยอมรับของสังคมตามมา (กรมคุมประพฤติ, ม.ป.ป., น.33-35) ภาครัฐจึงสร้างสถานที่บำบัดฟื้นฟูผู้ติดยาเสพติดในระบบบังคับบำบัด (Compulsory System) ขึ้น นั่นคือ ศูนย์ฟื้นฟูฯ ลาดหลุมแก้วที่จัดตั้งขึ้นตามพระราชบัญญัติฟื้นฟูสมรรถภาพผู้ติดยาเสพติด พ.ศ.2545 สำหรับนำผู้ติดยาเสพติดเข้ารับการบำบัดฟื้นฟูภาคบังคับในสถานที่ที่ไม่ใช่ทัณฑสถาน โดยผู้ติดยาเสพติดจะมีสถานภาพเป็น “ผู้ป่วย” ตามกฎหมาย และหลังจากผู้ติดยาเสพติดผ่านพ้นการบำบัดฟื้นฟูแล้วก็จะมีการมอบหนังสือรับรองการผ่านการบำบัดฟื้นฟูที่เรียกในภาษาปากว่า “ใบบริสุทธิ์” พร้อมทั้งลบประวัติการกระทำความผิดของผู้ติดยาเสพติดออกจากสารบบ¹(พีหิง, สัมภาษณ์, 10 มีนาคม 2558)

¹ อย่างไรก็ตาม จากการลงพื้นที่เก็บข้อมูล ผู้ศึกษาพบว่า การลบประวัติการกระทำความผิดดังกล่าวเป็นการที่ภาครัฐไม่ได้นำรายชื่อผู้ติดยาเสพติดเข้าไปใส่ในทะเบียนประวัติอาชญากรเท่านั้น แต่ประวัติการถูกส่งตัวเข้ารับการบำบัดฟื้นฟูของผู้ติดยาเสพติดยังคงมีอยู่ สังเกตจากการที่ศูนย์ฟื้นฟูฯยังคงทราบว่ามีผู้ติดยาเสพติดบางคนที่มีการกระทำความผิดซ้ำ

อย่างไรก็ตาม แม้ว่ากฎหมายจะกำหนดให้ศูนย์ฟื้นฟูฯ ลาดหลุมแก้วเป็นศูนย์ฟื้นฟูฯ ที่ใช้สำหรับบำบัดฟื้นฟูผู้ติดยาเสพติดที่มีสถานภาพเป็น “ผู้ป่วย” แต่ในขณะเดียวกัน จากการเก็บข้อมูลเชิงลึกกับเจ้าหน้าที่ที่ทำงานมาเป็นเวลานาน ผู้ศึกษาพบว่า ผู้ติดยาเสพติดที่ถูกส่งเข้ามาในศูนย์ฟื้นฟูฯ แห่งนี้เป็นผู้ติดยาเสพติดที่มีเอกลักษณ์แตกต่างจากผู้ติดยาเสพติดที่ถูกส่งตัวเข้ารับการบำบัดฟื้นฟูในศูนย์ฟื้นฟูฯ แห่งอื่นๆ แม้ว่าจะอยู่ภายใต้กฎหมายเดียวกันก็ตาม เพราะผู้ติดยาเสพติดที่ถูกส่งเข้ามาในศูนย์ฟื้นฟูฯ ลาดหลุมแก้วเป็นผู้ติดยาเสพติดที่มีความประพฤตินรุนแรง หรือที่เรียกในภาษาปากว่าเป็นบุคคลจำพวก “Hardcore” โดยขั้นตอนการพิจารณาว่า ผู้ติดยาเสพติดที่ถูกจับกุมคนใดสมควรถูกส่งตัวมายังศูนย์ฟื้นฟูฯ ลาดหลุมแก้วนั้นเริ่มจากภายหลังจากผู้ติดยาเสพติดถูกจับกุม เจ้าหน้าที่ก็จะนำประวัติเกี่ยวกับความประพฤติทั้งหมดของผู้ติดยาเสพติดคนนั้นๆ ไปเสนอต่อคณะอนุกรรมการฟื้นฟูสมรรถภาพผู้ติดยาเสพติด เพื่อจัดทำแผนการส่งตัวเสนอต่อศาล หากคณะอนุกรรมการฯ พิจารณาเห็นว่าผู้ติดยาเสพติดที่ถูกจับกุมเป็นบุคคลจำพวก “Hardcore” คณะอนุกรรมการฯ ก็จะทำแผนเสนอต่อศาล เพื่อให้ศาลมีคำสั่งส่งตัวผู้ติดยาเสพติดมาบำบัดฟื้นฟูในศูนย์ฟื้นฟูฯ ลาดหลุมแก้ว (ที่หนังสือสัมภาษณ์, 16 มีนาคม 2558) ซึ่งลักษณะความเป็น “Hardcore” ของผู้ติดยาเสพติดนั้นจะได้กล่าวถึงในหัวข้อต่อไป

2.2 ลักษณะของผู้ติดยาเสพติดในศูนย์ฟื้นฟูฯ ลาดหลุมแก้ว

ผู้ติดยาเสพติดในศูนย์ฟื้นฟูฯ ลาดหลุมแก้วส่วนใหญ่ (ไม่ต่ำกว่า 90 เปอร์เซ็นต์) เป็นบุคคลที่มีอาการติดยาเสพติดประเภทแอมเฟตามีน (ยาบ้า) นอกจากนี้ ยังมีผู้ติดยาเสพติดประเภทอื่นปะปนอยู่ด้วย ไม่ว่าจะเป็นไอซ์ กาว และกัญชา โดยผู้ติดยาเสพติดส่วนใหญ่มีอายุอยู่ในช่วง 20-40 ปี และเป็นผู้ติดยาเสพติดจำพวก “Hardcore” (พี่มุก, สัมภาษณ์, 16 มีนาคม 2558) อันหมายถึงผู้ติดยาเสพติดที่มีลักษณะดังต่อไปนี้

- ผู้ติดยาเสพติดที่หลบหนีออกจากศูนย์ฟื้นฟูฯ แห่งอื่น โดยผู้ติดยาเสพติดที่มีความประพฤติดังกล่าวจะถูกปรับแผนการบำบัดฟื้นฟูมาอยู่ในศูนย์ฟื้นฟูฯ ลาดหลุมแก้วแห่งนี้ แม้ว่าผู้ติดยาเสพติดกลุ่มดังกล่าวจะยังไม่พ้นระยะเวลาการบำบัดฟื้นฟูในศูนย์ฟื้นฟูฯ แห่งเดิมก็ตาม
- ผู้ติดยาเสพติดที่กลับไปเสพยาเสพติดซ้ำหลังจากได้รับการปล่อยตัวออกจากศูนย์ฟื้นฟูฯ ไปแล้ว เมื่อถูกเจ้าหน้าที่ตำรวจจับกุมก็จะถูกส่งเข้ามายังศูนย์ฟื้นฟูฯ ลาดหลุมแก้ว โดยผู้ติดยาเสพติดกลุ่มนี้มีทั้งผู้ติดยาเสพติดที่เคยเข้ารับการบำบัดฟื้นฟูในศูนย์ฟื้นฟูฯ ลาดหลุมแก้ว และผู้ติดยาเสพติดที่เคยเข้ารับการบำบัดฟื้นฟูในศูนย์ฟื้นฟูฯ แห่งอื่น

- การผู้ติดยาเสพติดที่มีความประพฤติก้าวร้าวรุนแรงต่อบุคคลกลุ่มต่างๆ ไม่ว่าจะเป็นสมาชิกในครอบครัวหรือบุคคลทั่วไป เช่น การทะเลาะวิวาท การลักทรัพย์ การฉกชิงวิ่งราว ฯลฯ

จากการที่เจ้าหน้าที่ต้องทำงานกับผู้ติดยาเสพติดจำพวก “Hardcore” ข้างต้น ทางศูนย์ฟื้นฟูจึงได้มีการมอบเงินเพิ่มจากเงินเดือนให้เรียกว่า “เบี้ยเลี้ยงภัย” เพื่อตอบแทนเจ้าหน้าที่ที่ต้องนำตนเองเข้าไปเสี่ยงกับการถูกทำร้ายจากผู้ติดยาเสพติดเหล่านั้น ซึ่งการมอบเงินเพิ่มในลักษณะดังกล่าวถือเป็นอีกสิ่งหนึ่งที่ตอกย้ำให้เห็นภาพว่า ผู้ติดยาเสพติดในศูนย์ฟื้นฟู ลาดหลุมแก้วเป็นผู้ติดยาเสพติดจำพวก “Hardcore” ตามที่เจ้าหน้าที่ให้ข้อมูลแก่ผู้ศึกษาจริงๆ

อย่างไรก็ตาม เมื่อมองตามเจตนารมณ์ของพระราชบัญญัติฟื้นฟูสมรรถภาพผู้ติดยาเสพติด พ.ศ.2545 อันเป็นกฎหมายจัดตั้งของศูนย์ฟื้นฟู ลาดหลุมแก้วแล้ว กล่าวได้ว่า ศูนย์ฟื้นฟู ลาดหลุมแก้วเป็นองค์กรตามกระบวนการยุติธรรมที่มีหน้าที่บำบัดฟื้นฟูผู้ติดยาเสพติดที่ “ก้าวพลาด” นั่นคือ หลงผิดไปยุ่งเกี่ยวกับยาเสพติดแบบรู้เท่าไม่ถึงการณ์ ตามนโยบายที่มุ่งเน้น “การป้องกัน นำหน้าการปราบปราม ผู้เสพต้องได้รับการรักษา และผู้ค้าต้องได้รับการลงโทษอย่างเด็ดขาด” เพื่อคืนคนดีสู่สังคม อันเป็นนโยบายที่เกิดขึ้นในช่วงเวลาของการก่อตั้งศูนย์ฟื้นฟู ลาดหลุมแก้ว (กรมคุมประพฤติ, ม.ป.ป., น.33-35) แต่แม้กระนั้น การเข้ามาสู่ศูนย์ฟื้นฟู ลาดหลุมแก้วของบุคคลจำนวนมากไม่น้อยก็ไม่ได้เป็นไปตามที่กฎหมายกำหนดไว้ เพราะบุคคลหลายคนมีการใช้เทคนิคในการหลอกลวงเจ้าหน้าที่ตำรวจในขั้นตอนการจับกุม เพื่อให้ตนเองถูกส่งตัวเข้ามาอยู่ในศูนย์ฟื้นฟู ลาดหลุมแก้ว ไม่ต้องถูกส่งตัวเข้าไปยังเรือนจำ อันจะทำให้ตนเองถูกดำเนินคดีในระดับที่เบา ซึ่งส่วนใหญ่มักเกิดขึ้นมากในกรณีของผู้ค้ายาเสพติดรายใหญ่ที่ดูเหมือนจะมีความรู้เกี่ยวกับกฎหมายเป็นอย่างดี ดังที่ผู้ค้ายาเสพติดรายใหญ่คนหนึ่งเล่าเกี่ยวกับสาเหตุที่ตนเองถูกส่งตัวเข้ามาในศูนย์ฟื้นฟู ลาดหลุมแก้วให้เพื่อนสนิทฟังว่า แท้ที่จริงแล้วตนเองมียาเสพติดอยู่ในครอบครองประมาณ 50 เม็ด แต่ได้แบ่งไปให้ญาติพี่น้องและเพื่อนคนอื่น เมื่อถูกเจ้าหน้าที่ตำรวจจับกุม จึงพบยาเสพติดอยู่กับตนเองจำนวนเพียง 10 เม็ด ทำให้เจ้าหน้าที่ตำรวจเข้าใจผิดว่าตนเองเป็นผู้เสพ ไม่ใช่ผู้ค้า จนถูกส่งตัวเข้ามาในศูนย์ฟื้นฟู ลาดหลุมแก้ว ไม่ได้ถูกส่งตัวเข้าเรือนจำ เพราะตนเองรู้มาก่อนแล้วว่า หากครอบครองยาเสพติดจำนวนน้อยก็จะถูกส่งตัวเข้ามาในศูนย์ฟื้นฟู ลาดหลุมแก้ว โดยบุคคลดังกล่าวมีการพูดคุยกับเพื่อนสนิทในเชิงการแสดงความดีใจที่ตนเองถูกส่งตัวเข้ามาในศูนย์ฟื้นฟู ลาดหลุมแก้วว่า “ภูมิใจแล้วที่ได้มาอยู่ที่นี้ อยู่คุกใหญ่ก็ปีละ” นอกจากนี้ บุคคลบางคนยังมีการเปิดเผยให้ผู้ศึกษาฟังว่า ตนเองเคยเกี่ยวข้องกับการค้ายาเสพติดจำนวนนับพันเม็ด

ดังนั้น จึงกล่าวได้ว่า นอกจากสมาชิกในศูนย์ฟื้นฟูฯ ลาดหลุมแก้วจะมีความเป็น “Hardcore” แล้ว สมาชิกจำนวนไม่น้อยยังเป็นบุคคลจำพวกที่ไม่ตรงตามวัตถุประสงค์ของกฎหมายอีกด้วย โดยผู้ศึกษาพบว่า สมาชิกในศูนย์ฟื้นฟูฯ ลาดหลุมแก้วส่วนมากล้วนเป็นบุคคลที่เคยถูกลงโทษด้วยการจำคุกในเรือนจำมาก่อนทั้งสิ้น รวมถึงเป็นบุคคลที่เข้าออกศูนย์ฟื้นฟูฯ หลายแห่งอยู่เป็นประจำ ทำให้สมาชิกหลายคนมีอาการ “ชินคุง” คือ ไม่ได้รู้สึกเดือดร้อนกับการถูกส่งตัวเข้ารับการบำบัดฟื้นฟูในศูนย์ฟื้นฟูฯ ลาดหลุมแก้วมากนัก เนื่องจากตนเองเกิดความเคยชินกับองค์กรประเภทนี้แล้ว ดังที่สมาชิกคนหนึ่งกล่าวว่า “โดนอีกก็ไม่ใช่ไร ธรรมดา อย่างน้อยก็ได้ออกไปดูตึกกลับบ้าน ก็อย่างนี้ออกไป 2 เดือนแล้วโดนจับอีก ตอนนั้นก็คิดถึงบ้านหน่อยๆ อยู่บ้านก็ดูตึกดูบ้าน กินเหล้า นอนขอตั้งค์” (บอย, สัมภาษณ์, 12 มีนาคม 2558) ซึ่งสถิติสูงสุดที่ผู้ศึกษาพบจากการลงพื้นที่เก็บข้อมูลคือ สมาชิกเคยถูกจับกุมดำเนินคดีเกี่ยวกับยาเสพติดมาแล้วสามสิบกว่าครั้ง ส่วนสถิติสูงสุดที่ได้จากการสอบถามเจ้าหน้าที่ก็คือ มีสมาชิกทำสถิติการถูกจับกุมดำเนินคดีเกี่ยวกับยาเสพติดสูงสุดมากถึงแปดสิบกว่าครั้ง (พี่เอก, สัมภาษณ์, 3 มีนาคม 2558) สำหรับในกรณีของการที่มีบุคคลจำพวกที่ไม่ตรงตามวัตถุประสงค์ของกฎหมายหลุดรอดเข้ามาเป็นสมาชิกในศูนย์ฟื้นฟูฯ ลาดหลุมแก้วนั้น ผู้ศึกษาพบว่า เจ้าหน้าที่ในศูนย์ฟื้นฟูฯ ก็ทราบดีอยู่แล้ว สังเกตจากการที่เจ้าหน้าที่มีการเล่าให้ผู้ศึกษาฟังว่า สมาชิกจำนวนไม่น้อยในศูนย์ฟื้นฟูฯ ลาดหลุมแก้วมีการใช้ “วิทยายุทธ์” เพื่อหลีกเลี่ยงการถูกส่งตัวเข้าไปอยู่ในเรือนจำ และเจ้าหน้าที่เองก็ยอมรับข้อเท็จจริงดังกล่าว แต่แม้กระนั้น เจ้าหน้าที่ก็ไม่ได้มีการนำมาเป็นประเด็นในการค้นหาแนวทางแก้ไขแต่อย่างใด

ทั้งนี้ สมาชิกในศูนย์ฟื้นฟูฯ ลาดหลุมแก้วล้วนถูกขนานนามจากเจ้าหน้าที่ว่าเป็น “หนึ่งตำบล หนึ่งผลิตภัณฑ์” อันมีนัยยะถึงวิถีการดำเนินชีวิตของสมาชิกแต่ละคนที่ส่อไปในทิศทางที่เป็นบุคคลที่มีความประพฤติน่าเกลียดด้านต่างๆ อย่างสมบูรณ์ จนเป็นที่เลื่องลือ ขณะอยู่ในสังคมภายนอก และสมาชิกในศูนย์ฟื้นฟูฯ ดังกล่าวก็ยอมรับว่าตนเองมีลักษณะตามที่เจ้าหน้าที่ขนานนามดังคำพูดของสมาชิกคนหนึ่งที่ว่า “อย่างมานี้ ไม่ใช่ชี้อะไรหรอก แต่ละคนมีประวัติทั้งนั้น และดูไม่ได้” อีกทั้งสมาชิกยังมักเล่าถึง “วีรกรรม” ของตนเองที่เคยทำก่อนถูกส่งเข้ามาสู่ศูนย์ฟื้นฟูฯ เช่น การเล่าว่าตนเองเคยเป็นโจรที่มีความกล้าหาญและเชี่ยวชาญในการปล้นมาก เพราะเวลาปล้นจะไม่ปิดบังหน้าตา ทำมาแล้วนับครั้งไม่ถ้วน และเคยเสพยาเสพติดมาแล้วทุกชนิด การเล่าว่าตนเองเคยเป็นผู้ที่ “ล้างผลาญ” ครอบครัว จนทำให้ครอบครัวมีฐานะที่ยากจนลงอย่างมาก เนื่องจากตนเองได้ขโมยทรัพย์สินต่างๆ ไปขายจนหมดสิ้น การเล่าว่าตนเองเคยทำความเดือดร้อนให้กับบุคคลในครอบครัวเป็นอย่างมาก โดยเฉพาะอย่างยิ่งบุคคลที่เป็นบุพการี ไม่ว่าจะเป็นการปล่อยให้แม่ทำงานหาเงินมาเลี้ยงตนเองอย่างเดียว ส่วนตนเองก็นอนเสพยาอยู่ที่บ้านทั้งวัน หรือการทำให้แม่ต้องก้มลงกราบขออภัยตนเองให้หยุดความประพฤติที่ไม่ดีเหล่านี้ การเล่าว่าตนเองเคยทำร้ายภรรยาในรูปแบบต่างๆ จน

บาดเจ็บมากถึงขนาดต้องเข้ารักษาตัวที่โรงพยาบาล ไม่ว่าจะเป็นการชกต่อยจนสลบ การกระแทบ ฯลฯ (นิค, บอย, ต้น, อาร์ต, สัมภาษณ์, 16- 24 มีนาคม 2558)

นอกจากนี้ ผู้ศึกษายังพบว่า ผู้สมาชิกจำนวนไม่น้อยของศูนย์ฟื้นฟูฯ ลาดหลุมแก้ว ดูเหมือนจะมีการใช้ชีวิตแบบ “เอาตัวรอดไปวันๆ” โดยไม่ได้แสดงให้เห็นความมุ่งมั่นในการพยายามเปลี่ยนแปลงตนเองจากภายในตามเจตนารมณ์ของศูนย์ฟื้นฟูฯ และกฎหมาย สืบเนื่องจากคำพูดของสมาชิกหลายคนที่มีมีการพูดคุยให้แกกันฟังว่า “อยู่ที่นี่ต้องเป็นพ่อพระ ทำไม่ตีบู๊ค” “เขาไม่มองหรือ เขาแค่เหล่ๆ คอยดูอยู่ตลอด แต่เขาไม่บอก เราก็ต้องพยายามระวัง เขาเล่นจิตวิทยากับเรา เราอย่าพลาดเด็ดขาด...อยู่ให้เป็น ถ้าอยู่เป็นก็จบ” “เขาเล่นจิตวิทยากับเรานะเว้ย ผมเล่นจิตวิทยากับเขาก็ได้ แต่อย่าเล่น เพราะเขาเป็นคนดูแลเรา เป็นคนประเมินเรา อยู่ให้เป็น ถ้าอยู่เป็นก็จบ” และ “ขอให้เราเป็นคนเรียบร้อยพอ ไม่เกร ผมอยู่มา 13 ค่ายแล้ว ได้ความรู้กับทหารมาก็เยอะ แต่ต้องปรับสภาพ แต่ละที่ไม่เหมือนกัน...” นอกจากนี้ สมาชิกบางคนยังมีการพูดในลักษณะของการระบายให้เจ้าหน้าที่บางคนที่ตนเองสนิทสนมฟังด้วยว่า การอาศัยอยู่ในศูนย์ฟื้นฟูฯ ลาดหลุมแก้วนั้น ต้องพยายามทำตัวเป็น “พ่อพระ” และต้อง “ตีหน้าเศร้าเล่าความเท็จ” อยู่เสมอ (พีโก้, สัมภาษณ์, 17 มีนาคม 2558)

อย่างไรก็ตาม การที่ทางศูนย์ฟื้นฟูฯ รับผิดชอบดูแลเข้ามาเป็นสมาชิกนั้น มิใช่ว่าสมาชิกทุกคนจะมีความสมบูรณ์ทางด้านร่างกายเสียทั้งหมด เพราะผู้ศึกษาพบว่า สมาชิกบางคนก็เป็นบุคคลที่มีอาการทางจิตเวชร่วมด้วย โดยสมาชิกกลุ่มนี้เป็นผู้ติดยาเสพติดที่มีอาการติดกาว มีอยู่ในศูนย์ฟื้นฟูฯ ประมาณ 4-5 คน ซึ่งเมื่อผู้ศึกษาสังเกตลักษณะทางจิตวิทยาของสมาชิกกลุ่มนี้จากการแสดงออกในชีวิตประจำวัน และสอบถามจากเจ้าหน้าที่แล้ว ผู้ศึกษาพบว่า สมาชิกกลุ่มนี้มีอาการทางสมองที่ค่อนข้างรุนแรง สังเกตได้จากการที่สมาชิกกลุ่มนี้มักไม่เกิดการเรียนรู้ที่จะละเว้นการกระทำเมื่อถูกลงโทษจากเจ้าหน้าที่ กล่าวคือ เมื่อถูกลงโทษไปแล้วก็ยังคงมีการแสดงการกระทำแบบเดิมซ้ำๆ แม้เวลาผ่านไปเพียงไม่กี่นาที นอกจากนี้ สมาชิกบางคนยังมีอาการถึงขั้นพูดและยิ้มคนเดียว หรือบางคนก็มีอาการพูดจาจาวกวน ไม่ได้เนื้อหาสาระที่คู่สนทนาอีกฝ่ายต้องการสนทนาด้วย ซึ่งเจ้าหน้าที่ในศูนย์ฟื้นฟูฯ เองก็ทราบดีเกี่ยวกับสภาพของสมาชิกกลุ่มนี้ จึงไม่ได้มอบหมายให้สมาชิกกลุ่มนี้รับผิดชอบงานมากนัก ทำให้สมาชิกกลุ่มนี้แทบจะไม่มีบทบาทใดๆ เลยในศูนย์ฟื้นฟูฯ สืบเนื่องจากข้อจำกัดทางด้านร่างกาย รวมถึงในบางครั้ง สมาชิกกลุ่มนี้ก็กลายเป็นเสมือน “ตัวตลก” ของสมาชิกคนอื่นๆ จากการที่สมาชิกกลุ่มนี้มักแสดงปฏิกิริยาแปลกๆ ออกมา หรือบางครั้งก็สร้างความหนักใจให้กับสมาชิกคนอื่นด้วย โดยเฉพาะสมาชิกที่ถูกเจ้าหน้าที่มอบหมายให้ดูแลสมาชิกกลุ่มนี้ จากการที่สมาชิกกลุ่มนี้มัก “ดื้อ” และไม่คอยเชื่อฟังคำตักเตือนของบุคคลที่ดูแลตนเอง

2.3 หลักการเก็บข้อมูล

ก่อนลงเก็บข้อมูลภาคสนาม ผู้ศึกษาได้ทำการค้นคว้าเกี่ยวกับหลักการศึกษาวิจัยจากตำราทางวิชาการหลายเล่ม เพื่อนำหลักการเหล่านั้นมาใช้วางแนวทางสำหรับการเข้าไปมีปฏิสัมพันธ์กับบุคคลกลุ่มต่างๆในศูนย์ฟื้นฟูฯ ลาดหลุมแก้ว ตลอดระยะเวลาของการลงพื้นที่เก็บข้อมูล โดยจากการทบทวนตำราทางวิชาการ ทำให้สามารถสรุปหลักการเก็บข้อมูลที่ผู้ศึกษาจะนำไปใช้ได้ดังนี้ (Westbrook, 1994, p.8, Adriansen, 2008, p.3, Rahamah Hj et al., 2008, p.4-8, Robert and Indermaur, 2008, p.309-323)

1.) การพยายามทำตัวเป็นผู้ฟังที่ดี โดยผู้ศึกษาจะพยายามดึงเอาสิ่งอยู่ในจิตใจของผู้ให้ข้อมูลออกมาให้ได้มากที่สุด โดยเฉพาะการตีความและการให้ความหมายต่อสิ่งต่างๆ ตลอดจนทัศนคติ ความเชื่อ ค่านิยม ฯลฯ รวมทั้งตั้งใจฟังสิ่งที่ผู้ให้ข้อมูลเล่า พร้อมกับไตร่ตรองข้อมูลที่ได้รับฟังอยู่เสมอ เพื่อให้รู้ว่าขณะนั้นผู้ให้ข้อมูลได้เปิดเผยข้อมูลอะไรออกมา อันจะเป็นประโยชน์ต่อการนำข้อมูลไปใช้ในการวิเคราะห์สำหรับสะท้อนข้อเท็จจริงที่มีอยู่ นอกจากนี้ ผู้ศึกษายังพยายามสังเกตข้อมูลที่ได้ทั้งที่เป็นคำพูด (Verbal) และไม่ใช่คำพูด (Non-Verbal) เช่น สีหน้าและภาษากายอื่นๆ เพื่อให้เห็นองค์รวมของข้อมูลทั้งหมด

2.) การพยายามทำตัวเป็นผู้พูดที่ดี โดยผู้ศึกษาจะพยายามวางตัวให้ผู้ให้ข้อมูลรู้สึกสบายใจและเต็มใจที่จะบอกเล่าเรื่องราวของเขาออกมา กล่าวคือ ผู้ศึกษาจะไม่พูดในสิ่งที่อาจเป็นการสร้างความกระทบกระเทือนจิตใจของผู้ให้ข้อมูล มีความยืดหยุ่นในรูปแบบของการสัมภาษณ์ รวมถึงไม่ชี้แนะให้ผู้ให้ข้อมูลตอบในสิ่งที่ผู้ศึกษาตั้งธงคำตอบไว้แล้วและหากผู้ศึกษาสังเกตได้ว่า ผู้ให้ข้อมูลรู้สึกอึดอัดใจที่จะพูดกับผู้ศึกษาในประเด็นใด ผู้ศึกษาก็จะพักการสัมภาษณ์ไว้ก่อน เพื่อรักษาบรรยากาศของการสนทนาไว้

3.) การพยายามสร้างประเด็นถกเถียงขึ้นในการสนทนากับผู้ให้ข้อมูล โดยผู้ศึกษาจะพยายามสะท้อนข้อมูลที่รับไปยังผู้ให้ข้อมูลอีกครั้งหนึ่ง เพื่อให้เกิดการสนทนาแบบเจาะลึกและเกิดแง่มุมการสนทนาที่หลากหลายมากขึ้น อันเป็นการตรวจสอบความถูกต้องของข้อมูลที่ได้รับ รวมทั้งช่วยยืนยันว่าผู้ศึกษาได้รับข้อมูลครอบคลุมสิ่งที่ต้องการศึกษา เพราะผู้ศึกษาเห็นว่าการสร้างประเด็นถกเถียงจากฐานข้อมูลที่มาจากผู้ให้ข้อมูลนั้นเป็นการกระตุ้นให้ผู้ให้ข้อมูลได้เกิดกระบวนการคิดที่ละเอียดลึกซึ้ง และเปิดเผยสิ่งที่อยู่ภายในจิตใจของตนเองออกมาได้มากขึ้น

4.) การพยายามสังเกตสิ่งต่างๆที่อยู่รอบข้างด้วยความรอบคอบและละเอียดลออ เพื่อให้สามารถเห็นสิ่งที่เกิดขึ้นในบริบทของการบำบัดฟื้นฟูผู้ติดยาเสพติดได้มากที่สุด อันจะทำให้ผู้ศึกษาเกิดความเข้าใจเกี่ยวกับการดำเนินชีวิตของผู้ติดยาเสพติดตามที่เป็นจริงได้ ทั้งนี้ ผู้ศึกษาจะพยายามทำให้

การสังเกตดังกล่าวเป็นไปอย่างแนบสนิทกับบริบทของศูนย์ฟื้นฟูฯ โดยไม่ทำให้ผู้ติดยาเสพติดและเจ้าหน้าที่รู้สึกว่าคุณเองถูกจับจ้องอยู่ เพื่อให้เกิดความเป็นธรรมชาติในการดำเนินชีวิตของคุณคนทุกฝ่าย อันจะเป็นประโยชน์ต่อการได้รับข้อมูลที่เป็นข้อเท็จจริงในสนามของการศึกษามากที่สุด

5.) การรักษาความลับของผู้ให้ข้อมูล โดยหากผู้ศึกษาพบว่า ผู้ให้ข้อมูลคนใดมีการเปิดเผยความลับของตนเองให้ผู้ศึกษาฟัง และผู้ศึกษาพิจารณาเห็นว่า ความลับนั้นเป็นสิ่งที่จะก่อให้เกิดผลกระทบด้านลบอย่างร้ายแรงต่อผู้ให้ข้อมูลหากถูกเปิดเผยออกไป ผู้ศึกษาก็จะไม่นำมาเสนอไว้ในงานศึกษาวิจัยเรื่องนี้ เพื่อเป็นการรักษาจริยธรรมทางการวิจัยในส่วนที่เกี่ยวข้องกับการไม่สร้างผลกระทบด้านลบให้กับผู้ให้ข้อมูล นอกจากนี้ ผู้ศึกษายังได้นำเสนอการอ้างอิงผู้ให้ข้อมูลโดยใช้ชื่อปลอมที่สมมุติขึ้นมาทั้งในส่วนของผู้ติดยาเสพติดและเจ้าหน้าที่ แทนการนำเสนอชื่อจริงของผู้ให้ข้อมูล (หากเป็นเจ้าหน้าที่จะมีการใช้คำว่า “พี่” นำหน้า เพื่อแยกแยะให้รู้ว่าข้อมูลดังกล่าวมาจากผู้ให้ข้อมูลกลุ่มใด) ทั้งนี้ก็เพื่อไม่ให้เกิดผลกระทบด้านลบกับผู้ให้ข้อมูลเมื่องานศึกษาวิจัยเรื่องนี้ถูกเผยแพร่ออกไป อีกทั้งผู้ศึกษายังตระหนักดีว่า ศูนย์ฟื้นฟูฯ ลาดหลุมแก้วเป็นองค์กรทางราชการที่จำเป็นต้องได้รับการรักษาภาพพจน์เอาไว้ ผู้ศึกษาจึงพยายามอย่างที่สุดในการพยายามไม่สร้างผลกระทบด้านลบในทุกๆด้านให้แก่ทางศูนย์ฟื้นฟูฯ

6.) การพยายามวางบทบาทของตนเองให้เหมาะสมกับแต่ละสถานการณ์ ทั้งนี้ก็เพื่อให้ผู้ศึกษาสามารถดำเนินกระบวนการเก็บข้อมูลได้อย่างราบรื่น รวมถึงไม่ก่อให้เกิดปัญหากับการดำเนินการบำบัดฟื้นฟูผู้ติดยาเสพติด เนื่องจากศูนย์ฟื้นฟูฯ ลาดหลุมแก้วเป็นองค์กรที่มีการบังคับใช้กฎระเบียบค่อนข้างมาก และเป็นองค์กรทางราชการที่จัดตั้งขึ้นตามกฎหมาย ดังนั้น ผู้ศึกษาจึงให้ค่อนข้างตระหนักถึงการวางบทบาทตนเองให้เหมาะสมอยู่ทุกขณะ

7.) การตระหนักถึงความสำคัญของการเคารพศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ของผู้ให้ข้อมูล โดยเฉพาะผู้ให้ข้อมูลที่เป็นผู้ติดยาเสพติด เนื่องจากบุคคลกลุ่มนี้เป็นบุคคลที่ถูกดำเนินคดีตามกฎหมาย ทำให้ขาดอิสรภาพในการใช้ชีวิตเมื่อเทียบกับบุคคลทั่วไป แต่แม้กระนั้น ผู้ติดยาเสพติดก็ยังคงถือเป็นประชาชนคนหนึ่งของรัฐที่มีสถานภาพความเป็นประชาชนที่มีเกียรติและศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์เหมือนกับบุคคลทั่วไป มิได้มีความด้อยไปกว่าบุคคลกลุ่มอื่น ดังนั้น ผู้ศึกษาจึงเห็นว่าการเก็บข้อมูลกับผู้ติดยาเสพติดนั้นจำเป็นต้องมีการระมัดระวังการกระทำของตนเองอยู่เสมอ เพื่อไม่ให้เกิดความพลาดพลั้งกระทำในสิ่งที่ขัดต่อหลักสิทธิมนุษยชนและสร้างการกีดกันผู้ติดยาเสพติด

2.4 ระเบียบวิธีที่ใช้ในการศึกษาวิจัย

สำหรับงานศึกษาวิจัยเรื่องนี้ ผู้ศึกษานำระเบียบวิธีวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Methodology) มาใช้ในการศึกษา โดยเก็บข้อมูลผ่านการสังเกตแบบมีส่วนร่วมและการสัมภาษณ์ในลักษณะที่ผสมผสานกัน ทั้งนี้เพื่อให้ผู้ศึกษาได้รับข้อมูลที่เป็นข้อเท็จจริงและรอบด้านมากที่สุด ดังมีรายละเอียดต่อไปนี้

1.) การสังเกตแบบมีส่วนร่วม (Participant Observation) ผู้ศึกษาเน้นลงไปคลุกคลีกับผู้ติดยาเสพติดอย่างใกล้ชิด และร่วมทำกิจกรรมต่างๆร่วมกับผู้ติดยาเสพติดให้ได้มากที่สุดเท่าที่ผู้ศึกษาจะสามารถกระทำได้ โดยผู้ศึกษาได้วางบทบาทเป็นนักศึกษาปริญญาโทที่เข้าไปขอเก็บข้อมูลอย่างเปิดเผย และได้มีการแนะนำตนเองให้ผู้ติดยาเสพติดและเจ้าหน้าที่ได้รับอย่างทั่วถึงกัน ส่วนเวลาในการลงพื้นที่เก็บข้อมูลของผู้ศึกษานั้น เริ่มตั้งแต่ช่วงเวลาประมาณ 7.30 - 8.00 น. ซึ่งเป็นเวลาที่ผู้ติดยาเสพติดเสร็จสิ้นจากการทำภารกิจส่วนตัวและเริ่มเข้าสู่การทำกิจกรรมตามตารางเวลาที่ทางศูนย์ฟื้นฟูกำหนดไว้ นั่นคือ การทำวัตร-สวดมนต์ และการเคารพธงชาติ ส่วนเวลาในการกลับที่พักของผู้ศึกษาคือ เวลา 20.00 น. อันเป็นเวลาที่ผู้ติดยาเสพติดเข้านอน โดยในช่วงเดือนแรกที่ได้รับการอนุญาตจากกรมคุมประพฤติให้ลงพื้นที่เก็บข้อมูล ผู้ศึกษาได้ใช้ความพยายามในการลงพื้นที่ให้ครบทั้ง 7 วัน เพื่อให้เกิดความคุ้นชินกับสถานที่ และเห็นลักษณะเชิงโครงสร้างต่างๆในภาพรวมของศูนย์ฟื้นฟู ลาดหลุมแก้ว รวมทั้งเกิดความสนิทสนมคุ้นเคยกับผู้ติดยาเสพติดที่เข้ารับการรักษาบำบัดฟื้นฟู อันเป็นการสร้างความไว้วางใจในตัวผู้ศึกษาให้เกิดขึ้นกับผู้ติดยาเสพติดและเจ้าหน้าที่ จากนั้นจึงเก็บรวบรวมข้อมูลอย่างต่อเนื่อง และเมื่อผู้ศึกษาเห็นว่าได้ข้อมูลมากพอแล้ว ผู้ศึกษาก็ค่อยๆถอนตัวออกมาจากพื้นที่ รวมใช้เวลาในการลงพื้นที่เก็บข้อมูลทั้งสิ้นประมาณ 3 เดือน สำหรับวิธีการสังเกตนั้น ผู้ศึกษาได้พยายามสังเกตว่า ใคร (Who) ทำอะไร (What) ที่ไหน (Where) เมื่อไหร่ (When) ทำไม (Why) และอย่างไร (How)

2.) การสัมภาษณ์ (Interview) เป็นวิธีการเก็บข้อมูลที่กระทำควบคู่ไปกับการสังเกตแบบมีส่วนร่วม โดยเมื่อผู้ศึกษาค้นพบประเด็นที่น่าสนใจจากการสังเกตแบบมีส่วนร่วมแล้ว ผู้ศึกษาก็จะทำการสัมภาษณ์ถึงรายละเอียดของประเด็นนั้นๆกับผู้ติดยาเสพติด ซึ่งผู้ศึกษาได้ทำการสัมภาษณ์ในลักษณะการพูดคุยแบบเป็นกันเองกับผู้ติดยาเสพติดตามสถานการณ์ที่เหมาะสม มิได้สร้างแบบสัมภาษณ์ที่มีโครงสร้างกำหนดไว้ก่อนแล้วว่าจะถามอะไรบ้าง ทั้งนี้เพื่อให้เกิดความเป็นธรรมชาติในการพูดคุยมากที่สุด อันจะทำให้ผู้ติดยาเสพติดเกิดความไว้วางใจผู้ศึกษา และถ่ายทอดสิ่งที่เป็นข้อเท็จจริงในภาคสนามออกมา โดยในการสัมภาษณ์นั้น ผู้ศึกษาจะเน้นกระตุ้นให้ผู้ติดยาเสพติดได้สะท้อนการตีความและการให้ความหมายของตนเองต่อสิ่งต่างๆออกมาอย่างละเอียดและเป็นอิสระ

ผ่านทางการพูดคุยในลักษณะต่างๆที่ผู้ติดยาเสพติดเป็นผู้สร้างขึ้นตามสถานการณ์ ไม่ว่าจะเป็นการพูดคุยในลักษณะการระบาย การต่อรอง การต่อว่า การบ่น การชมเชย ฯลฯ

นอกจากนี้ ผู้ศึกษายังได้ทำการสัมภาษณ์เจ้าหน้าที่ที่เกี่ยวข้องกับการดำเนินงานบำบัดฟื้นฟูผู้ติดยาเสพติดด้วย ทั้งนี้ก็เพื่อให้ทราบถึงหลักคิดที่อยู่เบื้องหลังการจัดการบำบัดฟื้นฟูดังกล่าว โดยงานศึกษาวิจัยเรื่องนี้ ผู้ศึกษาไม่ได้กำหนดจำนวนผู้ติดยาเสพติด และเจ้าหน้าที่ที่ใช้ในการสัมภาษณ์อย่างตายตัว ด้วยเหตุที่ผู้ศึกษาต้องการสัมภาษณ์ผู้ติดยาเสพติดและเจ้าหน้าที่ตามสถานการณ์ที่ผู้ศึกษาเห็นว่าเหมาะสม ทั้งนี้ก็เพื่อมิให้มีผลกระทบต่อการทำงานบำบัดฟื้นฟูของทางศูนย์ฟื้นฟูฯ มากจนเกินไป เนื่องจากตารางเวลาการทำกิจกรรมของผู้ติดยาเสพติดในศูนย์ฟื้นฟูฯ ลาดหลุมแก้วเต็มไปด้วยกิจกรรมต่างๆอย่างต่อเนื่อง ตั้งแต่เวลาที่ผู้ติดยาเสพติดตื่นนอนจนถึงเวลาที่ผู้ติดยาเสพติดเข้านอน ซึ่งหลังจากผู้ศึกษาทำการลงพื้นที่เก็บข้อมูลเสร็จสิ้นแล้ว ผู้ศึกษาพบว่า ตนเองได้ทำการสัมภาษณ์ผู้ติดยาเสพติดไปทั้งสิ้นประมาณ 8-10 คน และทำการสัมภาษณ์เจ้าหน้าที่ไปประมาณ 5-6 คน

2.5 ขั้นตอนการเข้าสู่สนาม

ด้วยเหตุที่ศูนย์ฟื้นฟูฯ ลาดหลุมแก้วเป็นองค์กรที่ทำหน้าที่บำบัดฟื้นฟูผู้ติดยาเสพติดทั้งเพศหญิงและเพศชาย ทำให้ผู้ศึกษาต้องตัดสินใจเลือกเพศของผู้ติดยาเสพติดเพื่อทำการเก็บข้อมูลในงานศึกษาวิจัยเรื่องนี้ เพราะอาคารที่พักผู้ติดยาเสพติดเพศชายและอาคารที่พักผู้ติดยาเสพติดเพศหญิงนั้นมีการแยกส่วนออกจากกันอย่างเด็ดขาด และตามปกติ ศูนย์ฟื้นฟูฯ ก็จะไม่ให้ผู้ติดยาเสพติดเพศชายและผู้ติดยาเสพติดเพศหญิงเข้ามายุ่งเกี่ยวกับกัน โดยหลังจากผู้ศึกษาได้ทำการใคร่ครวญแล้ว ผู้ศึกษาได้ตัดสินใจเลือกเก็บข้อมูลกับกลุ่มผู้ติดยาเสพติดเพศชาย สืบเนื่องจากผู้ศึกษาพิจารณาเห็นว่าการที่ผู้ศึกษาและผู้ติดยาเสพติดมีเพศเดียวกัน ย่อมจะมีโอกาสทำให้ผู้ศึกษาสามารถเข้าไปใกล้ชิดกับผู้ติดยาเสพติดเพศชายได้มากกว่าผู้ติดยาเสพติดเพศหญิง รวมถึงผู้ติดยาเสพติดชายก็อาจกล้าเปิดเผยการกระทำบางอย่างให้ผู้ศึกษาเห็นมากกว่าผู้ติดยาเสพติดเพศหญิงด้วย อันจะเป็นประโยชน์ต่อการได้รับข้อมูลที่มีความละเอียดลึกซึ้ง

ก่อนที่ผู้ศึกษาจะสามารถเก็บข้อมูลมานำเสนอในงานศึกษาวิจัยเรื่องนี้ได้ ผู้ศึกษาต้องผ่านขั้นตอนเกี่ยวกับการเข้าสู่สนามที่มีรายละเอียดค่อนข้างมาก ทั้งนี้ อาจเป็นเพราะศูนย์ฟื้นฟูฯ ลาดหลุมแก้วเป็นหน่วยงานราชการที่ประกอบด้วยกฎระเบียบต่างๆเป็นจำนวนมาก รวมถึงเป็นสถาบันที่มีการจัดการแบบเบ็ดเสร็จที่มีไว้สำหรับดำเนินการตามกฎหมายกับบุคคลที่ถูกจับกุมหลังศาลมีคำตัดสิน ดังนั้น จึงอาจจำเป็นต้องมีการตรวจสอบจาก “คนใน” อย่างถี่ถ้วนว่าบุคคลที่มีสถานภาพ

เป็น “คนนอก” อย่างผู้ศึกษานั้นจะเข้าไปดำเนินการอย่างไรในองค์กรดังกล่าว เพื่อป้องกันมิให้เกิดผลกระทบต่อองค์กร ซึ่งในการดำเนินการเข้าเก็บข้อมูลในศูนย์ฟื้นฟูฯ ลาดหลุมแก้ว ผู้ศึกษาได้พยายามดำเนินการตามขั้นตอนต่างๆที่กำหนดไว้ รวมถึงพยายามจัดวางตนเองให้เป็นที่ไว้วางใจของบุคคลฝ่ายต่างๆในองค์กรให้ได้มากที่สุด เพื่อให้บุคคลเหล่านั้นเกิดความสบายใจที่จะให้ข้อมูล และไม่วิตกกังวลเกี่ยวกับการเข้ามาของผู้ศึกษา โดยผู้ศึกษาสามารถสรุปขั้นตอนการเข้าสู่สนามได้ 3 ขั้นตอน ดังนี้

ขั้นตอนที่ 1 การขออนุญาตเข้าเก็บข้อมูลตามระเบียบพิธีการของทางราชการ ถือเป็นขั้นตอนแรกๆที่ผู้ศึกษาดำเนินการเมื่อจะเริ่มเข้าสู่สนาม โดยผู้ศึกษาได้จัดทำข้อเสนอการวิจัยตามแบบฟอร์มที่กรมคุมประพฤติกำหนด เพื่อใช้สำหรับเสนอให้กรมคุมประพฤติพิจารณา พร้อมทั้งขอให้ทางคณะสังคมวิทยาและมานุษยวิทยา มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ ซึ่งเป็นต้นสังกัดของผู้ศึกษาทำหนังสือขออนุญาตเข้าเก็บข้อมูลในศูนย์ฟื้นฟูฯ เสนอไปยังอธิบดีกรมคุมประพฤติ ลงนามโดยรองอธิบดีฝ่ายบัณฑิตศึกษาและวิเทศสัมพันธ์ โดยหลังจากทำการส่งหนังสือดังกล่าวไปยังกรมคุมประพฤติแล้ว ก็ได้มีเจ้าหน้าที่ของกรมคุมประพฤติโทรมาสอบถามเกี่ยวกับข้อมูลทั่วไปของผู้ศึกษา เหตุผลที่ต้องการศึกษา และวิธีการเก็บข้อมูลต่างๆ จากนั้นจึงได้มีการส่งคำแนะนำในการปรับแก้ข้อเสนอการวิจัยมาให้มาผู้ศึกษา เพื่อนำไปปรับปรุงและส่งกลับไปยังกรมคุมประพฤติอีกครั้งหนึ่ง ซึ่งเมื่อระยะเวลาผ่านไปได้ประมาณ 1 เดือนหลังส่งหนังสือขออนุญาตไปที่กรมคุมประพฤติ ทางกรมคุมประพฤติก็มีหนังสือตอบกลับมาที่คณะว่า อนุญาตให้เข้าเก็บข้อมูลได้ จากนั้นผู้ศึกษาจึงได้ประสานงานกับศูนย์ฟื้นฟูฯ ลาดหลุมแก้ว เพื่อเข้าเก็บข้อมูลตามการอนุญาตของกรมคุมประพฤติ

เมื่อสังเกตขั้นตอนการเข้าสู่สนามขั้นตอนนี้แล้ว จะเห็นได้ว่าเป็นขั้นตอนที่ผู้ศึกษา ยังไม่ได้เข้าไปมีปฏิสัมพันธ์กับบุคคลที่เกี่ยวข้องกับกระบวนการบำบัดฟื้นฟูผู้ติดยาเสพติดโดยตรงเลย เพราะขั้นตอนนี้เป็นการติดต่อระหว่างกันในระดับหน่วยงาน นั่นคือ คณะสังคมวิทยาและมานุษยวิทยา มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ และกรมคุมประพฤติ โดยการติดต่อดังกล่าวมีลักษณะเป็นการติดต่อกันผ่านเอกสารทางราชการ เพื่อให้ผู้ศึกษาสามารถเข้าไปทำการเก็บข้อมูลในพื้นที่ที่มีลักษณะเฉพาะอย่างศูนย์ฟื้นฟูฯ ลาดหลุมแก้ว ได้อย่างถูกต้องตามขั้นตอนที่มีการกำหนดไว้ให้ “คนนอก” อย่างผู้ศึกษาได้ปฏิบัติ อย่างไรก็ตาม แม้ว่าในขั้นตอนนี้ ผู้ศึกษาจะยังไม่ได้ทำการลงพื้นที่เก็บข้อมูล แต่ผู้ศึกษาก็เริ่มได้สัมผัสกับสิ่งที่มีอยู่ในภาคสนามแล้ว นั่นคือ การที่กรมคุมประพฤติได้เขียนข้อกำหนดในการปฏิบัติตนของผู้ศึกษาขณะลงพื้นที่เก็บข้อมูลมาในหนังสือตอบรับแจ้งแก่คณะสังคมวิทยาและมานุษยวิทยาว่า “ขอให้กำชับนักศึกษาทราบมิให้มีการเปิดเผยข้อมูลส่วนบุคคลของกลุ่มตัวอย่าง และพึงระมัดระวังเรื่องการรักษาความลับในข้อมูลของกลุ่มตัวอย่างอย่างเคร่งครัด รวมถึงให้ชี้แจงให้กลุ่มตัวอย่างทราบด้วยว่าการเก็บข้อมูลในครั้งนี้เป็นการเก็บข้อมูลเพื่อประกอบการทำงานวิจัยของนักศึกษา ไม่ใช่การดำเนินการของกรมคุมประพฤติ” โดยผู้ศึกษาเห็นว่าการเขียน

ข้อกำหนดในการปฏิบัติตนดังกล่าวเป็นจุดเริ่มต้นของการที่ผู้ศึกษาได้เริ่มเข้าสู่บริบทของสนามในการเก็บข้อมูลแล้ว เพราะในการดำเนินชีวิตประจำวันทั่วไปของผู้ศึกษา ไม่ได้มีข้อกำหนดเหล่านี้เข้ามาเกี่ยวข้อง

ขั้นตอนที่ 2 การแนะนำตนเองกับเจ้าหน้าที่ฝ่ายต่างๆ และ “ฝากเนื้อฝากตัว” เป็นขั้นตอนที่ต่อเนื่องจากขั้นตอนแรก โดยกล่าวได้ว่าขั้นตอนนี้เป็นขั้นตอนที่ผู้ศึกษาได้เริ่มเข้าสู่สนามของการเก็บข้อมูลอย่างเต็มตัวแล้ว กล่าวคือ หลังจากที่ผู้ศึกษาได้รับอนุญาตจากกรมคุมประพฤติให้เข้าเก็บข้อมูลในศูนย์ฟื้นฟูฯ ลาดหลุมแก้ว ผู้ศึกษาก็ได้เดินทางไปยังศูนย์ฟื้นฟูฯดังกล่าว เพื่อเข้าพบเจ้าหน้าที่และแนะนำตนเอง รวมถึงชี้แจงรายละเอียดเกี่ยวกับการเก็บข้อมูล โดยประตูด่านแรกที่ผู้ศึกษาต้องชี้แจงการเข้ามาของ “คนนอก” อย่างผู้ศึกษาก็คือเจ้าหน้าที่รักษาความปลอดภัยที่ปฏิบัติหน้าที่อยู่บริเวณหน้าประตูใหญ่ เพราะตามปกติ บุคคลที่ไม่มีส่วนเกี่ยวข้องกับศูนย์ฟื้นฟูฯดังกล่าวจะไม่สามารถเข้าไปภายในได้ นอกเหนือจากได้รับอนุญาตจากเจ้าหน้าที่เป็นรายกรณี ซึ่งหลังจากผู้ศึกษาสามารถเข้าไปภายในได้แล้ว เจ้าหน้าที่ก็ได้นำผู้ศึกษาเข้าไปพบกับหัวหน้ากลุ่มงานฟื้นฟูสมรรถภาพผู้ติดยาเสพติดชาย เพื่อแนะนำตัวและชี้แจงรายละเอียดเกี่ยวกับการเก็บข้อมูลให้กับผู้บังคับบัญชาของศูนย์ฟื้นฟูฯท่านดังกล่าวฟัง โดยหลังจากผู้ศึกษาได้ทำการชี้แจงรายละเอียดจบแล้ว หัวหน้ากลุ่มงานฟื้นฟูสมรรถภาพผู้ติดยาเสพติดชายก็ได้อธิบายรายละเอียดเกี่ยวกับลักษณะเชิงโครงสร้างการดำเนินงานในส่วนต่างๆของศูนย์ฟื้นฟูฯ ลาดหลุมแก้วให้ผู้ศึกษาฟัง พร้อมทั้งตอบข้อซักถามของผู้ศึกษา หลังจากนั้น หัวหน้ากลุ่มงานฯก็ได้แนะนำผู้ศึกษาให้เจ้าหน้าที่ฝ่ายต่างๆในที่ประชุมเจ้าหน้าที่ได้รู้จัก พร้อมทั้งมอบหมายให้เจ้าหน้าที่ที่เป็นพี่เลี้ยงผู้ติดยาเสพติดพาผู้ศึกษาเข้าชมภายในอาคารที่พักผู้ติดยาเสพติดและอธิบายเกี่ยวกับการดำเนินชีวิตประจำวันของผู้ติดยาเสพติดให้ผู้ศึกษาฟัง

สำหรับในขั้นตอนนี้ ผู้ศึกษาเห็นว่า เป็นขั้นตอนที่เกิดขึ้นตลอดระยะเวลาของการลงพื้นที่เก็บข้อมูลของผู้ศึกษา มิได้เป็นขั้นตอนที่จบลงด้วยตัวของมันเองเหมือนขั้นตอนที่ 1 เนื่องจากเป็นเรื่องความสัมพันธ์ระหว่างบุคคลที่สามารถเปลี่ยนแปลงได้เสมอ ดังนั้น ตลอดระยะเวลาของการลงพื้นที่เก็บข้อมูล ผู้ศึกษาจึงได้พยายามทำความสนิทสนมคุ้นเคยกับเจ้าหน้าที่ตำแหน่งต่างๆ เพื่อรักษาความสัมพันธ์อันดีกับเจ้าหน้าที่ไว้ ซึ่งจะส่งผลให้การเก็บข้อมูลเป็นไปอย่างราบรื่น และไม่สร้างความอึดอัดใจให้กับเจ้าหน้าที่ ทั้งนี้ ในการทำความสนิทสนมคุ้นเคยกับเจ้าหน้าที่ตำแหน่งต่างๆ ผู้ศึกษาได้กระทำในลักษณะของการ “ฝากเนื้อฝากตัว” ในฐานะที่ผู้ศึกษาเป็นบุคคลที่มาจากอร์รับความรู้ โดยพยายามจัดวางตนเองให้เป็นเพียง “บุคคลตัวเล็กๆ” เสมือนเป็นสมาชิกผู้ติดยาเสพติดคนหนึ่ง มิได้จัดวางตนเองในลักษณะของการเป็นผู้วิจัยคนนอกที่มีสถานภาพตัดเทียมกับเจ้าหน้าที่ ทั้งนี้ก็เพื่อให้ได้รับความเมตตาและความเอ็นดูจากเจ้าหน้าที่ จนสามารถได้รับข้อมูลที่เป็นประโยชน์มากที่สุดสำหรับนำมาใช้ในการศึกษาวิจัยเช่น การปฏิบัติตนตามกฎหมายเกณฑ์ของศูนย์ฟื้นฟูฯอย่างเคร่งครัด เสมือน

ผู้ศึกษาเป็นผู้ติดยาเสพติดที่เข้ารับการบำบัดฟื้นฟูคนหนึ่ง โดยพยายามละทิ้งความยึดมั่นถือมั่นในสถานภาพของผู้ศึกษาที่มีอยู่ในสังคมภายนอก แม้เจ้าหน้าที่จะไม่ได้เรียกร้องให้กระทำเช่นนั้นก็ตาม รวมถึงการพยายามอาสาช่วยงานต่างๆของเจ้าหน้าที่เท่าที่จะสามารถกระทำได้ เช่น การช่วยยกของ และการช่วยล้างจานหลังรับประทานอาหารกลางวันเสร็จ เพื่อเป็นการ “ฝากเนื้อฝากตัว” กับเจ้าหน้าที่ และสร้างภาพลักษณ์ของการเป็น “น้อง” และ “คนใน” ให้เกิดขึ้นในสายตาเจ้าหน้าที่ ซึ่งผู้ศึกษาเห็นว่า ตลอดระยะเวลาของการลงพื้นที่เก็บข้อมูล ความสัมพันธ์ระหว่าง ผู้ศึกษากับเจ้าหน้าที่ก็ดำเนินไปด้วยความราบรื่น และมีความใกล้ชิดกันมากพอสมควร เห็นได้จากการที่เจ้าหน้าที่มีการลดความเป็นทางการลงในการเข้ามาปฏิสัมพันธ์กับผู้ศึกษา รวมถึงเริ่มมีการปฏิบัติกับผู้ศึกษาในฐานะที่เป็น “คนใน” มากขึ้น เช่น การพูดหยอกล้อกับผู้ศึกษา การถามเรื่องส่วนตัวของผู้ศึกษา การแสดงความห่วง การวิพากษ์วิจารณ์บุคลิกของผู้ศึกษาโดยตรงไปตรงมา การแลกเปลี่ยนทัศนคติที่มีต่อสิ่งต่างๆ ฯลฯ

ขั้นตอนที่ 3 การแนะนำตนเองกับผู้ติดยาเสพติดที่เข้ารับการบำบัดฟื้นฟู และการพยายามทลาย “กำแพงความรู้สึก” ระหว่างผู้ติดยาเสพติดและผู้ศึกษาลง ซึ่งผู้ศึกษาเห็นว่า ขั้นตอนนี้เป็นขั้นตอนสุดท้ายที่จะทำให้ผู้ศึกษาบรรลุผลสำเร็จในการลงพื้นที่เก็บข้อมูล เนื่องจากเป็นการที่ผู้ศึกษาได้เข้าไปมีปฏิสัมพันธ์กับผู้ติดยาเสพติดทางตรง โดยเมื่อผู้ศึกษาเข้าไปในอาคารที่พักผู้ติดยาเสพติดครั้งแรก ผู้ศึกษาได้แนะนำชื่อจริงและชื่อเล่นของตนเอง และแจ้งแก่ผู้ติดยาเสพติดอย่างตรงไปตรงมาว่าตนเองเป็นนักศึกษาปริญญาโท เข้ามาเพื่อขอเก็บข้อมูลเกี่ยวกับการดำเนินชีวิตของผู้ติดยาเสพติดที่กำลังรับการบำบัดฟื้นฟู มิได้มีเจตนาบิดเบือนให้ผู้ติดยาเสพติดเกิดความเข้าใจคลาดเคลื่อน ทั้งนี้ก็เพื่อเป็นการรักษารายชื่อการวิจัยเอาไว้ ซึ่งหลังจากที่ผู้ศึกษาได้แนะนำตนเองกับผู้ติดยาเสพติดเรียบร้อยแล้ว ผู้ศึกษาก็ได้พยายามเข้าไปคลุกคลีกับผู้ติดยาเสพติดให้ได้มากที่สุดตลอดระยะเวลาของการลงพื้นที่เก็บข้อมูล เพื่อให้ผู้ติดยาเสพติดเกิดความไว้วางใจในตัวของผู้ศึกษา อันจะเป็นการลดความรู้สึกห่างเหินที่เป็น “กำแพงความรู้สึก” ระหว่างผู้ติดยาเสพติดกับผู้ศึกษาลง จนผู้ติดยาเสพติดเกิดความรู้สึกว่า ผู้ศึกษาเป็นสมาชิกคนหนึ่งที่อยู่ในศูนย์ฟื้นฟูฯ โดยการพยายามเข้าไปคลุกคลีกับผู้ติดยาเสพติดนี้ ผู้ศึกษาได้กระทำผ่านทาง การเข้าร่วมทำกิจกรรมตามตารางเวลาแทบทุกประเภทที่ผู้ศึกษาสามารถเข้าร่วมได้ เช่น

1.) การร่วมรับประทานอาหารกับผู้ติดยาเสพติด โดยกิจกรรมดังกล่าว ผู้ศึกษาได้เข้าร่วมกับผู้ติดยาเสพติดจำนวน 2 มื้อ โดยสาเหตุที่ผู้ศึกษาไม่สามารถเข้าร่วมรับประทานอาหารกับผู้ติดยาเสพติดได้ทุกมื้อ เนื่องจากอาหารเหล่านั้นเป็นอาหารที่จัดไว้สำหรับผู้ติดยาเสพติดโดยเฉพาะ ดังนั้น หากผู้ศึกษาเข้าร่วมรับประทานอาหารกับผู้ติดยาเสพติดทุกมื้อ จึงเท่ากับว่าผู้ศึกษาได้เข้าไปสร้างผลกระทบให้กับผู้ติดยาเสพติดมากเกินไป อันจะเป็นการละเมิดจริยธรรมที่เกี่ยวข้องกับการวิจัย

อย่างไรก็ตาม การเข้าร่วมรับประทานอาหารกับผู้ติดยาเสพติดทั้งสองมือก็ได้ทำให้ผู้ศึกษาได้รับการยอมรับจากผู้ติดยาเสพติดมากขึ้น สังเกตได้จากภายหลังผู้ศึกษาได้เข้าร่วมรับประทานอาหารกับผู้ติดยาเสพติดทั้งสองมือแล้ว ผู้ติดยาเสพติดหลายคนก็มักจะมีการชวนให้ผู้ศึกษาเข้าไปร่วมรับประทานอาหารกับตนในมือต่อไปอีก ซึ่งเมื่อผู้ศึกษาพบกับสภาพการณ์ดังกล่าว ผู้ศึกษาก็จำเป็นต้องอธิบายเหตุผลเกี่ยวกับจริยธรรมทางการวิจัยให้ผู้ติดยาเสพติดเกิดความเข้าใจที่ถูกต้อง และป้องกันการเกิดความเข้าใจผิดว่า ผู้ศึกษามีการแบ่งแยกชนชั้นกับกลุ่มผู้ติดยาเสพติด โดยอาหารมื้อแรกที่ผู้ศึกษาได้รับประทานร่วมกับผู้ติดยาเสพติดคือ ผัดเผ็ดปลาตุ๋น ซึ่งค่อนข้างมีรสชาติที่เผ็ดมากสำหรับผู้ศึกษา แต่ผู้ศึกษาก็จำเป็นต้องรับประทานให้หมด เพื่อแสดงให้ผู้ติดยาเสพติดเห็นว่า ผู้ศึกษาชื่นชอบในรสชาติของอาหารเหมือนกับผู้ติดยาเสพติดคนอื่นๆ ส่วนอาหารมื้อที่สองคือ น้ำพริกกะปิและผักลวกพร้อมน้ำแกงอีกหนึ่งถ้วย โดยการรับประทานอาหารมื้อดังกล่าว ทำให้ผู้ศึกษาเกิดความรู้สึกประทับใจในโมติวีจิตของผู้ติดยาเสพติดทุกคนเป็นอย่างมาก เนื่องจากข้าวที่ผู้ศึกษาใช้รับประทานนั้นมาจากการที่ผู้ติดยาเสพติดทุกคนพร้อมใจกันดักแบ่งให้ผู้ศึกษาคนละช้อน เพื่อให้ผู้ศึกษาได้รับประทานร่วมกับพวกเขา เนื่องจากอาหารมื้อนี้ ผู้ศึกษาไม่ได้แจ้งว่าจะรับประทานร่วมกับผู้ติดยาเสพติดไว้ล่วงหน้า จึงไม่ได้มีการดักแบ่งไว้ให้ และผู้ศึกษาก็ไม่ได้ตั้งใจจะรับประทานอาหารมื้อนี้ร่วมกับผู้ติดยาเสพติดตั้งแต่แรก แต่เมื่อผู้ติดยาเสพติดพร้อมใจกันแบ่งข้าวของตนเองเตรียมไว้ให้ผู้ศึกษา โดยที่ผู้ศึกษาไม่ทราบมาก่อน ผู้ศึกษาจึงจำเป็นต้องน้อมรับโมติวีจิตที่ผู้ติดยาเสพติดมีให้ด้วยการรับประทานอาหารร่วมกับพวกเขาเหล่านั้น เพื่อรักษาความสัมพันธ์อันดีไว้

2.) การสวดมนต์ทำวัตรเย็น เป็นกิจกรรมที่ผู้ศึกษาได้เข้าร่วมกับผู้ติดยาเสพติดอยู่หลายครั้ง โดยในครั้งแรกที่ผู้ศึกษาเข้าไปร่วมกิจกรรมดังกล่าว ผู้ศึกษาได้ขออนุญาตสมาชิกผู้ติดยาเสพติดก่อน ซึ่งจากการสังเกตปฏิกริยาที่ผู้ติดยาเสพติดมีต่อผู้ศึกษาในครั้งแรกนั้น ผู้ศึกษาพบว่า ผู้ติดยาเสพติดมีท่าทีค่อนข้างแปลกใจที่ผู้ศึกษาได้เข้าไปทำกิจกรรมดังกล่าวร่วมกับพวกเขา อย่างไรก็ตาม ผู้ศึกษาเห็นว่า ความแปลกใจนี้มีใช่ความแปลกใจในลักษณะของการรังเกียจผู้ศึกษา แต่เป็นความแปลกใจในลักษณะของการต้อนรับให้ผู้ศึกษาเข้าไป สังเกตจากการที่ผู้ติดยาเสพติดกระตือรือร้นที่จะนำบทสวดมนต์มาให้ผู้ศึกษา และกล่าวเชิญชวนให้ผู้ศึกษานั่งร่วมสวดมนต์กับตนเอง จนในระยะหลังผู้ศึกษาถูกเชิญชวนจากผู้ติดยาเสพติดให้นั่งสวดมนต์บริเวณหน้าห้อง เสมือนว่า ผู้ศึกษากำลังทำหน้าที่เป็นผู้นำในการสวดมนต์ เนื่องจากตำแหน่งหน้าห้องเป็นตำแหน่งประจำที่มีไว้สำหรับให้ผู้นำในการสวดมนต์นั่ง และตามปกติ ในบริบทของการสวดมนต์นี้ เจ้าหน้าที่จะนั่งทำงานอยู่กับโต๊ะของตนเองภายในห้อง ไม่ได้เข้าร่วมสวดมนต์กับผู้ติดยาเสพติดด้วย ดังนั้น การที่ผู้ศึกษาได้เข้าไปร่วมกิจกรรมการสวดมนต์กับผู้ติดยาเสพติดจึงอาจช่วยสร้างความประทับใจแก่ผู้ติดยาเสพติดก็เป็นได้ ในฐานะที่ผู้ศึกษาได้เข้าไปร่วมสวดมนต์เป็น “เพื่อน” ของผู้ติดยาเสพติด อันเป็นการกระทำในสิ่งที่ผู้ติดยา

เสพติดมิได้คาดหวังมาก่อน และเป็นการแสดงว่า แม้ผู้ศึกษาจะมีได้เป็นผู้ติดยาเสพติดที่ถูกกำหนดให้ต้องสวดมนต์ก็ตาม แต่ผู้ศึกษาก็ยัง “อุตส่าห์” กระทำกิจกรรมเช่นเดียวกับที่ผู้ติดยาเสพติดกระทำกัน โดยมีได้มีการแบ่งแยกทางชนชั้นเหมือนกับความสัมพันธ์ระหว่างเจ้าหน้าที่และผู้ติดยาเสพติดในศูนย์ฟื้นฟูฯ ลาดหลุมแก้วที่มีอยู่เดิม

3.) การเข้าร่วมดำรงตำแหน่งในคณะรับผิดชอบ โดยผู้ศึกษาได้ดำรงตำแหน่ง Coordinator หรือที่เรียกกันในภาษาปากว่า C.O.D ซึ่งการเข้ามาดำรงตำแหน่งดังกล่าวของผู้ศึกษาเกิดจากการที่ผู้ศึกษาได้ขออนุญาตหัวหน้ากลุ่มงานฟื้นฟูสมรรถภาพผู้ติดยาเสพติดชาย ในการเข้าร่วมดำรงตำแหน่งใดตำแหน่งหนึ่งที่เป็นตำแหน่งของผู้ติดยาเสพติด ทั้งนี้ก็เพื่อเสริมสร้างให้ผู้ติดยาเสพติดรู้สึกว่าคุณศึกษาคือเพื่อนที่คอยช่วยเหลือและสนับสนุนมากขึ้น โดยการเข้ามาดำรงตำแหน่ง C.O.D ของผู้ศึกษานั้นมีลักษณะเป็นการทดลองปฏิบัติงาน และมีผู้ติดยาเสพติดที่ดำรงตำแหน่ง C.O.D อยู่เดิมคอยเป็นที่ปรึกษาให้คำแนะนำ เพื่อให้เข้าใจรายละเอียดของการบริหารงานภายในกลุ่มผู้ติดยาเสพติด มิใช่เป็นในลักษณะของการที่ผู้ศึกษาเข้าไปสวมรับบทบาทดังกล่าวอย่างเต็มรูปแบบ เนื่องจากผู้ศึกษาเห็นว่า หากมีการสวมรับบทบาทของ C.O.D อย่างเต็มรูปแบบก็จะทำให้ผู้ศึกษาไม่สามารถเก็บรายละเอียดต่างๆ ที่มีอยู่ในพื้นที่ได้มากนัก เนื่องจากงานของ C.O.D เป็นงานที่ค่อนข้างมีภาระที่ต้องรับผิดชอบมาก ประกอบกับตำแหน่ง C.O.D เป็นตำแหน่งสูงสุดในคณะรับผิดชอบของผู้ติดยาเสพติด ดังนั้น หากผู้ศึกษารับตำแหน่ง C.O.D อย่างเต็มรูปแบบ ผู้ศึกษาก็จะต้องจดจ่ออยู่กับหน้าที่ของตนเอง มิเช่นนั้นก็จะทำให้เกิดความเสียหายกับการจัดระบบตามสายบังคับบัญชาในบริบทของการบำบัดฟื้นฟูผู้ติดยาเสพติด จนกลายเป็นการขัดกันทางบทบาท (Role Conflict) ระหว่างความเป็นนักวิจัยกับการเป็นสมาชิกที่ดำรงตำแหน่งในคณะรับผิดชอบขึ้น

ด้วยเหตุนี้ ผู้ศึกษาจึงเลือกที่จะดำรงตำแหน่ง C.O.D ในลักษณะของการทดลองปฏิบัติงาน โดยมีผู้ติดยาเสพติดที่ดำรงตำแหน่ง C.O.D อยู่เดิมคอยเป็นที่ปรึกษาของผู้ศึกษาในการทำหน้าที่ต่างๆ ซึ่งในช่วงที่ผู้ศึกษาดำรงตำแหน่ง C.O.D นั้น ผู้ศึกษาเกิดความรู้สึกว่า ผู้ศึกษาประสบความสำเร็จในการสร้างความใกล้ชิดกับผู้ติดยาเสพติดได้อีกขั้นหนึ่ง แม้ว่าผู้ศึกษาจะไม่ได้เข้าดำรงตำแหน่ง C.O.D อย่างเต็มรูปแบบก็ตาม สืบเนื่องจากการที่ผู้ศึกษาถูกสมาชิกผู้ติดยาเสพติดทำการแจ้งข้อบกพร่อง จากการที่ผู้ศึกษาถลกแขนเสื้อขึ้นมา ทำให้ดูไม่เรียบร้อยขณะปฏิบัติหน้าที่ และการวางรองเท้าของตนเองไม่เป็นระเบียบ อันเป็นการกระทำที่เกิดจากการขาดความระมัดระวังของผู้ศึกษา ส่งผลให้ผู้ศึกษาต้องถูกลงโทษด้วยโปรแกรม Pull-up ถึงสองครั้ง¹ โดยเหตุการณ์ดังกล่าวชี้ให้เห็นว่า

¹ สามารถดูรายละเอียดของโปรแกรม Pull-Up ที่มีไว้สำหรับลงโทษสมาชิกได้ในบทที่ 3 ว่าด้วยศูนย์ฟื้นฟูฯ ลาดหลุมแก้วในฐานะสถาบันที่มีการจัดการแบบเบ็ดเสร็จ

ผู้ติดยาเสพติดมีความกล้าที่จะแจ้งข้อบกพร่องแก่ผู้ศึกษาทันทีที่ผู้ศึกษาเข้าดำรงตำแหน่ง C.O.D แม้จะรู้ว่าแท้ที่จริงแล้ว ผู้ศึกษามีได้เป็นสมาชิกผู้ติดยาเสพติดที่เข้ารับการบำบัดฟื้นฟูก็ตาม

นอกจากนี้ ผู้ศึกษายังได้เข้าร่วมกิจกรรมกลุ่มอื่นๆที่มีอยู่ด้วย เช่น กลุ่มประชุมเช้า กลุ่มทักษะชีวิต กลุ่มเรียนรู้ระยะแรกเริ่ม กลุ่มปรับเปลี่ยนความคิด กลุ่มจงใจ กลุ่มสุขศึกษา กลุ่มคุณธรรม จริยธรรมและเศรษฐกิจพอเพียง กลุ่มเสริมพลัง กลุ่มปรับความเข้าใจ กลุ่มศิลปะบำบัด ฯลฯ ซึ่งในแต่ละกลุ่มกิจกรรม ผู้ศึกษามีโอกาสได้แสดงออกในลักษณะที่หลากหลายตามลักษณะกิจกรรมของกลุ่มนั้นๆ โดยในแต่ละกิจกรรมกลุ่มที่ผู้ศึกษาเข้าร่วม ผู้ศึกษาได้พยายามกระทำตนเองให้กลมกลืนไปกับกิจกรรมให้มากที่สุด เพื่อให้ผู้ติดยาเสพติดไม่รู้สึกรู้สีกว่าผู้ศึกษาเป็นคนนอกที่เข้ามา “ยุ่ง” กับการทำกิจกรรมของตนเอง และเพื่อสร้างให้ผู้ติดยาเสพติดเกิดความรู้สึกว่าผู้ศึกษาเป็น “เพื่อน” ของตนเอง คนหนึ่งที่ดำเนินชีวิตอยู่ในศูนย์ฟื้นฟูฯ มิได้มีอิทธิพลเหนือคนอื่น โดยตลอดระยะเวลาที่ผู้ศึกษาเข้าร่วมกิจกรรมกลุ่มต่างๆกับผู้ติดยาเสพติด ผู้ศึกษาสามารถสัมผัสได้ว่า ผู้ติดยาเสพติดมีการตอบสนองในทิศทางที่เป็นบวกต่อผู้ศึกษามากขึ้น เช่นการเกิดขึ้นของเหตุการณ์ดังต่อไปนี้

- การเข้าร่วมกิจกรรมพูดความรู้สึกในกลุ่มประชุมเช้า โดยเมื่อผู้ศึกษาได้พูดความรู้สึกไม่สบายใจเกี่ยวกับเรื่องต่างๆของตนเองให้กับผู้ติดยาเสพติดฟัง ผู้ติดยาเสพติดก็ได้มีการลุกขึ้นยืนพูดให้กำลังใจกับผู้ศึกษา ซึ่งเหตุการณ์ดังกล่าว ทำให้ผู้ศึกษารู้สึกประทับใจมาก เนื่องจากเหตุการณ์ดังกล่าวแสดงให้เห็นถึงการที่ผู้ติดยาเสพติดให้ความห่วงใยผู้ศึกษา มิได้เพิกเฉยต่อความรู้สึกเป็นทุกข์ของผู้ศึกษา และหลังจากนั้นก็มิได้มีผู้ติดยาเสพติดเข้ามาพูดให้กำลังใจแก่ผู้ศึกษาอีกเป็นระยะภายหลังจากกลุ่มประชุมเช้าแล้ว

- การเข้าร่วมในกลุ่มปรึกษา ซึ่งในการเข้าร่วมกิจกรรมกลุ่มดังกล่าว ผู้ศึกษาได้ร่วมรับฟังการเล่าปัญหาต่างๆของผู้ติดยาเสพติด พร้อมทั้งร่วมเสนอแนะแนวทางการแก้ไขปัญหา นอกจากนี้ ผู้ศึกษายังได้มีการเล่าเกี่ยวกับปัญหาของตนเองให้ผู้ติดยาเสพติดและเจ้าหน้าที่ที่อยู่ในกลุ่มปรึกษาฟัง หลังจากผู้ศึกษาได้เล่าแล้วก็มิได้มีผู้ติดยาเสพติดและเจ้าหน้าที่เข้ามาร่วมเสนอแนะแนวทางในการแก้ไขปัญหากันอย่างเข้มแข็งเหมือนผู้ศึกษาเป็นผู้ติดยาเสพติดคนหนึ่ง

- การเข้าร่วมในกลุ่มคุณธรรมจริยธรรมและเศรษฐกิจพอเพียง ซึ่งภายในกลุ่มดังกล่าว ผู้ศึกษาได้เข้าไปช่วยทำใบงานให้กับผู้ติดยาเสพติด เพื่อสรุปลองค์ความรู้ที่ได้จากการรับฟังเจ้าหน้าที่สอน โดยผู้ติดยาเสพติดมีการร้องขอให้ผู้ศึกษาช่วยทำใบงานกันหลายคน แม้ผู้ศึกษาจะเป็นเพียง “คนนอก” ที่เข้ามาได้ไม่นานก็ตาม ผู้ศึกษาจึงได้ช่วยตามคำร้องขอนั้น ทั้งนี้ก็เพื่อเป็นการสร้างความใกล้ชิดให้เกิดขึ้นกับผู้ติดยาเสพติดมากยิ่งขึ้น

- การเข้าร่วมกิจกรรมในกลุ่มเสริมพลัง/กลุ่มทักษะชีวิต โดยลักษณะการทำกิจกรรมในกลุ่มดังกล่าว ผู้ศึกษาได้เข้าร่วมทั้งในลักษณะของการเป็นผู้ฟังเจ้าหน้าที่บรรยายให้ความรู้ และเป็นผู้บรรยายให้ความรู้ร่วมกับเจ้าหน้าที่ ซึ่งผู้ศึกษาสังเกตว่า ผู้ติดยาเสพติดมีปฏิกิริยาโต้ตอบต่อผู้ศึกษาที่ค่อนข้างดีมากขึ้นเรื่อยๆ เห็นได้จากการที่ผู้ติดยาเสพติดมีการเข้ามาพูดแสดงความคิดเห็นเกี่ยวกับสิ่งที่ผู้ศึกษาบรรยายกันหลายราย แตกต่างจากในช่วงแรกที่ผู้ศึกษาเข้าไปในศูนย์ฟื้นฟูฯ ที่เมื่อผู้ติดยาเสพติดเข้าไปมีปฏิสัมพันธ์ด้วย ผู้ติดยาเสพติดมักจะมีปฏิกิริยาโต้ตอบกับผู้ศึกษาในลักษณะของการ “ถามคำตอบคำ”

2.6 การวางตัวและการปรับตัวของผู้ศึกษาในการเก็บข้อมูลภาคสนาม

สำหรับประเด็นการวางตัวและการปรับตัวของผู้ศึกษานี้เป็นประสบการณ์ที่เกิดขึ้นในช่วงที่ผู้ศึกษากำลังลงพื้นที่เก็บข้อมูล โดยประสบการณ์ดังกล่าวแสดงให้เห็นถึงความพยายามของผู้ศึกษาในการใช้ชีวิตให้เป็นไปอย่างกลมกลืนกับศูนย์ฟื้นฟูฯ ลาดหลุมแก้วมากที่สุด เพื่อให้กระบวนการเก็บข้อมูลดำเนินไปอย่างมีประสิทธิภาพ ซึ่งตลอดระยะเวลาของการลงพื้นที่เก็บข้อมูล ผู้ศึกษาได้เผชิญกับสถานการณ์ที่ไม่คุ้นชินต่างๆ มากมาย ทำให้ผู้ศึกษาต้องพยายามวางตัวและปรับตัวให้เหมาะสมกับสถานการณ์เหล่านั้น โดยในการกล่าวถึงประเด็นการวางตัวและการปรับตัวของผู้ศึกษาในงานศึกษาวิจัยเรื่องนี้ ผู้ศึกษาแบ่งการนำเสนอออกเป็น 2 ส่วน คือ การวางตัวและการปรับตัวในการเก็บข้อมูลกับเจ้าหน้าที่ และการวางตัวและการปรับตัวในการเก็บข้อมูลกับผู้ติดยาเสพติด เนื่องจากศูนย์ฟื้นฟูฯ ลาดหลุมแก้วประกอบด้วยบุคคล 2 กลุ่มดังกล่าวข้างต้นที่ผู้ศึกษาได้เข้าไปคลุกคลีด้วย ซึ่งในการคลุกคลีกับบุคคลแต่ละกลุ่มนั้น ผู้ศึกษามีการวางตัวและการปรับตัวที่ต่างกันไปตามสถานการณ์ที่เกิดขึ้น ดังมีรายละเอียดต่อไปนี้

2.6.1 การวางตัวและการปรับตัวในการเก็บข้อมูลกับเจ้าหน้าที่

การวางตัวของผู้ศึกษาในการเก็บข้อมูลกับเจ้าหน้าที่นั้น เริ่มต้นจากการที่ผู้ศึกษาได้พยายามวางท่าทีในการติดต่อกับเจ้าหน้าที่ทุกคนให้สุภาพมากที่สุดผ่านทางกรอกรมมือไหว้ทักทายเจ้าหน้าที่ทุกคนที่พบเห็น พร้อมทั้งแนะนำตนเองให้เจ้าหน้าที่รู้จัก แม้ว่าในช่วงแรก ผู้ศึกษาจะมุ่งหวังในการสัมภาษณ์เพื่อเก็บข้อมูลกับเจ้าหน้าที่เพียงไม่กี่คนก็ตาม แต่หลังจากที่ผู้ศึกษาได้พยายามเข้าไปทำความรู้จักกับเจ้าหน้าที่ในศูนย์ฟื้นฟูฯ ทุกคนที่ผู้ศึกษาพบเจอแล้ว เมื่อเวลาผ่านไประยะหนึ่งก็ทำให้ผู้ศึกษาได้รับความเมตตาจากเจ้าหน้าที่หลายท่านที่ดำรงตำแหน่งต่างๆ ในการตอบคำถามที่ผู้ศึกษาสงสัย นอกจากนั้น เจ้าหน้าที่ยังมีการเล่าเรื่องราวต่างๆ ให้ผู้ศึกษาฟังเองด้วย โดยที่ผู้ศึกษายังไม่ได้ตั้งคำถาม ไม่ว่าจะเป็นเรื่องราวของศูนย์ฟื้นฟูฯ หรือประวัติส่วนตัวของเจ้าหน้าที่เอง

สำหรับการวางตัวของนักศึกษาในการเข้าไปเก็บข้อมูลกับเจ้าหน้าที่นั้น นักศึกษาได้วางตัวในลักษณะของการเป็นนักศึกษาปริญญาโทที่เข้าไปขอความอนุเคราะห์เพื่อทำวิทยานิพนธ์จากเจ้าหน้าที่ โดยนักศึกษาทำการเก็บข้อมูลกับเจ้าหน้าที่ในลักษณะของการพูดคุยตามโอกาสต่างๆที่นักศึกษาเห็นว่าเหมาะสม เช่น การเข้าร่วมประชุม การเข้าไปช่วยงาน การเข้าร่วมวงรับประทานอาหารกลางวันกับเจ้าหน้าที่ ฯลฯ มิได้มีการสัมภาษณ์อย่างเป็นทางการโดยใช้แบบสอบถามเชิงโครงสร้าง เนื่องจากนักศึกษาเห็นว่า การเก็บข้อมูลในรูปแบบดังกล่าวเป็นสิ่งที่ขัดกับธรรมชาติในการพูดคุยของบุคคลทั่วไป อันจะทำให้ข้อมูลที่ได้ไม่มีความลึกซึ้ง และยังเป็นการขยายช่องว่างทางความรู้สึกระหว่างนักศึกษากับเจ้าหน้าที่อีกด้วย โดยแม้ว่าการเก็บข้อมูลในลักษณะของการพูดคุยกับเจ้าหน้าที่แบบไม่เป็นทางการนั้นจะทำให้ผู้ศึกษาต้องทำงานค่อนข้างหนัก จากการที่ต้องมีการนำข้อมูลมาแยกแยะเพื่อใช้ในการวิเคราะห์ก็ตาม เนื่องจากข้อมูลที่ได้มีทั้งสิ่งที่เป็น “ข้อเท็จจริง” และความคิดเห็นส่วนตัวของเจ้าหน้าที่เอง แต่ผู้ศึกษาก็เห็นว่า การพูดคุยในลักษณะดังกล่าวถือเป็นการทำให้เจ้าหน้าที่มีการ “เปิดใจ” คุยกับผู้ศึกษาอย่างเห็นได้ชัด สังเกตได้จากการที่เจ้าหน้าที่มีการสอดแทรกความคิดเห็นต่างๆเข้าไปในบทสนทนากับผู้ศึกษาด้วย แม้ว่าในบางประเด็นจะเป็นประเด็นที่ค่อนข้างละเอียดอ่อนในการนำมาพูดคุยก็ตาม เช่น ประเด็นการวิพากษ์เกี่ยวกับการบริหารงานของศูนย์ฟื้นฟูฯที่มีเจ้าหน้าที่หลายคนได้แสดงทัศนคติให้ผู้ศึกษาฟัง

สภาพการณ์ข้างต้นเป็นสิ่งที่ผู้ศึกษาไม่คาดคิดมาก่อนว่าเจ้าหน้าที่จะกล้าเปิดเผยทัศนคติที่อยู่ภายในจิตใจของตนเองให้ “คนนอก” อย่างผู้ศึกษาฟัง แต่อย่างไรก็ตาม ในการรับฟังทัศนคติของเจ้าหน้าที่แต่ละท่าน ผู้ศึกษาได้พยายามไม่มีการพูดต่อยอต่อเพื่อขยายประเด็นวิพากษ์เหล่านั้น เพียงแต่รับฟังด้วยท่าทีที่แสดงให้เห็นถึงความคล้อยตามและเคารพต่อความคิดเห็นของเจ้าหน้าที่เท่านั้น ทั้งนี้ก็เพื่อรักษาบทบาทความเป็นกลางของผู้ศึกษาไว้ อันจะช่วยให้ผู้ศึกษาสามารถเข้ากับเจ้าหน้าที่ทุกกลุ่มได้ เพราะจากการพูดคุยกับเจ้าหน้าที่ตลอดระยะเวลาที่ลงพื้นที่เก็บข้อมูล ผู้ศึกษาพบว่าเจ้าหน้าที่แต่ละท่านก็ไม่ได้มีความคิดเห็นไปในทิศทางเดียวกันในประเด็นวิพากษ์เกี่ยวกับ การบริหารงานของศูนย์ฟื้นฟูฯ ดังนั้น หากผู้ศึกษาแสดงตนว่าเห็นด้วยกับเจ้าหน้าที่กลุ่มใดกลุ่มหนึ่งก็อาจทำให้ผู้ศึกษาเกิดปัญหาด้านความสัมพันธ์กับเจ้าหน้าที่กลุ่มอื่นๆตามมาได้

ตลอดระยะเวลาของการลงพื้นที่เก็บข้อมูล ผู้ศึกษาพบว่า เจ้าหน้าที่ของศูนย์ฟื้นฟูฯ ลาดหลุมแก้วได้ปฏิบัติกับผู้ศึกษาในฐานะที่ค่อนข้างเท่าเทียมกับตนเอง แม้ว่าในช่วงแรก ผู้ศึกษาจะพยายามวางตัวให้เจ้าหน้าที่มองเป็นเพียง “เด็ก” คนหนึ่งที่เข้ามาขออาศัยพื้นที่เพื่อทำวิทยานิพนธ์เท่านั้น ทั้งนี้ก็เพื่อเป็นการให้เกียรติแก่เจ้าหน้าที่ และไม่เป็นการ “ยกตนเสมอท่าน” แต่เมื่อเวลาผ่านไปสักหนึ่งเดือน ผู้ศึกษาก็สามารถสัมผัสได้ว่า เจ้าหน้าที่มีการให้ความเป็นกันเองกับผู้ศึกษาอย่างเห็นได้ชัด มิได้ปฏิบัติกับผู้ศึกษาในฐานะเด็กที่มีความด้อยกว่า เช่น การที่เจ้าหน้าที่มักมีการพูดเล่นกับ

ผู้ศึกษาอยู่เสมอ การพูดคุยเรื่องส่วนตัว/ประเด็นวิพากษ์ต่างๆกับผู้ศึกษา รวมถึงมีการชวนรับประทาน อาหารกลางวันร่วมกับเจ้าหน้าที่ ซึ่งในช่วงเวลาที่ผู้ศึกษาได้รับประทานอาหารร่วมกับเจ้าหน้าที่นี้เองที่ทำให้ผู้ศึกษาเกิดความสนิทสนมกับเจ้าหน้าที่มากขึ้น โดยส่วนใหญ่ ผู้ศึกษาจะมีการซื้อข้าวกล่อง มาตั้งวงรับประทานอาหารกลางวันร่วมกับเจ้าหน้าที่ที่นำกับข้าวมาแบ่งกันรับประทานภายใน สำนักงาน ซึ่งผู้ศึกษาเห็นว่า ช่วงเวลาของการรับประทานอาหารกลางวันร่วมกันนี้เป็นช่วงเวลาที่ มีความผ่อนคลายมากที่สุดในแต่ละวัน เพราะช่วงเวลาดังกล่าว เจ้าหน้าที่จะมีการพูดคุยหยอกล้อกัน เกี่ยวกับประเด็นต่างๆอยู่เสมอ ทำให้บรรยากาศของการรับประทานอาหารเต็มไปด้วยรอยยิ้มและ เสียงหัวเราะ แตกต่างจากบรรยากาศในช่วงเวลาอื่นอย่างเห็นได้ชัด โดยผู้ศึกษาได้พยายามเข้าร่วม สนทนากับเจ้าหน้าที่ เพื่อให้เกิดความกลมกลืนไปกับบรรยากาศของการสนทนา และทำให้เจ้าหน้าที่ มองผู้ศึกษาเป็น “คนใน” มากขึ้น อันจะเป็นประโยชน์ต่อการเก็บข้อมูลเกี่ยวกับศูนย์ฟื้นฟูต่อไป

อย่างไรก็ตาม จากการที่ผู้ศึกษาค่อนข้างได้รับความเป็นกันเองจากเจ้าหน้าที่นี้ ทำให้ใน บางครั้ง ผู้ศึกษาต้องพบกับความกระอักกระอ่วนในการปฏิบัติตัวอยู่หลายครั้ง ซึ่งในแต่ละครั้งผู้ศึกษา ก็ได้พยายามปรับตัวรับกับสถานการณ์ที่เกิดขึ้น เพื่อให้การเก็บข้อมูลตลอดระยะเวลาของการลงพื้นที่ เป็นไปด้วยความราบรื่น ไม่ตก “หลุมพราง” ที่มีอยู่ในความสัมพันธ์ระหว่างผู้ศึกษากับเจ้าหน้าที่ เช่น ในช่วงที่มีเจ้าหน้าที่ทหารเข้ามาศึกษาดูงานในศูนย์ฟื้นฟูฯเป็นเวลา 9 วัน เจ้าหน้าที่ทหาร รวมถึง เจ้าหน้าที่ในศูนย์ฟื้นฟูฯบางท่านก็ได้มีการเชิญชวนให้ผู้ศึกษาไปรับประทานอาหารที่จัดเตรียมไว้ ร่วมกับเจ้าหน้าที่ทหาร โดยเจ้าหน้าที่ทหารกล่าวว่า ผู้ศึกษาสามารถรับประทานอาหารร่วมกับกลุ่ม ของตนได้ทุกมื้อ แต่ผู้ศึกษาก็ได้เข้าไปร่วมรับประทานอาหารกับเจ้าหน้าที่ทหารเพียง 2 มื้อตามคำ เชิญชวนแบบเฉพาะหน้าของเจ้าหน้าที่ทหารเหล่านั้น ส่วนมื้ออื่นๆผู้ศึกษาก็เลือกที่จะไม่ไป รับประทานอาหารร่วมด้วย เนื่องจากเกรงว่าจะเป็นการรบกวนเจ้าหน้าที่ทหารมากเกินไป ด้วยเหตุที่ งบประมาณที่ใช้ในการจัดเลี้ยงเจ้าหน้าที่ทหารนั้นเป็นงบประมาณของทางราชการ แม้ว่าเจ้าหน้าที่ ทหารจะกล่าวกับผู้ศึกษาว่าอาหารที่จัดเลี้ยงนั้นมีเป็นจำนวนมาก จนสามารถแบ่งให้รับประทานได้อีก หลายคนก็ตาม ประกอบกับมีเจ้าหน้าที่ของศูนย์ฟื้นฟูฯที่จัดเตรียมอาหารบางท่าน ไม่ได้รับทราบ เกี่ยวกับคำเชิญชวนของเจ้าหน้าที่ทหารที่มีต่อผู้ศึกษา ผู้ศึกษาจึงเกรงว่าจะเป็นการสร้างความเข้าใจ ผิดให้เกิดขึ้นหากมีการปฏิบัติตามคำเชิญชวนนั้น หรือในกรณีของการเข้า-ออกห้องบางห้องที่อนุญาต ให้เข้าได้เฉพาะเจ้าหน้าที่เท่านั้น เจ้าหน้าที่ก็ได้มีการอนุญาตให้ผู้ศึกษาสามารถเข้าออกได้อย่างเสรี แต่ผู้ศึกษาก็มักกล่าวขออนุญาตก่อนเข้าห้องเหล่านั้นเสมอ เช่นเดียวกับผู้ติดยาเสพติด จนผู้ศึกษา ถูกเจ้าหน้าที่ท่านหนึ่งพูดหยอกล้อว่า “เหมือนเด็กเลยอะ อย่างนี้ประเมินผ่านแล้ว” ทั้งนี้ก็เพื่อเป็น การให้เกียรติแก่เจ้าหน้าที่ และป้องกันความเข้าใจผิดของเจ้าหน้าที่บางท่านที่อาจจะไม่เข้าใจเจตนาที่ แท้จริงของผู้ศึกษา นอกจากนี้ ขณะผู้ศึกษากำลังนั่งจดบันทึกอยู่ที่โต๊ะ เจ้าหน้าที่ท่านหนึ่งก็ได้เรียกให้

ไปรับประทานเมี่ยงคำที่ต้นซ้อมา (ขณะนั้นยังไม่ได้แกะออกจากถุง) แต่ด้วยความเกรงใจ ผู้ศึกษาจึงกล่าวปฏิเสธไป พร้อมกับกล่าวขอบคุณเจ้าหน้าที่ท่านนั้น แต่อีกสักพักปรากฏว่า เจ้าหน้าที่ท่านนั้นก็ได้นำเมี่ยงคำที่แกะออกจากถุง ใส่จานไว้เรียบร้อยแล้วมาวางให้ที่โต๊ะของผู้ศึกษา ทำให้ผู้ศึกษายังเกิดความเกรงใจมากขึ้นเป็นทวีคูณ แต่ก็จำเป็นต้องน้อมรับเพื่อไม่ให้เสียน้ำใจของเจ้าหน้าที่ท่านนั้น

2.6.2 การวางตัวและการปรับตัวในการเก็บข้อมูลกับผู้ติดยาเสพติด

ในการวางตัวเพื่อเก็บข้อมูลกับผู้ติดยาเสพติดนั้น ผู้ศึกษาพยายามสร้างให้ผู้ติดยาเสพติดรู้สึกว่าคุณศึกษามีสถานภาพที่ไม่แตกต่างจากตนเอง แม้ว่าในความเป็นจริงแล้ว ผู้ศึกษาจะไม่สามารถที่หลบภาพความเป็น “คนนอก” ในสายตาของผู้ติดยาเสพติดออกไปได้ทั้งหมดก็ตาม เนื่องจากผู้ศึกษามีการเปิดเผยสถานภาพของการเป็นนักศึกษาปริญญาโทที่เข้ามาเก็บข้อมูลเพื่อทำวิทยานิพนธ์ให้ผู้ติดยาเสพติดได้รับทราบอย่างตรงไปตรงมาตั้งแต่แรก อย่างไรก็ตาม ตลอดระยะเวลาของการลงพื้นที่เก็บข้อมูลนั้น ผู้ศึกษาก็ได้พยายามทำทุกวิถีทางเพื่อหลบภาพความเป็น “คนนอก” ในสายตาของผู้ติดยาเสพติดให้ได้มากที่สุด ซึ่งในวันแรกๆที่ผู้ศึกษาทำการลงพื้นที่เก็บข้อมูลนั้น ผู้ศึกษาสังเกตเห็นว่าผู้ติดยาเสพติดแต่ละคนมีการปฏิบัติกับผู้ศึกษาในฐานะ “คนนอก” อย่างเต็มรูปแบบ เริ่มตั้งแต่การพร้อมใจกันยกมือไหว้ทักทายเมื่อพบผู้ศึกษา โดยบรรยากาศดังกล่าวได้สร้างความรู้สึกกระอักกระอ่วนใจให้ผู้ศึกษาเป็นอย่างมาก เนื่องจากผู้ติดยาเสพติดจำนวนไม่น้อยมีอายุมากกว่าผู้ศึกษา และที่ยิ่งไปกว่านั้นคือ ผู้ติดยาเสพติดทุกคนใช้สรรพนามแทนผู้ศึกษาว่า “พี่” ไม่เว้นแม้แต่เจ้าหน้าที่ที่เป็นพี่เลี้ยงผู้ติดยาเสพติด ซึ่งผู้ศึกษาเห็นว่า สรรพนาม “พี่” ดังกล่าวถือเป็นสัญลักษณ์แห่งความเหนือกว่าที่ผู้ติดยาเสพติดมอบให้กับผู้ศึกษา ดังนั้น ผู้ศึกษาจึงได้ปรับตัวเพื่อหลบภาพความเหนือกว่าในสายตาของผู้ติดยาเสพติดลงด้วยการพยายามไหว้ทักทายผู้ติดยาเสพติดทุกคนก่อนเมื่อพบเห็น และเรียกผู้ติดยาเสพติดเหล่านั้นว่าพี่เช่นเดียวกัน โดยผู้ศึกษาเห็นว่า การใช้วิธีการดังกล่าวในการเข้าหาผู้ติดยาเสพติดนั้นค่อนข้างได้ผล เนื่องจากในระยะหลัง ผู้ศึกษาสังเกตได้ว่า ผู้ติดยาเสพติดมีการไหว้ทักทายผู้ศึกษาน้อยลง รวมถึงหันมาเรียกชื่อเล่นของผู้ศึกษาเพียงอย่างเดียวมากขึ้น

นอกจากนี้ ตลอดระยะเวลาที่ผู้ศึกษาลงพื้นที่เก็บข้อมูล ผู้ศึกษาายังต้องพยายามสร้างการต่อรองกับธรรมเนียมปฏิบัติของศูนย์ฟื้นฟูฯ บางอย่างที่ทางศูนย์ฟื้นฟูฯ กำหนดให้ผู้ติดยาเสพติดใช้ปฏิบัติกับ “คนนอก” ที่เข้ามาภายในศูนย์ฟื้นฟูฯ ด้วย เนื่องจากหากผู้ศึกษาปล่อยให้ตนเองตกอยู่ภายใต้อิทธิพลของธรรมเนียมปฏิบัติดังกล่าวเสียทั้งหมด ก็จะทำให้ผู้ศึกษากลายเป็นบุคคลที่มีสถานภาพเหนือกว่าในสายตาของผู้ติดยาเสพติด อันจะส่งผลให้ผู้ศึกษาไม่สามารถเปิดใจผู้ติดยาเสพติดได้ โดยตัวอย่างเหตุการณ์ที่ผู้ศึกษาพยายามสร้างการต่อรองกับธรรมเนียมปฏิบัติเหล่านั้นได้แก่ เมื่อผู้ศึกษาเข้าร่วมสังเกตการณ์กิจกรรมต่างๆในช่วงแรก เจ้าหน้าที่มักมีการสั่งให้ผู้ติดยาเสพติดไปยกเก้าอี้มาให้ผู้ศึกษานั่ง ในขณะที่ผู้ติดยาเสพติดนั่งกับพื้น ผู้ศึกษาจึงได้ต่อรองกับเจ้าหน้าที่ว่า

ผู้ศึกษาจะขออนุญาตร่วมกิจกรรมแบบนั่งพื้นเหมือนกับผู้ติดยาเสพติด จากนั้นผู้ศึกษาก็พยายามแสดงออกในกิจกรรมที่ผู้ศึกษาเข้าร่วมนั้นเหมือนกับผู้ติดยาเสพติด เพื่อลบภาพแห่งความเหนียวในสายตาของผู้ติดยาเสพติดให้เบาบางลง อย่างไรก็ตาม ในบางสถานการณ์ ผู้ศึกษาก็จำเป็นต้องยอมจำนนต่อธรรมเนียมการปฏิบัติเหล่านั้น เพราะผู้ศึกษาเห็นว่า หากมีการสร้างการตอรองมากเกินไป อาจก่อให้เกิดความไม่สบายใจแก่เจ้าหน้าที่และผู้ติดยาเสพติดได้ เช่น ในกรณีที่ผู้ติดยาเสพติดที่ดำรงตำแหน่ง C.O.D มีการนำน้ำและขนม ซึ่งเป็นสิ่งที่ตนเองมีไว้รับประทานมามอบให้ผู้ศึกษา ผู้ศึกษาก็จำเป็นต้องรับมารับประทาน เพราะเมื่อผู้ศึกษาปฏิเสธ ผู้ติดยาเสพติดคนดังกล่าวก็ได้พูดกับผู้ศึกษาว่า “มันเป็นหน้าที่ครับพี่” หรือในกรณีที่ผู้ศึกษาได้เข้าร่วมรับประทานอาหารกับผู้ติดยาเสพติด ปรากฏว่าในขณะนั้น ผู้ติดยาเสพติดทั้งหมดถูกลงโทษด้วยการให้ยืนรับประทานอาหาร ผู้ศึกษาจึงได้ลุกขึ้นยืนรับประทานอาหารด้วย เพื่อเป็นการสร้างภาพแห่งความเท่าเทียมระหว่างผู้ศึกษาและผู้ติดยาเสพติดให้เกิดขึ้น แต่ผู้ติดยาเสพติดก็ได้มีการบอกให้ผู้ศึกษานั่งลง ผู้ศึกษาจึงจำเป็นต้องนั่งลงเพื่อให้ผู้ติดยาเสพติดไม่เกิดความรู้สึกลำบากใจ

จากการที่ผู้ศึกษาได้พยายามวางตัวและปรับตัวเข้ากับผู้ติดยาเสพติดตลอดระยะเวลาการลงพื้นที่เก็บข้อมูลนั้น ผู้ศึกษาเห็นว่า ตนเองค่อนข้างประสบความสำเร็จในการทำให้ผู้ติดยาเสพติดเกิดความไว้วางใจได้มากระดับหนึ่ง เห็นได้จากการที่ผู้ติดยาเสพติดมักมีการแสดงปฏิกิริยาหลากหลายรูปแบบเมื่อพบกับผู้ศึกษา ไม่ว่าจะเป็นการพูดหยอกล้อ การพูดให้กำลังใจ การซักถามเรื่องส่วนตัว การชวนเข้าร่วมทำกิจกรรมต่างๆกับตนโดยผู้ศึกษาเห็นว่า มีคำพูดหลายประโยคของผู้ติดยาเสพติดที่แสดงให้เห็นถึงการที่ผู้ติดยาเสพติดให้ความเป็นกันเองกับผู้ศึกษา จึงได้พูดประโยคเหล่านี้ออกมา เช่น “วันนี้แต่งตัวหล่อเลยนะพี่” “ตอนนี้พี่ก็เหมือนคนในนี้แล้วแหละ” “พี่โก้มีแฟนยัง...มาสอนพี่โก้หน่อย พี่โก้ยังไม่มีแฟน” “ทำวิทยานิพนธ์ก็ต้องเขียนแล้วไปให้อาจารย์ดูเรื่อยๆหรือ ทำเสร็จต้องให้เขารับรองไหม มีจ้างทำป่าว เห็นเค้าจ้างกันนะ” “พี่ผ่อนรถอยู่ป่าว หรือซื้อสด” “ที่บ้านส่งหรือ แล้วรบกวนที่บ้านป่าว...เอ๋ม ไม่ใช่รบกวนสิ ที่บ้านเค้าก็เต็มใจอยู่แล้วใช้ไหม” “ผมว่าวิทยานิพนธ์ของพี่เขาต้องเป็นร้อยหน้าแน่เลย จดตลอดเวลา ขนาดขยับตัวยังจด” “ผมเป็นกำลังใจให้พี่นะ แต่ขออย่างเดียวอย่ายุ่งเกี่ยวกับยาเสพติด” “ทำไมเดี๋ยวนี้ไม่ค่อยเห็นเลย” “ร้อนไหมครับ เหงื่อเปียกเต็มหลังเลย” “ถ้าพี่จบปริญญาโทแล้ว จะมาพบกับพี่แบบนี้ไม่ได้แล้วนะ ระดับ ผอ.นะ (หัวเราะ)” ฯลฯ

อย่างไรก็ตาม ด้วยความสนิทสนมที่เกิดขึ้นระหว่างผู้ศึกษาและผู้ติดยาเสพติดนี้เอง ทำให้ในบางสถานการณ์ ผู้ศึกษาก็จำเป็นต้องพยายามรักษาระยะห่างระหว่างตนเองกับผู้ติดยาเสพติดด้วย เพื่อดำรงจุดยืนในการเป็นผู้ศึกษาวิจัยไว้ ไม่ให้ถูกสภาพแวดล้อมกลืนกลาย (Going Native) จนลืมนวัตกรรมประสงคที่ตนเองเข้ามาในศูนย์ฟื้นฟูฯ และเป็นการปกป้องตนเองไม่ให้เกิดรับผลเสียหายจาก

การกระทำของผู้ติดยาเสพติดที่เกิดขึ้นด้วย เพราะบางสถานการณ์มีความเสี่ยงต่อการเกิดผลเสียหลายอย่างมากต่อผู้ศึกษา หากผู้ศึกษามีการคล้อยตามผู้ติดยาเสพติดไปทั้งหมด เช่น สถานการณ์ขณะที่กลุ่มผู้ติดยาเสพติดที่ดำรงตำแหน่งในคณะรับผิดชอบมีการแสดงอาการล้อเลียนขมขื่นที่เจ้าหน้าที่วางไว้บนโต๊ะ ซึ่งในขณะนั้นเจ้าหน้าที่ไม่ได้เข้ามาควบคุม ผู้ติดยาเสพติดกลุ่มนี้ก็ได้มีการพูดคุยกันว่าตนเองต้องการรับประทานขนมของเจ้าหน้าที่ พร้อมทั้งทำท่าเหยียบขมขื่นของเจ้าหน้าที่ขึ้นมา โดยบอกกับผู้ศึกษาด้วยท่าทีที่เป็นการหยอกล้อว่า “จบตรงนี้นะพี่โก้” พร้อมกับหัวเราะกันอย่างสนุกสนาน ซึ่งในสถานการณ์ดังกล่าว ผู้ศึกษาเองก็พยายามจะจัดวางตนเองให้มีท่าทีที่เป็นกลาง ไม่คล้อยตามผู้ติดยาเสพติดกลุ่มนั้นมากจนเกินไป แต่ในขณะเดียวกันก็ไม่ได้แสดงอาการไม่เห็นด้วยกับผู้ติดยาเสพติด ดังนั้น ผู้ศึกษาจึงตอบสนองด้วยการยิ้มตอบรับผู้ติดยาเสพติดกลุ่มนั้น และไม่ได้มีการพูดอะไรที่เป็นการต้อยุด หรือในสถานการณ์ที่ผู้ติดยาเสพติดเข้ามาถามข้อมูลที่เป็นความลับของเจ้าหน้าที่ต่างๆ เช่น ผลการประเมินความก้าวหน้าในการบำบัดฟื้นฟูของตนเองที่เจ้าหน้าที่เป็นผู้ประเมินการวางแผนการบำบัดฟื้นฟูของเจ้าหน้าที่ ความเคลื่อนไหวของเจ้าหน้าที่ ฯลฯ ผู้ศึกษาก็ได้พยายามหลีกเลี่ยงที่จะตอบคำถามเหล่านั้นด้วยการพูดขอความเห็นใจจากผู้ติดยาเสพติดว่า ผู้ศึกษาไม่สามารถตอบได้ เนื่องจากผู้ศึกษาจำเป็นต้องรักษาจริยธรรมทางการศึกษาวิจัยไว้ รวมถึงในสถานการณ์ของ “การนิเทศ” ระหว่างกันของผู้ติดยาเสพติด ผู้ศึกษาก็ต้องใช้ความพยายามในการวางตัวให้เหมาะสมเป็นอย่างมากเมื่อผู้ติดยาเสพติดมากล่าวนิเทศผู้ติดยาเสพติดคนอื่นให้ผู้ศึกษาฟัง ทั้งนี้ก็เพื่อปกป้องไม่ให้ตนเองเกิดความขัดแย้งกับผู้ติดยาเสพติดที่ถูกกล่าวถึง

ส่วนลักษณะการเก็บข้อมูล ผู้ศึกษาได้ใช้วิธีการเดียวกับการเก็บข้อมูลกับเจ้าหน้าที่ นั่นคือ การเลือกพูดคุยสอบถามข้อมูลตามโอกาสต่างๆ ไม่ได้มีการจัดเค้าโครงข้อคำถามไว้ก่อน ทั้งนี้ก็เพื่อให้สามารถได้ข้อมูลที่ตรงกับสิ่งที่เกิดขึ้นในพื้นที่มากที่สุด โดยข้อตระหนักประการสำคัญที่ผู้ศึกษายึดถือตลอดระยะเวลาของการเก็บข้อมูลกับผู้ติดยาเสพติดคือ เราจะต้องไม่ทำให้ผู้ติดยาเสพติดรู้สึกว่าคุณเองกำลังตกเป็น “วัตถุที่ถูกศึกษา” เนื่องจากผู้ศึกษาเห็นว่า หากผู้ติดยาเสพติดเกิดความรู้สึกดังกล่าวขึ้น ย่อมจะทำให้ผู้ติดยาเสพติดเกิดความไม่ไว้วางใจผู้ศึกษา โดยผู้ศึกษาพยายามที่จะทำให้ผู้ติดยาเสพติดเกิดความรู้สึกว่า การที่ผู้ศึกษาได้เข้าไปพูดคุยสอบถามข้อมูลกับตนเองเป็นความสนใจส่วนตัวของผู้ศึกษาเองเท่านั้น มิได้ต้องการทำให้ผู้ติดยาเสพติดถูกเพ่งเล็งจากสังคม

สำหรับช่วงเวลาในการพูดคุยเพื่อเก็บข้อมูลนั้น ผู้ศึกษาค่อนข้างให้ความสำคัญมากเป็นพิเศษ ด้วยเหตุที่ผู้ศึกษาเห็นว่า ช่วงเวลาที่ใช้ในการพูดคุยก็มีผลต่อคุณภาพของข้อมูลที่จะได้รับด้วย โดยผู้ศึกษาจะเน้นพูดคุยในช่วงเวลาที่ผู้ติดยาเสพติดกำลังว่างจากการทำกิจกรรม และอยู่กันเพียง 1-2 คน ทั้งนี้ก็เพื่อมิให้เกิดผลกระทบกับการดำเนินชีวิตของผู้ติดยาเสพติด รวมถึงเป็นการทำให้บรรยากาศของการพูดคุยมีความใกล้ชิดกันและเป็นส่วนตัว อันจะทำให้ผู้ติดยาเสพติดกล้าเปิดเผย

ข้อเท็จจริงออกมา เนื่องจากข้อมูลในบางประเด็นที่ผู้ศึกษาพูดคุยเป็นเรื่องที่ค่อนข้างละเอียดอ่อน และสับสนเสี่ยงต่อการก่อให้เกิดผลกระทบด้านลบแก่ผู้เปิดเผยข้อมูล ผู้ศึกษาจึงจำเป็นต้องระมัดระวังในการเลือกช่วงเวลาการพูดคุยค่อนข้างมาก

บทที่ 3

ศูนย์ฟื้นฟู ลาดหลุมแก้วในฐานะสถาบันที่มีการจัดการแบบเบ็ดเสร็จ

จากการวิเคราะห์ลักษณะเชิงโครงสร้างของศูนย์ฟื้นฟู ลาดหลุมแก้ว พบว่า แม้ศูนย์ฟื้นฟูดังกล่าวจะมีการอ้างอิงการดำเนินการบำบัดฟื้นฟูผู้ติดยาเสพติดของตนเองกับหลักการชุมชนบำบัด แต่เมื่อผู้ศึกษาทำการลงพื้นที่เก็บข้อมูล ผู้ศึกษาพบว่า โครงสร้างของศูนย์ฟื้นฟูดังกล่าวมีทั้งส่วนที่มีลักษณะเป็นสถาบันที่มีการจัดการแบบเบ็ดเสร็จตามแนวคิดของ Erving Goffman และส่วนที่แตกต่างออกไป โดยในบทนี้ ผู้ศึกษาจะได้กล่าวถึงศูนย์ฟื้นฟู ลาดหลุมแก้วในฐานะที่เป็นสถาบันที่มีการจัดการแบบเบ็ดเสร็จตามที่ Erving Goffman กล่าวไว้

สำหรับความเป็นสถาบันที่มีการจัดการแบบเบ็ดเสร็จตามแนวคิดของ Erving Goffman ของศูนย์ฟื้นฟู ลาดหลุมแก้วที่ชัดเจนประการแรกสะท้อนผ่านการที่ทางศูนย์ฟื้นฟู ลาดหลุมแก้วมองสมาชิกในฐานะ “บุคคลที่ต้องถูกจัดการ” เห็นได้จากการที่ทางศูนย์ฟื้นฟูได้เปรียบเทียบกับตนเองกับ “เครื่องซักผ้า” ซึ่งผู้ศึกษาพบว่า เครื่องซักผ้าเครื่องนี้ได้ถูกจัดวางระบบไว้จากผู้มีอำนาจเรียบร้อยแล้ว บนพื้นฐานของการใช้อำนาจสูงสุดจากเจ้าหน้าที่เข้ามาควบคุมในภาพรวมทั้งหมด โดยทางศูนย์ฟื้นฟูเปรียบเทียบกับองค์ประกอบต่างๆที่มีอยู่ในการทำงานของตนเองกับส่วนประกอบของเครื่องซักผ้าดังต่อไปนี้¹

ศูนย์ฟื้นฟูสมรรถภาพผู้ติดยาเสพติด	เปรียบเสมือน	เครื่องซักผ้า
โปรแกรมที่ใช้สำหรับสมาชิกทุกคนเหมือนกัน	เปรียบเสมือน	น้ำ/ผงซักฟอก
ผู้ติดยาเสพติดที่เข้ามาเป็นสมาชิก	เปรียบเสมือน	เสื้อผ้าที่สกปรก
โปรแกรมเฉพาะที่ใช้สำหรับสมาชิกบางคน	เปรียบเสมือน	น้ำยาขจัดคราบ
เจ้าหน้าที่	เปรียบเสมือน	ผู้ควบคุมเครื่องซักผ้า

(กรมคุมประพฤติ, ม.ป.ป., น.71)

จากที่ได้กล่าวมาข้างต้น จะเห็นได้ว่า ทางศูนย์ฟื้นฟูได้เปรียบเทียบกับสมาชิกว่าเป็นเสมือน “เสื้อผ้าที่สกปรก” อันมีนัยยะถึงการที่สมาชิกเหล่านั้นถูกมองเป็นบุคคลที่มีปัญหาด้านความประพฤติ ซึ่งมีสาเหตุมาจากการสะสมของปัญหาต่างๆในการดำเนินชีวิต โดยเฉพาะปัญหาการขาด

¹ สำหรับการที่ทางศูนย์ฟื้นฟู ลาดหลุมแก้วเปรียบเทียบกับตนเองเป็นส่วนประกอบต่างๆของเครื่องซักผ้า นั้น ปรากฏอยู่ในคู่มือการฟื้นฟูสมรรถภาพผู้ติดยาเสพติด ซึ่งเป็นเอกสารที่เจ้าหน้าที่ทุกคนจะต้องยึดถือเป็นหลักในการปฏิบัติงานเกี่ยวกับการบำบัดฟื้นฟูผู้ติดยาเสพติด

ระเบียบวินัย จึงทำให้บุคคลเกิดความอ่อนไหวต่อสิ่งยั่วยุต่างๆรอบตัว และหันไปเสพยาเสพติดในที่สุด (พีเอก, สัมภาษณ์, 25 กุมภาพันธ์ 2558) ดังนั้น ทางศูนย์ฟื้นฟูฯจึงมองว่า การจะทำให้สมาชิกสามารถกลับไปเป็นทรัพยากรบุคคลที่มีคุณภาพของสังคม รวมถึงสามารถเลิกเสพยาเสพติดได้ จำเป็นต้องมีการแก้ไขความประพฤติที่เป็นปัญหาของบุคคลกลุ่มนี้ก่อน ด้วยการจัดให้สมาชิกเหล่านี้เข้ารับโปรแกรมการบำบัดฟื้นฟูที่เปรียบเสมือน “น้ำ” และ “ผงซักฟอก” เพื่อให้เสื้อผ้าที่สกปรกเหล่านั้นเกิดความสะอาดขึ้นมาในกระบวนการซักผ้าในเครื่องซักผ้าดังกล่าว ซึ่งโปรแกรมการบำบัดฟื้นฟูทั้งหลายที่ใช้อยู่ในศูนย์ฟื้นฟูฯ ลาดหลุมแก้วล้วนถูกออกแบบมาจากอำนาจสูงสุดเพียงชุดเดียว นั่นคืออำนาจจากเจ้าหน้าที่ทั้งสิ้น หากพบว่า เสื้อผ้าบางชุดมีคราบสกปรกเกาะหนามากกว่าเสื้อผ้าชุดอื่น ไม่สามารถใช้น้ำและผงซักฟอกตามปกติทำความสะอาดได้ อันหมายถึงสมาชิกที่ยังไม่ยอมเปลี่ยนแปลงความประพฤติของตนเอง แม้ว่าจะได้เข้ารับโปรแกรมการบำบัดฟื้นฟูตามปกติไปแล้ว ทางศูนย์ฟื้นฟูฯก็ได้ใช้ “น้ำยาขจัดคราบ” มาทำความสะอาดอีกครั้งหนึ่ง โดยน้ำยาขจัดคราบดังกล่าวหมายถึงโปรแกรมเฉพาะที่จัดไว้ให้สมาชิกต่างหาก เพื่อให้สมาชิกเปลี่ยนแปลงความประพฤติของตนเองให้เป็นไปในทิศทางที่ดีขึ้น ซึ่งการจัดกระบวนการทั้งหมดที่กล่าวมา ทางศูนย์ฟื้นฟูฯได้มอบหมายให้เจ้าหน้าที่ที่เปรียบเสมือน “ผู้ควบคุมเครื่องซักผ้า” คอยควบคุมให้ “เครื่องซักผ้า” ทำงานไปด้วยความเรียบร้อย บรรลุตามวัตถุประสงค์ที่ตั้งไว้ (พีเอก, สัมภาษณ์, 25 กุมภาพันธ์ 2558) อันแสดงให้เห็นความเป็นสถาบันที่มีการจัดการแบบเบ็ดเสร็จของศูนย์ฟื้นฟูฯ ลาดหลุมแก้วได้เป็นอย่างดี ดังนั้น ผู้ศึกษาจึงจะนำเสนอถึงลักษณะความเป็นสถาบันที่มีการจัดการแบบเบ็ดเสร็จที่มีอยู่ในโครงสร้างของศูนย์ฟื้นฟูฯ ลาดหลุมแก้วในมิติต่างๆ ตามรายละเอียดต่อไปนี้

3.1 “ความเบ็ดเสร็จ”เชิงพื้นที่ เมื่อมองพื้นที่ทางกายภาพของศูนย์ฟื้นฟูฯ ลาดหลุมแก้ว อันเทียบได้กับลักษณะของ “เครื่องซักผ้า” ตามที่ทางศูนย์ฟื้นฟูฯกล่าวไว้แล้ว จะเห็นได้ว่า ศูนย์ฟื้นฟูฯแห่งนี้มีการจัดสภาพแวดล้อมที่ประกอบด้วยเครื่องกีดขวางไม่ให้สมาชิกสามารถมีปฏิสัมพันธ์ทางสังคมกับบุคคลอื่นที่อยู่ภายนอกตามลักษณะของสถาบันที่มีการจัดการแบบเบ็ดเสร็จ ซึ่งปกติแล้วทางศูนย์ฟื้นฟูฯจะไม่อนุญาตให้สมาชิกออกไปภายนอกศูนย์ฟื้นฟูฯอย่างเด็ดขาด ด้วยเหตุผลที่เจ้าหน้าที่เกรงว่า สมาชิกจะมีการหลบหนี โดยมีเพียง 2 กรณีเท่านั้นที่ทางศูนย์ฟื้นฟูฯจะอนุญาตให้สมาชิกสามารถออกไปภายนอกได้ กรณีแรกคือ การออกไปพบแพทย์ในกรณีที่สมาชิกมีอาการป่วยมากเกินกว่าที่กลุ่มงานพยาบาลจะรักษาได้ แต่แม้กระนั้น สมาชิกก็ยังคงต้องเดินทางไปด้วยรถตู้ที่ประกอบด้วยลูกกรงเหล็กอย่างแน่นหนา และมีเจ้าหน้าที่ควบคุมตัวไปอย่างใกล้ชิด รวมถึงยังไม่สามารถมีปฏิสัมพันธ์กับบุคคลอื่นๆได้ ส่วนกรณีที่สองคือ การอนุญาตให้สมาชิกที่ได้รับการประเมินให้ผ่านการบำบัดฟื้นฟู และมีกำหนดการปล่อยตัวที่ชัดเจนแล้วในอีกไม่กี่วันออกไปเยี่ยมบ้านของตนเอง เพื่อจัดเตรียมสิ่งต่างๆก่อนออกไปใช้ชีวิตในสังคมภายนอก

สำหรับเขตแดนชั้นนอกสุดของศูนย์ฟื้นฟูฯ ลาดหลุมแก้วนั้นถูกล้อมรอบด้วยกำแพงปูนทึบสีขาว สูงประมาณ 2 เมตร และมีลวดหนามด้านบนกำแพง เช่นเดียวประตูทางเข้า-ออกด้านหน้าที่ทำด้วยเหล็กสูงประมาณ 2 เมตร ถูกปิดอย่างแน่นหนา รวมถึงมีป้อมยามรักษาการณ์ขนาดใหญ่ตั้งอยู่ด้านหน้าศูนย์ฟื้นฟูฯ โดยบริเวณรอบกำแพงของศูนย์ฟื้นฟูฯจะมีการถางหญ้าให้กลายเป็นพื้นที่โล่งอยู่เสมอ เพื่อให้ง่ายต่อการสอดส่องของเจ้าหน้าที่ รวมถึงมีการจัดกำลังเจ้าหน้าที่รักษาความปลอดภัยคอยเฝ้าอยู่ตามจุดต่างๆ เพื่อป้องกันสมาชิกปีนกำแพงหลบหนีตลอด 24 ชั่วโมง ส่วนบริเวณภายนอกศูนย์ฟื้นฟูฯก็ดูเหมือนจะเป็นพื้นที่ที่ค่อนข้าง “ลึกลับ” มากพอสมควร เนื่องจากศูนย์ฟื้นฟูฯ ลาดหลุมแก้วตั้งอยู่ในเขตชนบทที่มีผู้คนสัญจรผ่านไปมาน้อย ไม่มีรถประจำทางวิ่งผ่าน ซึ่งพื้นที่บริเวณรอบศูนย์ฟื้นฟูฯแห่งนี้ล้อมรอบไปด้วยทุ่งนา ส่วนด้านหน้าศูนย์ฟื้นฟูฯมีถนนปูนและลำคลองสายเล็กๆตัดผ่าน ไม่ค่อยมีรถยนต์วิ่งผ่านเนื่องจากอยู่ในชอยลึกลับ นานๆจึงจะมีรถยนต์วิ่งผ่านสักคันหนึ่ง จึงกล่าวได้ว่าบริเวณรอบศูนย์ฟื้นฟูฯ ลาดหลุมแก้วก็เป็นบริเวณที่ช่วยประกอบสร้างบรรยากาศของความเป็นองค์กรที่ตัดขาดสมาชิกออกจากสังคมภายนอกได้ดีพอสมควร โดยเฉพาะสังคมภายนอกที่เต็มไปด้วยแสงสีและความเจริญทางวัตถุเปรียบเสมือนการที่สมาชิกถูกนำตัวมาไว้ใน “โลก” อีกใบหนึ่ง ซึ่งโลกใบนี้เป็นโลกที่มีสภาพแวดล้อมและสังคมที่แตกต่างจากโลกที่สมาชิกเคยอยู่อย่างชัดเจน โดยสมาชิกจะไม่สามารถออกไปจากโลกใบนี้ได้ หากผู้มีอำนาจไม่อนุญาต

อย่างไรก็ตาม นอกจากเครื่องกีดขวางทางกายภาพในศูนย์ฟื้นฟูฯแล้ว ทางศูนย์ฟื้นฟูฯยังได้มีการสร้างเครือข่ายทางสังคมในการเฝ้าระวังสมาชิกหลบหนีภายนอกพื้นที่ของศูนย์ฟื้นฟูฯด้วย ผ่านทางการขอความร่วมมือจากชาวบ้านที่อาศัยอยู่ในบริเวณใกล้เคียงในการเป็นเครือข่ายของทางศูนย์ฟื้นฟูฯ ซึ่งเท่าที่ผ่านมาก็มีทั้งชาวบ้านที่ให้ความร่วมมือและไม่ให้ความร่วมมือกับทางศูนย์ฟื้นฟูฯ โดยชาวบ้านที่ให้ความร่วมมือก็จะช่วยแจ้งเบาะแสการหลบหนีของสมาชิกต่อทางศูนย์ฟื้นฟูฯ จนสามารถตามจับกุมตัวสมาชิกที่หลบหนีได้ ส่วนชาวบ้านที่ไม่ให้ความร่วมมือก็ช่วยสมาชิกในการหลบหนี เช่น ครั้งหนึ่งมีสมาชิกหลบหนีเข้าไปอยู่ภายในบริเวณบ้านของชาวบ้าน เมื่อเจ้าหน้าที่ไปตรวจสอบ ชาวบ้านกลับแจ้งว่าไม่เห็นสมาชิกเข้ามาในบ้านของตน แต่ในที่สุดเจ้าหน้าที่ก็สามารถติดตามจับกุมสมาชิกที่หลบหนีคนนั้นได้สำเร็จ เนื่องจากพบพิรุณบริเวณบ้านที่เป็นที่หลบซ่อน (พิมพ์, สัมภาษณ์, 10 มีนาคม 2558) นอกจากนี้ เมื่อมองเข้าไปในรายละเอียดภายในพื้นที่ของศูนย์ฟื้นฟูฯ ลาดหลุมแก้ว ยังพบว่า มีประเด็นที่แสดงถึงความเป็นสถาบันที่มีการจัดการแบบเบ็ดเสร็จ อดตามแนวคิดของ Erving Goffman ดังนี้

3.1.1 ความเข้มงวดในการเข้าสู่พื้นที่ของบุคคลภายนอก สำหรับการเข้ามาภายในศูนย์ฟื้นฟูฯของบุคคลภายนอกนั้น กล่าวได้ว่ามีขั้นตอนที่ซับซ้อนมากพอสมควร แม้ทางศูนย์ฟื้นฟูฯจะไม่ได้ห้ามเสียทีเดียวก็ตาม เพราะศูนย์ฟื้นฟูฯ ลาดหลุมแก้วเป็นศูนย์ฟื้นฟูฯแบบปิดที่สงวนไว้สำหรับ

เจ้าหน้าที่และสมาชิกเท่านั้น ทำให้ตามปกติ ทางศูนย์ฟื้นฟูฯจะไม่อนุญาตให้บุคคลภายนอกที่ไม่มีกิจธุระเข้ามายุ่งเกี่ยวอย่างเด็ดขาด ดังนั้น บุคคลภายนอกที่จะเข้ามาภายในศูนย์ฟื้นฟูฯจึงต้องผ่านขั้นตอนการคัดกรองและพิจารณาความสมเหตุสมผลจากทางศูนย์ฟื้นฟูฯก่อน โดยเฉพาะการขออนุญาตเข้ามาเก็บข้อมูลในงานศึกษาวิจัยเรื่องนี้ที่ต้องผ่านขั้นตอนการคัดกรองที่ซับซ้อนมากกว่าบุคคลภายนอกกลุ่มอื่นๆ เนื่องจากการเข้ามาเก็บข้อมูลเชิงลึกเกี่ยวกับศูนย์ฟื้นฟูฯ จึงต้องมีการส่งข้อเสนอการวิจัยอย่างละเอียดไปให้กับกรมคุมประพฤติ ซึ่งเป็นต้นสังกัดของศูนย์ฟื้นฟูฯดังกล่าวพิจารณาก่อนด้วย

สำหรับขั้นตอนที่บุคคลภายนอกต้องปฏิบัติก่อนเข้าสู่ศูนย์ฟื้นฟูฯ ลาดหลุมแก้วเริ่มตั้งแต่การติดต่อขออนุญาตเจ้าหน้าที่รักษาความปลอดภัยที่ป้อมยามรักษาการณ์ ซึ่งตั้งอยู่บริเวณหน้าศูนย์ฟื้นฟูฯ เพื่อบอกวัตถุประสงค์ที่ต้องการขออนุญาตเข้ามา เช่น มาเยี่ยมญาติ มาพบเจ้าหน้าที่มาทำงานพิเศษ ฯลฯ จากนั้นเจ้าหน้าที่รักษาความปลอดภัยก็จะประสานงานไปยังอาคารที่ตั้งของส่วนงานที่บุคคลภายนอกต้องการเข้ามาติดต่อ โดยเมื่อส่วนงานดังกล่าวรับทราบและให้การอนุมัติเรียบร้อยแล้ว บุคคลภายนอกจึงจะสามารถเข้ามาในศูนย์ฟื้นฟูฯได้ ทั้งนี้ บุคคลภายนอกจะต้องมีการแลกบัตรประจำตัวที่ทางราชการออกให้กับบัตรของทางศูนย์ฟื้นฟูฯ และติดบัตรดังกล่าวบริเวณหน้าอกเสื้อตลอดเวลาที่อยู่ในศูนย์ฟื้นฟูฯ เพื่อแสดงตนให้ทุกคนในศูนย์ฟื้นฟูฯรู้ว่าเป็น “คนนอก” ที่เข้ามา เปรียบเสมือนทางศูนย์ฟื้นฟูฯได้สร้างสัญลักษณ์แห่งความ “แปลกแยก” ชุดแรกให้กับบุคคลภายนอกที่เข้ามาอย่างอัตโนมัติ (ยกเว้นแขกที่เข้ามาศึกษาดูงานภายในศูนย์ฟื้นฟูฯเป็นหมุ่คณะที่ไม่ต้องติดบัตรแสดงตนดังกล่าว เพราะได้มีการติดต่อประสานงานล่วงหน้ากับเจ้าหน้าที่ไว้ก่อนแล้ว เพียงแต่แจ้งเจ้าหน้าที่รักษาความปลอดภัยบริเวณป้อมยามรักษาการณ์ให้ทราบก็สามารถเข้ามาได้)

ส่วนเจ้าหน้าที่นั้นสามารถเข้า-ออกพื้นที่ของศูนย์ฟื้นฟูฯได้อย่างสะดวก ไม่ต้องผ่านขั้นตอนที่กล่าวมาข้างต้นเลย ไม่ว่าเจ้าหน้าที่เหล่านี้จะเข้า-ออกศูนย์ฟื้นฟูฯในวันและเวลาใดก็จะมีถูกตั้งคำถามจากเจ้าหน้าที่รักษาความปลอดภัยบริเวณป้อมยามรักษาการณ์ว่า “มาทำอะไร ที่ไหนอย่างไร เมื่อไหร่” แตกต่างกับ “คนนอก” ที่ถูกตั้งคำถามอย่างละเอียด ราวกับเจ้าหน้าที่และบุคคลภายนอกเป็นมนุษย์คนละประเภทกัน จึงทำให้บุคคลทั้งสองกลุ่มถูกปฏิบัติจากเจ้าหน้าที่รักษาความปลอดภัยแตกต่างกันอย่างชัดเจน (แม้ Erving Goffman จะใช้วลีดังกล่าวสำหรับอธิบายความแตกต่างระหว่างเจ้าหน้าที่และสมาชิกก็ตาม แต่ในบริบทของศูนย์ฟื้นฟูฯ ลาดหลุมแก้ว ผู้ศึกษาเห็นว่าสามารถนำวลีดังกล่าวมาอธิบายความแตกต่างระหว่างเจ้าหน้าที่กับบุคคลภายนอกได้ด้วย เพราะบุคคลทั้งสองกลุ่มถูกปฏิบัติแตกต่างกันราว “ฟ้ากับดิน” ในแง่ของการเข้ามาในศูนย์ฟื้นฟูฯ แม้ว่าเมื่ออยู่ในสังคมทั่วไป บุคคลภายนอกจะไม่ใช่บุคคลที่ด้อยอำนาจมากไปกว่าเจ้าหน้าที่ก็ตาม แต่เมื่อบุคคลภายนอกต้องการเข้าสู่ศูนย์ฟื้นฟูฯแล้ว พวกเขาก็ได้ถูกทำให้ด้อยอำนาจไปโดยปริยายผ่าน

ทางการที่ศูนย์ฟื้นฟูฯ เข้ามำกำหนดให้ต้องกระทำสิ่งต่างๆตามขั้นตอนที่จัดไว้ทั้งหมด โดยไม่สามารถสร้างตัวเลือกในการกระทำของตนเองขึ้นมาได้เลย หากไม่กระทำตามก็จะถูกกีดกันออกจากพื้นที่ของศูนย์ฟื้นฟูฯทันที ในแง่นี้ จึงกล่าวได้ว่า ศูนย์ฟื้นฟูฯ ลาดหลุมแก้วมีการควบคุมทั้ง “คนใน” อันได้แก่สมาชิก และบุคคลภายนอกไปพร้อมๆกัน

จากสภาพการณ์ที่กล่าวมาทั้งหมดข้างต้น แสดงให้เห็นว่า เจ้าหน้าที่เป็นบุคคลเพียงกลุ่มเดียวที่สามารถ “เข้านอก ออกใน” ศูนย์ฟื้นฟูฯ ลาดหลุมแก้ว อันเป็น “พื้นที่หวงห้าม” ได้สะดวกมากที่สุด ส่วนบุคคลอีก 2 กลุ่ม นั่นคือ สมาชิกและบุคคลภายนอกนับเป็นกลุ่มบุคคลที่ทางศูนย์ฟื้นฟูฯ ฝ้าจับตามองเป็นพิเศษ ทางศูนย์ฟื้นฟูฯ จึงต้องมีการกำหนดเงื่อนไขต่างๆในการคัดกรองบุคคลที่จะผ่านเข้า-ออกไว้ โดยเมื่อพิจารณาความยากง่ายในการเข้า-ออกศูนย์ฟื้นฟูฯ ของบุคคลทั้งสองกลุ่มแล้ว กล่าวได้ว่า สมาชิกถือเป็นกลุ่มบุคคลที่ “เข้าง่าย แต่ออกยาก” ส่วนบุคคลภายนอกถือเป็นกลุ่มบุคคลที่ “เข้ายาก แต่ออกง่าย” เห็นได้จากการเข้ามาในศูนย์ฟื้นฟูฯ ของสมาชิกที่เป็นไปในลักษณะของการถูกจับเข้ามา มิได้ขออนุญาตเข้ามาเอง จึงทำให้สมาชิกไม่ต้องใช้ความพยายามใดๆในขั้นตอนของการเข้ามาสู่ศูนย์ฟื้นฟูฯ เลย แตกต่างจากการออกนอกพื้นที่ศูนย์ฟื้นฟูฯ ของสมาชิกที่ต้องเข้าเงื่อนไขสองประการที่ได้กล่าวไปข้างต้นแล้วเท่านั้นจึงจะสามารถออกนอกพื้นที่ศูนย์ฟื้นฟูฯ ได้ ในทางกลับกัน หากบุคคลภายนอกต้องการเข้ามาในศูนย์ฟื้นฟูฯ ก็จะต้องปฏิบัติตามขั้นตอนที่กำหนดไว้ก่อนจึงสามารถเข้ามาในศูนย์ฟื้นฟูฯ ได้ แต่เมื่อบุคคลภายนอกเสร็จภารกิจในศูนย์ฟื้นฟูฯ แล้วต้องการออกจากพื้นที่ ทางศูนย์ฟื้นฟูฯ ก็ได้อนุญาตให้ออกได้อย่างง่ายดาย โดยไม่มีเงื่อนไขใดๆเหมือนช่วงที่เข้ามา

3.1.2 ลักษณะการปฏิสัมพันธ์ระหว่าง “คนนอก และ “คนใน” บน “พื้นที่หวงห้าม”
 สำหรับเนื้อหาสาระในหัวข้อนี้เป็นสิ่งที่เชื่อมโยงกับหัวข้อก่อนหน้านี้ กล่าวคือ ภายหลังจากที่บุคคลภายนอกได้รับการอนุญาตให้เข้ามาภายในศูนย์ฟื้นฟูฯ แล้ว บุคคลกลุ่มนี้ก็ย่อมจะต้องเข้าไปมีปฏิสัมพันธ์กับ “คนใน” ของศูนย์ฟื้นฟูฯ อย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ ซึ่งลักษณะการปฏิสัมพันธ์ดังกล่าวถือเป็นอีกประเด็นหนึ่งที่มีความน่าสนใจ เพราะศูนย์ฟื้นฟูฯ ลาดหลุมแก้วประกอบด้วย “คนใน” สองกลุ่ม นั่นคือ เจ้าหน้าที่และสมาชิก โดยลักษณะการปฏิสัมพันธ์ระหว่างบุคคลภายนอกกับ “คนใน” ทั้งสองกลุ่มมีความแตกต่างกันอย่างชัดเจน กล่าวคือ เมื่อบุคคลภายนอกเข้าไปมีปฏิสัมพันธ์กับเจ้าหน้าที่ เจ้าหน้าที่ก็จะให้ความเป็นกันเองกับบุคคลภายนอกอย่างมากเหมือนกับกำลังอยู่ในสังคมทั่วไป ไม่ได้มีการนำอำนาจของตนเองมากดทับหรือใช้กฎเกณฑ์ใดๆเข้ามาควบคุม เห็นได้จากการพูดคุยในเชิงหยอกล้อ หรือการพูดคุยเรื่องส่วนตัวกับบุคคลภายนอกที่มักเกิดขึ้นเป็นประจำในระหว่างการสนทนา แม้บุคคลภายนอกเหล่านั้นจะเข้ามาในศูนย์ฟื้นฟูฯ ด้วยการมีกิจวัตรที่เป็นทางการ เช่น การเข้ามาศึกษาดูงานและการเข้ามาเก็บข้อมูลศึกษาวิจัยก็ตาม จนก่อให้เกิดความสนิทสนมกันขึ้น

ระหว่างบุคคลภายนอกกับเจ้าหน้าที่อย่างรวดเร็ว แม้ในบางครั้ง บุคคลภายนอกจะเพิ่งเข้ามาเพียงวันแรกก็ตาม

ในทางกลับกัน หากบุคคลภายนอกต้องการเข้าไปปฏิสัมพันธ์กับ “คนใน” อีกกลุ่มหนึ่ง นั่นคือ สมาชิก การปฏิสัมพันธ์นั้นก็จะถูกทางศูนย์ฟื้นฟูฯ เข้ามาควบคุมอย่างเคร่งครัดในทันที แม้จะไม่ได้ห้ามเสียทีเดียวก็ตาม สังเกตได้จากเมื่อมีบุคคลภายนอกเข้ามาในศูนย์ฟื้นฟูฯ ไม่ว่าจะเข้ามาด้วยกิจกรรมใด ทางศูนย์ฟื้นฟูฯ ก็จะมีการจัดเจ้าหน้าที่คอยตามประกบอยู่ตลอดเวลาในคราบของวิทยากร ผู้ให้ความรู้ และผู้อำนวยการความสะดวกให้กับผู้มาเยือน ซึ่งหากพิจารณาแบบผิวเผินก็อาจมองได้ว่าการดำเนินการในลักษณะดังกล่าวของศูนย์ฟื้นฟูฯ เป็นส่วนหนึ่งของการต้อนรับบุคคลภายนอก แต่เมื่อพิจารณาในเชิงการควบคุมแล้ว กล่าวได้ว่า การที่ทางศูนย์ฟื้นฟูฯ จัดเจ้าหน้าที่มาคอยตามประกบบุคคลภายนอกนั้น แสดงให้เห็นถึงความพยายามในการใช้อำนาจเข้ามาควบคุม “คนนอก” อย่างแนบเนียน เพราะการแสดงออกต่างๆ ของ “คนนอก” จะอยู่ในสายตาของเจ้าหน้าที่ตลอดเวลา และการที่ทางศูนย์ฟื้นฟูฯ ดำเนินการในลักษณะดังกล่าวก็ได้ส่งผลให้การปฏิสัมพันธ์ระหว่างบุคคลภายนอกกับสมาชิกเป็นไปอย่างผิวเผินและห่างเหินโดยปริยาย เพราะต่างฝ่ายต่างมีการสงวนท่าทีในการเข้ามาปฏิสัมพันธ์ซึ่งกันและกัน โดยเฉพาะสมาชิกที่มักถูกเจ้าหน้าที่เน้นย้ำให้แสดงออกต่อบุคคลภายนอกอย่างสุภาพ เป็นทางการ รู้ว่า “ใครเป็นใคร” และที่สำคัญคือต้องไม่ขอยืมอุปกรณ์สื่อสารทุกชนิดกับบุคคลภายนอกอย่างเด็ดขาด ทั้งนี้เพื่อป้องกันไม่ให้สมาชิกติดต่อกับบุคคลกลุ่มอื่นนอกพื้นที่ของศูนย์ฟื้นฟูฯ ด้วยเหตุนี้ เมื่อมีบุคคลภายนอกเข้ามาเยือนและมีเจ้าหน้าที่คอย “จ้องมอง” อยู่ สมาชิกจึงปฏิบัติตัวไปในแบบแผนเดียวกัน นั่นคือ การเข้าไปมีปฏิสัมพันธ์กับบุคคลภายนอกอย่างเป็นทางการ ไม่แสดงความคิดเห็นส่วนตัวใดๆ ต่อทางศูนย์ฟื้นฟูฯ ออกมาในทางลบ หากบุคคลภายนอกแสดงความเป็นกันเองมาก่อน เช่นการหยอกล้อ สมาชิกก็จะไม่ตอบสนองต่อการหยอกล้อนั้น เพราะหากมีการแสดงออกที่เกินเลยให้เจ้าหน้าที่เห็นก็อาจถูกลงโทษในภายหลังได้

ส่วนในกรณีของการที่มีญาติเข้ามาเยี่ยมสมาชิก เจ้าหน้าที่ก็จะนำญาติเข้าไปพบกับสมาชิกที่บริเวณศาลากลางน้ำ โดยศาลาดังกล่าวตั้งอยู่ระหว่างอาคารที่พักผู้ติดยาเสพติดและอาคารที่ทำงานของเจ้าหน้าที่ มีลักษณะเป็นศาลาแบบเปิดโล่งที่ตั้งอยู่กลางสระน้ำขนาดใหญ่ ภายในศาลามีชุดโต๊ะเก้าอี้ปูนไว้สำหรับต้อนรับบุคคลที่เข้ามาพักผ่อน กล่าวได้ว่า พื้นที่ดังกล่าวมีบรรยากาศที่เงียบสงบมากที่สุดแห่งหนึ่งของศูนย์ฟื้นฟูฯ เนื่องจากเป็นพื้นที่ที่ไม่มีคนพลุกพล่าน และปลอดภัยกว่าพื้นที่แห่งอื่น ซึ่งตลอดระยะเวลาที่สมาชิกและญาติได้เข้ามาใกล้ชิดกัน ทางศูนย์ฟื้นฟูฯ จะมีการจัดเจ้าหน้าที่ฝ่ายควบคุมและรักษาการณ์คอยเฝ้ามองการปฏิสัมพันธ์ระหว่างสมาชิกและญาติอยู่ห่างๆ ตลอดเวลาในระยะที่สามารถได้ยินเสียงบทสนทนาระหว่างกันได้ประมาณ 5-6 เมตร ซึ่งสภาพการณ์ดังกล่าวแสดงให้เห็นถึงการที่ญาติของสมาชิกได้ถูกล่วงละเมิดความเป็นส่วนตัวอย่างมากเมื่อเข้ามาใน

ศูนย์ฟื้นฟูฯ เพราะตามปกติ ในสังคมภายนอกจะไม่มีใครมาเฝ้ามองการปฏิสัมพันธ์เช่นนี้ จากการที่ทุกคนล้วนเป็นพลเมืองที่มีสิทธิเสรีภาพเท่าเทียมกันในการแสดงออกตามกฎหมาย

3.1.3 พื้นที่ชีวิตของสมาชิก ประเด็นนี้ชี้ให้เห็นว่า แม้ในภาพรวม ศูนย์ฟื้นฟูฯ ลาดหลุมแก้วจะเป็นองค์กรที่จำกัดอิสรภาพของสมาชิกไม่ให้ออกไปติดต่อกับสังคมภายนอกชั้นหนึ่งแล้ว แต่เมื่อมองเข้าไปถึงรายละเอียดภายในศูนย์ฟื้นฟูฯ ผู้ศึกษาพบว่า พื้นที่ภายในศูนย์ฟื้นฟูฯ เองยังสามารถถูกแบ่งออกเป็นประเภทย่อยได้อีกตามระดับความเข้มงวดในการเข้ามาควบคุมของเจ้าหน้าที่ ทำให้กล่าวได้ว่า นอกจากสมาชิกจะถูกจำกัดอิสรภาพไม่ให้ออกไปติดต่อกับสังคมภายนอกแล้ว สมาชิกยังถูกจำกัดอิสรภาพทางการกระทำบนพื้นที่แต่ละประเภทอีกชั้นหนึ่งด้วยตามลักษณะสถาบันที่มีการจัดการแบบเบ็ดเสร็จ เพราะสมาชิกจะมีอิสระทางการกระทำบนพื้นที่แต่ละประเภทในระดับที่ไม่เท่ากัน สำหรับพื้นที่ของศูนย์ฟื้นฟูฯ ลาดหลุมแก้วสามารถแบ่งออกได้ 3 ประเภท ดังต่อไปนี้

3.1.3.1) พื้นที่หวงห้ามอย่างเด็ดขาด (Off-Limits/Out of Bound Place) ได้แก่ พื้นที่บริเวณอาคารที่ทำงานของเจ้าหน้าที่ ซึ่งแม้ว่าทางศูนย์ฟื้นฟูฯ จะมีการกั้นเขตแดนระหว่างอาคารที่พักผู้ติดยาเสพติดกับอาคารที่ทำงานของเจ้าหน้าที่แบบหลวมๆ ด้วยรั้วที่ทำจากตาข่ายเหล็ก ลักษณะโปร่ง ขนาดสูงเพียงประมาณ 2 เมตร รวมถึงมีประตูที่ไม่ได้ใส่กุญแจปิดไว้ แต่มีได้หมายความว่าสมาชิกจะสามารถผ่านเข้าออกพื้นที่ดังกล่าวได้อย่างอิสระ เพราะตามปกติ ทางศูนย์ฟื้นฟูฯ ไม่อนุญาตให้สมาชิกออกจากบริเวณอาคารที่พักเลย นอกจากมีกิจธุระจำเป็นเท่านั้น เช่น การออกไปพบเจ้าหน้าที่ การออกไปพบแพทย์-พยาบาล การออกไปทำงานตามคำสั่งเจ้าหน้าที่ ฯลฯ หากฝ่าฝืนก็จะถูกลงโทษ โดยทางศูนย์ฟื้นฟูฯ ได้กำหนดขั้นตอนในการเข้า-ออกพื้นที่บริเวณอาคารที่ทำงานของเจ้าหน้าที่สำหรับสมาชิกไว้อย่างซับซ้อนพอสมควร เริ่มตั้งแต่การต้องแจ้งให้สมาชิกที่ดำรงตำแหน่งในสายการบังคับบัญชาสูงกว่าตนรับทราบก่อน แล้วสมาชิกที่ดำรงตำแหน่งสูงในสายการบังคับบัญชาก็จะแจ้งเจ้าหน้าที่ที่เกี่ยวข้องกับการบำบัดฟื้นฟูผู้ติดยาเสพติด รวมถึงเจ้าหน้าที่รักษาความปลอดภัยที่ป้อมรักษาการณ์ให้ทราบ จากนั้นจึงปล่อยสมาชิกออกไป ซึ่งเมื่อสมาชิกเดินเข้าเขตอาคารที่ทำงานของเจ้าหน้าที่แล้วก็ต้องไปรายงานตัวให้เจ้าหน้าที่ในอาคารทราบก่อน จึงจะสามารถทำกิจธุระส่วนตัวได้ และหลังจากทำกิจธุระส่วนตัวเสร็จเรียบร้อยแล้ว สมาชิกก็ต้องเข้ามารายงานตัวให้บุคคลดังกล่าวข้างต้นทั้งหมดทราบอีกครั้งหนึ่งก่อนกลับไปใช้ชีวิตในอาคารที่พักตามเดิม โดยขั้นตอนที่มีความซับซ้อน จนดูเหมือนถึงขั้น “ยุ่งยาก” สำหรับสมาชิกในการเข้า-ออกพื้นที่บริเวณอาคารที่ทำงานของเจ้าหน้าที่นั้นช่วยสร้างภาพความเป็นพื้นที่ “ลึกลับ” และ “ศักดิ์สิทธิ์” ให้กับพื้นที่บริเวณอาคารที่ทำงานของเจ้าหน้าที่ได้มากพอสมควร เพราะทางศูนย์ฟื้นฟูฯ จำกัดพื้นที่ดังกล่าวไว้สำหรับเจ้าหน้าที่เพียงกลุ่มเดียว ดังนั้น สมาชิกจึงมีความรู้เกี่ยวกับเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นหรือสิ่งที่อยู่ในพื้นที่ดังกล่าวน้อยมาก ทำให้เจ้าหน้าที่สามารถรักษาความลับเกี่ยวกับแผนการต่างๆ ที่จะนำมาใช้ปฏิบัติกับสมาชิกไว้ได้

3.1.3.2) พื้นที่แห่งความเคลื่อนไหว พื้นที่ดังกล่าวเป็นพื้นที่ที่สามารถเป็นได้ทั้งพื้นที่ควบคุม (Surveillance Place) และพื้นที่อิสระ (Free Places) ขึ้นอยู่กับการปรากฏตัวของเจ้าหน้าที่ในพื้นที่ดังกล่าว ได้แก่ พื้นที่ภายในอาคารที่พักผู้ติดยาเสพติด โดยอาคารที่พักผู้ติดยาเสพติดเป็นทั้งพื้นที่อยู่อาศัยของสมาชิก และเป็นพื้นที่หลักที่ใช้ในการจัดกิจกรรมเพื่อบำบัดฟื้นฟู สำหรับภายในอาคารที่พักผู้ติดยาเสพติดชั้นล่างประกอบด้วยห้องกว้างที่มีไว้สำหรับจัดกิจกรรมต่างๆ รวมถึงเป็นที่พักผ่อนของสมาชิกในช่วงว่างจากการทำกิจกรรม ส่วนชั้นบนเป็นห้องพักของสมาชิก นอกจากนี้ ยังมีห้องทำงานของเจ้าหน้าที่ที่คอยดูแลความสงบเรียบร้อยในการอยู่ร่วมกันของสมาชิกภายในอาคารที่พักผู้ติดยาเสพติด ซึ่งสาเหตุที่ผู้ศึกษาเห็นว่า พื้นที่ภายในอาคารที่พักผู้ติดยาเสพติดเป็นพื้นที่ที่สามารถเป็นได้ทั้งพื้นที่ควบคุมและพื้นที่อิสระ ขึ้นอยู่กับการปรากฏตัวของเจ้าหน้าที่ สืบเนื่องมาจากการที่เจ้าหน้าที่ไม่ได้เข้ามาควบคุมสมาชิกภายในอาคารที่พักผู้ติดยาเสพติดตลอด 24 ชั่วโมง ส่งผลให้สมาชิกมีอิสระทางแสดงออกบนพื้นที่ดังกล่าวแตกต่างกันในแต่ละช่วงเวลา แม้ทางศูนย์ฟื้นฟูจะมีการจัดเจ้าหน้าที่รักษาความปลอดภัยคอยเฝ้าเวรยามตลอด 24 ชั่วโมงก็ตาม แต่เจ้าหน้าที่กลุ่มนี้ก็จะดูแลความสงบเรียบร้อยบริเวณรอบนอกอาคารที่พักผู้ติดยาเสพติดเท่านั้น ไม่ได้เข้ามายุ่งเกี่ยวกับการดำเนินชีวิตของสมาชิกภายในอาคารแต่อย่างใด ดังนั้น การควบคุมของเจ้าหน้าที่รักษาความปลอดภัยจึงไม่ได้มีนัยยะสำคัญต่อระดับความมีอิสระทางการแสดงออกของสมาชิกมากเท่ากับการควบคุมของเจ้าหน้าที่ที่ทำหน้าที่เกี่ยวกับการบำบัดฟื้นฟูผู้ติดยาเสพติดโดยตรง

สำหรับช่วงเวลาที่พื้นที่ภายในอาคารที่พักผู้ติดยาเสพติดกลายเป็นพื้นที่ควบคุมที่สมาชิกจะต้องแสดงการกระทำให้อยู่ในขอบเขตที่เหมาะสม ไม่แสดงการกระทำใดๆที่ละเมิดกฎเกณฑ์ของศูนย์ฟื้นฟูออกมาอย่างชัดเจน ได้แก่ ช่วงเวลาการทำกิจกรรมตามตารางเวลาของสมาชิก ตั้งแต่สมาชิกตื่นนอนไปจนถึงช่วงเวลาก่อนสมาชิกเข้านอน ซึ่งในช่วงเวลาดังกล่าว เจ้าหน้าที่จะผลัดเปลี่ยนหมุนเวียนกันมากำกับดูแลสมาชิกด้วยระดับความเข้มข้นที่มาก โดยเจ้าหน้าที่จะมีการเข้ามาสอดส่องความประพฤติของสมาชิกแต่ละคนอย่างใกล้ชิด หากพบว่า สมาชิกคนใดแสดงความประพฤติที่ละเมิดกฎเกณฑ์ของศูนย์ฟื้นฟู เช่น การพูดคุยกันระหว่างทำกิจกรรมที่ไม่ได้กำหนดให้ใช้เสียง การไม่สนใจฟังเจ้าหน้าที่บรรยาย การแสดงการกระทำที่นอกเหนือจากคำสั่งของเจ้าหน้าที่ ฯลฯ เจ้าหน้าที่ก็จะเข้ามาตักเตือน หรือสั่งลงโทษด้วยวิธีการต่างๆทันที

ส่วนในช่วงเวลาที่พื้นที่ภายในอาคารที่พักผู้ติดยาเสพติดกลายเป็นพื้นที่อิสระที่สมาชิกมีโอกาสดังกล่าวอย่างเต็มที่ แม้การกระทำนั้นจะเป็นสิ่งที่ละเมิดกฎเกณฑ์ของศูนย์ฟื้นฟูก็ตาม ได้แก่ ช่วงเวลากลางคืนตั้งแต่สมาชิกเข้านอนไปจนถึงเวลาที่สมาชิกตื่นนอน และเวลาที่เจ้าหน้าที่ติดภารกิจต่างๆ (ในขณะที่สมาชิกกำลังทำกิจกรรมตามตารางเวลาอยู่) โดยในช่วงเวลาดังกล่าว เจ้าหน้าที่จะปล่อยให้สมาชิกดำเนินชีวิตกันเองตามลำพัง ไม่ได้เข้าไปยุ่ง

เกี่ยวกับสมาชิกเลย ซึ่งผู้ศึกษาสังเกตเห็นว่า ในช่วงเวลาดังกล่าว สมาชิกจะมีการกระทำที่ทางศูนย์ฟื้นฟูไม่ได้คาดหวังอย่างต่อเนื่อง ส่วนใหญ่ล้วนเป็นการละเมิดกฎเกณฑ์ของศูนย์ฟื้นฟูทั้งสิ้น เช่น การพูดล้อเลียนเจ้าหน้าที่ การทะเลาะวิวาท การละเลยการทำหน้าที่ของตนเอง การวางแผนหลบหนี การขโมยสิ่งของ ฯลฯ

3.1.3.3) พื้นที่ผ่อนปรนการควบคุม สำหรับพื้นที่ประเภทนี้เป็นพื้นที่ที่ Erving Goffman ไม่ได้กล่าวไว้ แต่จากการลงพื้นที่เก็บข้อมูลในศูนย์ฟื้นฟู ลาดหลุมแก้ว ผู้ศึกษาพบว่า ในศูนย์ฟื้นฟูดังกล่าวมีพื้นที่ประเภทนี้อยู่จริง นอกเหนือจากพื้นที่สองประเภทแรก ซึ่งพื้นที่ประเภทนี้จะเกิดขึ้นในช่วงเวลาที่ศูนย์ฟื้นฟูมีเทศกาลของสถาบัน (Institution Ceremony) เช่น เทศกาลสงกรานต์ และการจัดกิจกรรมปฏิบัติธรรม เป็นต้น¹ โดยในช่วงเวลาดังกล่าว พื้นที่ทุกๆ แห่งในศูนย์ฟื้นฟูจะกลายเป็นพื้นที่ประเภทนี้ทั้งหมด ซึ่งลักษณะการเข้ามาควบคุมสมาชิกของเจ้าหน้าที่นั้น เจ้าหน้าที่จะมีการเข้ามาควบคุมสมาชิกแบบหลวมๆ แตกต่างจากในช่วงเวลาการทำกิจกรรมตามตารางเวลาปกติที่เจ้าหน้าที่จะเข้ามาควบคุมแบบเข้มงวด แต่ในขณะที่เดียวกันเจ้าหน้าที่ก็ไม่ได้ถึงกับปล่อยให้สมาชิกอยู่กันเพียงลำพัง ทั้งนี้ก็เพื่อเปิดโอกาสให้สมาชิกได้ทำกิจกรรมพิเศษตามเทศกาลของสถาบันที่ถูกจัดขึ้น สำหรับกิจกรรมวันสงกรานต์ นับเป็นกิจกรรมตามเทศกาลที่ทางศูนย์ฟื้นฟูจัดขึ้นเป็นประจำทุกปี แม้กิจกรรมดังกล่าวจะถูกจัดขึ้นล่าช้าจากวันสงกรานต์จริง เนื่องจากวันสงกรานต์จริงเป็นวันหยุดราชการที่เจ้าหน้าที่ส่วนใหญ่ไม่มาทำงาน แต่ดูเหมือนว่าบรรยากาศแห่งความสนุกสนานจะไม่ได้แตกต่างจากบรรยากาศวันสงกรานต์จริงในสังคมภายนอกสักเท่าใดนัก เพราะทางศูนย์ฟื้นฟูมีการจัดกิจกรรมขึ้นหลากหลายลักษณะ เช่น การสรงน้ำพระ การเล่นสาดน้ำ การประกวดกองเชียร์ การเล่นเกมชิงรางวัล การแข่งขันฟุตบอล ฯลฯ ส่วนกิจกรรมการปฏิบัติธรรมเป็นกิจกรรมที่จัดขึ้นเพื่อให้เจ้าหน้าที่และสมาชิกได้ฝึกฝนอบรมจิตใจร่วมกันเป็นครั้งคราว โดยทางศูนย์ฟื้นฟูได้นิมนต์พระสงฆ์จากวัดที่มีชื่อเสียงด้านการเผยแผ่ธรรมะมาเป็นวิทยากรทั้งนี้ ตลอดทั้งวัน พระสงฆ์จะมีการนำสมาชิกและเจ้าหน้าที่ทำกิจกรรมทางพุทธศาสนาหลากหลายรูปแบบ ไม่ว่าจะเป็นการถือศีล 8 การสวดมนต์ การนั่งสมาธิ การรับชมสารคดีเกี่ยวกับธรรมะ รวมถึงการสนทนาธรรม เสมือนเป็นการจำลองวัดเข้ามาในศูนย์ฟื้นฟู ทำให้เจ้าหน้าที่และสมาชิกได้มีโอกาสทำกิจกรรมทางศาสนามากขึ้น

ในช่วงเวลาที่สมาชิกกำลังทำกิจกรรมพิเศษที่กล่าวมาข้างต้น ผู้ศึกษาสังเกตเห็นว่าเจ้าหน้าที่ค่อนข้างลดหย่อนการควบคุมสมาชิกมากเป็นพิเศษ ทำให้บรรยากาศของศูนย์ฟื้นฟูเกิดความผ่อนคลายมากขึ้นอย่างเห็นได้ชัด จนดูเหมือนว่ากฎเกณฑ์ต่างๆ ที่มีอยู่ในศูนย์ฟื้นฟูจะถูก

¹ สามารถดูรายละเอียดเกี่ยวกับเทศกาลสถาบัน (Institution Ceremony) ตามที่ Erving Goffman กล่าวไว้ได้ในบทที่ 1 ในหัวข้อที่ว่าด้วยการทบทวนวรรณกรรม

ละเลย¹ แม้ว่าเจ้าหน้าที่จะไม่ถึงขนาดปล่อยให้สมาชิกทำอะไรได้ตามใจชอบเสียทั้งหมดก็ตาม แต่ก็ถือได้ว่าในช่วงเวลาดังกล่าว สมาชิกมีโอกาสได้แสดงความเป็นตัวของตัวเองออกมาพอสมควร และสภาพการณ์เช่นนี้เองที่ทำให้มีการละเมิดกฎเกณฑ์ของศูนย์ฟื้นฟูฯ เกิดขึ้น เช่น ในกิจกรรมวันสงกรานต์ ขณะที่เจ้าหน้าที่ได้เข้าไปร่วมทำกิจกรรมรื่นเริงกับสมาชิกอย่างสนุกสนาน ในลักษณะ “ต่างฝ่ายต่างเล่น” เจ้าหน้าที่จึงไม่ได้ให้ความสนใจสมาชิกคนอื่นๆ ที่ไม่ได้เล่นกับตนเองมากนัก ทำให้สมาชิกใช้โอกาสนี้ละเมิดกฎเกณฑ์ของศูนย์ฟื้นฟูฯ นั่นคือ การเข้ามาพูดคุยสร้างความสัมพันธ์กันเชิงความรักแบบคู่สวาระหว่างสมาชิกเพศชายและสมาชิกหญิงในลักษณะการหยอกล้อกันแบบเกินเลยไปจากความเป็นเพื่อน ดังนั้น จึงกล่าวได้ว่า นอกเหนือจากบริบทที่เจ้าหน้าที่ไม่ได้เข้ามาควบคุมแล้ว การละเมิดกฎเกณฑ์ของศูนย์ฟื้นฟูฯ อันเป็นการกระทำที่ทางศูนย์ฟื้นฟูฯ ไม่ได้คาดหวังยังสามารถเกิดขึ้นได้ในขณะเจ้าหน้าที่ “ผลอ” อย่างในบริบทของพื้นที่ผ่อนปรนการควบคุมตามที่กล่าวมาข้างต้นด้วย

อย่างไรก็ตาม หากการละเมิดกฎเกณฑ์เหล่านั้นเป็นเรื่องที่ “เล็กน้อยๆ” ไม่ได้ร้ายแรงจนน่าเกลียดก็ดูเหมือนว่า ในช่วงเวลาที่พื้นที่ของศูนย์ฟื้นฟูฯ กลายเป็นพื้นที่ผ่อนปรนการควบคุมนี้ เจ้าหน้าที่จะ “เอาหูไปนา เอาตาไปไร่” แตกต่างจากในช่วงเวลาการทำกิจกรรมตามตารางเวลาปกติที่เจ้าหน้าที่มักคอย “จ้องมอง” และใส่ใจในรายละเอียดของสมาชิกอยู่ตลอดเวลา เช่น ในกรณีที่ทางศูนย์ฟื้นฟูฯ จัดกิจกรรมปฏิบัติธรรมขึ้น ผู้ศึกษาสังเกตเห็นว่า ในระหว่างที่พระสงฆ์กำลังบรรยายธรรม รวมถึงนำสมาชิกและเจ้าหน้าที่นั่งสมาธิอยู่นั้น สมาชิกมักลุกไปเข้าห้องน้ำกันบ่อยเป็นพิเศษ และที่สำคัญคือไม่มีการขออนุญาตพระหรือเจ้าหน้าที่ก่อน ซึ่งหากอยู่ในช่วงเวลาการทำกิจกรรมตามตารางเวลาปกติ สมาชิกจะไม่สามารถแสดงการกระทำดังกล่าวได้เลย เนื่องจากถือเป็น การไม่เคารพเจ้าหน้าที่อย่างชัดเจน หากสมาชิกคนใดฝ่าฝืนก็จะถูกเจ้าหน้าที่ลงโทษ แต่ในช่วงเวลาที่พื้นที่ของศูนย์ฟื้นฟูฯ กลายเป็นพื้นที่ผ่อนปรนการควบคุมนี้ เจ้าหน้าที่ก็มิได้เข้ามาว่ากล่าวใดๆ แก่สมาชิก เช่นเดียวกับกรณีที่สมาชิกพูดคุยกันเสียงดัง และคุยเรื่องสนุกสนานเฮฮาต่างๆ ในช่วงพักกลางวันของกิจกรรมปฏิบัติธรรม หรือเมื่อเข้าไปอาบน้ำในห้องน้ำช่วงเย็นก็มีการร้องเพลงกันอย่างสนุกสนาน ทั้งที่ยังอยู่ในช่วงของการถือศีล 8 ในกิจกรรมปฏิบัติธรรม โดยหากพิจารณาตามตรรกะแล้ว ผู้ที่ถือศีล 8 และกำลังปฏิบัติธรรมก็น่าจะอยู่ในอาการอันสำรวมมากกว่าที่สมาชิกกำลังเป็นอยู่ ณ ขณะนั้น แต่เจ้าหน้าที่ก็มิได้เข้ามาว่ากล่าวใดๆ แก่สมาชิกเช่นกัน

¹ สามารถดูรายละเอียดเกี่ยวกับกฎเกณฑ์ของศูนย์ฟื้นฟูฯ ลาดหลุมแก้วได้ในบทที่ 4 ว่าด้วย “อำนาจซ้อนอำนาจ” ในชุมชนบำบัด

ส่วนการออกนอกพื้นที่ของอาคารที่พักผู้ติดยาเสพติด เพื่อไปยังพื้นที่ตั้งของอาคารที่ทำงานเจ้าหน้าที่ก็ดูเหมือนว่า สมาชิกจะมีการเข้า-ออกพื้นที่ดังกล่าวกันบ่อยกว่าในช่วงเวลาการทำกิจกรรมตามตารางเวลาปกติ เพราะเจ้าหน้าที่ได้มีการสั่งให้สมาชิกออกไปนำอุปกรณ์ต่างๆมาทำกิจกรรมอยู่เป็นระยะ จนดูเหมือนว่าในช่วงเวลาดังกล่าว สมาชิกจะมีอิสระในการเข้า-ออกพื้นที่กันมากเป็นพิเศษ แม้ว่าการเข้า-ออกนั้นจะเป็นการทำตามคำสั่งของเจ้าหน้าที่ก็ตาม แตกต่างจากในช่วงเวลาการทำกิจกรรมตามตารางเวลาปกติที่พื้นที่บริเวณอาคารที่ทำงานของเจ้าหน้าที่มีสถานภาพเป็นพื้นที่หวงห้ามอย่างเด็ดขาด ทำให้การจะเข้า-ออกพื้นที่ดังกล่าวต้องผ่านขั้นตอนที่ค่อนข้างเคร่งครัดมาก ตามที่ได้กล่าวไปแล้วในหัวข้อย่อก่อนหน้า

3.2 “ความเบ็ดเสร็จ”เชิงอำนาจ สะท้อนผ่านการที่ทางศูนย์ฟื้นฟูฯเปรียบเทียบให้เจ้าหน้าที่เป็นเสมือน “ผู้ควบคุมเครื่องซักผ้า” และการที่ทางศูนย์ฟื้นฟูฯกำหนดให้เจ้าหน้าที่คอยควบคุมสมาชิกในชีวิตประจำวันนี่ถือเป็นอีกสิ่งหนึ่งที่ตอกย้ำให้เห็นว่า ศูนย์ฟื้นฟูฯยังคงมีความเป็นสถาบันที่มีการจัดการแบบเบ็ดเสร็จอยู่อย่างเด่นชัด เพราะทางศูนย์ฟื้นฟูฯมีการแบ่งแยกสถานภาพของเจ้าหน้าที่และสมาชิกออกจากกัน อันแสดงถึงความแตกต่างระหว่าง “ผู้ควบคุมเครื่องซักผ้า” และ “เสื้อผ้าที่สกปรก” ซึ่งเจ้าหน้าที่เป็นบุคคลเพียงกลุ่มเดียวที่มีอำนาจสูงสุดในการควบคุมบังคับบัญชา (Single Authority) โดยเจ้าหน้าที่และสมาชิกมีสถานภาพการเป็นมนุษย์คนละประเภทที่ไม่สามารถผสมผสานเป็นเนื้อเดียวกันได้ จากการที่ทางศูนย์ฟื้นฟูฯสถาปนาให้เจ้าหน้าที่มีอำนาจอย่างเบ็ดเสร็จเด็ดขาดในการควบคุมสมาชิก เสมือนเป็น “ผู้เชี่ยวชาญ” เพียงกลุ่มเดียวที่รอบรู้เรื่องการบำบัดฟื้นฟูผู้ติดยาเสพติด กีดกันสมาชิกออกจากพื้นที่ความสัมพันธ์ระหว่างเจ้าหน้าที่ด้วยกันเอง โดยสมาชิกไม่สามารถทำการล่วงละเมิด โต้แย้ง หรือเข้ามาปฏิบัติกับเจ้าสมาชิกในฐานะ “เพื่อนเล่น” ได้

เจ้าหน้าที่ดังกล่าวข้างต้นสามารถแบ่งตามลักษณะการทำงานออกได้เป็น 2 กลุ่มใหญ่นั้นคือ เจ้าหน้าที่ระดับผู้บริหาร และเจ้าหน้าที่ระดับปฏิบัติการ สำหรับเจ้าหน้าที่ระดับผู้บริหาร ได้แก่ ผู้อำนวยการศูนย์ฟื้นฟูฯและหัวหน้ากลุ่มงานฟื้นฟูสมรรถภาพผู้ติดยาเสพติดชาย/หญิง ซึ่งผู้อำนวยการศูนย์ฟื้นฟูฯถือเป็นผู้บังคับบัญชาสูงสุด ทำหน้าที่ดูแลการบริหารงานของศูนย์ฟื้นฟูฯในภาพรวมทั้งระบบให้เป็นไปได้ด้วยความเรียบร้อย ส่วนหัวหน้ากลุ่มงานฟื้นฟูสมรรถภาพผู้ติดยาเสพติดชาย/หญิง ทำหน้าที่กำกับดูแลกระบวนการบำบัดฟื้นฟูผู้ติดยาเสพติดภายในกลุ่มงานของตนเอง รวมถึงคอยพิจารณาคำขอดำเนินการต่างๆในส่วนที่เกี่ยวข้องกับการบำบัดฟื้นฟู หากเกิดปัญหาใดๆขึ้น หัวหน้ากลุ่มงานฯก็จะต้องให้คำแนะนำแก่เจ้าหน้าที่ที่อยู่ใต้บังคับบัญชาของตน โดยเจ้าหน้าที่ระดับผู้บริหารทั้งสองตำแหน่งจะมีการเข้าไปพบปะกับผู้ติดยาเสพติดเป็นครั้งคราวตามโอกาสต่างๆ เช่น วันสงกรานต์ กิจกรรมรณรงค์ต่อต้านยาเสพติด กิจกรรมปฏิบัติธรรม ฯลฯ

ส่วนเจ้าหน้าที่ระดับปฏิบัติการ ได้แก่ เจ้าหน้าที่ตำแหน่งต่างๆทั้งที่มีสถานภาพเป็นข้าราชการและพนักงานราชการที่ทำงานบำบัดฟื้นฟูในลักษณะใกล้ชิดกับผู้ติดยาเสพติดมากกว่าเจ้าหน้าที่ระดับผู้บริหาร เพื่อขับเคลื่อนการบำบัดฟื้นฟูผู้ติดยาเสพติดให้ดำเนินไปได้ เรียกเจ้าหน้าที่ระดับปฏิบัติการดังกล่าวในภาพรวมว่า เจ้าหน้าที่ Pro-Staff ซึ่งย่อมาจาก Professional Staff เจ้าหน้าที่ตำแหน่งดังกล่าวจะทำงานประจำอยู่ที่อาคารอันเป็นที่ตั้งของกลุ่มงานฟื้นฟูสมรรถภาพผู้ติดยาเสพติด (ชาย) โดยทำงานในลักษณะของการวางแผนการบำบัดฟื้นฟูผู้ติดยาเสพติด รวมถึงดำเนินโปรแกรมการบำบัดฟื้นฟูตามความถนัดของตนเอง ซึ่งการทำงานของเจ้าหน้าที่ Pro-Staff เป็นการทำงานในเชิงวิชาการที่ต้องอาศัยความเชี่ยวชาญเฉพาะด้าน โดยเจ้าหน้าที่ Pro-Staff จะเข้าไปปฏิบัติหน้าที่ที่เกี่ยวข้องกับการบำบัดฟื้นฟูผู้ติดยาเสพติดยังอาคารที่พักผู้ติดยาเสพติด เมื่อถึงช่วงเวลาปฏิบัติหน้าที่ประจำของตนเองเท่านั้น ไม่ได้ประจำการอยู่ในอาคารที่พักผู้ติดยาเสพติด ทั้งนี้ สามารถแบ่งออกประเภทของเจ้าหน้าที่ Pro-Staff ได้ดังต่อไปนี้

3.2.1) พนักงานคุมประพฤติ มีหน้าที่เป็นผู้นำในการทำกิจกรรมต่างๆของผู้ติดยาเสพติดที่ถูกจัดขึ้นตามโปรแกรมการบำบัดฟื้นฟู รวมถึงคอยให้คำปรึกษาและสอดส่องพฤติกรรมด้านต่างๆของผู้ติดยาเสพติด เพื่อประเมินความก้าวหน้าในการบำบัดฟื้นฟูอยู่เสมอ

3.2.2) นักโภชนาการ มีหน้าที่ในการสอดส่องเกี่ยวกับการรับประทานอาหารตามสถานะของผู้ติดยาเสพติดแต่ละคน เช่น หากผู้ติดยาเสพติดคนใดอยู่ในสภาวะผอมกว่าเกณฑ์ นักโภชนาการก็จะพิจารณาจัดอาหารเสริมให้ แต่หากผู้ติดยาเสพติดคนใดอยู่ในสภาวะอ้วน นักโภชนาการก็จะมีการควบคุมน้ำหนักของผู้ติดยาเสพติดคนนั้น นอกจากนี้ ในเวลาที่ผู้ติดยาเสพติดทำการประกอบอาหาร นักโภชนาการก็จะคอยให้คำแนะนำในการประกอบอาหารให้ถูกต้องตามหลักโภชนาการด้วย

3.2.3) นักจิตวิทยา มีหน้าที่ในการใช้เทคนิคทางจิตวิทยาสำหรับบำบัดฟื้นฟูผู้ติดยาเสพติด โดยเมื่อมีการรับตัวผู้ติดยาเสพติดเข้ามาเป็นสมาชิกเข้ามาใหม่ นักจิตวิทยาก็จะทำการทดสอบทางจิตวิทยากับผู้ติดยาเสพติดคนนั้น เพื่อวัดระดับไอคิว (IQ) และปัญหาทางจิตวิทยาต่างๆ สำหรับนำไปเป็นข้อมูลในการวางแผนเพื่อบำบัดฟื้นฟูเป็นรายกรณี นอกจากนี้ ในระหว่างการบำบัดฟื้นฟู นักจิตวิทยายังมีหน้าที่จัดกิจกรรมเสริมเพื่อบำบัดฟื้นฟูผู้ติดยาเสพติดเป็นระยะ และหากพบว่าผู้ติดยาเสพติดคนใดมีปัญหาทางจิตวิทยาเกิดขึ้นในระหว่างเข้ารับการบำบัดฟื้นฟู นักจิตวิทยาก็จะเข้าไปใช้เทคนิคทางจิตวิทยาต่างๆในการบำบัดฟื้นฟูผู้ติดยาเสพติดคนนั้นเป็นรายกรณีด้วย เช่น การเรียกมาให้คำปรึกษา การเรียกมาทำการวิเคราะห์ห้ปมทางจิตใจ ฯลฯ

3.2.4) นักอาชีวบำบัด มีหน้าที่ในการฝึกทักษะทางอาชีพให้กับผู้ติดยาเสพติด โดยการฝึกอาชีพถูกมองว่าเป็นเทคนิคการบำบัดฟื้นฟูผู้ติดยาเสพติดอย่างหนึ่ง ซึ่งทักษะทางอาชีพที่นักอาชีวบำบัดสอนนั้นมีอยู่หลากหลาย เช่น การทำน้ำยาเอนกประสงค์/น้ำยาล้างจาน/น้ำยาซักผ้า การปลูกผัก และการทอพรมเช็ดเท้า เป็นต้น

นอกจากนี้ ยังมีพยาบาลวิชาชีพที่แม้จะไม่ได้ถูกจัดให้เป็นเจ้าหน้าที่ Pro-Staff โดยตรง เพราะทำงานอยู่ในกลุ่มงานของตนเองต่างหาก แยกออกจากกลุ่มงานฟื้นฟูสมรรถภาพผู้ติดยาเสพติด แต่พยาบาลวิชาชีพก็ทำหน้าที่เกี่ยวข้องกับการบำบัดฟื้นฟูผู้ติดยาเสพติดเช่นเดียวกับเจ้าหน้าที่ Pro-Staff นั่นคือ มีหน้าที่ดูแลสุขภาพของผู้ติดยาเสพติดที่เข้ารับการบำบัดฟื้นฟู รวมถึงให้ความรู้และคำปรึกษาเกี่ยวกับการดูแลสุขภาพแก่ผู้ติดยาเสพติด โดยเมื่อผู้ติดยาเสพติดคนใดเกิดอาการป่วย พยาบาลวิชาชีพก็จะทำหน้าที่ดูแลรักษาในเบื้องต้น เช่น หากเกิดบาดแผลก็จะมีการทำแผลให้ พร้อมทั้งจ่ายยาให้กับผู้ติดยาเสพติดที่มีอาการของโรคต่างๆ ไม่ว่าจะเป็นโรคทางกาย หรือโรคทางจิต หากอาการป่วยมีความรุนแรงมากก็จะพิจารณาส่งตัวไปรักษาที่โรงพยาบาลภายนอกต่อไป¹

อนึ่ง ผู้ศึกษาพบว่า นอกจากเจ้าหน้าที่ Pro-Staff แต่ละตำแหน่งจะมีหน้าที่ประจำของตนเองแล้ว เจ้าหน้าที่ Pro-Staff ทุกตำแหน่งยังต้องทำหน้าที่เป็น “เจ้าของเคส” ในการรับผิดชอบสมาชิกเป็นรายบุคคลตลอดระยะเวลาที่เข้ารับการบำบัดฟื้นฟูด้วย ซึ่งลักษณะดังกล่าวแสดงให้เห็นถึงการที่ทางศูนย์ฟื้นฟูฯ ได้มีความพยายามในการสอดส่องสมาชิกอย่างเข้มข้น เพราะเจ้าหน้าที่ไม่ได้ควบคุมสมาชิกแต่ในภาพรวมเท่านั้น แต่เจ้าหน้าที่ยังมีการเข้ามายุ่งเกี่ยวกับวิถีชีวิตของสมาชิกเป็นรายบุคคลอีกด้วย โดยถือเป็นลักษณะความเป็นสถาบันที่มีการจัดการแบบเบ็ดเสร็จของศูนย์ฟื้นฟูฯ ลาดหลุมแก้วที่มีระดับเข้มข้นในเชิงการควบคุมจากเจ้าหน้าที่มากกว่าสถาบันที่มีการจัดการแบบเบ็ดเสร็จทั่วไปตามแนวคิดของ Erving Goffman เพราะสถาบันที่มีการจัดการแบบเบ็ดเสร็จทั่วไป เจ้าหน้าที่จะเข้ามาควบคุมสมาชิกในภาพรวมเพียงอย่างเดียว ไม่ได้คอยติดตามสมาชิกเป็นรายบุคคลจนเป็นเสมือนการที่สมาชิกกำลังถูกจ้องมองอยู่ตลอดเวลาเช่นเดียวกับศูนย์ฟื้นฟูฯ ลาดหลุมแก้ว โดยการจัดแบ่งว่าเจ้าหน้าที่คนใดจะต้องรับผิดชอบเป็นเจ้าของเคสให้กับผู้ติดยาเสพติดคนใดนั้นจะใช้วิธีการเวียนตามรายชื่อของเจ้าหน้าที่แต่ละคน เมื่อมีการรับตัวผู้ติดยาเสพติดเข้ามาเป็นสมาชิกใหม่

¹ ทั้งนี้ ตามหลักการแล้วยังมีเจ้าหน้าที่อีกตำแหน่งหนึ่งที่เกี่ยวข้องกับการบำบัดฟื้นฟูผู้ติดยาเสพติดในฐานะเจ้าหน้าที่ Pro-Staff นั่นคือ นักสังคมสงเคราะห์ แต่อย่างไรก็ตาม ผู้ศึกษาพบว่า ตามปกติ นักสังคมสงเคราะห์ของศูนย์ฟื้นฟูฯ ลาดหลุมแก้วจะประจำอยู่ที่กลุ่มงานฟื้นฟูสมรรถภาพผู้ติดยาเสพติด (หญิง) ไม่ค่อยได้เข้ามาทำงานเกี่ยวข้องกับผู้ติดยาเสพติดเพศชายมากนัก

สำหรับลักษณะความรับผิดชอบที่เจ้าของเคสจะต้องปฏิบัติต่อผู้ติดยาเสพติดที่เป็น “ลูกเคส” ของตนนั้น เริ่มจากเมื่อผู้ติดยาเสพติดคนใหม่เข้ามาในศูนย์ฟื้นฟูฯ เจ้าของเคสก็ต้องเข้าไปทำการสัมภาษณ์เพื่อเก็บข้อมูลเกี่ยวกับตัวของผู้ติดยาเสพติดคนนั้นในด้านต่างๆ สำหรับนำไปใช้เป็นแนวทางในการวางแผนการบำบัดฟื้นฟูผู้ติดยาเสพติดที่เพิ่งเข้าใหม่เป็นรายบุคคลในกลุ่ม Conference¹ รวมถึงต้องคอยสอดส่องความประพฤติของสมาชิกที่ตนเองรับผิดชอบตลอดระยะเวลาของการบำบัดฟื้นฟูด้วย

นอกจากนี้ เจ้าของเคสยังต้องทำหน้าที่ให้คำปรึกษาลูกเคสในด้านต่างๆ ทั้งทางวาจา และทางการเขียนบันทึก โดยการให้คำปรึกษาทางวาจานั้น ลูกเคสสามารถขออนุญาตปรึกษาเจ้าของเคสได้ตลอด ส่วนการปรึกษาดังกล่าวด้วยวิธีเขียนบันทึก ศูนย์ฟื้นฟูฯ ลาดหลุมแก้วได้กำหนดให้เจ้าของเคส และลูกเคสทุกคู่เขียนบันทึกโต้ตอบกันทุกวัน กล่าวคือ ในช่วงเย็นของทุกวัน ลูกเคสจะต้องมีการเขียนบรรยายความรู้สึกของตนเองที่เกิดขึ้นตลอด 1 วันที่ผ่านมา ไม่ว่าจะเป็นความรู้สึกดีใจ เสียใจ เศร้า วิดกกังวล ฯลฯ ลงในสมุดบันทึกของตนเอง รวมถึงหากลูกเคสคนใดมีเรื่องที่ต้องการปรึกษาเจ้าหน้าที่ก็สามารถเขียนลงไปได้ ต่อมาในเช้าวันรุ่งขึ้น เจ้าของเคสก็จะมานำสมุดบันทึกของลูกเคสไปอ่าน และเขียนโต้ตอบกลับมาในเชิงการแสดงความคิดเห็น การแนะนำ การให้กำลังใจ ฯลฯ ซึ่งสภาพการณ์ดังกล่าวแสดงให้เห็นถึงการที่ “ผู้ควบคุมเครื่องซักผ้า” ได้ถูกมอบหมายให้มี “เสื้อผ้าที่สกปรก” บางชุดที่จะต้องรับผิดชอบในการซักเป็นพิเศษ นอกเหนือจากการรับผิดชอบดูแลการซักผ้าในภาพรวมของเครื่องซักผ้าแล้ว จึงกล่าวได้ว่ากระบวนการจัดการกับสมาชิกในแบบของศูนย์ฟื้นฟูฯ ลาดหลุมแก้ว สะท้อนถึงการที่ทางศูนย์ฟื้นฟูฯ มีความพยายามในการเข้าไปควบคุมสมาชิกเป็นอย่างมาก ผ่านทางการกำหนดให้มีเจ้าหน้าที่ที่เป็นเจ้าของเคสคอย “ตามประกบ” เพื่อสังเกตการดำเนินชีวิตของสมาชิกเป็นรายบุคคล

จากการสังเกต ผู้ศึกษาพบว่า เจ้าหน้าที่ที่จะค่อนข้างมีการรักษาระยะห่างทางสังคม (Social Distance) กับสมาชิกมากพอสมควร ซึ่งแสดงถึงการพยายามแยกแยะให้รู้ว่า “ใครเป็นใคร” มิได้เข้าไปผสมผสานจนกลายเป็นเนื้อเดียวกับสมาชิก อันจะทำให้สามารถรักษาระเบียบความสัมพันธ์ระหว่าง “ผู้ปกครอง” และ “ผู้ใต้ปกครอง” ไว้ได้ เพื่อยืนยันถึงการดำรงอยู่ของบุคคลที่มีความแตกต่างกันเชิงอำนาจ 2 กลุ่มในระบบการจัดช่วงชั้นทางสังคม (Social Stratification) บนพื้นที่เล็กๆ ที่มองคนไม่เท่ากันอย่างศูนย์ฟื้นฟูฯ ลาดหลุมแก้ว

¹ คุรยละเอียดของกลุ่ม Conference ได้ในหัวข้อที่ว่าด้วย “ความเบ็ดเสร็จ” เชิงรูปแบบการดำเนินชีวิต

สำหรับการรักษาระยะห่างทางสังคมของเจ้าหน้าที่กับสมาชิก เห็นได้จากการที่เจ้าหน้าที่จะเข้ามาปฏิสัมพันธ์กับสมาชิกอย่างเป็นทางการตามบทบาทการทำงานของตนเองเท่านั้น เช่น การเป็นผู้นำในการทำกิจกรรม การเป็นผู้สอน การเป็นผู้สอบประวัติ ฯลฯ ไม่ได้เข้าไปคลุกคลีหรือพูดคุยกับสมาชิกในลักษณะที่เป็นส่วนตัวมากนักส่วนการเรียกสมาชิก เจ้าหน้าที่ก็จะเรียกผ่านทางชื่อจริง โดยไม่มีการใช้คำนำหน้าว่า “พี่” แม้สมาชิกบางคนมีอายุมากกว่าตนเองก็ตาม เมื่อหันมามองในแง่สมาชิก พบว่า สมาชิกจะมีการเรียกเจ้าหน้าที่ผ่านทางชื่อจริงและชื่อเล่น โดยใช้คำนำหน้าว่า “คุณ” หรือ “พี่” เสมอ แม้เจ้าหน้าที่บางคนมีอายุน้อยกว่าตนเองก็ตาม ลักษณะดังกล่าวแสดงให้เห็นว่า ระบบอาวุโสในสังคมภายนอกไม่ได้ถูกนำมาใช้จัดความสัมพันธ์ระหว่างบุคคลภายในศูนย์ฟื้นฟูฯ ลาดหลุมแก้ว โดยบุคคลในศูนย์ฟื้นฟูฯดังกล่าวไม่ได้เคารพกันจากการมีอายุมาก-อายุน้อย แต่เคารพกันตามอำนาจที่แต่ละฝ่ายยึดถืออยู่ ซึ่งก็คือความเป็นเจ้าหน้าที่-ความเป็นสมาชิกนั่นเอง อันแสดงถึงลักษณะความเป็นสถาบันที่มีการจัดการแบบเบ็ดเสร็จอย่างชัดเจน

นอกจากนี้ ทางศูนย์ฟื้นฟูฯยังมีกลไกเชิงอัตลักษณ์ (Identity) ในการช่วยธำรงระยะห่างทางสังคมระหว่างเจ้าหน้าที่และสมาชิกไว้ นั่นคือ การกำหนดให้เจ้าหน้าที่และสมาชิกสวมใส่เสื้อผ้าที่แตกต่างกันอย่างชัดเจน เพื่อแบ่งแยกให้เห็นว่า “ใครเป็นใคร” ในแบบที่เจ้าตัวไม่ต้องบอกกล่าวหรือแสดงกิริยาท่าทางใดๆออกมาเลย โดยสมาชิกถูกกำหนดให้สวมใส่เสื้อผ้าที่มีลักษณะเป็นผ้ายืดเบาบางและแขนขาสั้น มีองค์ประกอบในเครื่องแต่งกายน้อย นั่นคือประกอบด้วยเสื้อกับกางเกงเพียง 2 ชิ้นเท่านั้นที่สมาชิกสวมใส่อยู่ ปราศจากเครื่องตกแต่งเพิ่มเติมใดๆ เพราะในส่วนของกางเกงเป็นกางเกงที่มียางยึดรัดอยู่บริเวณเอว ไม่ต้องใช้เข็มขัด ซึ่งสมาชิกต้องสวมใส่เครื่องแต่งกายลักษณะดังกล่าวเหมือนกันตลอดทุกวัน แตกต่างจากเจ้าหน้าที่ที่มีเครื่องแต่งกายหลายรูปแบบ และเครื่องแต่งกายเหล่านั้นก็ล้วนมีความรัดกุม สามารถปกป้องร่างกายได้มิดชิดมากกว่า สำหรับในวันจันทร์ ทางศูนย์ฟื้นฟูฯกำหนดให้เจ้าหน้าที่สวมใส่เครื่องแบบราชการสีกากีมาทำงาน ส่วนในวันอื่นๆ เจ้าหน้าที่ก็จะสวมใส่เครื่องแบบตามที่ศูนย์ฟื้นฟูฯกำหนด หากเป็นวันหยุดหรือหมดเวลาราชการ เจ้าหน้าที่ก็ยังมีสิทธิเลือกสวมใส่เครื่องแต่งกายตามที่ตนเองชื่นชอบได้ แตกต่างจากสมาชิกที่จะต้องสวมใส่เครื่องแต่งกายที่เป็นแบบเดียวกันตลอดเวลา

ทั้งนี้ แม้ว่าตามปกติ เจ้าหน้าที่จะมีการพยายามรักษาระดับของระยะห่างทางสังคมระหว่างตนเองกับสมาชิกไว้ แต่ในบางครั้ง เจ้าหน้าที่เหล่านี้ก็มีการเข้าไปพูดคุยหยอกล้อกับสมาชิกในประเด็นต่างๆด้วย เช่น ประเด็นเพศสัมพันธ์ ประเด็นเพศสภาพ และประเด็นการสำเร็จความใคร่ด้วยตนเอง เป็นต้น ซึ่งในการหยอกล้อดังกล่าว เจ้าหน้าที่มักใช้คำพูดในลักษณะของวัยรุ่นทั่วไปที่ประกอบด้วยภาษาแสลงหรือคำที่ไม่สุภาพ แต่อย่างไรก็ตาม เมื่อสมาชิกถูกหยอกล้อจากเจ้าหน้าที่แล้ว สมาชิกก็ไม่ได้แสดงอาการโต้ตอบในเชิงหยอกล้อกลับแก่เจ้าหน้าที่ โดยสมาชิกจะแสดงออกเพียง

แค่การยิ้มตอบรับเท่านั้น สภาพการณ์ดังกล่าวบ่งชี้ถึงการที่สมาชิกมีความตระหนักในสถานภาพของตนเองเป็นอย่างดี นั่นคือรู้จักว่า “ใครเป็นใคร” จึงค่อนข้างระมัดระวังการแสดงออกต่อเจ้าหน้าที่ในขณะเดียวกัน เจ้าหน้าที่ก็รู้ขอบเขตของการหยอกล้อ คือ จบการหยอกล้อลงด้วยเวลาอันรวดเร็ว ไม่ขยายประเด็นการหยอกล้อให้บานปลายออกไปจนทำให้ตนเองกลายเป็น “เพื่อนเล่น” ของสมาชิก

จากที่กล่าวมาข้างต้น ดูเหมือนว่า ในช่วงเวลาการทำกิจกรรมตามตารางเวลาปกติของสมาชิก เจ้าหน้าที่และสมาชิกจะมีความห่างเหินกันมากพอสมควร เพราะต่างฝ่ายต่างเข้ามาปฏิสัมพันธ์ในลักษณะที่เป็นทางการระหว่างกัน อย่างไรก็ตาม ยังมีอีกช่วงเวลาหนึ่งที่ดูเหมือนว่าเจ้าหน้าที่จะเข้ามาปฏิสัมพันธ์กับสมาชิกในลักษณะที่ใกล้ชิดกันมากกว่าปกติ แม้เจ้าหน้าที่จะยังคงมีการรักษาระยะห่างทางสังคมระหว่างกันอยู่ก็ตาม นั่นคือ ช่วงเวลาที่ศูนย์ฟื้นฟูฯ ลาดหลุมแก้วจัดกิจกรรมพิเศษขึ้นตามห้วงระยะเวลาที่กำหนดไว้ ซึ่งกิจกรรมเหล่านั้นเป็นกิจกรรมที่อยู่นอกเหนือจากกิจกรรมตามตารางเวลาปกติ มีลักษณะเป็นกิจกรรมที่ทุกคนจะต้องทำร่วมกัน ไม่แบ่งชั้นวรรณะ เพื่อให้กิจกรรมสำเร็จลุล่วงไปด้วยดีบนพื้นฐานของการมีจุดร่วมทางอารมณ์ความรู้สึกบางอย่างในหมู่เจ้าหน้าที่และสมาชิก โดยอาจเทียบได้กับสิ่งที่ Erving Goffman เรียกว่า เทศกาลของสถาบัน (Institution Ceremony) ตามที่ได้กล่าวไปแล้ว สำหรับช่วงเวลาดังกล่าวเป็นช่วงเวลาที่เจ้าหน้าที่และสมาชิกสามารถเข้ามามีปฏิสัมพันธ์กัน นอกเหนือจากรูปแบบที่กำหนดไว้ตามปกติได้ นั่นคือมีความยืดหยุ่นในการเข้ามามีปฏิสัมพันธ์กันมากขึ้น ไม่ได้มีความเป็นทางการมากนัก แต่ก็ไม่ถึงขนาดไม่รู้ว่ “ใครเป็นใคร” กล่าวคือ เจ้าหน้าที่และสมาชิกจะไม่ทำอะไรที่เป็นการล่วงละเมิดสถานภาพของกันและกัน เช่น การใช้ถ้อยคำหยาบคายต่อกันและกัน การพูดลบหลู่ซึ่งกันและกัน การกลั่นแกล้ง ฯลฯ เพราะต่างฝ่ายต่างยังต้องธำรงสถานภาพของตนเองไว้ โดยเฉพาะเจ้าหน้าที่ที่จะไม่เข้าไปสนทนามนแนกับสมาชิก จนสูญเสียภาพลักษณ์ของผู้มีอำนาจสูงสุด

สำหรับกิจกรรมพิเศษของศูนย์ฟื้นฟูฯ ลาดหลุมแก้วที่เจ้าหน้าที่และสมาชิกได้เข้ามาปฏิสัมพันธ์ใกล้ชิดกันมากที่สุดเท่าที่ผู้ศึกษาสังเกตเห็นในช่วงลงพื้นที่เก็บข้อมูลคือ กิจกรรมวันสงกรานต์ โดยภายในกิจกรรมดังกล่าวจะมีการหยอกล้อกันระหว่างเจ้าหน้าที่และสมาชิก ผู้ศึกษาสังเกตเห็นว่า มีหลายครั้งที่สมาชิกเริ่มต้นหยอกล้อเจ้าหน้าที่ก่อน รวมถึงมีการสาดน้ำระหว่างกันของเจ้าหน้าที่และสมาชิก ซึ่งการกระทำเหล่านี้เป็นสิ่งที่ทุกคนจะไม่กระทำกันในช่วงเวลาการทำกิจกรรมตามตารางเวลาปกติ อีกทั้งยังมีการแข่งขันฟุตบอลระหว่างทีมเจ้าหน้าที่และทีมสมาชิกด้วย สำหรับในสถานการณ์ดังกล่าวจะมีเจ้าหน้าที่ผู้หญิงที่ตามปกติค่อนข้างวางตัวออกห่างจากสมาชิกมากกว่าเจ้าหน้าที่ผู้ชายมาร่วมแข่งขันและสร้างความบันเทิงกับสมาชิกด้วย นอกจากนี้ ในระหว่างการทำกิจกรรม ทางศูนย์ฟื้นฟูฯ ยังได้จัดหาเสื้อลายดอกมาให้สมาชิกสวมใส่กับกางเกงวอมขายาวของทางศูนย์ฟื้นฟูฯ ที่จะอนุญาตให้สมาชิกใส่เฉพาะในช่วงที่มีกิจกรรมสำคัญๆ ทำให้สมาชิกมีอัตลักษณ์

คล้ายคลึงกับเจ้าหน้าที่เป็นอย่างมาก จนแทบแยกไม่ออก หากอยู่ในช่วงเวลาการทำกิจกรรมตามตารางเวลาปกติ สมาชิกจะไม่สามารถแต่งกายในลักษณะดังกล่าวได้ เพราะเป็นการแต่งกายในลักษณะเลียนแบบเจ้าหน้าที่ ทำให้ยากต่อการจำแนกว่าบุคคลใดเป็นเจ้าหน้าที่ บุคคลใดเป็นสมาชิก แต่สำหรับในช่วงกิจกรรมวันสงกรานต์ถือเป็น “สถานการณ์ยกเว้น” ที่ทางศูนย์ฟื้นฟูฯอนุญาตให้สมาชิกทำในสิ่งที่เหมือนกับเจ้าหน้าที่ได้มากเป็นพิเศษ

ทำนองเดียวกับกิจกรรมการปฏิบัติธรรมที่ทางศูนย์ฟื้นฟูฯได้มีการจัดหาชุดขาวมาให้สมาชิกสวมใส่เช่นเดียวกับเจ้าหน้าที่ด้วย ซึ่งจะเห็นได้ว่า ในขั้นตอนนี้ สมาชิกและเจ้าหน้าที่ได้เริ่มเข้ามามีความใกล้ชิดกันในระดับหนึ่งแล้ว อย่างน้อยก็ในเชิงอัตลักษณ์ที่ไม่ได้แบ่งแยกทางการแต่งกายอย่างชัดเจนว่า “ใครเป็นใคร” เหมือนในช่วงเวลาการทำกิจกรรมตามตารางเวลาปกติ เพราะทุกคนต่างมีสีขาวเหมือนกันทั้งหมด ราวกับเป็นผู้ทรงศีลที่ไม่แบ่งชนชั้นวรรณะ สนทนาธรรมระหว่างพระสงฆ์ เจ้าหน้าที่ และสมาชิกที่ต่างฝ่ายต่างเป็น “สหายทางธรรม” ของกันและกัน ไม่ได้มีใครลุกขึ้นมาใช้อำนาจสั่งการให้ผู้อื่นกระทำการสิ่งต่างๆเหมือนที่เคยเกิดขึ้นอยู่เป็นประจำในศูนย์ฟื้นฟูฯ และที่สำคัญคือ ในช่วงท้ายของกิจกรรมปฏิบัติธรรม พระสงฆ์ได้มีการสร้างบรรยากาศให้สมาชิกรำลึกถึงบุญคุณของพ่อแม่ผ่านการเปิดสารคดีให้รับชม พร้อมทั้งสั่งให้สมาชิกมากราบบนตักเจ้าหน้าที่ที่เป็นเสมือนตัวแทนพ่อแม่ เพื่อพูดขอโทษในความผิดพลาดของตนเอง ซึ่งผู้ศึกษาสังเกตเห็นว่าสมาชิกหลายคนร้องไห้ออกมา และเจ้าหน้าที่ก็ได้เข้าไปสวมกอดสมาชิกราวกับเป็นพ่อแม่จริงๆ โดยภาพบรรยากาศดังกล่าวจะไม่เกิดขึ้นเลยในช่วงเวลาการทำกิจกรรมตามตารางเวลาปกติ

เมื่อพิจารณาเนื้อหาสาระที่กล่าวมาทั้งหมด จะเห็นได้ว่า ในทุกๆช่วงเวลา ระยะห่างทางสังคมระหว่างเจ้าหน้าที่และสมาชิกก็ยังคงดำรงอยู่ เพียงแต่ในบางช่วงเวลา เจ้าหน้าที่และสมาชิกได้มีการเข้ามาปฏิสัมพันธ์ใกล้ชิดกันมากเป็นพิเศษเท่านั้น โดยการปฏิสัมพันธ์ดังกล่าวจะอยู่ในขอบเขตของ “กาลเทศะ” ที่ทั้งเจ้าหน้าที่และสมาชิกต่างตระหนักดีอยู่แล้ว อันเป็นการเน้นย้ำให้เห็นถึงความสัมพันธ์เชิงอำนาจที่แตกต่างกันระหว่างเจ้าหน้าที่และสมาชิกยังคงดำรงอยู่ตามลักษณะของสถาบันที่มีการจัดการแบบเบ็ดเสร็จที่ Erving Goffman กล่าวไว้

5.3 “ความเบ็ดเสร็จ”เชิงรูปแบบการดำเนินชีวิต ผู้ศึกษาพบว่า ทางศูนย์ฟื้นฟูฯ ลาดหลุมแก้วมีการกำหนดให้สมาชิกดำเนินชีวิตตามตารางเวลาที่ประกอบด้วยกิจกรรมในโปรแกรมการบำบัดฟื้นฟูฯ อันเปรียบเสมือน “น้ำ” และ “ผงซักฟอก” เพื่อช่วยทำความสะอาด “เสื้อผ้าที่สกปรก” ซึ่งกิจกรรมดังกล่าวมีรูปแบบที่หลากหลาย บางกิจกรรมก็เป็นกิจกรรมที่จัดขึ้นเป็นกิจวัตรประจำวัน ส่วนบางกิจกรรมก็จัดขึ้นตามห้วงเวลาที่กำหนด โดยกิจกรรมทั้งหลายที่ถูกจัดขึ้นอย่างต่อเนื่องในแต่ละวันเปรียบเสมือน “สูตรการซักผ้า” ที่ทางศูนย์ฟื้นฟูฯกำหนดขึ้นมา ซึ่งสภาพการณ์

ข้างต้นแสดงให้เห็นถึงความเป็นสถาบันที่มีการจัดการแบบเบ็ดเสร็จของทางศูนย์ฟื้นฟูฯ ที่ชัดเจน เพราะกิจกรรมในโปรแกรมการบำบัดฟื้นฟูต่างๆ ที่นำมาใช้กับสมาชิกยังคงถูกกำหนดมาจากบุคคลกลุ่มเล็กๆ ที่มีอำนาจมากเพียงกลุ่มเดียว นั่นคือ เจ้าหน้าที่ ไม่ได้เปิดโอกาสให้สมาชิกเข้ามาร่วมออกแบบ หรือคำนึงถึงความชอบ-ไม่ชอบของสมาชิกแต่อย่างใด นอกจากนี้ สมาชิกทุกคนยังถูกบังคับให้เข้ารับโปรแกรมการบำบัดฟื้นฟูที่กำหนดไว้ ไม่สามารถหลีกเลี่ยงได้ มิฉะนั้นก็จะถูกลงโทษอย่างเด็ดขาดจากเจ้าหน้าที่ เพียงแต่เนื้อหาของสาระของกิจกรรมในโปรแกรมการบำบัดฟื้นฟูจะเปิดโอกาสให้สมาชิกได้แสดงออกและเข้ามาปฏิสัมพันธ์กันในลักษณะต่างๆ ซึ่งลักษณะดังกล่าวถูกทางศูนย์ฟื้นฟูฯ อธิบายว่า เป็นเรื่องของการนำหลักการชุมชนบำบัดที่เน้นให้สมาชิกเป็นตัวการในการสร้างความเปลี่ยนแปลงต่อกันมาประยุกต์ใช้

แต่แม้กระนั้น ทางศูนย์ฟื้นฟูฯ ก็ยังคงมีการจัดเจ้าหน้าที่เฝ้ามองการแสดงออกและการปฏิสัมพันธ์ดังกล่าวอยู่เสมอ ทำให้การแสดงออกหรือการปฏิสัมพันธ์ใดๆ ที่เกิดขึ้นในบริบทของกิจกรรมตามโปรแกรมการบำบัดฟื้นฟูยังคงถูกเจ้าหน้าที่ควบคุม มิได้ถูกปล่อยให้ไปไปตามธรรมชาติ ในแง่นี้จึงนับเป็นการดำเนินงานชุมชนบำบัดแบบ “ปลอมๆ” ยังไม่เข้าถึงหัวใจของชุมชนบำบัดที่เน้นสมาชิกเป็นศูนย์กลางอย่างแท้จริง อันแสดงให้เห็นว่า ความเป็นสถาบันที่มีการจัดการแบบเบ็ดเสร็จของศูนย์ฟื้นฟูฯ ลาดหลุมแก้วยังคงมีความเข้มข้น โดยหากเจ้าหน้าที่พบว่า สมาชิกมีการแสดงออกหรือการปฏิสัมพันธ์กับเพื่อนในลักษณะที่เจ้าหน้าที่ตัดสินว่า “ไม่เหมาะสม” เจ้าหน้าที่ก็จะสั่งให้สมาชิกเปลี่ยนแปลงรูปแบบการแสดงออกหรือรูปแบบการปฏิสัมพันธ์ทันที เห็นได้ชัดเจนในกรณีของการจัดกลุ่มประชุมเช้าและกลุ่มปรับความเข้าใจ¹ ซึ่งก่อนการจัดกิจกรรมกลุ่มประชุมเช้าของทุกวัน เจ้าหน้าที่จะนัดหมายให้สมาชิกทุกคนเข้ามาซักซ้อมกิจกรรมกลุ่มประชุมเช้าก่อน โดยเฉพาะสมาชิกที่จะออกไปพูดหัวข้อบอร์ดต่างๆ ในกลุ่มประชุมเช้า กล่าวคือ สมาชิกทุกคนจะต้องมีการเข้ามาพูดสิ่งที่ตนเองจะนำไปพูดในกลุ่มประชุมเช้าให้เจ้าหน้าที่ฟังก่อน เพื่อให้เจ้าหน้าที่ตรวจสอบว่า เนื้อหาสาระของสิ่งที่สมาชิกจะพูดนั้นมีความเหมาะสมและชัดเจนหรือไม่ หากเจ้าหน้าที่เห็นว่าเนื้อหาสาระของการพูดนั้นยังไม่เหมาะสมหรือไม่ชัดเจน เจ้าหน้าที่ก็จะสั่งให้สมาชิกเปลี่ยนเนื้อหาการพูด หรือพูดเพิ่มเติมบางสิ่งบางอย่างเข้าไป เช่น เมื่อสมาชิกพูดว่า ตนเองรู้สึกไม่ดีที่เห็นญาติของเพื่อนมาเยี่ยม แต่ญาติของตนเองไม่มาเยี่ยม เจ้าหน้าที่ก็ได้กล่าวว่า การที่สมาชิกเห็นญาติของเพื่อนมาเยี่ยมไม่ใช่เหตุผลของการเกิดความรู้สึกไม่ดี พร้อมสั่งให้สมาชิกหาเหตุผลอื่นมาพูดแทน เพื่อสร้างความสมเหตุสมผลให้กับการเกิดความรู้สึกไม่ดี และพูดในเชิงหยอกล้อสมาชิกอีกว่า “อิจฉาเขาหรือไง” หรือเมื่อสมาชิกพูดหัวข้อ

¹ สามารถดูรายละเอียดของกิจกรรมกลุ่มประชุมเช้าและกิจกรรมกลุ่มปรับความเข้าใจ รวมทั้งกิจกรรมตามตารางเวลาของศูนย์ฟื้นฟูฯ ลาดหลุมแก้วทั้งหมดได้ในภาคผนวก

บอร์ดเกี่ยวกับคุณธรรมข้อต่างๆน้อยเกินไป เจ้าหน้าที่ก็จะมีการสั่งให้สมาชิกเพิ่มเนื้อหาสาระการพูดให้มากขึ้น รวมถึงสั่งให้พูดเชื่อมโยงมาถึงสิ่งที่ศูนย์ฟื้นฟูฯสอนไว้

ในแง่นี้ จึงกล่าวได้ว่า สิ่งที่สมาชิกออกมาพูดในกลุ่มประชุมเข้าเป็นการพูดตามบท (Script) ที่ได้ถูกเตรียมการณั้ไว้ล่วงหน้าก่อนแล้ว มิใช่สิ่งที่เกิดขึ้นอย่างทันทีทันใด ณ ขณะนั้นตามความคิดของสมาชิกล้วนๆ ส่วนกิจกรรมกลุ่มปรับความเข้าใจ สมาชิกก็จะต้องทำการพูดคุยเพื่อปรับความเข้าใจกันต่อหน้าเจ้าหน้าที่ ก่อให้เกิดสภาวะการถูกจ้องมองอยู่ตลอดเวลา หากเจ้าหน้าที่เห็นว่าคำพูดที่สมาชิกพูดออกมาเพื่อปรับความเข้าใจกับเพื่อนไม่เหมาะสม สมาชิกก็จะถูกสั่งให้เปลี่ยนแปลงคำพูดเช่นเดียวกับการพูดในกลุ่มประชุมเข้า อีกทั้งการพูดปรับความเข้าใจกับเพื่อนยังสามารถทำได้เพียงสัปดาห์ละ 1 ครั้งเท่านั้น โดยทางศูนย์ฟื้นฟูฯห้ามสมาชิกเข้ามาพูดปรับความเข้าใจกันเองทันทีที่เกิดความรู้สึกไม่พอใจฝ่ายตรงข้าม ด้วยเกรงว่าจะก่อให้เกิดการทะเลาะวิวาทกันขึ้น ซึ่งสภาพการณ์ดังกล่าวนับเป็นการที่สมาชิกถูกเข้ามากำหนดรูปแบบการปฏิสัมพันธ์อย่างชัดเจน อันเป็นเรื่องของสถาบันที่มีการจัดการแบบเบ็ดเสร็จที่มีการนำอำนาจสูงสุดของเจ้าหน้าที่มาควบคุมสมาชิกอย่างเข้มข้น ทำให้สมาชิกเป็นเสมือน “หุ่นยนต์” ที่ต้องถูกบังคับควบคุมอยู่ตลอดเวลา ทั้งนี้ ศูนย์ฟื้นฟูฯได้แบ่งกิจกรรมตามตารางเวลาสำหรับสมาชิกออกเป็น 2 ชุด นั่นคือ ตารางเวลาสำหรับสมาชิกระยะแรกรับ และตารางเวลาสำหรับสมาชิกระยะฟื้นฟู ดังมีรายละเอียดต่อไปนี้¹

¹ อย่างไรก็ตาม เมื่อพิจารณาหลักการที่ปรากฏอยู่ในคู่มือการฟื้นฟูสมรรถภาพผู้ติดยาเสพติดของเจ้าหน้าที่ ผู้ศึกษาพบว่า ทางศูนย์ฟื้นฟูฯยังได้มีการจัดตารางเวลาสำหรับสมาชิกไว้อีก 1 ชุด นั่นคือ ตารางเวลาสำหรับสมาชิกในระยะการเตรียมตัวกลับสู่สังคม โดยสมาชิกที่อยู่ในระยะนี้เป็นสมาชิกที่ผ่านการประเมินแล้วว่า มีความพร้อมในการกลับสู่สังคม เนื่องจากมีผลการบำบัดฟื้นฟูเป็นที่พอใจของเจ้าหน้าที่ ทางศูนย์ฟื้นฟูฯจึงได้จัดให้สมาชิกเข้าร่วมกิจกรรมกลุ่มที่มีชื่อว่า กลุ่มเตรียมตัวก่อนกลับสู่สังคม เพื่อเรียนรู้ทักษะการใช้ชีวิตในสังคมภายนอก ก่อนปล่อยตัวออกจากศูนย์ฟื้นฟูฯ แต่ในช่วงที่ผู้ศึกษาทำการลงพื้นที่เก็บข้อมูล ผู้ศึกษายังไม่พบว่ามีการนำตารางเวลาดังกล่าวมาใช้ เพราะในช่วงเวลาดังกล่าว สมาชิกที่ผ่านการประเมินแล้วจะถูกส่งตัวเข้าดำเนินชีวิตเหมือนกับสมาชิกในระยะฟื้นฟูที่ยังไม่ผ่านการประเมิน เพื่อรอเวลาในการปล่อยตัว โดยหากสมาชิกคนใดที่เจ้าหน้าที่เห็นว่ายังมีปัญหาเรื่องทักษะการเข้าสังคมอยู่เล็กน้อย เจ้าหน้าที่ก็จะมอบหมายให้สมาชิกคนนั้นมาช่วยทำงานภายในสำนักงาน เพื่อให้เกิดการเรียนรู้ในการเข้าไปปฏิสัมพันธ์กับบุคคลอื่น

ตาราง 1 ตารางเวลาสำหรับสมาชิกระยะแรกครับ

(เดือนที่ 1)

วัน/เวลา	จันทร์	อังคาร	พุธ	พฤหัสบดี	ศุกร์	เสาร์	อาทิตย์
05.30 น.	สัญญาณตื่นนอน						
06.00 น.	ตื่นนอน / เปิดอาคาร / ออกกำลังกาย						
06.30 น.	ปฏิบัติภารกิจส่วนตัว						
07.00 น.	รับประทานอาหารเช้า						
07.30 น.	สวดมนต์						
08.00 น.	เคารพธงชาติ / ทำความสะอาดอาคารที่พัก						
08.30 น.	กลุ่มประชุมเช้า						พักผ่อน/ Friends Corner
09.30 น.	ลงทีมงาน						
10.30 น.	กลุ่มเรียนรู้ระยะแรกครับ				กลุ่มจูงใจ	ลงทีมงาน	
12.00 น.	รับประทานอาหารกลางวัน						
13.00 น.	กลุ่ม สันทนา การ	กลุ่ม สุขศึกษา	กลุ่มจูงใจ	กลุ่มจูงใจ	กลุ่ม คุณธรรม จริยธรรม เศรษฐกิจ พอเพียง	การเข้า ชุมนุม	กลุ่มสรุป ความรู้สึ ประจำ สัปดาห์
14.00 น.	การฝึกวิชาทหาร				ทดสอบ สมรรถภาพ ร่างกาย		พักผ่อน
15.00 น.	ลงทีมงาน						
16.00 น.	ออกกำลังกาย / น้บยอด						
16.30 น.	ปฏิบัติภารกิจส่วนตัว						
17.00 น.	รับประทานอาหารเย็น						
18.00 น.	เคารพธงชาติ / ปิดอาคาร						
18.15 น.	สวดมนต์						
18.45 น.	ประชุมคณะรับผิดชอบ						
19.45 น.	ประชุมทีมงาน						
20.00 น.	เข้านอน						

ตาราง 2 ตารางเวลาสำหรับสมาชิกระยะฟื้นฟูฯ
(เดือนที่ 2 เป็นต้นไป)

วัน/เวลา	จันทร์	อังคาร	พุธ	พฤหัสบดี	ศุกร์	เสาร์	อาทิตย์
05.30 น.	สัญญาณตื่นนอน						
06.00 น.	ตื่นนอน / เปิดอาคาร / ออกกำลังกาย						
06.30 น.	ปฏิบัติภารกิจส่วนตัว						
07.00 น.	รับประทานอาหารเช้า						
07.30 น.	สวดมนต์						
08.00 น.	เคารพธงชาติ / ทำความสะอาดอาคารที่พัก						
08.30 น.	กลุ่มประชุมเช้า						พักผ่อน/ Friends Corner
09.30 น.	ลงทีมงาน						
12.00 น.	รับประทานอาหารกลางวัน						
13.00 น.	ฝึกวิชาชีพ	กลุ่ม สุขศึกษา	กลุ่มทักษะ ชีวิต	กลุ่ม เสริมพลัง	กลุ่ม คุณธรรม จริยธรรม เศรษฐกิจ พอเพียง	การเข้า ชุมนุม	กลุ่มสรุป ความรู้สึ ประจำ สัปดาห์
14.00 น.		กลุ่มปรับ ความ เข้าใจ	กลุ่ม ปรับเปลี่ยน ความคิด	กลุ่ม ปรึกษา	ทดสอบ สมรรถภาพ ร่างกาย		พักผ่อน
15.00 น.	ลงทีมงาน						
16.00 น.	ออกกำลังกาย / น้บยอด						
16.30 น.	ปฏิบัติภารกิจส่วนตัว						
17.00 น.	รับประทานอาหารเย็น						
18.00 น.	เคารพธงชาติ / ปิดอาคาร						
18.15 น.	สวดมนต์						
18.45 น.	ประชุมคณะรับผิดชอบ						
19.45 น.	ประชุมทีมงาน						
20.00 น.	เข้านอน						

จากตารางกิจกรรมที่กล่าวมาข้างต้น จะเห็นได้ว่า ศูนย์ฟื้นฟูฯ ลาดหลุมแก้วได้มีการแบ่งสมาชิกออกเป็น 2 กลุ่มใหญ่ นั่นคือ “สมาชิกใหม่” คือ สมาชิกที่เข้ามาในศูนย์ฟื้นฟูฯ เดือนแรก และ “สมาชิกเก่า” คือ สมาชิกที่เข้ามาในศูนย์ฟื้นฟูฯ ตั้งแต่เดือนที่สองเป็นต้นไป อย่างไรก็ตาม แม้จะมีการแบ่งสมาชิกในลักษณะดังกล่าว แต่เมื่อพิจารณาตารางเวลาการทำกิจกรรมทั้งสองชุดที่กล่าวมาข้างต้น ในภาพรวมแล้ว กล่าวได้ว่า ตารางเวลาการทำกิจกรรมทั้งสองชุดก็ไม่ได้มีความแตกต่างกันมากนัก เพราะส่วนใหญ่สมาชิกก็มีการทำกิจกรรมในรูปแบบเดียวกัน มีเพียงบางช่วงเวลาเท่านั้นที่สมาชิกทั้งสองกลุ่มถูกกำหนดให้ทำกิจกรรมในรูปแบบที่แตกต่างกัน โดยสมาชิกในระยะแรกได้รับ อันได้แก่ สมาชิกที่เข้ามารับการบำบัดฟื้นฟูในศูนย์ฟื้นฟูฯ เดือนแรกนั้นจะถูกกำหนดให้ทำกิจกรรมกลุ่มเรียนรู้ระยะแรก รับ กลุ่มจูงใจ และการฝึกวิชาทหาร อันเป็นกิจกรรมที่ได้รับการอธิบายจากศูนย์ฟื้นฟูฯ ว่า ช่วยให้สมาชิกสามารถปรับตัวเข้ากับสภาพแวดล้อมภายในศูนย์ฟื้นฟูฯ ได้ ต่อมาเมื่อสมาชิกเข้าร่วมกิจกรรมดังกล่าวครบ 1 เดือนแล้ว สมาชิกก็จะถูกนำเข้าสู่การร่วมกิจกรรมตารางของสมาชิกในระยะฟื้นฟูต่อไป โดยพื้นที่ในการทำกิจกรรมของสมาชิกทั้งสองกลุ่มอยู่ในอาณาบริเวณเดียวกัน ในช่วงเวลาเดียวกัน ภายใต้อำนาจชุดเดียวกัน ซึ่งสภาพการณ์ดังกล่าวถือเป็นสิ่งที่แสดงถึงความเป็นสถาบันที่มีการจัดการแบบเบ็ดเสร็จของศูนย์ฟื้นฟูฯ ลาดหลุมแก้วได้เป็นอย่างดี

อย่างไรก็ตาม นอกจากทางศูนย์ฟื้นฟูฯ จะกำหนดให้สมาชิกทำกิจกรรมตามตารางเวลาแบบใดแบบหนึ่งตามเวลาที่กำหนดไว้แล้ว ทางศูนย์ฟื้นฟูฯ ก็ยังมีกระบวนการจัดการกับสมาชิกเป็นรายบุคคลด้วย โดยทางศูนย์ฟื้นฟูฯ ได้มีการจัดการประชุมร่วมกันของเจ้าหน้าที่ขึ้นในลักษณะต่างๆ เพื่อวิเคราะห์ปัญหาที่เกิดขึ้นกับสมาชิก สำหรับวางแผนแนวทางในการให้ความช่วยเหลือ รวมถึงประเมินความก้าวหน้าในการบำบัดฟื้นฟูของสมาชิก ซึ่งสภาพการณ์ดังกล่าวแสดงถึงการที่สมาชิกถูกควบคุมอย่างใกล้ชิดจากอำนาจของเจ้าหน้าที่เพียงชุดเดียวตามลักษณะของสถาบันที่มีการจัดการแบบเบ็ดเสร็จ เพราะการดำเนินชีวิตของสมาชิกแต่ละคนจะถูกจับตามองจากเจ้าหน้าที่อยู่ตลอดเวลา เพื่อนำมาใช้วิเคราะห์ในการประชุม โดยส่วนใหญ่ผลการประชุมจะถูกปิดเป็นความลับ ไม่ให้สมาชิกล่วงรู้ถึงเจ้าหน้าที่ที่มีความคิดเห็นอย่างไรต่อตนเอง สำหรับการประชุมที่จัดขึ้นมีดังต่อไปนี้

3.3.1 กลุ่ม Conference เป็นกลุ่มแรกที่ทางศูนย์ฟื้นฟูฯ จัดขึ้นเมื่อสมาชิกถูกส่งตัวเข้ามาในศูนย์ฟื้นฟูฯ ในระยะแรก รับ โดยเจ้าหน้าที่จะเข้าร่วมกันวางแผนเพื่อดูแลสมาชิกเพิ่มเติมเป็นรายกรณี เห็นได้จากการที่ทางศูนย์ฟื้นฟูฯ จัดกลุ่ม Conference ขึ้น ซึ่งกลุ่มดังกล่าวมีลักษณะเป็นการประชุมร่วมกันระหว่างเจ้าหน้าที่ตำแหน่งต่างๆ โดยเจ้าหน้าที่แต่ละตำแหน่งที่ถูกเรียกรวมกันว่า “ทีมสหวิชาชีพ” จะนำข้อมูลเกี่ยวกับสมาชิกที่ตนเองได้จากการสอบประวัติในขั้นตอนการแรกรับมาแบ่งปันกัน สำหรับวางแผนแนวทางในการบำบัดฟื้นฟูสมาชิกแต่ละคนให้สอดคล้องกับข้อมูลที่มีอยู่ ในส่วนเจ้าหน้าที่ที่เป็นเจ้าของเคสจะรายงานผลการสอบประวัติเกี่ยวกับการดำเนินชีวิตของสมาชิกที่ตนเอง

ดูแลอยู่ นักโภชนาการจะรายงานสภาวะทางโภชนาการของสมาชิก พยาบาลจะรายงานผลการสอบประวัติสภาวะทางสุขภาพของสมาชิก และนักจิตวิทยาจะรายงานผลการทดสอบทางจิตวิทยา ซึ่งหลังจากเจ้าหน้าที่ทุกคนในที่ประชุมรับฟังข้อมูลจบลงก็จะมีการร่วมกันอภิปรายข้อมูล เพื่อวางแผนทางการบำบัดฟื้นฟูสมาชิกเป็นรายบุคคล โดยการอภิปรายดังกล่าวมุ่งค้นหาว่า สมาชิกแต่ละคนมีปัญหาชีวิตด้านใดบ้างหรือไม่ หากมีก็จะได้วางแผนทางในการให้ความช่วยเหลือ เช่น หากสมาชิกมีปัญหาทางจิตวิทยา เจ้าหน้าที่ก็จะวางแผนเพื่อบำบัดฟื้นฟูทางจิตเพิ่มเติม หากสมาชิกมีปัญหาด้านโภชนาการ คือ อ้วนหรือผอมเกินไป เจ้าหน้าที่ก็จะวางแผนการรับประทานอาหาร หรือหากสมาชิกมีปัญหาในจิตใจ เจ้าหน้าที่ก็จะเฝ้าระวังความประพฤติของสมาชิกเป็นพิเศษ เป็นต้น

3.3.2 กลุ่ม Staff Meeting เป็นกลุ่มที่จัดขึ้นขณะที่สมาชิกกำลังเข้ารับการบำบัดฟื้นฟู ซึ่งกลุ่มดังกล่าวมีลักษณะเป็นกลุ่มที่เจ้าหน้าที่แต่ละตำแหน่งได้เข้ามาพบปะพูดคุยกัน เพื่อรายงานเหตุการณ์ต่างๆที่ตนเองพบเห็นในแต่ละวัน โดยเฉพาะข้อสังเกตเกี่ยวกับความประพฤติของสมาชิก หากเจ้าหน้าที่ตรวจพบว่า สมาชิกคนใดมีปัญหาในการดำเนินชีวิตด้านต่างๆ เจ้าหน้าที่ก็จะเข้ามาช่วยกันวางแผน เพื่อสร้าง “ปฏิบัติการพิเศษ” บางอย่างสำหรับช่วยเหลือเพิ่มเติมด้วย ซึ่งตลอดระยะเวลาที่ผู้ศึกษาลงพื้นที่เก็บข้อมูล ผู้ศึกษาพบว่า มีกรณีปัญหาของสมาชิกเกิดขึ้นค่อนข้างบ่อย เช่น การที่เจ้าหน้าที่สังเกตเห็นว่า สมาชิกคนหนึ่งมีปัญหาด้านการปรับตัวเข้ากับผู้อื่นและมีความประพฤติปกปิดซ่อนเร้น กล่าวคือ สมาชิกคนดังกล่าวมักไม่ค่อยพูดคุยกับเพื่อน และมักเก็บตัวอยู่คนเดียว เจ้าหน้าที่ทั้งหมดก็ได้เข้ามาประชุมร่วมกันและวางแผนการให้ความช่วยเหลือด้วยการมอบหมายให้สมาชิกที่เป็นเพื่อนสนิทกับสมาชิกคนนั้นเข้าไปคอยพูดคุยและติดตามดูความประพฤติของสมาชิกคนนั้นอย่างใกล้ชิด โดยสมาชิกที่ได้รับมอบหมายภารกิจดังกล่าวจะต้องเก็บเรื่องการถูกมอบหมายจากเจ้าหน้าที่ของตนเองเป็นความลับ ไม่บอกเพื่อนสมาชิกคนอื่นๆ

3.3.3. กลุ่มประเมินผลการฟื้นฟูสมรรถภาพผู้ติดยาเสพติด เป็นกลุ่มที่จัดขึ้นเมื่อสมาชิกเข้ารับการบำบัดฟื้นฟูครบกำหนดตามคำตัดสินของศาล เช่น 4 เดือนและ 6 เดือน ทั้งนี้ก็เพื่อประเมินผลความก้าวหน้าในการบำบัดฟื้นฟูแก่สมาชิกที่ครบกำหนดดังกล่าว โดยเจ้าหน้าที่ตำแหน่งต่างๆที่เข้าร่วมประชุมจะนำข้อมูลเกี่ยวกับสมาชิกที่ตนเองสังเกตเห็น รวมถึงหลักฐานที่เป็นเอกสารการเข้าร่วมกิจกรรมต่างๆของสมาชิกมาเสนอต่อที่ประชุม เพื่อตรวจสอบความก้าวหน้าทางด้านต่างๆของสมาชิก ไม่ว่าจะเป็นด้านความประพฤติ ความรับผิดชอบ ระเบียบวินัย อารมณ์ ฯลฯ นอกจากนี้ยังมีการเรียกสมาชิกเข้ามาสอบถามเกี่ยวกับประเด็นต่างๆในที่ประชุมทีละคน เช่น สอบถามว่าได้รับประโยชน์อะไรบ้างจากการเข้ารับการบำบัดฟื้นฟู สอบถามว่าวางแผนอนาคตไว้อย่างไร สอบถามว่าตอนนี้รู้สึกอย่างไร ฯลฯ จากนั้นเจ้าหน้าที่จึงให้สมาชิกออกจากห้องไปแล้วนำข้อมูล

ทั้งหมดมาอภิปรายร่วมกัน ไม่ว่าจะป็นข้อมูลจากเอกสาร การสังเกตของเจ้าหน้าที่ และการตอบคำถามของสมาชิก แล้วทำการตัดสินใจว่าจะประเมินให้สมาชิกผ่านเกณฑ์การบำบัดฟื้นฟูและปล่อยตัวตามกำหนดระยะเวลาที่ศาลตัดสินหรือไม่ ซึ่งหากที่ประชุมมีมติประเมินให้สมาชิกผ่านเกณฑ์การบำบัดฟื้นฟูก็จะกำหนดวันปล่อยตัวสมาชิก แต่หากผลการบำบัดฟื้นฟูไม่เป็นที่พึงพอใจของที่ประชุมก็จะพิจารณาขยายระยะเวลาการบำบัดฟื้นฟูออกไปตามสมควร

อย่างไรก็ตาม ในบางครั้ง หากที่ประชุมยังไม่แน่ใจว่าสมควรจะให้สมาชิกผ่านเกณฑ์การบำบัดฟื้นฟูหรือไม่ ที่ประชุมก็จะยังไม่ตัดสิน แต่จะมีการทดสอบสมาชิกเพิ่มเติมด้วยการบอกกับสมาชิกว่า ตนเองไม่ผ่านเกณฑ์การบำบัดฟื้นฟูและต้องถูกขยายระยะเวลาการบำบัดฟื้นฟูออกไป เพื่อทดสอบความสามารถในการควบคุมอารมณ์แห่งความผิดหวังของสมาชิก โดยเมื่อเวลาผ่านไประยะหนึ่ง หากสมาชิกสามารถควบคุมอารมณ์ดังกล่าวได้ ที่ประชุมก็จะประเมินให้สมาชิกผ่านเกณฑ์การบำบัดฟื้นฟู แต่หากสมาชิกไม่สามารถควบคุมอารมณ์ดังกล่าวได้ เช่น มีการส่งเสียงเอะอะโวยวาย ทูบทำลายสิ่งของ ฯลฯ ที่ประชุมก็จะประเมินให้ไม่ผ่านเกณฑ์การบำบัดฟื้นฟู พร้อมทั้งขยายระยะเวลาการบำบัดฟื้นฟูออกไป รวมถึงสร้างปฏิบัติการเพื่อให้ความช่วยเหลือแก่สมาชิกคนดังกล่าวได้ จากการที่สมาชิกคนดังกล่าวถูกมองว่ามีปัญหาเกี่ยวกับการควบคุมอารมณ์

สำหรับการให้ความช่วยเหลือแก่สมาชิก เมื่อเจ้าหน้าที่ตรวจพบว่าสมาชิกมีปัญหาในกิจกรรมกลุ่มต่างๆที่กล่าวมาข้างต้นนั้น จากการสังเกตและสัมภาษณ์สมาชิก ผู้ศึกษาพบว่า บางครั้งการช่วยเหลือที่ถูกสร้างขึ้นก็ดูเหมือนว่าจะเป็นความผิดพลาด เพราะไม่ได้ช่วยให้การแก้ไขปัญหาลำเร็จลุกล้งได้อย่างแท้จริง แม้การให้ความช่วยเหลือดังกล่าวจะเกิดจากความปรารถนาดี แต่การให้ความช่วยเหลือดังกล่าวยังไม่ได้ตั้งอยู่บนพื้นฐานของความเข้าใจในตัวสมาชิกที่ประสบปัญหาอย่างแท้จริง รวมถึงการที่เจ้าหน้าที่เชื่อมั่นในการวินิจฉัยของตนเอง ตลอดจนบุคลากรที่เกี่ยวข้องเพียงฝ่ายเดียวก็ได้ทำให้การช่วยเหลือส่งผลด้านลบต่อสมาชิก เพียงแต่สมาชิกไม่กล้าแสดงการต่อต้านอย่างตรงไปตรงมาเท่านั้น เช่นกรณีที่สมาชิกคนหนึ่งเล่าให้ผู้ศึกษาฟังว่า ตนเองมีปัญหาเกี่ยวกับการหายใจไม่ออกเป็นบางครั้ง จากการเสพยาเสพติดมากเกินไป ทำให้ปอดผิดปกติตามคำวินิจฉัยของแพทย์ในสังคมภายนอก แต่หลังจากถูกจับกุมและถูกส่งตัวมายังศูนย์ฟื้นฟูฯ ลาดหลุมแก้ว สมาชิกคนดังกล่าวก็ได้เล่าเกี่ยวกับอาการหายใจไม่ออกเป็นบางครั้งให้เจ้าหน้าที่และแพทย์ที่มาตรวจรักษาประจำของศูนย์ฟื้นฟูฯ ฟัง ปรากฏว่าทั้งเจ้าหน้าที่และแพทย์ต่างลงความเห็นว่าอาการหายใจไม่ออกเป็นเรื่องการ “อุปาทาน” หรือการคิดไปเอง มิได้เป็นปัญหาทางด้านอาการหายใจจริงๆ จึงช่วยเหลือด้วยการให้ยาจิตเวชมารับประทาน พร้อมทั้งสั่งให้ดื่มน้ำมากๆเท่านั้น ไม่ได้มีตำหนิการอื่นใดเพิ่มเติม เพราะเจ้าหน้าที่ต่างไม่เชื่อในสิ่งที่สมาชิกพูด ประกอบกับการที่สมาชิกคนดังกล่าวถูกวินิจฉัยจากแพทย์ที่มาตรวจรักษาประจำของศูนย์ฟื้นฟูฯ ว่าเป็น “ผู้ป่วยจิตเวช” ที่ต้องรับประทานยาจิตเวชมาก่อนแล้ว

จึงทำให้คำพูดทั้งหลายที่พูดออกมาถูกมองในทำนองว่าเป็นเรื่องถูกปรุงแต่งขึ้นจากอาการทางจิตเวช ส่งผลให้สมาชิกคนดังกล่าวจึงเกิดความคับข้องใจเป็นอย่างมาก¹ ดังประโยคที่ระบายให้ผู้ศึกษาฟังว่า “ผมขอเค้ากินยา ตอนแรกนี่กว่ากินยาแล้วจะหายเครียด กลับเครียดกว่าเดิม...อยู่ข้างนอกแม่พาส่งโรงพยาบาล 3 รอบ หมอบอกอภัยยาเยอะไป ไม่รู้ปอดมีดีบ้างเปล่า อายุเยอะแล้ว...ถ้าอยู่กับพี่ (สงวนนาม) ตาย หายใจไม่ออก จะพาแต่นั่งเก้าอี้อย่างเดียว ที่ไหนไม่เป็นมาเป็นในนี้ อย่างตอนกลางคืนลี้กผมในนี้ แล้วใครจะพาไป ตายอะดิ” (เน็ค, สัมภาษณ์, 31 มีนาคม 2558)

ทำนองเดียวกับกรณีของสมาชิกอีกคนหนึ่งที่ได้เล่าความเบื่อหน่ายในการต้องรับประทานยาจิตเวชให้ผู้ศึกษาฟัง โดยสมาชิกคนนี้ได้ให้นยามแก่ยาจิตเวชที่แพทย์สั่งให้ตนเองรับประทานว่าเป็น “ยาขี้เกียจ” เนื่องจากก่อนที่จะถูกแพทย์สั่งให้รับประทานยาจิตเวช เขาเล่าว่าตนเองมีความตื่นตัวในการทำสิ่งต่างๆ แต่เมื่อถูกแพทย์สั่งให้รับประทานยาจิตเวชแล้ว ก็ได้ทำให้เกิดความรู้สึกเบลอ และไม่อยากทำอะไร (นัท, สัมภาษณ์, 26 มีนาคม 2558) ซึ่งจากคำพูดของสมาชิกในลักษณะที่กล่าวมาทั้งสองกรณีข้างต้น สะท้อนถึงการที่สมาชิกมองการช่วยเหลือของเจ้าหน้าที่ในทิศทางที่เป็นลบ นั่นคือ ไม่สามารถแก้ไขปัญหากับตนเองได้ มีหน้าซ้ำยังทำให้เกิดปัญหาแก่ตนเองมากขึ้นอีกด้วย โดยปัญหาดังกล่าวเกิดจากการที่ทางศูนย์ฟื้นฟูฯมีการจัดโครงสร้างการบำบัดฟื้นฟูผู้ติดยาเสพติดในลักษณะที่ให้คุณค่ากับ “เสียง” ของเจ้าหน้าที่ รวมถึงบุคลากรที่เกี่ยวข้องอย่างแพทย์มากเกินไป และละเลยเสียงของสมาชิกที่ด้อยอำนาจจนก่อให้เกิดการมองสิ่งต่างๆแบบ “เชิงเดี่ยว” ขึ้น นั่นคือ การมองสิ่งต่างๆในลักษณะที่ยึดความรู้ ความจริงที่ตนเองสร้างขึ้นมาเพียงอย่างเดียวและขาดการคิดใคร่ครวญอย่างละเอียดลึกซึ้งในหลายๆมุมมอง โดยเฉพาะมุมมองของสมาชิกที่ประสบปัญหาเอง อย่างไรก็ตาม ผู้ศึกษาพบว่า ยังมีเจ้าหน้าที่บางคนที่สามารถสัมผัสได้ถึงปัญหาดังกล่าว เช่น ทราบว่าเมื่อรับประทานยาจิตเวชแล้วทำให้สมาชิกเกิดอาการมึนงง หรือ “เบลอ” มากขึ้น แม้กระนั้นเจ้าหน้าที่คนดังกล่าวก็ไม่ได้ขับเคลื่อนอะไร เพราะไม่มีอำนาจต่อรองกับเจ้าหน้าที่คนอื่นๆมากนัก

จากรูปแบบการดำเนินชีวิตของสมาชิกที่กล่าวมาทั้งหมดข้างต้น จะเห็นได้ว่า การดำเนินชีวิตของสมาชิกได้ถูกทางศูนย์ฟื้นฟูฯเข้ามาแทรกแซงเป็นอย่างมาก นอกเหนือจากการถูกทางศูนย์ฟื้นฟูฯเข้ามากำหนดให้ทำกิจกรรมตามตารางเวลาแล้ว เห็นได้จากการที่ทางศูนย์ฟื้นฟูฯมีการ

¹ สำหรับสาเหตุอีกประการหนึ่งที่ทำให้เจ้าหน้าที่เชื่อว่า สิ่งที่สมาชิกคนดังกล่าวพูดออกมาเป็นเรื่องที่ถูกปรุงแต่งขึ้นจากอาการทางจิตเวชนั้นมาจากการที่เมื่อเจ้าหน้าที่นำสมาชิกคนดังกล่าวไปพบกับแม่ของตนเอง สมาชิกคนดังกล่าวก็ได้แสดงอาการว่าตนเองหายใจไม่ออกให้แม่ของตนเองเห็นทันที ราวกับต้องการเรียกร้องความสนใจ ทั้งที่ขณะอยู่ต่อหน้าแพทย์ที่มาตรวจรักษาประจำศูนย์ฟื้นฟูฯกลับไม่แสดงอาการใดๆเลย แต่อย่างไรก็ตาม จากการสังเกตพบว่า สมาชิกคนดังกล่าวก็มักพูดเกี่ยวกับอาการหายใจไม่ออกของตนเองให้เพื่อนฟังอยู่เสมอ

มอบหมายให้เจ้าหน้าที่คอยเข้ามาสอดส่องการดำเนินชีวิตในช่วงเวลาต่างๆ โดยเจ้าหน้าที่เหล่านี้มีอำนาจในการประเมินและตัดสินสมาชิกในทุกๆ ช่วงเวลา ซึ่งผลการประเมินและตัดสินที่มาจากเจ้าหน้าที่ถือเป็นอันสิ้นสุด สมาชิกไม่สามารถเข้ามาโต้แย้งได้ แม้นตนเองอาจจะไม่เห็นด้วย และหากเจ้าหน้าที่ประเมินว่า สมาชิกคนใดกำลังประสบปัญหาบางอย่างใดอย่างหนึ่ง เจ้าหน้าที่ก็จะมีการสร้างปฏิบัติการบนพื้นฐานวาทกรรม “การช่วยเหลือ” ขึ้น โดยสมาชิกทุกคนจะถูกบังคับให้เข้ารับการช่วยเหลือดังกล่าว แม้ว่าในบางครั้ง การช่วยเหลือดังกล่าวจะยังไม่สามารถแก้ไขปัญหาให้กับสมาชิกได้อย่างแท้จริง หรืออาจสร้างปัญหาให้สมาชิกเพิ่มขึ้นก็ตาม สภาพการณ์ข้างต้นเป็นผลมาจากการที่ทางศูนย์ฟื้นฟูฯ ได้มีการให้อำนาจแก่เจ้าหน้าที่อย่างมาก ทำให้การตัดสินในลักษณะ “ชี้ผิด ชี้ถูก” อยู่ที่เจ้าหน้าที่เพียงกลุ่มเดียว โดยที่สมาชิกไม่สามารถเข้ามายังเกี่ยวข้องได้เลย อันแสดงถึงความเป็นสถาบันที่มีการจัดการแบบเบ็ดเสร็จของศูนย์ฟื้นฟูฯ ลาดหลุมแก้วตามแนวคิดของ Erving Goffman อย่างชัดเจน

นอกเหนือจากการดำเนินชีวิตของสมาชิกในสถานการณ์ปกติแล้ว ยังมีการดำเนินชีวิตของสมาชิกใน “สถานการณ์พิเศษ” อีกประเภทหนึ่งที่สมาชิกได้ถูกทางศูนย์ฟื้นฟูฯ เข้ามาแทรกแซงเป็นอย่างมาก สถานการณ์พิเศษดังกล่าวได้แก่ สถานการณ์ที่ทางศูนย์ฟื้นฟูฯ เปิดให้บุคคลภายนอกเข้ามาศึกษาดูงาน อันเทียบเคียงได้กับการจัดกิจกรรมเปิดบ้าน (Open House) ที่ Erving Goffman กล่าวไว้ โดยเมื่อมีบุคคลภายนอกเข้ามาศึกษาดูงาน การดำเนินชีวิตของสมาชิกก็จะถูกทำให้มีลักษณะที่เปลี่ยนแปลงไปจากตารางเวลาตามปกติ เพื่อเตรียม “การแสดง” สำหรับสร้างความประทับใจให้กับ “ผู้ชม” เมื่อเป็นเช่นนี้ ความเป็นจริง (Reality) กับสิ่งที่ปรากฏ (Appearance) สูสยตาของ “ผู้ชม” ที่มาเยือนศูนย์ฟื้นฟูฯ ลาดหลุมแก้วจึงไม่ได้ตรงกันทั้งหมด ด้วยเหตุที่กิจกรรมตามตารางเวลาและลักษณะทางกายภาพของสถานที่ได้ถูกปรับเปลี่ยนใหม่เพื่อต้อนรับ “แขกผู้มาเยือน” เริ่มจากในช่วงเข้าก่อนถึงเวลาที่จะมีบุคคลภายนอกเข้ามาศึกษาดูงานนั้น สมาชิกจะเข้ามาช่วยกันทำความสะอาดสถานที่มากเป็นพิเศษ โดยมีการฉีดสเปรย์น้ำหอมดับกลิ่น และทำความสะอาดห้องในการทำกิจกรรมต่างๆ ทั้งหมด ซึ่งตามปกติก็มีการทำความสะอาดกันอยู่แล้ว แต่หากมีบุคคลภายนอกเข้ามาศึกษาดูงานก็จะมี “เก็บรายละเอียด” มากขึ้น นอกจากนี้ ยังมีการจัดชุดแสดงผลิตภัณฑ์จากการฝึกวิชาชีพของสมาชิก รวมถึงการจัดเตรียมสมาชิกให้มาพูดความรู้สึกที่เกิดขึ้นจากการเข้ารับการบำบัดฟื้นฟูฯ ต่อหน้าแขกผู้มาเยือนด้วย โดยสมาชิกที่ถูกจัดเตรียมให้มาพูดความรู้สึกดังกล่าว ส่วนมากจะเป็นสมาชิกที่ดำรงตำแหน่งระดับสูงในคณะรับผิดชอบ ไม่ว่าจะเป็น C.O.D หรือ Chief สืบเนื่องจากสมาชิกกลุ่มนี้ถูกมองว่าเป็นบุคคลที่มีศักยภาพและมีความคล่องตัวในการพูด จึงได้รับความไว้วางใจจากเจ้าหน้าที่ให้ออกไปพูดเพื่อสร้างภาพลักษณ์ที่ดีของศูนย์ฟื้นฟูฯ ให้เกิดขึ้นในสายตาแขกผู้มาเยือน ซึ่งแม้ว่าเจ้าหน้าที่จะไม่ได้กำหนดอย่างชัดเจนว่า สมาชิกทุกคนจะต้องพูดถึงศูนย์ฟื้นฟูฯ ในด้านบวก

เท่านั้น แต่จากการสังเกตที่ผ่านมา ผู้ศึกษาพบว่า สมาชิกทุกคนที่ถูกจัดให้ออกไปพูดต่อหน้าแขกผู้มาเยือนก็ล้วนพูดถึงศูนย์ฟื้นฟูฯ ในแง่ดีทั้งสิ้น ทั้งนี้เป็นเพราะตลอดเวลาของการพูดนั้นมีเจ้าหน้าที่คอยเฝ้ามองอยู่ตลอดเวลา จึงส่งผลให้สมาชิกต้องพยายามทำตามความคาดหวังของผู้กุมอำนาจสูงสุดอย่างเจ้าหน้าที่ เพื่อหลีกเลี่ยงการถูกลงโทษ

ส่วนกิจกรรมที่สมาชิกทำในสถานการณ์ที่มีบุคคลภายนอกเข้ามาศึกษาดูงานนั้น กล่าวได้ว่า ในช่วงเวลาดังกล่าว การทำกิจกรรมตามตารางเวลาของสมาชิกจะมีลักษณะเป็น “การสาธิต” เพื่อ “โชว์แขก” ซึ่งมีใช้ลักษณะที่แท้จริงของการทำกิจกรรมดังกล่าวตามปกติ โดยในบริบทของการสาธิตนั้น สมาชิกและเจ้าหน้าที่จะมีการแสดงออกในกิจกรรมอย่างตั้งใจ เต็มที่ ชัดเจน และเป็นทางการระหว่างกันมาก เพื่อเน้นให้แขกผู้มาเยือนเห็นรูปธรรมของกิจกรรมที่ทางศูนย์ฟื้นฟูฯ จัดขึ้น เช่น ในบริบทของการทำกิจกรรมกลุ่มประชุมเช้าเพื่อ “โชว์แขก” เจ้าหน้าที่ทุกคนจะเข้ามาร่วมกิจกรรมกันอย่างพร้อมเพรียง และแสดงท่าทีสนใจกิจกรรมที่เกิดขึ้นเป็นพิเศษ ไม่ว่าจะเป็นการซักถาม การสอน การแสดงความคิดเห็น ฯลฯ แตกต่างจากการทำกิจกรรมดังกล่าวในช่วงเวลาปกติที่ลักษณะของกิจกรรมดังกล่าวจะมีความแตกต่างกันออกไปอย่างเห็นได้ชัด เช่น การมีเจ้าหน้าที่มาเข้าร่วมกิจกรรมไม่ครบ หรือเจ้าหน้าที่บางคนก็มาเข้าร่วมกิจกรรมสาย การไม่ค่อยมีการตอบโต้กันระหว่างเจ้าหน้าที่กับสมาชิก เสมือนเป็นการดำเนินกิจกรรมตามหน้าที่ของตนเองเท่านั้น การเปลือยหลุดคำพูดที่ไม่สุภาพของเจ้าหน้าที่ การตัดรายละเอียดในการทำกิจกรรมบางอย่างออกไป เนื่องจากเวลาในการทำกิจกรรมไม่เพียงพอ การตำหนิติเตียนสมาชิกต่อหน้าสาธารณชน ฯลฯ

อย่างไรก็ตาม ในการจัด “การแสดง” ต่อแขกผู้มาเยือนในลักษณะข้างต้นนั้น กล่าวได้ว่า ศูนย์ฟื้นฟูฯ ลาดหลุมแก้วถือเป็น “มืออาชีพ” มากพอสมควร เพราะศูนย์ฟื้นฟูฯ ลาดหลุมแก้วมีบุคคลภายนอกเข้ามาศึกษาดูงานบ่อยครั้ง ทำให้มีความเคยชินกับ “การรับแขก” อยู่แล้ว สังเกตจากเมื่อเจ้าหน้าที่แจ้งกับสมาชิกว่าจะมีบุคคลภายนอกเข้ามาศึกษาดูงาน และออกคำสั่งในการจัดเตรียมเพียงเล็กน้อย สมาชิกก็สามารถจัดเตรียมสิ่งต่างๆ ได้อย่างคล่องแคล่ว ราวกับ “รู้งาน” อยู่แล้ว โดยเจ้าหน้าที่ไม่ต้องกำชับในรายละเอียดมากนัก จึงกล่าวได้ว่า นอกจากศูนย์ฟื้นฟูฯ ลาดหลุมแก้วจะมีชุดระเบียบแบบแผนสำหรับปฏิบัติกับสมาชิกแล้ว ทางศูนย์ฟื้นฟูฯ ยังมีชุดระเบียบแบบแผนสำหรับปฏิบัติกับแขกผู้มาเยือนเพื่อสร้างความประทับใจด้วย

จากที่ผู้ศึกษากล่าวถึงบริบทที่ทางศูนย์ฟื้นฟูฯ มีบุคคลภายนอกเข้ามาเยือนข้างต้น ถือเป็นอีกสิ่งหนึ่งที่แสดงถึงลักษณะความเป็นสถาบันที่มีการจัดการแบบเบ็ดเสร็จของศูนย์ฟื้นฟูฯ ลาดหลุมแก้วอย่างชัดเจน เนื่องจากสมาชิกได้ถูกเจ้าหน้าที่ใช้อำนาจในการเปลี่ยนแปลงรูปแบบการดำเนินชีวิตตามปกติ แม้ว่าการดำเนินชีวิตตามปกติของสมาชิกจะถูกกำหนดและบังคับให้ทำตามมา

ขั้นหนึ่งแล้ว แต่เมื่อมีบุคคลภายนอกเข้ามาเยือนก็ดูเหมือนว่า สมาชิกจะถูกเข้ามากำหนดเกี่ยวกับการดำเนินชีวิตมากเป็นพิเศษ เพื่อสร้างความประทับใจให้กับบุคคลภายนอกเหล่านั้น โดยทุกอย่างจะต้องดำเนินไปตามบท (Script) ที่เจ้าหน้าที่กำหนดไว้ รวมถึงคอยเข้ามากำกับอยู่ตลอดเวลาเท่านั้น ไม่ได้เปิดโอกาสให้สมาชิกเข้ามาร่วมวางแผนว่าจะต้อนรับบุคคลภายนอกอย่างไร

3.4 “ความเบ็ดเสร็จ” เชิงการล่วงละเมิดความเป็นส่วนตัว สำหรับประเด็นนี้นับเป็นอีกประเด็นหนึ่งที่มีอิทธิพลต่อการสร้างให้ผู้ติดยาเสพติดที่ถูกส่งเข้ามาเป็นสมาชิกกลายเป็น “บุคคลที่ถูกจัดการ” จากศูนย์ฟื้นฟูอย่างสมบูรณ์ ซึ่งการล่วงละเมิดความเป็นส่วนตัวดังกล่าวถือเป็นการตอกย้ำให้เห็นถึงความเป็นสมาชิกของศูนย์ฟื้นฟูที่มีลักษณะเป็น “ผู้ด้อยอำนาจ” ไม่สามารถจัดการอะไรในบริบทของศูนย์ฟื้นฟูได้ด้วยตนเอง ต้องยอมทำตามสิ่งที่ทางศูนย์ฟื้นฟูกำหนดเพียงอย่างเดียว และที่สำคัญคือต้องพร้อมที่จะเปิดเผยทุกสิ่งทุกอย่างให้เจ้าหน้าที่รู้อยู่ตลอดเวลา ไม่สามารถรักษาความเป็นส่วนตัวไว้ได้ แม้ว่าการล่วงละเมิดความเป็นส่วนตัวบางอย่างจะทำให้สมาชิกเกิดความอับอาย แต่สมาชิกก็ไม่สามารถปฏิเสธได้ ลักษณะดังกล่าวถือเป็นการทำลายคุณสมบัติการเป็นปัจเจกบุคคลที่มีอิสระเสรี และเป็นการลบหลู่ความเป็นปัจเจกบุคคลของสมาชิกด้วย ตามลักษณะความเป็นสถาบันที่มีการจัดการแบบเบ็ดเสร็จที่ Erving Goffman กล่าวไว้ โดยทางศูนย์ฟื้นฟูได้เข้ามาล่วงละเมิดความเป็นส่วนตัวของสมาชิกด้านต่างๆ ดังมีรายละเอียดต่อไปนี้

3.4.1) การล่วงละเมิดความเป็นส่วนตัวด้านกายภาพ กล่าวได้ว่า สมาชิกถูกศูนย์ฟื้นฟูเข้ามาล่วงละเมิดความเป็นส่วนตัวด้านกายภาพอยู่อย่างต่อเนื่อง เริ่มตั้งแต่เมื่อสมาชิกก้าวเข้ามาภายในศูนย์ฟื้นฟู สมาชิกก็จะถูกนำเข้าสู่กระบวนการแรกรับที่ทางศูนย์ฟื้นฟูนำมาใช้กับสมาชิกใหม่ทุกคน ซึ่งกระบวนการแรกรับดังกล่าวถือเป็นสิ่งที่ถูกกำหนดไว้อย่างชัดเจนและแน่นอน ไม่ว่าสมาชิกจะมีภูมิหลังเป็นเช่นไรก็ล้วนต้องผ่านขั้นตอนต่างๆ ในกระบวนการแรกรับเหมือนกันทั้งสิ้น เทียบเคียงได้กับสิ่งที่ Erving Goffman เรียกว่า “The Welcome” อันเป็นพิธีกรรมเปลี่ยนผ่าน (Rite of Passage) ที่สำคัญของสถาบันที่มีการจัดการแบบเบ็ดเสร็จ โดยกระบวนการแรกรับดังกล่าวเริ่มต้นจากการนำตัวสมาชิกไปตรวจค้นร่างกาย เพื่อป้องกันสมาชิกนำสิ่งของต้องห้ามซุกซ่อนเข้ามาในขั้นตอนนี้ สมาชิกต้องถอดเสื้อผ้าออกจากร่างกายหมดทุกชิ้น เพื่อให้เจ้าหน้าที่สามารถตรวจสอบได้อย่างรัดกุม จนแน่ใจว่าไม่มีสิ่งของต้องห้ามใดๆ ซุกซ่อนอยู่ ต่อมาเจ้าหน้าที่ก็จะทำการตรวจสอบสิ่งของที่ติดตัวมากับสมาชิก เช่น เสื้อผ้า เงินทอง ฯลฯ แล้วบันทึกข้อมูลและจัดเก็บไว้ เพื่อส่งคืนสมาชิกในวันที่ได้รับการปล่อยตัวออกจากศูนย์ฟื้นฟู เพราะทางศูนย์ฟื้นฟูไม่อนุญาตให้สมาชิกนำสิ่งของส่วนตัวใดๆ เข้ามา

นอกจากนี้ เมื่อสมาชิกถูกส่งตัวเข้ามาในศูนย์ฟื้นฟูฯ ลาดหลุมแก้ว สมาชิกก็จะถูกนำตัวไปวัดส่วนสูง ชั่งน้ำหนัก และถ่ายรูป จากนั้นก็จะมีเจ้าหน้าที่ในกลุ่มงานพยาบาลมาทำการวัดความดันโลหิต และตรวจสุขภาพของสมาชิกด้วย เช่น โรคประจำตัว หรือการเจาะอวัยวะต่างๆ โดยทางศูนย์ฟื้นฟูฯ จะมีการแจกเสื้อผ้าและสิ่งของเครื่องใช้ให้กับสมาชิกใหม่ทั้งหมด สำหรับใช้ตลอดระยะเวลาที่เข้ารับการบำบัดฟื้นฟูไม่ว่าจะเป็นสบู่ ยาสีฟัน แปรงสีฟัน ชันน้ำ ผ้าเช็ดตัว แป้ง รองเท้าแตะ ฯลฯ สมาชิกไม่สามารถใช้สิ่งของส่วนตัวของตนเองได้ นอกจากนี้ ทางศูนย์ฟื้นฟูฯ ยังไม่อนุญาตให้ญาติฝากสิ่งของใดๆ มาให้สมาชิกด้วย ซึ่งสิ่งของเครื่องใช้ที่ได้รับแจกจากทางศูนย์ฟื้นฟูฯ นั้น สมาชิกจะถูกกำหนดให้จัดวางไว้ในตู้ล็อกเกอร์เพียงแห่งเดียว ไม่สามารถกำหนดพื้นที่ส่วนตัวในการจัดวางสิ่งของเครื่องใช้เองได้ หรือแม้แต่ตำแหน่งต่างๆ ในการจัดวางสิ่งของภายในตู้ล็อกเกอร์ก็ยังคงถูกกำหนดจากศูนย์ฟื้นฟูฯ ไว้แล้ว

สมาชิกทุกคนต้องพร้อมถูกตรวจสอบจากเจ้าหน้าที่ได้เสมอ โดยเจ้าหน้าที่ไม่จำเป็นต้องแจ้งให้สมาชิกทราบล่วงหน้า เช่น การจู่โจมตรวจปัสสาวะเพื่อหาสารเสพติด หรือการตรวจการจัดวางสิ่งของภายในตู้ล็อกเกอร์ว่ามีความเป็นระเบียบหรือไม่ ทั้งนี้ หากสมาชิกต้องการจะติดต่อกับญาติด้วยการรับ-ส่งจดหมาย จดหมายนั้นก็ต้องถูกตรวจสอบข้อความภายในก่อนทุกครั้ง เช่นเดียวกับการใช้สิทธิโทรศัพท์ไปหาญาติ การพูดคุยสนทนาระหว่างสมาชิกกับญาติก็ต้องมีเจ้าหน้าที่นั่งฟังด้วยทุกครั้ง หรือเมื่อมีญาติมาเยี่ยม ทางศูนย์ฟื้นฟูฯ ก็จะจัดเจ้าหน้าที่ฝ่ายควบคุมและรักษาการณ์คอยเฝ้ามองการปฏิสัมพันธ์ระหว่างญาติและสมาชิกอยู่ห่างๆ ทุกครั้งในช่วงเวลาการเยี่ยมญาติที่ทางศูนย์ฟื้นฟูฯ กำหนดไว้¹ และหากสมาชิกคนใดถูกลงโทษด้วยการจัดให้เข้ารับโปรแกรม

¹ อนึ่ง เจ้าหน้าที่ไม่ได้มุ่งเน้นเพียงแค่การตรวจสอบว่า สมาชิกจะเขียนข้อความติดต่อกับญาติในทางทุจริตหรือไม่เท่านั้น แต่เจ้าหน้าที่ยังมีการตรวจลักษณะการใช้คำที่เขียนลงไป ในจดหมายด้วย โดยหากสมาชิกใช้คำที่สื่อไปในทิศทางที่เป็นลบมากเกินไป เจ้าหน้าที่ก็จะสั่งให้ไปแก้ไข เช่น กรณีสมาชิกคนหนึ่งเขียนข้อความเชิงสำนึกผิดต่อพ่อของตนเองด้วยการใช้คำว่า “ลูกเลวคนนี้” เมื่อเจ้าหน้าที่ตรวจพบก็ได้สั่งให้ไปแก้ไข ทั้งที่ข้อความดังกล่าวเป็นเจตนาเริ่มต้นแรกเริ่มของสมาชิกที่ต้องการแสดงความสำนึกผิดต่อพ่อของตนเอง เพื่อให้พ่อยอมยกโทษให้ หลังตนเองทำให้พ่อเดือดร้อนมามาก อันแสดงให้เห็นถึงการที่ความเป็นส่วนตัวของสมาชิกถูกแทรกแซงอย่างมาก เพราะสมาชิกไม่สามารถแม้แต่จะเขียนจดหมายโดยใช้ข้อความตามความคิดของตนเองได้ แม้ข้อความดังกล่าวจะไม่ได้สื่อไปในทางทุจริตก็ตาม นอกจากนี้ ในบางครั้ง การตรวจจดหมายก็ยิ่งทำให้เจ้าหน้าที่ทราบถึงรายละเอียดเพิ่มเติมเล็กน้อยเกี่ยวกับตัวสมาชิกที่ไม่เคยปรากฏมาก่อนอีกด้วย เช่น กรณีการเขียนจดหมายติดต่อกับญาติระหว่างสมาชิกที่มีรสนิยมทางเพศเป็น “เกย์รูก” และแฟนของตนเอง ซึ่งก่อนหน้านั้น เจ้าหน้าที่ไม่เคยทราบว่าสมาชิกคนนี้เป็นเกย์รูก เพราะภายนอกสมาชิกคนนี้มีกรวางตัวนิ่งๆ เหมือนผู้ชายทั่วไป แต่เมื่อได้อ่านจดหมายแล้วก็สามารถทราบได้ทันที จากการเขียนข้อความห้วงโยกกันในเรื่องความสัมพันธ์แบบคูรัก

บ้าน¹ ในรูปแบบการเรียนรู้ประสบการณ์ (Learning Experience) และการทำงานใช้ความคิด (Shut Down) อันเป็นการลงโทษในระดับที่ค่อนข้างรุนแรง ทางศูนย์ฟื้นฟูฯ ก็ได้กำหนดให้สมาชิกสวมใส่เสื้อผ้าที่มีสีแตกต่างจากสมาชิกคนอื่นๆ นั่นคือ สีแดงและสีเหลือง เพื่อประกาศให้บุคคลอื่นทราบว่าตนเองกำลังถูกลงโทษในระดับที่รุนแรงอยู่

3.4.2) การล่วงละเมิดความเป็นส่วนตัวด้านจิตวิทยา เป็นการล่วงละเมิดความเป็นส่วนตัวเกี่ยวกับลักษณะทางจิตของสมาชิก ซึ่งไม่สามารถมองเห็นได้ด้วยตาเปล่า และสมาชิกเองก็อาจไม่ทราบมาก่อน แต่ทางศูนย์ฟื้นฟูฯ ก็พยายามที่จะดึงลักษณะส่วนนี้ออกมาให้ได้ ซึ่งเมื่อสมาชิกถูกส่งตัวมายังศูนย์ฟื้นฟูฯ แล้ว สมาชิกจะถูกนักจิตวิทยาทำการทดสอบความฉลาดทางปัญญา (IQ) รวมถึงบุคลิกภาพและปมปัญหาที่มีอยู่ในจิตใจ โดยนักจิตวิทยาจะทำการทดสอบความฉลาดทางปัญญาด้วยการให้สมาชิกทำแบบทดสอบที่กำหนดไว้ ส่วนการทดสอบบุคลิกภาพและปมปัญหาของสมาชิกนั้นจะกระทำผ่านทางกรกำหนดให้สมาชิกวาดภาพ จากนั้นนักจิตวิทยาจึงทำการวิเคราะห์ภาพที่ลูกวาดขึ้นแล้วแปรผลออกมาเป็นบุคลิกภาพและปมปัญหาของสมาชิกแต่ละคน เพื่อจัดเก็บในฐานข้อมูลของศูนย์ฟื้นฟูฯ

3.4.3) การล่วงละเมิดความเป็นส่วนตัวด้านข้อมูลภูมิหลัง กล่าวได้ว่า เป็นการล่วงละเมิดความเป็นส่วนตัวที่มีระดับความเข้มข้นมากในกระบวนการแรกรับ เพราะสมาชิกถูกเก็บข้อมูลจากเจ้าหน้าที่หลายฝ่ายอย่างต่อเนื่อง เริ่มตั้งแต่ชั่วโมงแรกที่ลูกส่งตัวเข้ามาสู่ศูนย์ฟื้นฟูฯ ลาดหลุมแก้ว เจ้าหน้าที่ฝ่ายบริหารทั่วไปก็จะเข้ามาตรวจสอบประวัติของสมาชิกในเอกสารการส่งตัวหลังจากศาลมีคำตัดสินแล้ว ทั้งนี้ก็เพื่อตรวจสอบว่า สมาชิกที่ถูกส่งตัวมานี้เป็นบุคคลเดียวกับที่ศาลมีคำตัดสินให้เข้ารับการบำบัดฟื้นฟูหรือไม่ หลังจากนั้นเจ้าหน้าที่ก็จะพูดคุยเบื้องต้นกับสมาชิก เพื่อตรวจสอบปากคำของสมาชิกว่าตรงกับที่เขียนไว้ในเอกสารทางราชการที่ถูกส่งมาหรือไม่ และเมื่อสมาชิกเข้าไปในอาคารที่พักผู้ติดยาเสพติดแล้ว สมาชิกก็จะถูกเจ้าหน้าที่ทำการสอบประวัติส่วนตัวอีกครั้ง ได้แก่ ชื่อ นามสกุล สถานที่อยู่ อายุที่เริ่มใช้ยาเสพติด สาเหตุที่ใช้ยาเสพติด ประเภทยาเสพติดที่ใช้ ระยะเวลาที่ใช้ยาเสพติด ลักษณะการใช้ยาเสพติด และประสบการณ์การเข้ารับการบำบัดฟื้นฟู หลังจากนั้นก็จะมีการเจ้าหน้าที่ที่ถูกมอบหมายให้รับผิดชอบสมาชิกเป็นรายบุคคล หรือที่เรียกว่า เจ้าของเคส² เข้ามาทำการสอบประวัติการดำเนินชีวิตในแง่มุมต่างๆ ของสมาชิกอย่างละเอียด ไม่ว่าจะป็นลักษณะ

¹ สามารถดูรายละเอียดเกี่ยวกับการที่โปรแกรมบ้านมีสถานภาพเป็นวิธีการลงโทษสมาชิกอย่างหนึ่งได้ในหัวข้อเกี่ยวกับ “ความเบ็ดเสร็จ” เซึ่งการจัดการกับสมาชิกที่ละเมิดกฎเกณฑ์ของศูนย์ฟื้นฟูฯ ในบทเดียวกันนี้

² สามารถดูรายละเอียดเกี่ยวกับเจ้าหน้าที่ที่เป็นเจ้าของเคสได้ในหัวข้อที่ว่าด้วย “ความเบ็ดเสร็จ” เซึ่งอำนาจในบทเดียวกันนี้

การเสพยาเสพติด ลักษณะที่อยู่อาศัย ความสัมพันธ์กับครอบครัว ปมปัญหาในการดำเนินชีวิต ฯลฯ เพื่อบันทึกข้อมูลและนำข้อมูลนั้นมาใช้วางแผนการบำบัดฟื้นฟูสมาชิกเป็นรายบุคคลร่วมกับเจ้าหน้าที่ฝ่ายอื่นๆ โดยการสอบประวัติการดำเนินชีวิตของสมาชิกในส่วนของเจ้าหน้าที่ที่เป็นเจ้าของเคสเป็นการสอบประวัติที่ใช้ระยะเวลาในการสอบประวัติจากเจ้าหน้าที่ฝ่ายอื่นๆ และสามารถดำเนินการได้หลายครั้งตามความเหมาะสมที่เจ้าหน้าที่เห็นสมควร ไม่ได้จบเพียงครั้งเดียวเหมือนเจ้าหน้าที่ฝ่ายอื่นๆ ทั้งนี้เพื่อให้ได้ข้อมูลที่มีความละเอียดลึกซึ้งมากที่สุด เพราะตามปกติ การสอบประวัติสมาชิกของเจ้าหน้าที่ฝ่ายอื่นๆ จะกระทำตามประเด็นคำถามทั่วไปที่อยู่ในแบบฟอร์มการสอบประวัติ เช่น ชื่อ อายุ การศึกษา อาชีพ ฯลฯ ซึ่งคำถามเหล่านั้นเป็นคำถามสั้นๆที่สามารถตอบให้จบได้ภายในระยะเวลาไม่นานนัก แต่ในการสอบประวัติสมาชิกของเจ้าหน้าที่ที่เป็นเจ้าของเคสจะมีลักษณะของการพยายามใช้เทคนิคต่างๆในการกระตุ้นให้สมาชิกเล่าประวัติชีวิตของตนเองออกมาให้ได้มากที่สุด โดยไม่ได้จำกัดอยู่เพียงประเด็นที่อยู่ในแบบฟอร์มการสอบประวัติ ทั้งนี้ การสอบถามประวัติส่วนตัวของสมาชิกจะกระทำในรูปแบบการพูดคุยแบบเป็นกันเองระหว่างสมาชิกกับเจ้าหน้าที่ ไม่ได้มีลักษณะที่เป็นทางการและมีแบบแผนเหมือนกับการสอบประวัติที่ดำเนินการโดยเจ้าหน้าที่ฝ่ายอื่นๆ

3.4.4) การล่อลวงละเมิดความเป็นส่วนตัวด้านความคิด เป็นการล่อลวงละเมิดความเป็นส่วนตัวเกี่ยวกับลักษณะทางความคิด ตลอดจนการให้ความหมายต่อสิ่งต่างๆของสมาชิก โดยในขั้นตอนการแรกรับนั้น เจ้าหน้าที่จะเข้ามาสอบถามความรู้สึกที่สมาชิกมีต่อการเข้ามาในศูนย์ฟื้นฟูฯ ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับจากศูนย์ฟื้นฟูฯ และความคับข้องใจที่มีอยู่ เพื่อบันทึกลงในแบบฟอร์มที่ทางศูนย์ฟื้นฟูฯกำหนดไว้ หรือแม้แต่การกรอกแบบประเมินความพึงพอใจต่างๆเกี่ยวกับศูนย์ฟื้นฟูฯ สมาชิกก็จะถูกกำหนดให้เขียนเลขที่ประจำตัวของตนเองก่อนส่งทุกครั้ง เพื่อให้เจ้าหน้าที่ทราบว่าสมาชิกคนใดมีความพึงพอใจเกี่ยวกับเรื่องต่างๆของศูนย์ฟื้นฟูฯอยู่ในระดับใด ทั้งนี้หากเทียบกับธรรมเนียมปฏิบัติในสังคมภายนอกแล้ว กล่าวได้ว่าการกระทำดังกล่าวเป็นสิ่งที่ตรงข้ามกับธรรมเนียมปฏิบัติของสังคมภายนอกเป็นอย่างมาก เนื่องจากตามปกติ ผู้ประเมินจะไม่เขียนสิ่งใดๆที่สามารถระบุถึงตนเองลงในแบบประเมิน เพื่อป้องกันผลกระทบด้านลบจากผู้ตรวจแบบประเมิน โดยเฉพาะในองค์กรที่มีอำนาจในการให้คุณให้โทษแก่ตนเอง

3.5 “ความเบ็ดเสร็จ” เชิงการจัดการกับสมาชิกที่ละเมิดกฎเกณฑ์ของศูนย์ฟื้นฟูฯ สำหรับหัวข้อนี้ ผู้ศึกษาจะได้นำเสนอเกี่ยวกับโปรแกรมการบำบัดฟื้นฟูที่ทางศูนย์ฟื้นฟูฯจัดไว้สำหรับสมาชิกที่ถูกมองว่ามีปัญหาด้านความประพฤติในระดับที่รุนแรงมากกว่าสมาชิกคนอื่นๆ ซึ่งสมาชิกกลุ่มนี้เปรียบเสมือน “เสื้อผ้าที่มีคราบสกปรกเกาะหนา” จนไม่สามารถทำความสะอาดด้วย “น้ำ”

และ “ผงซั๊กฟอก” ตามปกติเพียงลำพังได้ จึงจำเป็นต้องนำเสื้อผ้าดังกล่าวมาทำความสะอาดด้วย “น้ำยาขจัดคราบ” อีกครั้งหนึ่ง โดยประเด็นนี้นับอันเป็นอีกสิ่งหนึ่งที่แสดงให้เห็นถึงความเป็นสถาบันที่มีการจัดการแบบเบ็ดเสร็จของทางศูนย์ฟื้นฟูฯ ลาดหลุมแก้ว เพราะรูปแบบการดำเนินการทั้งหมดได้ถูกกำหนดมาจากผู้มีอำนาจกลุ่มเล็กๆเพียงกลุ่มเดียว นั่นคือ เจ้าหน้าที่ รวมถึงการตัดสินใจจะให้สมาชิกเข้ารับโปรแกรมเฉพาะในลักษณะใดยังขึ้นอยู่กับเจ้าหน้าที่เป็นหลักด้วย ทั้งนี้ถือว่าคำตัดสินของเจ้าหน้าที่เป็นอันสิ้นสุด สมาชิกไม่สามารถโต้แย้งได้ แม้จะไม่เห็นด้วยก็ตาม สภาพการณ์เช่นนี้จึงถือเป็นอีกสิ่งหนึ่งที่แสดงให้เห็นว่า เจ้าหน้าที่เป็นบุคคลเพียงกลุ่มเดียวที่สามารถ “ชี้ผิด ชี้ถูก” การดำเนินชีวิตของสมาชิกได้ จากการที่ทางศูนย์ฟื้นฟูฯ ได้สถาปนาอำนาจให้กับเจ้าหน้าที่เป็นอย่างมาก โดยประเด็นนี้พบว่ามีความเชื่อมโยงกับประเด็นเกี่ยวกับการให้รางวัลและการลงโทษที่ Erving Goffman กล่าวไว้ เพียงแต่ในศูนย์ฟื้นฟูฯ ลาดหลุมแก้วไม่ปรากฏว่ามีรูปแบบการให้รางวัลที่ชัดเจน เพราะหากสมาชิกกระทำการที่เป็นความดีความชอบ เจ้าหน้าที่ก็จะกระทำการเพียงการชมเชยเท่านั้น มิได้มีการลดวันต้องโทษหรือการให้สิ่งของตอบแทนเหมือนกับศูนย์ฟื้นฟูฯ แห่งอื่นๆ¹ กล่าวอีกนัยหนึ่งก็คือ เมื่อสมาชิกทำความดีความชอบแล้วก็จะ “เสมอตัว” แตกต่างจากเมื่อสมาชิกมีการกระทำที่ละเมิดกฎเกณฑ์ของศูนย์ฟื้นฟูฯ ทางศูนย์ฟื้นฟูฯ ก็ได้มีการกำหนดมาตรการที่ชัดเจนในการจัดการกับสมาชิก เริ่มจากเบาไปหาหนัก โดยมาตรการดังกล่าวเป็นเรื่องของโปรแกรมเฉพาะที่มีไว้สำหรับจัดการกับสมาชิก 2 ลักษณะด้วยกันคือ โปรแกรมเฉพาะในลักษณะของการลงโทษ และโปรแกรมเฉพาะในลักษณะของการช่วยเหลือ ดังมีรายละเอียดต่อไปนี้

3.5.1 โปรแกรมเฉพาะในลักษณะของการลงโทษ สำหรับโปรแกรมเฉพาะประเภทนี้เป็นโปรแกรมในลักษณะของการป้องปรามการละเมิดกฎเกณฑ์ของศูนย์ฟื้นฟูฯ เพื่อให้สมาชิกเกิดความเข็ดหลาบ ไม่ละเมิดกฎเกณฑ์ของศูนย์ฟื้นฟูฯ ซ้ำอีก ซึ่งทางศูนย์ฟื้นฟูฯ ได้มีการนำโปรแกรมเฉพาะ 2 รูปแบบมาใช้ในการลงโทษสมาชิก อันได้แก่ โปรแกรมบ้านและโปรแกรมภารกิจพิเศษ ดังมีรายละเอียดต่อไปนี้

3.5.1.1 โปรแกรมบ้าน เป็นโปรแกรมเฉพาะที่มีอยู่หลายรูปแบบ หลากหลายระดับ ความเข้มข้น รวมทั้งถูกกำหนดไว้อย่างชัดเจนและเป็นขั้นเป็นตอน โดยโปรแกรมบ้านมีฐานะเป็นเครื่องมือในการลงโทษสมาชิกที่ละเมิดกฎเกณฑ์ของศูนย์ฟื้นฟูฯ เห็นได้จากการที่สมาชิกแต่ละคนต่างไม่ต้องการเข้ารับโปรแกรมบ้าน และเจ้าหน้าที่ก็มักยกเอาโปรแกรมบ้านมาพูดเพื่อเป็นการตักเตือนให้สมาชิกระมัดระวังการกระทำของตนเอง มิฉะนั้นจะถูกจัดให้เข้ารับโปรแกรมห่างดั่งกล่าวด้วย ดังนั้น

¹ อนึ่ง ข้อมูลจากศูนย์ฟื้นฟูฯ แห่งอื่นๆ ที่ผู้ศึกษานำมาเปรียบเทียบกับศูนย์ฟื้นฟูฯ ลาดหลุมแก้วข้างต้น ผู้ศึกษานำมาจากการสัมภาษณ์ผู้ติดยาเสพติดที่เคยถูกส่งตัวเข้ารับการบำบัดฟื้นฟูในศูนย์ฟื้นฟูฯ แห่งอื่นๆ มาก่อน

จึงเป็นที่รับรู้ร่วมกันระหว่างเจ้าหน้าที่และสมาชิกว่า โปรแกรมบ้านเป็นโปรแกรมที่มีไว้สำหรับเป็นมาตรการในการลงโทษสมาชิก แม้ว่าแต่เดิม ทางศูนย์ฟื้นฟูฯ จะพยายามอธิบายว่า โปรแกรมบ้านเป็นโปรแกรมทางจิตวิทยาที่ถูกออกแบบมาเพื่อ “ช่วยเหลือ” ให้สมาชิกสามารถเปลี่ยนแปลงตนเองได้ มิใช่เรื่องของการลงโทษให้เข็ดหลาบก็ตาม (พี่สมชาย, สัมภาษณ์, 26 กุมภาพันธ์ 2558) แต่ในความเป็นจริง ทั้งเจ้าหน้าที่และสมาชิกต่างไม่ได้รับรู้เช่นนั้น ซึ่งโปรแกรมบ้านที่ทางศูนย์ฟื้นฟูฯ ลาดหลุมแก้วกำหนดไว้มีดังต่อไปนี้

1.) การดักเตือน (Talking To) เป็นโปรแกรมบ้านที่มีระดับความเข้มข้นน้อยที่สุด มีลักษณะเป็นการกล่าวดักเตือนถึงการละเมิดกฎเกณฑ์ของศูนย์ฟื้นฟูฯ ของสมาชิก โดยสมาชิกคนอื่นจะเป็นผู้กล่าวดักเตือนเพื่อให้สมาชิกคนดังกล่าวปรับปรุงความประพฤติของตนเองให้ดีขึ้น

2.) การว่ากล่าว (Pull Up) เป็นโปรแกรมบ้านที่มีระดับความเข้มข้นมากกว่าการดักเตือน โดยวิธีปฏิบัติคือ การให้สมาชิกที่ละเมิดกฎเกณฑ์ของศูนย์ฟื้นฟูฯ ยืนตัวตรง หันหลังเข้าฝาผนัง จากนั้นสมาชิกคนอื่นก็จะเข้าไปยืนด้านหน้าและเป็นผู้ว่ากล่าว เพื่อให้สมาชิกคนดังกล่าวปรับปรุงความประพฤติของตนเองให้ดีขึ้น ซึ่งผู้ว่ากล่าวจะเน้นชี้ให้เห็นถึงผลเสียที่เกิดขึ้นจากการละเมิดกฎเกณฑ์ของศูนย์ฟื้นฟูฯ พร้อมทั้งแนะนำแนวทางการแสดงความประพฤติที่เหมาะสมให้

3.) ทัณฑ์บน (Deal With) เป็นโปรแกรมบ้านที่มีระดับความเข้มข้นมากกว่าการว่ากล่าว โดยวิธีปฏิบัติคือการจัดให้สมาชิกที่ละเมิดกฎเกณฑ์ของศูนย์ฟื้นฟูฯ นั่งเก้าอี้หันหน้าเข้าหาสมาชิกคนอื่นจำนวน 3 คน จากนั้นสมาชิกทั้ง 3 คน ก็จะให้คำแนะนำแก่สมาชิกคนดังกล่าวสำหรับนำไปใช้ปรับปรุงความประพฤติของตนเอง ซึ่งผู้ให้คำแนะนำแต่ละคนจะมีรูปแบบการให้คำแนะนำในลักษณะที่ต่างกันไปตามสภาวะที่ตนเองรับผิดชอบ นั่นคือ การให้คำแนะนำในสภาวะผู้ปกครองและบุคคลในครอบครัว การให้คำแนะนำในสภาวะผู้ใหญ่ และการให้คำแนะนำในสภาวะเด็ก โดยในการให้คำแนะนำนั้น ผู้ให้คำแนะนำสามารถเลือกใช้ระดับเสียงและรูปแบบการพูดได้หลายรูปแบบตามสภาวะที่ตนเองแสดง เช่น การพูดแบบปอบโยน อาจใช้ในสภาวะผู้ปกครอง การพูดแบบดุดัน/ตำหนิ อาจใช้ในสภาวะเด็ก การพูดแบบดักเตือนด้วยความหวังดี อาจใช้ในสภาวะผู้ใหญ่ ฯลฯ¹

¹ สำหรับเหตุผลที่เจ้าหน้าที่จัดให้สมาชิกมีการให้คำแนะนำตามสภาวะที่ต่างกันไป ทั้งในส่วนของทัณฑ์บน (Deal With) และการคาดโทษ (Hair Cut) นั้น มาจากการที่เจ้าหน้าที่เชื่อตามหลักทางจิตวิทยาว่า สมาชิกแต่ละคนมีบุคลิกภาพแตกต่างกัน ซึ่งเจ้าหน้าที่ไม่สามารถรู้ได้ทั้งหมดว่า สมาชิกแต่ละคนมีสภาวะใดมากกว่ากัน ดังนั้นจึงจำเป็นต้องมีการให้คำแนะนำในหลายสภาวะร่วมกัน เพื่อให้คำแนะนำเหล่านั้นมีความตรงกับสภาวะอย่างใดอย่างหนึ่งที่สมาชิกแต่ละคนเป็นอยู่ และเมื่อให้คำแนะนำตรงตามสภาวะที่สมาชิกเป็นอยู่แล้ว สมาชิกก็จะเกิดการเรียนรู้และยอมรับคำแนะนำที่บุคคลที่มีสภาวะตรงกับตนเองแนะนำไป (พี่เอก, สัมภาษณ์, 25 กุมภาพันธ์ 2558)

4.) การคาดโทษ (Hair Cut) เป็นโปรแกรมบ้านที่มีระดับความเข้มข้นมากกว่าการทัณฑ์บน อย่างไรก็ตาม โปรแกรมดังกล่าวมีความคล้ายคลึงกับโปรแกรมทัณฑ์บน นั่นคือ การจัดให้สมาชิกที่ละเมิดกฎเกณฑ์ของศูนย์ฟื้นฟูฯ นั่งเก้าอี้หันหน้าเข้าหาสมาชิกคนอื่น และสมาชิกเหล่านั้นก็จะให้คำแนะนำแก่สมาชิกคนดังกล่าวสำหรับนำไปใช้ในการปรับปรุงความประพฤติของตนเอง โดยผู้ให้คำแนะนำสามารถเลือกใช้ระดับเสียงและรูปแบบการพูดได้หลายรูปแบบตามสภาวะที่ตนเองแสดง แต่โปรแกรมการคาดโทษจะมีสมาชิกที่ให้คำแนะนำจำนวน 5 คน ซึ่งผู้ให้คำแนะนำแต่ละคนจะแสดงสภาวะในการให้คำแนะนำแตกต่างกัน 5 รูปแบบ คือ ผู้ปกครอง-บุคคลในครอบครัวที่มีบุคลิกแบบวิพากษ์, ผู้ปกครอง-บุคคลในครอบครัวที่มีบุคลิกแบบตำหนิ, ผู้ใหญ่ที่มีบุคลิกภาพแบบตักเตือนด้วยความหวังดี, เด็กที่มีบุคลิกแบบตามใจตนเอง, เด็กที่มีบุคลิกแบบปรับตัวได้

5.) การนั่งเก้าอี้ (Hot Chair) เป็นโปรแกรมบ้านที่มีระดับความเข้มข้นมากกว่าการคาดโทษ มีลักษณะเป็นการจัดให้สมาชิกนั่งบนเก้าอี้ไม้คนเดียว เพื่อพิจารณาและตระหนักถึงการละเมิดกฎเกณฑ์ศูนย์ฟื้นฟูฯ ของตนเองตลอดทั้งวัน โดยห้ามลุกออกจากเก้าอี้ งดการพูดคุยและการทำกิจกรรมร่วมกับสมาชิกคนอื่นๆ

6.) การเรียนรู้ประสบการณ์ (Learning Experience) เรียกในภาษาปากว่า L.E. เป็นโปรแกรมบ้านที่มีระดับความเข้มข้นมากกว่าการนั่งเก้าอี้ มีลักษณะเป็นการจัดให้สมาชิกที่ละเมิดกฎเกณฑ์ของศูนย์ฟื้นฟูฯ ทำงานที่ได้รับมอบหมายต่างๆ เพื่อให้สมาชิกคนดังกล่าวได้พิจารณาและตระหนักถึงการละเมิดกฎเกณฑ์ศูนย์ฟื้นฟูฯ ของตนเอง โดยจากการสังเกต ผู้ศึกษาพบว่า งานที่สมาชิกได้รับมอบหมายนั้นมีลักษณะเป็นการใช้แรงงานต่างๆ เช่น การตัดแต่งต้นไม้ การขุดดิน การปลูกต้นไม้ ฯลฯ ซึ่งสมาชิกที่ถูกจัดให้เข้ารับโปรแกรมบ้านดังกล่าวจะต้องงดการทำกิจกรรมและการพูดคุยกับสมาชิกคนอื่นๆ

7.) การทำงานใช้ความคิด (Shut Down) เป็นโปรแกรมที่มีลักษณะคล้ายคลึงกับโปรแกรมการเรียนรู้ประสบการณ์ นั่นคือ เป็นการจัดให้สมาชิกทำงานตามที่ได้รับมอบหมาย เพื่อให้สมาชิกได้พิจารณาและตระหนักถึงการละเมิดกฎเกณฑ์ศูนย์ฟื้นฟูฯ ของตนเอง โดยงานที่สมาชิกได้รับมอบหมายเหล่านั้นมีลักษณะเป็นการใช้แรงงานต่างๆ รวมถึงสมาชิกที่เข้ารับโปรแกรมดังกล่าวยังต้องงดการทำกิจกรรมและการพูดคุยกับสมาชิกคนอื่นๆ แต่สมาชิกที่ถูกกำหนดให้ลงโปรแกรมการทำงานใช้ความคิด จะต้องทำงานคนเดียว ในขณะที่โปรแกรมการเรียนรู้ประสบการณ์ สมาชิกสามารถทำงานเป็นกลุ่มได้

8.) การประชุมบ้าน (House Meeting) เป็นโปรแกรมบ้านที่มีระดับความเข้มข้นมากกว่าการทำงานใช้ความคิด โดยเป็นการจัดให้สมาชิกที่ละเมตกฎเกณฑ์ของศูนย์ฟื้นฟูมาเยือนอยู่บริเวณหน้าห้องคนเดียว จากนั้นเจ้าหน้าที่จะมีการออกมาแจ้งเกี่ยวกับความประพฤติของสมาชิกที่ถูกจัดให้เข้ารับโปรแกรมดังกล่าวให้ที่ประชุมฟัง แล้วให้เจ้าหน้าที่และสมาชิกทั้งหมดเดินออกไปให้คำแนะนำแก่สมาชิกคนดังกล่าวทีละคน ซึ่งผู้ให้คำแนะนำแต่ละคนสามารถใช้ลีลาการพูดและใช้น้ำเสียงในการให้คำแนะนำได้หลากหลายตามที่ตนเองเห็นสมควร เช่น การพูดแบบดุคั้น การพูดแบบปลอบโยน การพูดแบบให้ข้อคิด ฯลฯ โดยหลังจากสมาชิกที่ละเมตกฎเกณฑ์ของศูนย์ฟื้นฟูได้เข้ารับการประชุมบ้านเรียบร้อยแล้ว สมาชิกคนดังกล่าวก็จะถูกกำหนดให้เข้ารับโปรแกรมการเรียนรู้ ประสบการณ์ การทำงานใช้ความคิด และการนั่งเก้าอี้ต่อเนื่องไปอีกด้วย กล่าวอีกนัยหนึ่งคือการประชุมบ้านถือเป็นโปรแกรมบ้านที่แตกต่างจากโปรแกรมบ้านชุดอื่นๆตรงที่โปรแกรมดังกล่าวมีผลพวงทำให้สมาชิกที่เข้ารับโปรแกรมต้องเข้ารับโปรแกรมอื่นๆต่อไปอย่างอัตโนมัติ

อนึ่ง ก่อนที่จะมีการประชุมบ้านเกิดขึ้น ทางศูนย์ฟื้นฟูได้กำหนดให้เจ้าหน้าที่เข้าไปสร้างอารมณ์ร่วมให้กับสมาชิกคนอื่นๆที่จะทำหน้าที่เป็นผู้ให้คำแนะนำก่อน หรือที่เรียกในภาษาปากว่า “การบิวบ้าน” เพื่อให้สมาชิกเหล่านั้นให้มีความตั้งใจที่จะให้คำแนะนำอย่างแท้จริง มิได้ทำแบบผ่านๆ เช่น ในกรณีที่มีสมาชิกกระทำความผิดซ้ำแล้วถูกส่งตัวเข้ารับการบำบัดฟื้นฟูอีกรอบ เจ้าหน้าที่ก็จะเล่าประวัติของสมาชิกที่กระทำความผิดซ้ำคนนั้นให้สมาชิกคนอื่นๆฟัง โดยใช้ลีลาการพูดที่หลากหลาย ไม่ว่าจะเป็นการสร้างภาพความน่าสงสาร หรือการสร้างภาพความเป็น “ตัวแสบ” ให้กับสมาชิกคนนั้นก็ตาม จากนั้นเจ้าหน้าที่ก็จะขอให้สมาชิกช่วยกันให้คำแนะนำ เพื่อให้สมาชิกคนนั้นนำไปปรับปรุงตนเอง

9.) การเข้าห้องขอย เป็นโปรแกรมบ้านที่มีระดับความเข้มข้นมากที่สุด มีลักษณะเป็นการจัดให้สมาชิกเข้าไปอยู่ในห้องขังเพียงคนเดียว โดยห้องขังดังกล่าวเป็นห้องขังแบบโปร่ง ประกอบด้วยซี่ลูกกรงเหล็กเช่นเดียวกับห้องขังในสถานีตำรวจ ซึ่งตามปกติจะห้ามไม่ให้สมาชิกออกจากห้องขังในทุกกรณี เพราะทุกๆวันเจ้าหน้าที่จะมอบหมายให้สมาชิกคนอื่นนำอาหารมาส่ง และหากสมาชิกต้องการขับถ่ายก็สามารถกระทำได้ที่ภายในห้องขังนั้น เพราะมีการจัดตั้งโถส้วมไว้ภายในแล้ว โดยการที่ทางศูนย์ฟื้นฟูกำหนดเช่นนี้ก็เพื่อให้สมาชิกพิจารณาและตระหนักถึงการละเมตกฎเกณฑ์ของศูนย์ฟื้นฟูของตนเอง สำหรับสมาชิกที่ถูกเจ้าหน้าที่จัดให้เข้าห้องขอยนั้นจะต้องเป็นผู้ที่ละเมตกฎข้อห้าม (Cardinal Rule) ข้อใดข้อหนึ่งของศูนย์ฟื้นฟู นั่นคือ การลักทรัพย์ การมียาเสพติดไว้ในครอบครอง การทะเลาะวิวาท และการมีเพศสัมพันธ์ทั้งนี้ หลังจากสมาชิกออกจากห้องขอยแล้วสมาชิกก็จะถูกจัดให้เข้ารับโปรแกรมการเรียนรู้ ประสบการณ์ การทำงานใช้ความคิด และการนั่งเก้าอี้ต่อเนื่องไปอีกด้วย เช่นเดียวกับสมาชิกที่เข้ารับการประชุมบ้าน

ทั้งนี้ ผู้ศึกษาพบว่า เกณฑ์ในการจัดให้สมาชิกคนใดเข้ารับโปรแกรมบ้านรูปแบบใด ขึ้นอยู่กับระดับความรุนแรงของการละเมิดกฎเกณฑ์ของศูนย์ฟื้นฟูฯ ที่สมาชิกแต่ละคนแสดงออก รวมทั้งความถี่ในการแสดงความประพฤตินั้นซ้ำ นั่นหมายความว่า หากสมาชิกแสดงการละเมิดกฎเกณฑ์ของศูนย์ฟื้นฟูฯ ในระดับที่รุนแรง หรือมีการละเมิดกฎเกณฑ์ของศูนย์ฟื้นฟูฯ ในลักษณะเดิมซ้ำหลายครั้ง แม้ว่าจะเคยถูกแจ้งข้อบกพร่องมาแล้ว สมาชิกก็จะถูกจัดให้เข้ารับโปรแกรมบ้านที่มีระดับความเข้มข้นมากตามไปด้วย แต่ไม่ได้มีการกำหนดรายละเอียดไว้อย่างชัดเจนเป็นลายลักษณ์อักษรว่า สมาชิกที่มีการละเมิดกฎเกณฑ์ของศูนย์ฟื้นฟูฯ ในลักษณะใดจะต้องเข้ารับโปรแกรมบ้านรูปแบบใด เพราะความประพฤติของสมาชิกที่แสดงออกในแต่ละวันมีรูปแบบที่ค่อนข้างหลากหลาย ทำให้การตัดสินใจในขั้นสุดท้ายว่าจะให้สมาชิกเข้ารับโปรแกรมบ้านรูปแบบใดจึงเป็นเรื่องการใช้วิจารณญาณของเจ้าหน้าที่เป็นหลัก (ยกเว้นในกรณีของโปรแกรมเฉพาะในรูปแบบการเข้าห้องขอยที่ทางศูนย์ฟื้นฟูฯ กำหนดไว้อย่างชัดเจนว่าให้ใช้กับสมาชิกที่ละเมิดกฎข้อห้าม อันเป็นความผิดร้ายแรงสูงสุดเท่านั้น)

เมื่อสังเกตโปรแกรมบ้านที่กล่าวมาทั้งหมดข้างต้น จะเห็นได้ว่า โปรแกรมบ้านเหล่านั้นมีระดับความเข้มข้นที่แตกต่างกัน เริ่มจากโปรแกรมบ้านที่มีระดับความเข้มข้นน้อยไปจนถึงโปรแกรมบ้านที่มีระดับความเข้มข้นมาก ซึ่งโปรแกรมบ้านตามข้อ 5.) ถึงข้อ 9.) ถือเป็นกลุ่มโปรแกรมที่มีระดับความเข้มข้นมากกว่ากลุ่มโปรแกรมตามข้อ 1.) ถึงข้อ 4.) เพราะต้องใช้เวลาในการดำเนินการค่อนข้างนานและต่อเนื่อง ไม่ได้จบด้วยเวลาอันรวดเร็วเหมือนกลุ่มโปรแกรมตามข้อ 1.) ถึงข้อ 4.) ดังนั้น ในการจัดโปรแกรมบ้านตามข้อ 5.) ถึงข้อ 9.) ทางศูนย์ฟื้นฟูฯ จึงกำหนดให้สมาชิกคนอื่นคอยควบคุมสมาชิกที่ถูกจัดให้เข้ารับโปรแกรมบ้านกลุ่มดังกล่าวได้ปฏิบัติตามรูปแบบของโปรแกรมอย่างเคร่งครัด ไม่เหลียวแลหรือหลบหนี ไม่ว่าจะเป็นการนั่งเก้าอี้ที่ต้องนั่งอย่างสงบนิ่งเพื่อทบทวนความประพฤติของตนเอง ไม่พูดคุยกับผู้อื่น การเข้าห้องขอยที่จะต้องอยู่ในห้องขังด้วยอาการอันสงบ หรือการเรียนรู้ประสบการณ์ /การทำงานใช้ความคิดที่ต้องทำงานอย่างต่อเนื่อง เพื่อให้ตระหนักรู้ในความประพฤติที่ผ่านมาของตนเอง ซึ่งการนั่งเก้าอี้ การเรียนรู้ประสบการณ์ การทำงานใช้ความคิด และการเข้าห้องขอยนั้นไม่มีกำหนดระยะเวลาที่แน่นอนว่า สมาชิกจะต้องเข้ารับโปรแกรมบ้านดังกล่าวานกี่วัน ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับวิจารณญาณของเจ้าหน้าที่อันเป็น “ผู้ควบคุมเครื่องซักผ้า” ว่าจะเห็นว่าเสื้อผ้าที่ตนเองซักด้วย “น้ำยาขจัดคราบ” มีความสะอาดเมื่อใด

สำหรับการพิจารณาว่า สมาชิกที่ถูกจัดให้เข้ารับโปรแกรมบ้านตามข้อ 5.) ถึงข้อ 9.) กลายเป็น “เสื้อผ้าที่สะอาด” แล้วหรือไม่ เจ้าหน้าที่จะพิจารณาจากลักษณะข้อคิดและความรู้สึกที่สมาชิกกลุ่มดังกล่าวพูดออกมาเป็นประจำทุกวัน เพราะในทุกๆ วัน ทางศูนย์ฟื้นฟูฯ ได้กำหนดให้สมาชิกคนอื่นเข้ามาสอบถามข้อคิดที่ได้จากการพิจารณาความประพฤติของตนเอง และความรู้สึกที่

เกิดขึ้นกับสมาชิกกลุ่มดังกล่าว เพื่อค้นหาว่า สมาชิกกลุ่มดังกล่าวมีการสำนึกในความประพฤตินองตนเอง และมีความตั้งใจจริงในการเปลี่ยนแปลงตนเองหรือยัง โดยหลังจากสมาชิกคนอื่นทำการสอบถามเรียบร้อยแล้วก็จะบันทึกสิ่งที่สมาชิกกลุ่มดังกล่าวพูดถึงในสมุดบันทึกที่ศูนย์ฟื้นฟูฯ กำหนดไว้ จากนั้นจึงนำเสนอให้เจ้าหน้าที่ ซึ่งหากเจ้าหน้าที่ ตรวจสอบข้อความที่ถูกรับบันทึกไว้แล้วเห็นว่า สมาชิกมีการสำนึกในความประพฤตินองตนเอง และมีความตั้งใจจริงในการเปลี่ยนแปลงตนเอง เจ้าหน้าที่ก็จะดำเนินการ “ปลดโปรแกรมบ้าน” ให้สมาชิกกลุ่มดังกล่าวได้กลับไปใช้ชีวิตเหมือนกับคนอื่นๆตามเดิม

อย่างไรก็ตาม ก่อนที่เจ้าหน้าที่จะดำเนินการปลดโปรแกรมบ้านตามข้อ 5.) ถึงข้อ 9.) ให้กับสมาชิกนั้น ทางศูนย์ฟื้นฟูฯ กำหนดให้สมาชิกต้องเขียนใบเสนอขอปลดโปรแกรมส่งไปยังหัวหน้ากลุ่มงานฟื้นฟูสมรรถภาพผู้ติดยาเสพติด (ชาย) ก่อน เพื่อให้หัวหน้ากลุ่มงานดังกล่าวพิจารณาว่าสมควรดำเนินการปลดโปรแกรมบ้านตามความเห็นของเจ้าหน้าที่หรือไม่ โดยภายในใบเสนอขอปลดโปรแกรม สมาชิกจะต้องเขียนข้อคิดและความรู้สึกที่ได้จากการพิจารณาความประพฤตินองตนเองขณะถูกจัดให้เข้ารับโปรแกรมบ้านตามข้อ 5.) ถึงข้อ 9.) หากหัวหน้ากลุ่มงานดังกล่าวพิจารณาเห็นว่าสมควรปลดโปรแกรมบ้านตามที่เสนอมาก็จะลงนามอนุมัติ ซึ่งลักษณะดังกล่าวแสดงถึงความซบซึ้งที่มีอยู่ในการดำเนินการของโปรแกรมบ้านตามข้อ 5.) ถึงข้อ 9.) นอกเหนือจากระดับความเข้มข้นที่มีอยู่มากแล้ว เพราะก่อนสมาชิกจะสามารถออกจากโปรแกรมบ้านกลุ่มดังกล่าวได้ สมาชิกต้องผ่านการพิจารณาจากเจ้าหน้าที่ถึง 2 ชั้น ในขณะที่โปรแกรมบ้านอื่นๆ เจ้าหน้าที่คนเดียวสามารถตัดสินใจการจัดให้เข้า-ออกจากโปรแกรมตามวิจารณญาณของตนเองได้เลย อันเป็นการเน้นย้ำถึงภาพความเป็นบุคคลที่มีปัญหาด้านความประพฤติระดับรุนแรงของสมาชิกที่ถูกจัดให้เข้ารับโปรแกรมบ้านตามข้อ 5.) ถึงข้อ 9.) จากการที่ทางศูนย์ฟื้นฟูฯ ได้สร้างระบบขึ้นมาตรวจสอบถึง 2 ชั้น เพื่อให้แน่ใจว่า “เสื้อผ้าที่มีคราบสกปรกเกาะหนาเกาะหนา” ที่ผ่านการซักด้วย “น้ำยาซักคราบ” ในระดับความเข้มข้นมากนั้นเกิดความสะอาดอย่างแท้จริง โดยอาศัยการใช้วิจารณญาณของหัวหน้ากลุ่มงานฟื้นฟูสมรรถภาพผู้ติดยาเสพติด (ชาย) เป็นเครื่องมือในการตัดสินใจขั้นสุดท้าย

จากที่กล่าวมาแสดงให้เห็นว่า โปรแกรมบ้านจะถูกนำมาใช้ลงโทษสมาชิกก็ต่อเมื่อสมาชิกมีการละเมิดเกณฑ์ของศูนย์ฟื้นฟูฯ อย่างไรก็ตาม ยังมีกรณีพิเศษอีกกรณีหนึ่งที่โปรแกรมบ้านจะถูกนำมาใช้กับสมาชิกทั้งที่สมาชิกยังไม่ได้ละเมิดกฎเกณฑ์ของศูนย์ฟื้นฟูฯ นั่นคือ กรณีที่สมาชิกกระทำความผิดซ้ำหลังได้รับการปล่อยตัวไปแล้ว และถูกส่งตัวกลับเข้ามาในศูนย์ฟื้นฟูฯ ลาดหลุมแก้วอีกรอบหนึ่ง โดยสมาชิกคนดังกล่าวจะถูกจัดให้เข้ารับโปรแกรมบ้านในลักษณะเป็นชุด เริ่มตั้งแต่การประชุมบ้าน การทำงานใช้ความคิด การเรียนรู้ประสบการณ์ และการนั่งเก้าอี้ตามลำดับ ซึ่งจากการสอบถามเหตุผลที่ทางศูนย์ฟื้นฟูฯ ดำเนินการในลักษณะดังกล่าวกับสมาชิก ผู้ศึกษาได้รับคำตอบว่า เพื่อให้สมาชิกที่กระทำความผิดซ้ำได้เกิดการเรียนรู้สิ่งต่างๆที่ตนเองเคยทำผิดพลาดและมุ่งมั่นที่จะ

เปลี่ยนแปลงตนเองให้ดีขึ้น โดยนำสิ่งที่เกิดขึ้นในอดีตมาเป็นบทเรียน (พีเอก, สัมภาษณ์, 5 มีนาคม 2558)

3.5.1.2) โปรแกรมภารกิจพิเศษ

นอกจากการลงโทษด้วยโปรแกรมบ้านแล้ว ในบางโอกาส หากสมาชิกละเมิดกฎเกณฑ์ของศูนย์ฟื้นฟูฯ เจ้าหน้าที่ยังมีการมอบหมายภารกิจให้สมาชิกได้ปฏิบัติเป็นพิเศษ เพื่อลงโทษสมาชิกจากการละเมิดกฎเกณฑ์ของศูนย์ฟื้นฟูฯ อีกด้วย โดยเรียกภารกิจเหล่านี้ในภาษาปากว่า Sent สำหรับ Sent ที่นำมาใช้กับสมาชิกก็มีหลากหลายรูปแบบ เช่น การล้างจาน การทำงานเสริม การรดพุดคุยกับบุคคลอื่น การงดรับประทานขนมหวาน ฯลฯ รวมถึงการงดสิทธิต่างๆ ไม่ว่าจะเป็น สิทธิการโทรศัพท์ สิทธิในการรับ-ส่งจดหมาย และสิทธิในการเยี่ยมญาติ นอกจากนี้ ยังมี Sent รูปแบบแปลกๆ ที่ใช้ในการลงโทษสมาชิกตามความประพฤติที่สมาชิกถูกแจ้งข้อบกพร่องด้วย เช่น การสั่งให้สมาชิกไปปั้นพระพุทธรูปด้วยดินเหนียวมาส่งเจ้าหน้าที่ จากการทำสมาธิไม่เปล่งเสียงสวดมนต์ช่วงเย็น หรือการสั่งให้สมาชิกไปนำกระดาษมาพับเป็นรูปดวงดาวหนึ่งพันดวง เพื่อให้สมาชิกฝึกความอดทนทางจิตใจ จากการทำสมาธิแสดงอารมณ์ที่ฉุนเฉียวออกมา เป็นต้น

3.5.2 โปรแกรมเฉพาะในลักษณะ “ปฏิบัติการพิเศษ” เพื่อการช่วยเหลือ โปรแกรมเฉพาะชุดนี้เป็นเรื่องของการดำเนินการในกรณีที่สมาชิกมีการละเมิดกฎเกณฑ์ของศูนย์ฟื้นฟูฯ ในลักษณะเดิมซ้ำๆ แม้จะถูกจัดให้เข้ารับโปรแกรมเฉพาะในลักษณะของการลงโทษ ไม่ว่าจะ เป็นโปรแกรมบ้านหรือโปรแกรมภารกิจพิเศษไปหลายครั้งแล้ว ทำให้ทางศูนย์ฟื้นฟูฯ มองว่า สมาชิกคนนั้น น่าจะมีปมปัญหาทางจิตใจเบื้องต้นที่ไม่สามารถแก้ไขได้ด้วยการจัดให้เข้ารับโปรแกรมเฉพาะในลักษณะของการลงโทษเพียงอย่างเดียว ดังนั้น ทางศูนย์ฟื้นฟูฯ จึงได้สร้าง “ปฏิบัติการพิเศษ” ขึ้นมา อีกชุดหนึ่ง สำหรับใช้กับสมาชิกที่มีลักษณะดังกล่าวโดยเฉพาะ เพื่อคลี่คลายปมปัญหาทางจิตใจของสมาชิกที่มีอยู่ จนสมาชิกสามารถกลับมาดำเนินชีวิตตามปกติภายใต้กฎเกณฑ์ที่ศูนย์ฟื้นฟูฯ กำหนดไว้ เหมือนกับสมาชิกคนอื่นๆ ได้ อันเป็นเรื่องของการช่วยเหลือ มิใช่การลงโทษ

การดำเนินการเริ่มจากเจ้าหน้าที่จะนำสมาชิกคนนั้นไปทำกลุ่มการปรึกษาแบบมาราธอน (กลุ่มโป๊ป) เพื่อดึงเอาปมปัญหาทางจิตใจออกมา ซึ่งลักษณะการจัดกิจกรรมคือ การให้สมาชิกได้เล่าประวัติชีวิตของตนเอง จากนั้นนักจิตวิทยาก็จะค่อยๆ ใช้เทคนิคทางจิตวิทยาในการถามสิ่งที่เป็นปมปัญหาภายในจิตใจของสมาชิกและภายหลังจากทราบปมปัญหาของสมาชิกแล้ว นักจิตวิทยาพร้อมทั้งเจ้าหน้าที่ตำแหน่งอื่นๆ ที่เข้าร่วมในกลุ่มด้วย ได้แก่ เจ้าของเคส นักสังคมสงเคราะห์ รวมถึงเจ้าหน้าที่ที่เป็นพี่เลี้ยงผู้ติดตามเสพติดก็จะให้คำแนะนำเกี่ยวกับการจัดการปมปัญหาในชีวิตของสมาชิก โดยมีนักจิตวิทยาคอยแสดงบทบาทนำในการสร้างบรรยากาศให้สมาชิกเกิดการเรียนรู้ ในการจัดกลุ่มการ

ปรึกษาแบบมาราธอน (กลุ่มโป๊ป) นั้นจะดำเนินการในห้องที่ปิดเงียบ และไม่อนุญาตให้สมาชิกคนอื่นๆ ตลอดจนบุคคลที่ไม่เกี่ยวข้องเข้าไปอย่างเด็ดขาด แตกต่างจากการดำเนินการโปรแกรมบ้านที่จะกระทำในห้องที่เปิดโล่ง

จากที่กล่าวเกี่ยวกับเนื้อหาของบทนี้มาทั้งหมด จะเห็นได้ถึงความเป็นสถาบันที่มีการจัดการแบบเบ็ดเสร็จของศูนย์ฟื้นฟูฯ ลาดหลุมแก้วตามที่ Erving Goffman กล่าวไว้ในทุกๆ ด้านจากการที่สมาชิกถูกมองเป็นบุคคลที่ต้องถูกจัดการ ทำให้ทางศูนย์ฟื้นฟูฯ มีการจัดวางโครงสร้างในมิติต่างๆ ไว้สำหรับดำเนินการกับสมาชิกอย่างเบ็ดเสร็จ เริ่มตั้งแต่ด้านพื้นที่ที่ทางศูนย์ฟื้นฟูฯ มีการกีดกันสมาชิกไม่ให้ออกไปติดต่อกับสังคมภายนอก ด้านอำนาจที่มีการให้อำนาจสูงสุดกับเจ้าหน้าที่ ด้านรูปแบบการดำเนินชีวิตที่มีการจัดให้สมาชิกทำกิจกรรมตามตารางเวลาเหมือนกัน ด้านการล่องละเมิดความเป็นส่วนตัวที่สมาชิกถูกล่องละเมิดความเป็นส่วนตัวในมิติต่างๆ จากเจ้าหน้าที่อย่างมาก และด้านการจัดการกับสมาชิกที่ละเมิดกฎเกณฑ์ของศูนย์ฟื้นฟูฯ ที่ทางศูนย์ฟื้นฟูฯ มีการกำหนดรูปแบบมาตรการไว้หลากหลาย ทั้งมาตรการในลักษณะของการลงโทษและมาตรการในลักษณะของการช่วยเหลือ และการดำเนินการมาตรการเหล่านี้ก็มีความซับซ้อนที่แตกต่างกันออกไป ขึ้นอยู่กับลักษณะการละเมิดกฎเกณฑ์ของศูนย์ฟื้นฟูฯ

การที่ทางศูนย์ฟื้นฟูฯ ลาดหลุมแก้วมีการเปรียบเทียบสมาชิกว่าเป็นเสมือนเสื้อผ้าที่สกปรก และเปรียบเทียบเจ้าหน้าที่ว่าเป็นเสมือนผู้ควบคุมเครื่องซักผ้าสะท้อนถึงการที่สมาชิกจะต้องตกอยู่ภายใต้อำนาจของเจ้าหน้าที่อย่างเบ็ดเสร็จเด็ดขาด โดยเจ้าหน้าที่มีอำนาจในการตัดสินใจสูงสุดว่าจะดำเนินการอย่างไรกับสมาชิก แม้ว่าในส่วนของกิจกรรมกลุ่มตามโปรแกรมการบำบัดฟื้นฟูจะมีการส่งเสริมให้สมาชิกได้เข้ามาปฏิสัมพันธ์กัน แต่ท้ายที่สุดแล้ว การปฏิสัมพันธ์ดังกล่าวก็ยังคงถูก “บงการ” จากเจ้าหน้าที่ สมาชิกไม่ได้มีอิสระในการแสดงออกอย่างแท้จริง เช่นเดียวกับโปรแกรมบ้านอย่างการตักเตือน การว่ากล่าว ทัณฑ์บน และการคาดโทษที่แม้ทางศูนย์ฟื้นฟูฯ จะมีการจัดรูปแบบที่เปิดโอกาสให้สมาชิกได้เข้ามาให้คำแนะนำแก่กันและกัน แต่การให้คำแนะนำนั้นก็ยังคงถูกควบคุมจากเจ้าหน้าที่อยู่ตลอดเวลา มิได้ปล่อยให้สมาชิกดำเนินการกันเองอย่างเป็นธรรมชาติ เมื่อเป็นเช่นนี้ จึงกล่าวได้ว่า ลักษณะความเป็นสถาบันที่มีการจัดการแบบเบ็ดเสร็จตามแนวคิดของ Erving Goffman ภายในศูนย์ฟื้นฟูฯ ลาดหลุมแก้วยังคงมีอยู่อย่างสมบูรณ์

บทที่ 4

“อำนาจซ่อนอำนาจ” ในชุมชนบำบัด

จากที่กล่าวมาในบทก่อนหน้า จะเห็นได้ว่าศูนย์ฟื้นฟูฯ ลาดหลุมแก้วเป็นองค์กรที่มีลักษณะเชิงโครงสร้างเป็นสถาบันที่มีการจัดการแบบเบ็ดเสร็จตามแนวคิดของ Erving Goffman แต่อย่างไรก็ตาม จากการที่ทางศูนย์ฟื้นฟูฯ นำหลักการชุมชนบำบัดมาประยุกต์ใช้ก็ได้ทำให้ลักษณะเชิงโครงสร้างของศูนย์ฟื้นฟูฯ ในแง่มุมเกี่ยวกับอำนาจมีความแตกต่างออกไปจากลักษณะสถาบันที่มีการจัดการแบบเบ็ดเสร็จที่ Erving Goffman กล่าวไว้ โดยศูนย์ฟื้นฟูฯ ลาดหลุมแก้วมีการให้อำนาจกับสมาชิกในการควบคุมกันเองด้วย นอกเหนือจากการควบคุมของเจ้าหน้าที่ อันเป็นความพยายามของทางศูนย์ฟื้นฟูฯ ที่จะสร้างให้สมาชิกกลายเป็นตัวการในการสร้างความเปลี่ยนแปลงต่อกัน (Change Agent) จึงส่งผลให้ศูนย์ฟื้นฟูฯ ลาดหลุมแก้วมีการใช้อำนาจควบคุมสมาชิกถึง 2 ชั้น นั่นคือการควบคุมจากเจ้าหน้าที่และการควบคุมจากสมาชิกด้วยกันเอง แตกต่างจากสถาบันที่มีการจัดการแบบเบ็ดเสร็จทั่วไปที่มีการให้อำนาจควบคุมจากเจ้าหน้าที่เพียงชั้นเดียว โดยการที่ทางศูนย์ฟื้นฟูฯ กำหนดให้สมาชิกควบคุมกันเองนั้น ทางศูนย์ฟื้นฟูฯ ได้ดำเนินการผ่านทางกลไก 2 ประการ คือ การเลื่อนชั้นทางสังคม และการแจ้งข้อบกพร่องระหว่างกันของสมาชิก ซึ่งแต่ละกลไกมีรายละเอียดดังต่อไปนี้

4.1 การเลื่อนชั้นทางสังคม (Social Mobility)

สำหรับการเลื่อนชั้นทางสังคมของศูนย์ฟื้นฟูฯ ลาดหลุมแก้วนั้นมีความแตกต่างจากสิ่ง that Erving Goffman กล่าวไว้เกี่ยวกับสถาบันที่มีการจัดการแบบเบ็ดเสร็จ เพราะเมื่อพิจารณางานเขียนของเขาจะเห็นได้ว่า การเลื่อนชั้นทางสังคมของบุคคลเป็นสิ่งที่เกิดขึ้นได้ยาก แต่เมื่อมองในบริบทของศูนย์ฟื้นฟูฯ ลาดหลุมแก้วแล้ว กล่าวได้ว่า การเลื่อนชั้นทางสังคมก็ไม่ได้เป็นสิ่งที่เกิดขึ้นได้ยากมากนัก เพราะทางศูนย์ฟื้นฟูฯ ได้มีการวางหลักเกณฑ์เกี่ยวกับการเลื่อนชั้นทางสังคมไว้แล้ว แต่ในขณะเดียวกันการเลื่อนชั้นทางสังคมก็ไม่ได้เกิดขึ้นง่ายจนเกินไป เพราะก่อนที่ทางศูนย์ฟื้นฟูฯ จะทำการเลื่อนชั้นทางสังคมให้แก่บุคคลย่อมต้องมีสาเหตุให้เกิดการเลื่อนชั้นทางสังคมเกิดขึ้นก่อน โดยระบบการเลื่อนชั้นทางสังคมในศูนย์ฟื้นฟูฯ ลาดหลุมแก้วได้ทำให้สมาชิกแต่ละคนกลายเป็นเครื่องมือในการควบคุมซึ่งกันและกัน ควบคู่ไปกับการควบคุมของเจ้าหน้าที่ เพราะทางศูนย์ฟื้นฟูฯ มีการมอบหมายให้สมาชิกที่อยู่ในช่วงชั้นทางสังคมสูงควบคุมสมาชิกที่อยู่ในช่วงชั้นทางสังคมต่ำ ซึ่งลักษณะดังกล่าวถือ

เป็นเอกลักษณ์เฉพาะตัวของศูนย์ฟื้นฟูฯ ลาดหลุมแก้วที่แตกต่างจากสถาบันที่มีการจัดการแบบเบ็ดเสร็จตามแนวคิดของ Erving Goffman เพราะสถาบันที่มีการจัดการแบบเบ็ดเสร็จเหล่านั้นไม่ได้มีการมอบหมายให้สมาชิกเข้ามาควบคุมกันเองอย่างชัดเจนผ่านทางระบบการเลื่อนชั้นทางสังคม ทั้งนี้ ผู้ศึกษาพบว่า ศูนย์ฟื้นฟูฯ ลาดหลุมแก้วมีระบบการเลื่อนชั้นทางสังคมอยู่ 2 ลักษณะ นั่นคือ การเลื่อนชั้นทางสังคมในกลุ่มสมาชิกด้วยตนเอง และการเลื่อนชั้นทางสังคมจากสมาชิกกลายเป็นเจ้าหน้าที่ ซึ่งการเลื่อนชั้นทางสังคมแต่ละลักษณะมีรายละเอียดดังต่อไปนี้

4.1.1) การเลื่อนชั้นทางสังคมในกลุ่มสมาชิกด้วยตนเอง สำหรับการเลื่อนชั้นทางสังคมในลักษณะนี้เกิดขึ้นจากการที่ทางศูนย์ฟื้นฟูฯ จัดให้สมาชิกดำรงตำแหน่งในช่วงชั้นทางสังคมที่มีอำนาจแตกต่างกัน โดยสมาชิกที่ดำรงตำแหน่งสูงก็จะใช้อำนาจในการควบคุมสมาชิกที่ดำรงตำแหน่งต่ำกว่า ลดหลั่นกันไปตามลำดับ สำหรับตำแหน่งต่างๆในช่วงชั้นทางสังคมภายในกลุ่มสมาชิกด้วยตนเอง ได้แก่ C.O.D/ Chief /Expeditior /Department Head และ General Worker ซึ่งสมาชิกที่อยู่ในช่วงชั้นทางสังคมสูงสุดได้แก่ C.O.D ส่วนสมาชิกที่อยู่ในช่วงชั้นทางสังคมที่ต่ำสุดได้แก่ General Worker ที่ต้องคอยรับคำสั่งจากผู้อื่นเพียงอย่างเดียว เมื่อพิจารณาการจัดช่วงชั้นทางสังคมในลักษณะนี้แล้วจะเห็นได้ว่าเป็นการจัดให้สมาชิกได้ควบคุมกันเองในลักษณะของการควบคุมแนวตั้ง (Top-Down Control) ตามสายการบังคับบัญชาเป็นทอดๆจากบนลงล่าง อันเป็นระบบการควบคุมดำเนินที่คุ้นเคยกับการควบคุมของเจ้าหน้าที่

เริ่มแรกนั้น ผู้ติดยาเสพติดที่เข้ามาเป็นสมาชิกของศูนย์ฟื้นฟูฯ ใหม่ทุกคนจะถูกทางศูนย์ฟื้นฟูฯ จัดให้อยู่ในช่วงชั้นทางสังคมที่ต่ำสุด นั่นคือ ตำแหน่ง General Worker หลังจากนั้น หากเจ้าหน้าที่สังเกตเห็น “แววความเป็นผู้นำ” ของสมาชิกคนใด จากการพิจารณาความรู้ความสามารถ ตลอดจนความรับผิดชอบภายหลังจากเข้ารับการบำบัดฟื้นฟูไปได้ระยะหนึ่งแล้ว เจ้าหน้าที่ก็จะทำการเลื่อนชั้นทางสังคมให้กับสมาชิกคนนั้น โดยการเลื่อนชั้นทางสังคมนี้จะเลื่อนขึ้นทีละ 1 ชั้น เช่น เลื่อนจากตำแหน่ง General Worker เป็นตำแหน่ง Department Head ทั้งนี้ ตามปกติทางศูนย์ฟื้นฟูฯ จะพิจารณาเลื่อนชั้นทางสังคมให้กับสมาชิกในช่วงปลายเดือนของทุกเดือนผ่านการประชุมร่วมกันของเจ้าหน้าที่ ซึ่งการประชุมดังกล่าวมีลักษณะเป็นการประชุมแบบกึ่งทางการ นั่นคือ เป็นการเข้ามานั่งล้อมวงพูดคุยร่วมกันของเจ้าหน้าที่ที่เกี่ยวข้องกับการบำบัดฟื้นฟูผู้ติดยาเสพติดด้วยท่าทีที่เป็นกันเอง โดยมีหัวหน้ากลุ่มฟื้นฟูสมรรถภาพผู้ติดยาเสพติด (ชาย) เป็นประธาน แล้วทำการสรุปผลการพิจารณา จากนั้นจึงแจ้งผลการพิจารณาให้สมาชิกที่ได้รับการเลื่อนชั้นทางสังคมทราบ สำหรับรายละเอียดเกี่ยวกับหน้าที่ของสมาชิกตำแหน่งต่างๆในช่วงชั้นทางสังคมข้างต้นมีดังนี้

ก.) Coordinator เรียกในภาษาปากว่า C.O.D เป็นตำแหน่งสูงสุดในสายการบังคับบัญชา มีหน้าที่ดูแลความสงบเรียบร้อยในการอยู่ร่วมกันของสมาชิกทั้งหมด พร้อมกับนำคำสั่งต่างๆ จากเจ้าหน้าที่ไปถ่ายทอดต่อยังสมาชิกที่มีตำแหน่งรองจากตน หากสมาชิกคนใดเกิดประเด็นปัญหาขึ้น C.O.D ก็จะทำหน้าที่ให้คำปรึกษาในเบื้องต้น แต่ถ้ายังไม่สามารถแก้ไขปัญหาได้ C.O.D ก็จะประสานงานกับเจ้าหน้าที่เพื่อแก้ไขปัญหาคต่อไป นอกจากนี้ C.O.D ยังมีหน้าที่พิจารณาการจัดรูปแบบโปรแกรมบ้านในเบื้องต้นแก่สมาชิกที่ถูกแจ้งข้อบกพร่อง รวมถึงแจ้งข่าวสารต่างๆ ที่เกิดขึ้นในกลุ่มประชุมเข้าด้วย

ข.) Chief เป็นตำแหน่งที่มีอำนาจรองลงมาจาก C.O.D มีหน้าที่ดูแลการทำกิจกรรมต่างๆ ของสมาชิกให้เป็นไปตามตารางเวลาที่กำหนดไว้ด้วยความเรียบร้อย และหากเจ้าหน้าที่มีภารกิจใดๆ ที่ต้องการมอบหมายให้สมาชิกทำเป็นพิเศษ Chief ก็จะรับคำสั่งมาจาก C.O.D แล้วนำไปถ่ายทอดต่อยังสมาชิกที่มีตำแหน่งรองจากตน นอกจากนี้ ในเวลาเช้าของทุกวัน Chief ก็จะมีหน้าที่นำใบแจ้งข้อบกพร่องของสมาชิกมาตรวจสอบแล้วเรียกสมาชิกที่ถูกแจ้งข้อบกพร่องมารับทราบข้อกล่าวหาด้วย

ค.) Expediter เป็นตำแหน่งที่มีอำนาจรองลงมาจาก Chief มีหน้าที่ควบคุมการทำงานของสมาชิกแต่ละคนให้เป็นไปด้วยความเรียบร้อย และหากเจ้าหน้าที่มีภารกิจใดๆ ที่ต้องการมอบหมายให้สมาชิกทำเป็นพิเศษ Expediter ก็จะรับคำสั่งมาจาก Chief แล้วนำไปถ่ายทอดต่อยังสมาชิกที่มีตำแหน่งรองจากตน ซึ่งในขณะที่ลงพื้นที่เก็บข้อมูล ผู้ศึกษาพบว่า สมาชิกที่ดำรงตำแหน่ง Expediter นั้นมีอยู่หลายคน เนื่องจากสมาชิกแต่ละคนในศูนย์ฟื้นฟูฯ ลาดหลุมแก้วถูกกำหนดให้ทำงานในลักษณะที่แตกต่างกัน จึงจำเป็นต้องจัดให้มี Expediter สำหรับควบคุมการทำงานของสมาชิกในแต่ละลักษณะ โดยตำแหน่งของ Expediter สามารถแบ่งได้ดังนี้

- Expediter บ้าน หรือเรียกในภาษาปากว่า Ex-บ้าน มีหน้าที่ควบคุมการทำงานของสมาชิกที่ได้รับมอบหมายให้ทำงานเกี่ยวกับการรักษาความเรียบร้อยภายในอาคารที่พักผู้ติดยาเสพติด หรือที่เรียกว่าลูกทีมของทีมงานบ้าน รวมถึงทำหน้าที่ตรวจสอบความเรียบร้อยภายในอาคารที่พักผู้ติดยาเสพติดทุกเช้า แล้วนำมารายงานในกลุ่มประชุมเช้า

- Expediter ครั้ว หรือเรียกในภาษาปากว่า Ex-ครั้ว มีหน้าที่ควบคุมการทำงานของสมาชิกที่ได้รับมอบหมายให้ทำงานเกี่ยวกับการปรุงอาหารเลี้ยงสมาชิกคนอื่นๆ หรือที่เรียกว่าลูกทีมของทีมงานครั้ว

- Expediter โยธา-ภูมิทัศน์ หรือเรียกในภาษาปากว่า Ex-โยธา-ภูมิทัศน์ มีหน้าที่ควบคุมการทำงานของสมาชิกที่ได้รับมอบหมายให้ทำงานเกี่ยวกับการรักษาความเรียบร้อยบริเวณรอบอาคารที่พักผู้ติดยาเสพติด หรือที่เรียกว่าลูกทีมของทีมงานโยธา-ภูมิทัศน์

- Expeditor เเวอร์ หรือเรียกในภาษาปากว่า Ex-เวอร์ มีหน้าที่ควบคุมการทำงานของสมาชิกในภาพรวม และคอยให้สัญญาณในการเริ่มทำงาน พักงาน และเลิกงานแก่สมาชิก นอกจากนี้ยังทำหน้าที่จัดบันทึกประเด็นต่างๆที่เกิดขึ้นในกลุ่มประชุมเข้าด้วย

- Expeditor Oversee หรือเรียกในภาษาปากว่า Ex-Oversee มีหน้าที่ควบคุมสมาชิกที่อยู่ระหว่างเข้ารับโปรแกรมบ้าน รวมถึงสอบถามข้อคิดและความรู้สึกของสมาชิกกลุ่มดังกล่าวเป็นประจำทุกวัน

ง.) Department Head หรือเรียกในภาษาปาก Work เป็นตำแหน่งที่มีอำนาจรองลงมาจาก Expediter มีหน้าที่ควบคุมการทำงานของสมาชิกแต่ละคนให้เป็นไปด้วยความเรียบร้อย เช่นเดียวกับ Expediter โดย Department Head จะรับคำแนะนำในการปรับปรุงการทำงานต่างๆมาจาก Expediter แล้วนำไปถ่ายทอดยังผู้ใต้บังคับบัญชาของตนเอง ซึ่งตำแหน่ง Department Head นี้ก็มีสมาชิกดำรงตำแหน่งหลายคนเช่นเดียวกับตำแหน่ง Expediter เนื่องจากสมาชิกแต่ละคนถูกกำหนดให้ทำงานในลักษณะที่แตกต่างกัน จึงจำเป็นต้องจัดให้มี Department Head สำหรับควบคุมการทำงานของสมาชิกในแต่ละลักษณะ ส่วนตำแหน่งของ Department Head เหล่านี้ได้แก่ Work-บ้าน, Work-โยธา-ภูมิทัศน์, และ Work-ครัว (คำว่า Work เป็นคำย่อที่ใช้เรียก Department Head)

จ.) General Worker เรียกในภาษาปากว่า ลูกทีม เป็นตำแหน่งต่ำที่สุดในสายการบังคับบัญชา มีหน้าที่รับคำสั่งจาก Department Head ในการทำงาน โดยลูกทีมดังกล่าวแบ่งออกเป็น 3 ประเภทคือ ลูกทีมของทีมงานบ้าน มีหน้าที่ดูแลความสะอาดเรียบร้อยภายในอาคารที่พักผู้ติดยาเสพติด ลูกทีมของทีมงานครัว มีทำหน้าที่ปรุงอาหารเลี้ยงสมาชิกคนอื่นๆ และลูกทีมของทีมงานโยธา-ภูมิทัศน์มีหน้าที่ดูแลรักษาความเรียบร้อยบริเวณรอบอาคารที่พักผู้ติดยาเสพติด¹

สำหรับตำแหน่ง C.O.D ลงไปจนถึงตำแหน่ง Department Head นั้นเป็นตำแหน่งที่มีอำนาจในการสั่งการที่เรียกรวมกันว่า “คณะรับผิดชอบ” เพราะมีนัยยะถึงการเป็นกลุ่มของสมาชิกส่วนน้อยที่ได้รับความไว้วางใจจากเจ้าหน้าที่ที่รับผิดชอบงานที่เจ้าหน้าที่มอบหมาย โดยหลังจาก

¹ อนึ่ง ในการติดต่อสื่อสารกันระหว่างสมาชิกตำแหน่งต่างๆในสายการบังคับบัญชานั้น กล่าวได้ว่ามีความแข็งตัว (Rigid) เป็นอย่างมาก เพราะทางศูนย์ฟื้นฟูฯกำหนดให้ติดต่อสื่อสารกันแบบชั้นบันไดที่ต้องก้าวขึ้น-ลงทีละขั้น ไม่สามารถก้าวข้ามขั้นได้ เช่น หาก Chief มีเรื่องใดๆต้องการบอกให้ General Worker ทราบก็จะต้องนำเรื่องดังกล่าวไปบอกให้ Expediter ทราบก่อน เพื่อให้ Expediter นำเรื่องไปบอกแก่สมาชิกที่ดำรงตำแหน่งต่ำกว่าตน แล้วบอกต่อเป็นทอดๆจนถึง General Worker โดยที่ Chief ไม่สามารถบอกเรื่องดังกล่าวกับ General Worker โดยตรงได้ แม้ตนเองจะพบกับ General Worker แบบซึ่งหน้าก็ตาม ยกเว้นในกรณีเร่งด่วน สมาชิกก็สามารถขออนุญาตเจ้าหน้าที่เพื่อติดต่อสื่อสารข้ามขั้นตอนเป็นรายกรณีได้

สมาชิกได้รับการเลื่อนชั้นทางสังคมแล้ว ทางศูนย์ฟื้นฟูฯก็จะมีการจัดพิธีกรรมเปลี่ยนผ่าน (Rite of Passage) เล็กๆขึ้น เพื่อเน้นย้ำถึงการเลื่อนชั้นทางสังคมดังกล่าว ซึ่งพิธีกรรมเปลี่ยนผ่านนั้นคือ การกำหนดให้สมาชิกที่ดำรงตำแหน่ง C.O.D อันเป็นตำแหน่งที่มีอำนาจสูงสุดในกลุ่มสมาชิกมา ประกาศแสดงความยินดีอย่างเป็นทางการแก่สมาชิกที่ได้รับคัดเลือกให้ดำรงตำแหน่งในคณะ รับผิดชอบให้สมาชิกทุกคนในศูนย์ฟื้นฟูฯรับรู้ในช่วงเวลาหลังรับประทานอาหารเย็นเสร็จ และ หลังจากประกาศจบ สมาชิกทุกคนก็จะร่วมแสดงความยินดีด้วยการปรบมือตามมารยาททางสังคม

เมื่อสมาชิกคนใดได้รับการเลื่อนชั้นทางสังคมให้ดำรงตำแหน่งในคณะรับผิดชอบแล้ว สมาชิกคนนั้นก็จะถูกทางศูนย์ฟื้นฟูฯกำหนดให้มีอัตลักษณ์ (Identity) ที่แตกต่างจากสมาชิกที่เป็น General Worker ทันที นั่นคือ การกำหนดให้สวมใส่เสื้อสีเทาและมีสายคล้องป้ายชื่อสีแดงเลือดหมู ในขณะที่สมาชิกที่เป็น General Worker ถูกกำหนดให้สวมใส่เสื้อและสายคล้องป้ายชื่อสีน้ำเงิน นอกจากนี้ ทางศูนย์ฟื้นฟูฯยังมีการกำหนดให้สมาชิกที่ดำรงตำแหน่งในคณะรับผิดชอบได้รับสิทธิ พิเศษอีก 2 อย่าง อย่างแรกคือ การจัดให้สมาชิกที่ดำรงตำแหน่งในคณะรับผิดชอบได้รับประทานขนม เวเฟอร์และน้ำชาในช่วงค่ำของวันจันทร์ วันพุธ และวันศุกร์ อันเป็นเสมือนสิ่งตอบแทนเล็กๆน้อยๆที่ ทางศูนย์ฟื้นฟูฯจัดไว้ให้กับ “ผู้นำ” ที่ได้รับความไว้วางใจจากเจ้าหน้าที่ให้ดำรงตำแหน่งที่มีสถานภาพ สูงกว่าสมาชิกส่วนใหญ่ ส่วนสิทธิพิเศษอย่างที่สองคือ การที่ทางศูนย์ฟื้นฟูฯกำหนดให้สมาชิกที่ดำรง ตำแหน่งในคณะรับผิดชอบมีการผูกขาดสถานภาพการเป็นผู้ดำเนินโปรแกรมบ้าน¹ อันเป็นการลงโทษ ในรูปแบบต่างๆแต่เพียงผู้เดียว โดยสมาชิกที่เป็น General Worker ไม่มีโอกาสได้ลงโทษสมาชิกที่ ดำรงตำแหน่งในคณะรับผิดชอบเลย เพราะหากสมาชิกที่ดำรงตำแหน่งในคณะรับผิดชอบละเมิด กฎเกณฑ์ของศูนย์ฟื้นฟูฯและถูกเจ้าหน้าที่จัดให้เข้าไปรับโปรแกรมการให้ความช่วยเหลือรูปแบบใด รูปแบบหนึ่ง สมาชิกที่จะดำเนินโปรแกรมการให้ความช่วยเหลือได้ก็จะต้องเป็นสมาชิกที่ดำรงตำแหน่ง ในคณะรับผิดชอบเช่นเดียวกันเท่านั้น ทำนองเดียวกับการเฝ้าและการสอบถามข้อคิด/ความรู้สึกของ สมาชิกที่ถูกจัดให้เข้ารับโปรแกรมบ้าน สมาชิกที่เป็น General Worker ก็ไม่สามารถกระทำใน ลักษณะดังกล่าวต่อสมาชิกที่ดำรงตำแหน่งในคณะรับผิดชอบได้เช่นกัน เพราะผู้ที่ดำเนินการจะต้อง ดำรงตำแหน่งในคณะรับผิดชอบด้วยกันเท่านั้น

ลักษณะที่กล่าวมาข้างต้นแสดงถึงความเหนือกว่าในด้าน “เกียรติภูมิ” ของสมาชิกที่ ดำรงตำแหน่งในคณะรับผิดชอบที่มีต่อสมาชิกทั่วไปในโครงสร้างของศูนย์ฟื้นฟูฯ ลาดหลุมแก้ว เพราะ แม้สมาชิกที่ดำรงตำแหน่งในคณะรับผิดชอบจะถูกเจ้าหน้าที่จัดให้เข้ารับโปรแกรมบ้าน อันเป็นการ

¹ สามารถดูรายละเอียดของโปรแกรมบ้านได้ในบทที่ 3 ว่าด้วยศูนย์ฟื้นฟูฯ ลาดหลุมแก้วในฐานะสถาบันที่มีการ จัดการแบบเบ็ดเสร็จ

ลงโทษ แต่สมาชิกทั่วไปก็ไม่สามารถเข้ามามีส่วนร่วมในการลงโทษนั้นได้ เพื่อป้องกันไม่ให้สมาชิกทั่วไปเกิดการล่วงละเมิดเกียรติภูมิของสมาชิกที่เป็นหัวหน้าตนเองในสายการบังคับบัญชาที่ทางศูนย์ฟื้นฟูจัดไว้ ซึ่งสภาพการณ์ดังกล่าวแสดงให้เห็นถึงอิทธิพลของความเป็นสถาบันที่มีการจัดการแบบเบ็ดเสร็จที่เข้ามาผสมผสานกับการจัดความสัมพันธ์ระหว่างบุคคลตามหลักการชุมชนบำบัด เพราะแม้ทางศูนย์ฟื้นฟูจะเน้นให้สมาชิกเป็นตัวการในการสร้างความเปลี่ยนแปลงต่อกัน (Change Agent) แต่สำหรับในส่วนของสมาชิกที่ดำรงตำแหน่งในคณะรับผิดชอบนั้น ทางศูนย์ฟื้นฟูก็ยังคงมีการสงวนเรื่องเกียรติภูมิของสมาชิกตำแหน่งดังกล่าวไว้ไม่ให้สมาชิกที่เป็น General Worker มาล่วงละเมิดอันแสดงถึงกรอบคิดเรื่อง “ผู้ใหญ่-ผู้น้อย” ที่มีอยู่ในลักษณะความเป็นสถาบันที่มีการจัดการแบบเบ็ดเสร็จ

จากที่กล่าวมาข้างต้น แม้อุณหภูมิเหมือนว่า สมาชิกที่ดำรงตำแหน่งในคณะรับผิดชอบจะมีสถานภาพและการได้รับการยกย่องสูงกว่าสมาชิกที่เป็น General Worker แต่อย่างไรก็ตาม ผู้ศึกษาพบว่า สมาชิกตำแหน่งดังกล่าวส่วนใหญ่ก็ไม่ได้ยินดีกับตำแหน่งของตนเองสักเท่าใด สังเกตจากการที่สมาชิกตำแหน่งดังกล่าวมัก “บ่น” ให้แก่กันและกันฟังอยู่เสมอเกี่ยวกับความลำบากใจในการทำหน้าที่ เพราะตนเองมีภาระความรับผิดชอบเป็นจำนวนมาก ทั้งงานประจำและงานตามคำสั่งของเจ้าหน้าที่ แตกต่างจาก General Worker ที่คอยรับคำสั่งเพียงอย่างเดียว ดังนั้น การเข้ามาดำรงตำแหน่งในคณะรับผิดชอบของสมาชิกส่วนใหญ่จึงเป็นการเข้ามาด้วย “ความจำใจ” ตามการแต่งตั้งแกมบังคับของเจ้าหน้าที่ ส่งผลให้สมาชิกตำแหน่งดังกล่าวเกิดข้อผิดพลาดในการทำหน้าที่อยู่บ่อยครั้งเนื่องจากขณะทำหน้าที่ “กาย” และ “ใจ” ของพวกเขาไม่ได้เป็นไปในทิศทางเดียวกัน ซึ่งหากเจ้าหน้าที่ที่ทราบว่าสมาชิกคนใดเกิดสภาพการณ์ข้างต้นขึ้น เจ้าหน้าที่ก็จะปรับเปลี่ยนให้สมาชิกคนนั้นพ้นจากการดำรงตำแหน่งในคณะรับผิดชอบ หรือปรับระดับตำแหน่งในคณะรับผิดชอบให้ต่ำลงแล้วแต่งตั้งให้สมาชิกคนอื่นเข้าไปดำรงตำแหน่งแทน

ในทางกลับกัน หากเจ้าหน้าที่ยังไม่ทราบ สมาชิกที่ดำรงตำแหน่งในคณะรับผิดชอบก็ต้องทำหน้าที่ต่อไปแบบไม่มีข้อแม้ใดๆ เพราะพวกเขาที่เป็นบุคคลที่ไร้อำนาจในการต่อรองอย่างเป็นทางการกับเจ้าหน้าที่เช่นเดียวกับสมาชิกที่เป็น General Worker แม้ภายนอกอาจจะดูเป็นตำแหน่งที่ “สูงส่ง” มากกว่าสมาชิกที่เป็น General Worker ก็ตาม แต่ภาพความสูงส่งดังกล่าวก็มาพร้อมกับภาระหน้าที่และความรับผิดชอบจำนวนมาก และเมื่อพิจารณาสิทธิพิเศษ 2 อย่างที่ทางศูนย์ฟื้นฟูมอบให้ตามที่ได้กล่าวไปข้างต้นแล้ว จะเห็นได้ว่า สิทธิพิเศษเหล่านั้นก็ไม่ได้มีผลทำให้สมาชิกที่ดำรงตำแหน่งในคณะรับผิดชอบมีวิถีชีวิตที่ดีกว่าสมาชิกทั่วไปอย่างเป็นรูปธรรมมากนัก โดยการที่ทางศูนย์ฟื้นฟูให้สิทธิพิเศษในการรับประทานขนมเวเฟอร์และน้ำชาแก่สมาชิกที่ดำรงตำแหน่งในคณะรับผิดชอบก็เป็นเพียงการให้สิทธิพิเศษในเรื่องการรับประทานอาหารเล็กน้อยเท่านั้น ไม่ได้ทำให้

สมาชิกที่ดำรงตำแหน่งในคณะรับผิดชอบมีวิถีชีวิตที่แตกต่างจากสมาชิกคนอื่นๆ อย่างมีนัยยะสำคัญ เช่นเดียวกับการที่ทางศูนย์ฟื้นฟูมีกลไกในการปกป้องเกียรติภูมิของสมาชิกที่ดำรงตำแหน่งในคณะ รับผิดชอบ ที่แม้จะมีการจัดกลไกดังกล่าวขึ้น แต่สมาชิกที่ดำรงตำแหน่งในคณะรับผิดชอบก็ยังคงต้อง อยู่ภายใต้กฎเกณฑ์ที่ทางศูนย์ฟื้นฟูกำหนดไว้เหมือนกับสมาชิกทั่วไปทุกประการ โดยไม่มีข้อยกเว้น และหากสมาชิกที่ดำรงตำแหน่งในคณะรับผิดชอบกระทำความผิดก็จะถูกลงโทษในรูปแบบเดียวกับ สมาชิกคนอื่นๆ เพียงแต่มีการมอบหมายให้สมาชิกลงโทษกันเองเท่านั้น รวมทั้งหากเกิดข้อผิดพลาด ใดๆ ขึ้นจากการทำหน้าที่ สมาชิกที่ดำรงตำแหน่งในคณะรับผิดชอบก็จะถูกตำหนิและถูกลงโทษ มากกว่าสมาชิกที่เป็น General Worker เพราะถือว่ากระทำการที่บกพร่องต่อหน้าที่ในฐานะผู้นำ

4.1.2) การเลื่อนขั้นทางสังคมจากสมาชิกกลายเป็นเจ้าหน้าที่

สำหรับการเลื่อนขั้นทางสังคมในลักษณะนี้มีสาเหตุมาจากการที่ทางศูนย์ฟื้นฟู กำหนดให้อดีตสมาชิกที่ผ่านพ้นการบำบัดฟื้นฟูไปแล้วสามารถเข้ามาเป็นเจ้าหน้าที่ในตำแหน่ง Ex-Staff (ย่อมาจาก Ex-Addict Staff) และเจ้าหน้าที่โครงการไทยเข้มแข็งได้ ซึ่งเมื่อหันไปมองความ เป็นสถาบันที่มีการจัดการแบบเบ็ดเสร็จตามแนวคิดของ Erving Goffman แล้วจะไม่ปรากฏว่ามีการ นำอดีตสมาชิกเข้ามาทำงานเป็นเจ้าหน้าที่เลย โดยเจ้าหน้าที่ที่เป็นอดีตสมาชิกจะผลัดเวรกันเข้ามา ทำงานในอาคารที่พักผู้ติดยาเสพติดตั้งแต่เวลา 7.30 น. ถึงเวลา 20.00 น. เป็นประจำทุกวัน ซึ่ง เจ้าหน้าที่ในกลุ่มดังกล่าวมีหน้าที่ควบคุมดูแลผู้ติดยาเสพติดให้อยู่ร่วมกันด้วยความสงบเรียบร้อย หาก พบว่าผู้ติดยาเสพติดคนใดมีความประพฤติที่ละเมิดกฎเกณฑ์ของศูนย์ฟื้นฟู เจ้าหน้าที่กลุ่มนี้ก็จะว่า กล่าวตักเตือนหรือกำหนดการลงโทษรูปแบบต่างๆ นอกจากนี้ เจ้าหน้าที่กลุ่มนี้ยังทำหน้าที่เป็นที่ ปรึกษาในเรื่องต่างๆ ให้กับผู้ติดยาเสพติด รวมถึงเป็นผู้ดำเนินการทำกิจกรรมในโปรแกรมการบำบัดฟื้นฟูที่ ถูกจัดขึ้นร่วมกับเจ้าหน้าที่ Pro-Staff¹

แม้ว่าเจ้าหน้าที่ Ex-Staff และเจ้าหน้าที่โครงการไทยเข้มแข็งจะเป็นอดีตสมาชิกที่ ทำหน้าที่ในการดูแลสมาชิกเช่นเดียวกัน แต่เจ้าหน้าที่ทั้งสองตำแหน่งก็มีสถานภาพที่แตกต่างกัน กล่าวคือ เจ้าหน้าที่ Ex-Staff มีสถานภาพเป็นพนักงานราชการเช่นเดียวกับเจ้าหน้าที่ Pro-Staff ตำแหน่งอื่นๆ ส่วนเจ้าหน้าที่โครงการไทยเข้มแข็งมีสถานภาพเป็นลูกจ้างจากเงินโครงการไทยเข้มแข็ง ของรัฐบาลที่ส่งเสริมให้เกิดการจ้างงานแก่ผู้ติดยาเสพติดที่ผ่านพ้นการบำบัดฟื้นฟูแล้ว ส่วนวิธีการ ได้มาซึ่งเจ้าหน้าที่ Ex-Staff และเจ้าหน้าที่โครงการไทยเข้มแข็งนั้นเกิดขึ้นจากการสอบคัดเลือก เจ้าหน้าที่ทั้งสองตำแหน่ง โดยเมื่อสังเกตลักษณะของกระบวนการคัดเลือกเจ้าหน้าที่ทั้งสองตำแหน่ง

¹ สามารถย้อนดูถึงตำแหน่งต่างๆของเจ้าหน้าที่ Pro-Staff ได้ในบทที่ 3 ว่าด้วยศูนย์ฟื้นฟู ลาดหลุมแก้วในฐานะ สถาบันที่มีการจัดการแบบเบ็ดเสร็จ

แล้ว กล่าวได้ว่า การคัดเลือกในส่วนของผู้ที่ Ex-Staff จะมีขั้นตอนที่มีความเป็นทางการมากกว่าการคัดเลือกเจ้าหน้าที่โครงการไทยเข้มแข็ง เนื่องจากมีการคัดเลือกในลักษณะการสอบทั้งข้อเขียนและการสัมภาษณ์จากคณะกรรมการที่ตั้งขึ้นมา ส่วนการคัดเลือกเจ้าหน้าที่โครงการไทยเข้มแข็งมีลักษณะเป็นการใช้วิจารณญาณของหัวหน้าหน่วยงานเป็นหลัก มิได้จัดสอบอย่างเป็นทางการ

จากความแตกต่างทางสถานภาพของเจ้าหน้าที่ Ex-Staff และเจ้าหน้าที่โครงการไทยเข้มแข็งที่กล่าวมาข้างต้น แสดงให้เห็นถึงความเหลื่อมล้ำกันอยู่เล็กน้อยในเชิง “เกียรติภูมิ” ของเจ้าหน้าที่ทั้งสองตำแหน่ง เพราะดูเหมือนว่าเจ้าหน้าที่ Ex-Staff จะได้รับการยอมรับให้ทำอะไรเหมือนกับเจ้าหน้าที่ Pro-Staff มากกว่าเจ้าหน้าที่โครงการไทยเข้มแข็ง แม้เจ้าหน้าที่ทั้งสองตำแหน่งจะเป็นอดีตผู้ติดยาเสพติดและทำหน้าที่ดูแลสมาชิกเช่นเดียวกันก็ตาม เห็นได้จากการที่ทางศูนย์ฟื้นฟูฯ มีการกำหนดอัตลักษณ์ (Identity) ประจำตัวให้กับเจ้าหน้าที่ทั้งสองตำแหน่งในลักษณะที่แตกต่างกัน กล่าวคือ ในวันจันทร์ ทางศูนย์ฟื้นฟูฯ ได้กำหนดให้เจ้าหน้าที่ Ex-Staff สวมใส่เครื่องแบบราชการสีทากีมาทำงานเช่นเดียวกับเจ้าหน้าที่ Pro-Staff ในขณะที่เจ้าหน้าที่โครงการไทยเข้มแข็งจะสวมใส่เฉพาะเสื้อที่เป็นแบบฟอร์มทั่วไปของศูนย์ฟื้นฟูฯ เท่านั้น ไม่มีสิทธิ์แต่งเครื่องแบบราชการสีทากีส่วนในวันอื่นๆ ทางศูนย์ฟื้นฟูฯ ก็ได้กำหนดให้เจ้าหน้าที่ Ex-Staff แขนวบัตรประจำตัวที่ลงนามโดยอธิบดีกรมคุมประพฤติ ซึ่งบนบัตรดังกล่าวติดรูปเจ้าหน้าที่ Ex-Staff ขณะที่สวมชุดปกติขาวประดับแถบย่อเครื่องราชอิสริยาภรณ์เช่นเดียวกับเจ้าหน้าที่ Pro-Staff ส่วนเจ้าหน้าที่โครงการไทยเข้มแข็งจะไม่มีการแขวนบัตรและติดรูปในลักษณะดังกล่าว

อย่างไรก็ตาม เมื่ออดีตสมาชิกที่เข้ารับการบำบัดฟื้นฟูจะได้รับการเลื่อนขั้นทางสังคมให้มีสถานภาพเป็นเจ้าหน้าที่แล้วก็ตาม แต่มิได้หมายความว่า เจ้าหน้าที่เหล่านั้นจะกลายเป็นเจ้าหน้าที่อย่างสมบูรณ์ในลักษณะที่ปลอดพ้นจากการถูกทางศูนย์ฟื้นฟูฯ เข้ามาใช้อำนาจควบคุมเหมือนกับการเข้ามาดำรงตำแหน่งของเจ้าหน้าที่ Pro-Staff เพราะทางศูนย์ฟื้นฟูฯ ก็ยังคงมีการเข้ามาใช้อำนาจเข้ามาจัดการกับเจ้าหน้าที่ที่เป็นอดีตผู้ติดยาเสพติดอย่างต่อเนื่อง ซึ่งการใช้อำนาจเข้ามาจัดการดังกล่าวแบ่งออกได้เป็น 2 ลักษณะดังนี้

ลักษณะแรกเป็นเรื่องของการที่ทางศูนย์ฟื้นฟูฯ เข้ามาจัดการกับเนื้อตัวร่างกายของเจ้าหน้าที่ที่เป็นอดีตผู้ติดยาเสพติด หากทางศูนย์ฟื้นฟูฯ สังเกตเห็นว่า เจ้าหน้าที่เหล่านั้นมี “สิ่งแปลกปลอม” อยู่ในร่างกาย เจ้าหน้าที่เหล่านั้นก็จะถูกทางศูนย์ฟื้นฟูฯ กำหนดให้นำสิ่งแปลกปลอมดังกล่าวออกจากร่างกายเมื่อเข้ามาดำรงสถานภาพเป็นเจ้าหน้าที่แล้ว แม้สิ่งแปลกปลอมบางอย่างจะเป็นเรื่องส่วนบุคคลมากๆ และไม่ได้ส่งผลกระทบต่อการใช้ชีวิตหน้าที่ก็ตาม เช่นกรณีเจ้าหน้าที่ที่เป็น

อดีตผู้ติดยาเสพติดคนหนึ่งมีการฝังมุกบริเวณอวัยวะเพศของตน ทางศูนย์ฟื้นฟูฯ นำโดยหัวหน้ากลุ่มงานฟื้นฟูสมรรถภาพผู้ติดยาเสพติด (ชาย) ก็ได้สั่งให้เจ้าหน้าที่คนนั้นไปผ่าตัดนำมุกที่ฝังอยู่ออก ทั้งที่ตามปกติ ทางศูนย์ฟื้นฟูฯ ไม่ได้มีข้อกำหนดให้สมาชิกที่มีการฝังมุกบริเวณอวัยวะเพศไปผ่าตัดนำมุกออก แม้เจ้าหน้าที่จะทราบจากผลการตรวจร่างกายในขั้นตอนการแรกรับก็ตาม ปราบกฏการณ์ดังกล่าวแสดงถึงการที่ทางศูนย์ฟื้นฟูฯ ได้พยายามทำให้อดีตผู้ติดยาเสพติดเปลี่ยนผ่านมาสู่ความเป็นเจ้าหน้าที่ที่มีสถานภาพสูงกว่าสมาชิกอย่างสมบูรณ์ ด้วยการนำบางอย่างที่เป็นสัญลักษณ์ของอดีตอันเลวร้ายออกไป เพราะการฝังมุกของเจ้าหน้าที่ที่เป็นอดีตผู้ติดยาเสพติดเกิดขึ้นในขณะที่กำลังถูกจำคุกในเรือนจำ สาเหตุมาจากความคึกคะนองที่ต้องการมีในสิ่งที่ “คนคุก” คนอื่นฯ มี และการฝังมุกนี้ก็สร้างความเจ็บปวดอย่างมาก เพราะเป็นการนำเศษแก้วมาผนึกให้เป็นรูปทรงกลม แล้วนำด้ามแปรงสีฟันพลาสติกที่ฝนจนเกิดความคมกรีดลงไปที่เนื้อของอวัยวะเพศแบบสดๆ โดยไม่มีการฉีดยาชา จากนั้นจึงนำมุกฝังลงไป (สมเกียรติ, สัมภาษณ์, 26 มีนาคม 2558)

การที่ทางศูนย์ฟื้นฟูฯ สั่งให้เจ้าหน้าที่ที่เป็นอดีตผู้ติดยาเสพติดไปผ่าตัดนำมุกที่ฝังอยู่บริเวณอวัยวะเพศออก นอกจากจะแสดงถึงการที่ทางศูนย์ฟื้นฟูฯ ได้พยายามทำให้อดีตผู้ติดยาเสพติดเปลี่ยนผ่านมาสู่ความเป็นเจ้าหน้าที่ที่มีสถานภาพสูงกว่าสมาชิกอย่างสมบูรณ์แล้ว ยังชี้ให้เห็นว่าการเปลี่ยนผ่านจากอดีตผู้ติดยาเสพติดมาเป็นเจ้าหน้าที่นั้น ตัวของอดีตผู้ติดยาเสพติดเองจะต้องถูกล่วงละเมิดความเป็นส่วนตัวร่วมด้วย เพราะแม้แต่อวัยวะเพศที่น่าจะเป็นเรื่องส่วนตัวของคุณแต่ละคนยังถูกศูนย์ฟื้นฟูฯ เข้ามาจัดการ ราวกับว่าอดีตผู้ติดยาเสพติดที่เข้ามาสมัครเป็นเจ้าหน้าที่จะต้องพร้อมแก้ไขเปลี่ยนแปลงทุกสิ่งทุกอย่างที่ทางศูนย์ฟื้นฟูฯ เห็นว่า “ไม่ดี”¹

ลักษณะที่สองเกิดขึ้นเมื่อเจ้าหน้าที่ Pro-Staff พิจารณาเห็นว่า เจ้าหน้าที่ที่เป็นอดีตผู้ติดยาเสพติดคนใดยังมีความเสี่ยงในการกลับไปใช้ยาเสพติดซ้ำอยู่ เจ้าหน้าที่ Pro-Staff ก็สามารถใช้อำนาจเข้าไปควบคุมการดำเนินชีวิตของเจ้าหน้าที่คนดังกล่าวได้ โดยเจ้าหน้าที่ Pro-Staff จะคอยสอดส่องความประพฤติขณะปฏิบัติหน้าที่อยู่เสมอ รวมถึงกำหนดเงื่อนไขให้ปฏิบัติตาม เช่น การต้องขออนุญาตทุกครั้งหากต้องการเดินทางออกนอกพื้นที่ศูนย์ฟื้นฟูฯ การต้องมอบกุญแจรถให้เจ้าหน้าที่

¹ หนึ่ง เป็นที่น่าสังเกตว่า แม้ทางศูนย์ฟื้นฟูฯ จะกำหนดให้เจ้าหน้าที่ที่เป็นอดีตผู้ติดยาเสพติดนำมุกที่อวัยวะเพศออก แต่ในด้านรอยสักตามเนื้อตัวร่างกายของเจ้าหน้าที่ดังกล่าวกลับไม่ได้มีการกำหนดให้ไปลบออก โดยเฉพาะเจ้าหน้าที่ Ex-Staff ที่เมื่อสวมใส่ชุดราชการสีทาก็มาทำงานแล้ว ทำให้เห็นรอยสักปรากฏออกมาอย่างชัดเจน จนดูเหมือนเป็นภาพที่ขัดกับเครื่องแบบราชการสีทาก็ที่เจ้าหน้าที่ตำแหน่งดังกล่าวสวมใส่อยู่ ดังนั้น จึงกล่าวได้ว่า ทางศูนย์ฟื้นฟูฯ ไม่ได้มีการเข้ามาล่วงละเมิดความเป็นส่วนตัวของเจ้าหน้าที่ที่เป็นอดีตผู้ติดยาเสพติดเสียทั้งหมดทุกด้าน แต่ทางศูนย์ฟื้นฟูฯ จะเลือกเข้ามาล่วงละเมิดความเป็นส่วนตัวของเจ้าหน้าที่ดังกล่าวเฉพาะบางด้านเท่านั้น

Pro-Staff เก็บไว้ การต้องพักอาศัยอยู่ในพื้นที่ที่กำหนด การต้องโทรมารายงานตัวเป็นระยะเมื่อเดินทางออกนอกพื้นที่ ฯลฯ และหากเจ้าหน้าที่ Pro-Staff พบว่า เจ้าหน้าที่ที่คนดังกล่าวแสดงการกระทำที่ละเมิดกฎเกณฑ์ของศูนย์ฟื้นฟูฯ เจ้าหน้าที่ Pro-Staff ก็สามารถส่งลงโทษตามที่เห็นสมควรได้ โดยเฉพาะอดีตผู้ติดยาเสพติดที่เพิ่งได้รับการเลื่อนชั้นทางสังคมให้เป็นเจ้าหน้าที่ใหม่ที่เจ้าหน้าที่ Pro-Staff มักจับตามองเป็นพิเศษ เนื่องจากเจ้าหน้าที่เหล่านี้เป็นเสมือน “เด็กใหม่” ที่ยังไม่คุ้นชินกับการดำรงสถานภาพที่สูง จึงทำให้เกิดการผล่อทำในสิ่งที่ละเมิดกฎเกณฑ์ของศูนย์ฟื้นฟูฯ เล็กๆ น้อยๆ อยู่บ้าง เช่น การผล่อพูดว่าอยากสูบบุหรี่ด้วยความคึกคะนองหลังจากตนเองได้รับการเลื่อนชั้นทางสังคมให้เป็นเจ้าหน้าที่ ทั้งที่ทางศูนย์ฟื้นฟูฯ ห้ามพูดในลักษณะดังกล่าว เพราะบุหรี่ถือเป็นตัวกระตุ้นที่ทำให้สมาชิกเกิดอาการอยากยาเสพติด หรือการขออนุญาตเจ้าหน้าที่ Pro-Staff ออกไปซื้อน้ำภายนอกศูนย์ฟื้นฟูฯ แต่กลับมีการซื้อขนมโดนัทกลับมาด้วย ซึ่งถือเป็นการละเมิดกฎเกณฑ์ของศูนย์ฟื้นฟูฯ ในส่วนของความซื่อสัตย์ จากการไม่รักษาคำพูดที่ให้ไว้กับเจ้าหน้าที่ Pro-Staff

ทั้งนี้ หลังจากเจ้าหน้าที่ที่เป็นอดีตผู้ติดยาเสพติดกระทำการสิ่งที่ละเมิดกฎเกณฑ์ของศูนย์ฟื้นฟูฯ แล้ว เจ้าหน้าที่ Pro-Staff ก็จะเรียกไปตักเตือน พร้อมทั้งคาดโทษไว้ แต่หากเจ้าหน้าที่ Pro-Staff พิจารณาเห็นว่า เจ้าหน้าที่ที่เป็นอดีตผู้ติดยาเสพติดคนใดมีความเข้มแข็งทางจิตใจมากพอ และคงไม่หวนกลับไปติดยาเสพติดอีก เจ้าหน้าที่ Pro-Staff ก็จะปล่อยให้เจ้าหน้าที่คนนั้นออกไปดำเนินชีวิตอย่างอิสระ อย่างไรก็ตาม เจ้าหน้าที่ Pro-Staff ก็ยังคงมีอำนาจในการส่งลงโทษอยู่เช่นเดิม หากเกิดการกระทำที่ละเมิดกฎเกณฑ์ของศูนย์ฟื้นฟูฯ ขึ้น รวมทั้งเจ้าหน้าที่ที่เป็นอดีตผู้ติดยาเสพติดก็ยังคงต้องเชื่อฟังคำสั่งเจ้าหน้าที่ Pro-Staff ในทุกๆ เรื่อง

จากสภาพการณ์ข้างต้น แสดงให้เห็นว่า ท้ายที่สุดแล้ว การเลื่อนชั้นทางสังคมเป็นเจ้าหน้าที่ของอดีตผู้ติดยาเสพติดก็ได้ช่วยให้บุคคลเหล่านี้มีอิสระและเกียรติภูมิอย่างสมบูรณ์ เพราะเจ้าหน้าที่ที่เป็นอดีตผู้ติดยาเสพติดยังคงถูกอำนาจของศูนย์ฟื้นฟูฯ เข้ามาควบคุมอยู่ เพียงแต่อำนาจที่เข้ามาควบคุมเจ้าหน้าที่กลุ่มดังกล่าวมีระดับที่เบาบางกว่าอำนาจที่เข้ามาควบคุมสมาชิกเท่านั้น แตกต่างจากอดีตผู้ติดยาเสพติดที่ไม่ได้มาสมัครเป็นเจ้าหน้าที่ที่มีอิสระอย่างเต็มที่หลังได้รับการปล่อยตัวจากศูนย์ฟื้นฟูฯ อีกทั้งการเลื่อนชั้นทางสังคมที่เกิดขึ้นกับอดีตผู้ติดยาเสพติดในศูนย์ฟื้นฟูฯ ก็เป็นการเลื่อนชั้นทางสังคมที่มีขีดจำกัด คือเลื่อนได้เพียงระดับหนึ่งเท่านั้น เพราะยังไม่สามารถเลื่อนชั้นขึ้นไปจนเทียบเท่ากับเจ้าหน้าที่ Pro-Staff ได้ ทำให้เจ้าหน้าที่กลุ่มดังกล่าวยังคงตกอยู่ภายใต้อำนาจของเจ้าหน้าที่ Pro-Staff รวมถึงไม่มีสิทธิมีเสียงในการตัดสินใจเรื่องต่างๆ มากเท่ากับเจ้าหน้าที่ Pro-Staff เห็นได้จากการวางแผนการบำบัดฟื้นฟูฯ ตลอดจนการตัดสินใจขั้นสุดท้ายในเรื่องสำคัญๆ ล้วนอยู่ที่เจ้าหน้าที่ Pro-Staff ทั้งสิ้น เช่น ในกรณีที่ได้กล่าวไปแล้วว่าอำนาจการอนุญาตให้สมาชิกออกจากโปรแกรมบ้านที่มีระดับความเข้มข้นมากนั้นอยู่ที่หัวหน้ากลุ่มงานฟื้นฟูสมรรถภาพผู้ติดยาเสพติด

(ชาย) เป็นหลัก แม้เจ้าหน้าที่ที่เป็นอดีตผู้ติดยาเสพติดจะทำงานใกล้ชิดกับสมาชิกมากกว่าเจ้าหน้าที่ตำแหน่งอื่นๆก็ตาม หรือในกรณีของการจัดสายการบังคับบัญชาที่เจ้าหน้าที่ Pro-Staff ถูกจัดให้อยู่ในตำแหน่งสูงกว่าเจ้าหน้าที่ที่เป็นอดีตผู้ติดยาเสพติด

ลักษณะที่กล่าวมาข้างต้นแสดงให้เห็นว่า ทางศูนย์ฟื้นฟูฯ ยังไม่มีความมั่นใจมากนักว่า “เสื้อผ้าสกปรก” ที่ตนเองซักจะเกิดความสะอาดหมดจดอย่างสมบูรณ์ แม้เจ้าหน้าที่ที่เป็นอดีตผู้ติดยาเสพติดจะได้รับการประเมินเมื่อครั้งที่ปล่อยตัวไปแล้วว่า บุคคลกลุ่มนี้เป็นบุคคลที่มีพัฒนาการในการเปลี่ยนแปลงตนเองในทิศทางที่ดีขึ้น จนสามารถออกไปอยู่ในสังคมได้ ทางศูนย์ฟื้นฟูฯ จึงไม่ยอมสถาปนาให้ “ผู้ควบคุมเครื่องซักผ้า” ที่เคยเป็นอดีตเสื้อผ้าที่สกปรกมีอำนาจตัดสินใจต่างๆในกระบวนการทำงานของ “เครื่องซักผ้า” มากเท่ากับผู้ควบคุมเครื่องซักผ้าอีกกลุ่มหนึ่งที่ไม่เคยมีประวัติด้านลบเกี่ยวกับยาเสพติดและเป็นผู้มีการศึกษาสูงอย่างเจ้าหน้าที่ Pro-Staff ที่ถูกยกย่องให้เป็น “ผู้เชี่ยวชาญ” หรือ “Professional” เพียงกลุ่มเดียว

ในแง่นี้ จึงกล่าวได้ว่า ตราประทับ (Label) แห่งความเป็น “เสื้อผ้าสกปรก” ที่เจ้าหน้าที่ที่เป็นอดีตผู้ติดยาเสพติดเคยถูกประทับไว้ยังคงหลงเหลืออยู่บ้าง ไม่ได้เลือนหายไปเสียทีเดียว ทำให้เจ้าหน้าที่กลุ่มดังกล่าวได้รับมอบหมายให้ทำงานที่ดูเหมือนจะเป็น “งานฟื้นฟู” ที่ไม่ต้องใช้ทักษะการคิดวิเคราะห์มากนักเมื่อเทียบกับการทำงานของเจ้าหน้าที่ Pro-Staff เพียงแต่อาศัยประสบการณ์ที่ตนเองเคยเป็นบุคคลจำพวกเดียวกับสมาชิกมาก่อนเท่านั้น อย่างไรก็ตาม แม้ว่าอดีตผู้ติดยาเสพติดจะสามารถเลื่อนขั้นทางสังคมได้เพียงระดับหนึ่งเท่านั้น แต่การที่ทางศูนย์ฟื้นฟูฯ เปิดโอกาสให้อดีตผู้ติดยาเสพติดที่เคยเป็นสมาชิกสามารถเลื่อนขั้นทางสังคมขึ้นเป็นเจ้าหน้าที่ได้นั้น ถือเป็นสิ่งที่แสดงให้เห็นถึงการมองว่า สมาชิกเป็นบุคคลที่สามารถเปลี่ยนแปลงได้ เปรียบเสมือนเสื้อผ้าที่ถูกซักจนสะอาดมาในระดับหนึ่งแล้ว จึงได้รับความไว้วางใจให้ดำรงตำแหน่งเจ้าหน้าที่ แม้ว่าทางศูนย์ฟื้นฟูฯ จะยังคงมีการแบ่งแยกเจ้าหน้าที่ที่เป็นอดีตผู้ติดยาเสพติดออกจากเจ้าหน้าที่ Pro-Staff อันเป็นอิทธิพลของลักษณะความเป็นสถาบันที่มีการจัดการแบบเบ็ดเสร็จที่แบ่งแยกบุคคลที่เป็นสมาชิกออกจากเจ้าหน้าที่อื่นๆก็ตาม

สำหรับสาเหตุที่อดีตผู้ติดยาเสพติดยอมตกอยู่ภายใต้อำนาจของศูนย์ฟื้นฟูฯ ต่อไปผ่านทางการมาสมัครทำงานเป็นเจ้าหน้าที่ Ex-Staff และเจ้าหน้าที่โครงการไทยเข้มแข็ง แทนที่จะเลือกไปทำงานที่อื่นมาจากการที่บุคคลกลุ่มนี้ต้องการรักษาบรรยากาศที่ตนเองได้รับการยอมรับจากบุคคลรอบข้าง อันเป็นเรื่องเกี่ยวกับเกียรติภูมิแห่งตนเองไว้ เพราะผู้ศึกษาพบว่า อดีตผู้ติดยาเสพติดส่วนใหญ่ที่เข้ามาสมัครเป็นเจ้าหน้าที่ล้วนเป็นบุคคลที่ได้รับการยอมรับและมีความสัมพันธ์ที่ดีกับเจ้าหน้าที่ในศูนย์ฟื้นฟูฯ มาก่อน โดยเมื่อครั้งที่บุคคลกลุ่มนี้เข้ารับการบำบัดฟื้นฟู บุคคลกลุ่มนี้มักได้รับคำชมเชย

จากเจ้าหน้าที่ที่อยู่เสมอ รวมถึงไม่ค่อยถูกลงโทษมากนักเมื่อเทียบกับเพื่อนคนอื่นๆ ซึ่งสภาพการณ์ดังกล่าวถือเป็นแรงเสริมสำคัญที่ทำให้บุคคลกลุ่มนี้มีทัศนคติที่ดีต่อเจ้าหน้าที่และศูนย์ฟื้นฟูฯ จนอยากเข้ามาทำงานในศูนย์ฟื้นฟูฯ ต่อ เพราะการได้รับการยอมรับจากคนในศูนย์ฟื้นฟูฯ ทำให้พวกเขามีความสุขและรู้สึกว่าคุณค่า และเมื่อได้รับคัดเลือกมาเป็นเจ้าหน้าที่แล้ว บุคคลกลุ่มนี้ก็ยังได้รับการปฏิบัติที่ดีจากเจ้าหน้าที่อย่างต่อเนื่อง บุคคลกลุ่มนี้จึงยังมีความรู้สึกที่ดีต่อเจ้าหน้าที่และศูนย์ฟื้นฟูฯ มากขึ้นไปอีก เปรียบเสมือนการได้รับการขัดเกลาจากเจ้าหน้าที่ในเชิงความสัมพันธ์แบบส่วนตัวมาเป็นเวลานานและต่อเนื่อง จนเจ้าหน้าที่ที่เป็นอดีตสมาชิกแทบจะกลายเป็นส่วนหนึ่งของโครงสร้างอย่างสมบูรณ์ เพราะบุคคลกลุ่มนี้มีทัศนคติที่ดีต่อการถูกควบคุมอย่างค่อนข้างชัดเจน แตกต่างจากบุคคลทั่วไปที่มีแนวโน้มว่าจะมีความรู้สึกอึดอัดเมื่อตกอยู่ภายใต้อำนาจชุดใดชุดหนึ่งดังเจ้าหน้าที่ Ex-Staff คนหนึ่งสะท้อนให้ผู้ศึกษาฟังว่า “ผมอยู่ที่นี้ เออเว่ย เดินไปที่ไหนก็มีแต่คนยอมรับ แต่ไปทำงานข้างนอก ผมอาจไม่มีความสุขก็ได้ ก็ต้องดูอีกว่างานอะไรผมอาจไปติดยาอีกก็ได้” ส่วนเจ้าหน้าที่ Ex-Staff อีกคนหนึ่งก็ได้กล่าวในทำนองเน้นย้ำถึงความภาคภูมิใจที่ตนเองได้รับการยอมรับมากกว่าบุคคลอื่นในเชิงเปรียบเทียบว่า “บางทีเห็นคนที่เพิ่งเข้ามาใหม่ อ่าวเพื่อนเรานี้ จำได้เคยเห็นเคยคุยกับเขา แต่ตอนนี้ผมอยู่ในสถานะนี้ ได้ใส่ชุดแบบนี้ (ชุดราชการสีกากี) ส่วนเขาก็ยังต้องมาอยู่แบบเดิม” อีกทั้งเจ้าหน้าที่ที่เป็นอดีตผู้ติดยาเสพติดยังคงมองว่า สมาชิกที่กำลังเข้ารับการบำบัดฟื้นฟูอยู่ในปัจจุบันก็ต้องการการยอมรับเช่นเดียวกับตน เห็นได้จากคำพูดที่พวกเขาคุยกับผู้ศึกษาว่า “พวกนี้มันต้องการการยอมรับ ให้คนอื่นมาสนใจ” และ “อ้อ พวกนี้ใครมาเขาก็คุยด้วย จากที่ไม่มีใครสนใจ พอเข้ามา เขาก็รู้สึกว่าตัวเองเป็นคนสำคัญ”(วิชัย, สัมภาษณ์, 17 มีนาคม 2558)

สำหรับเจ้าหน้าที่ที่เป็นอดีตผู้ติดยาเสพติดบางคน การได้เข้ามาดำรงตำแหน่งเจ้าหน้าที่และตกอยู่ภายใต้อำนาจการควบคุมของศูนย์ฟื้นฟูฯ รวมถึงเจ้าหน้าที่ Pro-Staff นั้นยังถือเป็น “สิ่งวิเศษ” ที่เขายอมรับด้วยความเต็มใจ เนื่องจากทางศูนย์ฟื้นฟูฯ และเจ้าหน้าที่ Pro-Staff ได้เข้าไปเติมเต็มสิ่งที่เขาขาดไป นั่นคือการได้รับการเอาใจใส่อย่างใกล้ชิด เพราะตามปกติเขามักไม่ค่อยได้รับจากบุคคลในครอบครัว แม้ครอบครัวของเจ้าหน้าที่ที่เป็นอดีตผู้ติดยาเสพติดบางคนจะมีฐานะทางเศรษฐกิจดีก็ตาม ทำให้เจ้าหน้าที่ที่เป็นอดีตผู้ติดยาเสพติดเต็มใจถูกควบคุมจากเจ้าหน้าที่ เพื่อให้ได้รับการเอาใจใส่เป็นสิ่งตอบแทน เห็นได้จากคำกล่าวของเจ้าหน้าที่ Ex-Staff คนหนึ่งที่เล่าให้ผู้ศึกษาฟังว่าตนเองได้รับการดูแลเอาใจใส่จากเจ้าหน้าที่ Pro-Staff เป็นอย่างดี โดยเจ้าหน้าที่ Pro-Staff จะคอยให้คำแนะนำและข้อคิดในการดำเนินชีวิต ตลอดจนคอยสอดส่องการกระทำของตนเองอยู่เสมอ หากตนเองจะทำอะไรหรือจะเดินทางไปไหนก็ต้องรายงานให้เจ้าหน้าที่ Pro-Staff ทราบก่อน ซึ่งตนเองเห็นว่า การตกอยู่ในสภาพดังกล่าวเป็นสิ่งที่ดี เพราะช่วยฝึกให้มีระเบียบวินัย รู้จักการใช้ชีวิต และสามารถจัดการกับความทุกข์ที่เกิดขึ้นได้ แม้ว่าครอบครัวของตนเองจะมีฐานะทางเศรษฐกิจดี แต่

สมาชิกในครอบครัวก็ไม่ได้เข้ามาใกล้ชิดกันและไม่ได้รับการดูแลเอาใจใส่เหมือนกับการเข้ามาเป็นเจ้าหน้าที่ Ex-Staff (สมเกียรติ, สัมภาษณ์, 27 กุมภาพันธ์ 2558)

จากที่กล่าวมาถึง ณ จุดนี้ จะเห็นได้ว่า ทางศูนย์ฟื้นฟูฯ ได้มีการควบคุมเจ้าหน้าที่ที่เป็นอดีตผู้ติดยาเสพติดอยู่ตลอดเวลา ทั้งในแง่ของการใช้อำนาจควบคุมโดยตรงอย่างการควบคุมการดำเนินชีวิตของเจ้าหน้าที่ที่เป็นอดีตผู้ติดยาเสพติดด้านต่างๆ และการควบคุมเชิงการเข้าไปสร้างความสัมพันธ์ที่ดีกับเจ้าหน้าที่กลุ่มดังกล่าว เพื่อโน้มน้าวให้เจ้าหน้าที่กลุ่มดังกล่าวมีคุณลักษณะของการเป็นบุคคลที่ “อ่านนอสนอง่าย” และเป็นคนดีของศูนย์ฟื้นฟูฯ ซึ่งจากการสัมภาษณ์เจ้าหน้าที่ที่เป็นอดีตผู้ติดยาเสพติด ดูเหมือนว่าการเข้ามาดำเนินการควบคุมของศูนย์ฟื้นฟูฯ ค่อนข้างจะประสบความสำเร็จพอสมควร เห็นได้จากการที่เจ้าหน้าที่ที่เป็นอดีตผู้ติดยาเสพติดมีความคิดในลักษณะ “เห็นดีเห็นงาม” กับการเข้ามาควบคุมของทางศูนย์ฟื้นฟูฯ โดยไม่ตั้งคำถามกับอำนาจที่เข้ามาควบคุมหรือรู้สึกกระอักกระอ่วนใจว่าตนเองกำลังถูกควบคุมแต่อย่างใด สังเกตได้จากการที่เจ้าหน้าที่ได้เล่าถึงประโยชน์ต่างๆจากการที่ทางศูนย์ฟื้นฟูฯ เข้ามาควบคุมตนเอง ตามที่ได้กล่าวไปข้างต้น

นอกจากนี้ เจ้าหน้าที่ Ex-Staff คนหนึ่งยังได้กล่าวให้ผู้ศึกษาฟังด้วยท่าทีที่ภาคภูมิใจว่า เจ้าหน้าที่ Pro-Staff ได้ฝึกให้ตนรู้จักการเข้าสังคม เพราะตามปกติตนเป็นคนที่ไม่กล้าออกไปไหนหรือสูงลิ้งกับใคร จากความเคยชินเมื่อครั้งเสพยาเสพติดที่มักหวาดระแวงบุคคลอื่นอยู่ตลอดเวลา เจ้าหน้าที่ Pro-Staff จึงฝึกให้ตนเองเอาชนะความกลัวนั้น ผ่านทางการมอบหมายภารกิจให้นั่งรถเมล์ไปซื้อน้ำมันชนิดหนึ่งที่สนามหลวง พร้อมทั้งให้ไปจดบทสวดที่ศาลหลักเมืองกรุงเทพฯ มาส่ง โดยระหว่างเดินทางต้องโทรไปรายงานให้เจ้าหน้าที่ Pro-Staff ทราบเป็นระยะว่าถึงไหนแล้ว ซึ่งขณะนั่งอยู่บนรถเมล์ตนรู้สึกว้า คนบนรถเมล์มองตนแบบแปลกๆ ราวกับกลัวหรือรังเกียจรอยสักบริเวณแขนทั้งสองข้างของตน และมีคุณยายคนหนึ่งถึงขนาดขยับตัวออกห่างไป ทำให้ตนเกิดความเสียใจเป็นอย่างมาก แต่เมื่อตนนำเหตุการณ์ที่ประสบไปเล่าให้เจ้าหน้าที่ Pro-Staff ฟัง เจ้าหน้าที่ Pro-Staff ก็ได้สอนให้ปล่อยวาง และพยายามปรับปรุงตนเองให้ดีขึ้นเท่านั้น ไม่จำเป็นต้องกังวลกับสิ่งที่ผู้อื่นคิดมากนัก เนื่องจาก “เราไม่สามารถเอาความคิดของเราไปคิดแทนเขาได้ หรือจริงๆ เขาอาจไม่คิดอะไรเลยก็ได้” โดยหลังรับคำสอนจากเจ้าหน้าที่ Pro-Staff แล้ว จึงทำให้ตนรู้สึกสบายใจขึ้นมาทันที นอกจากนี้ เจ้าหน้าที่ Pro-Staff ยังพาตนไป “เปิดหูเปิดตา” ตามสถานที่ต่างๆ เป็นครั้งคราวด้วย เช่น พาไปเดินห้างสรรพสินค้า พาไปรับประทานอาหาร ฯลฯ

หลังจากที่ผู้ศึกษามีโอกาสติดตามเจ้าหน้าที่ Pro-Staff และเจ้าหน้าที่ Ex-Staff คนที่กล่าวมาข้างต้นไปรับประทานอาหารภายนอกศูนย์ฟื้นฟูฯ ผู้ศึกษาพบว่า เจ้าหน้าที่ Pro-Staff ได้ให้ความเป็นกันเองกับเจ้าหน้าที่ Ex-Staff คนดังกล่าวอยู่มากพอสมควร สังเกตจากการหยอกล้อกันที่มัก

เกิดขึ้นเป็นประจำหรือการพูดคุยเรื่องทางเพศระหว่างกันแบบไม่เก้อเขิน (ทั้งนี้ ในส่วนของเจ้าหน้าที่ Ex-Staff ก็ยังคงให้เกียรติแก่เจ้าหน้าที่ Pro-Staff อยู่ สังเกตจากการที่เจ้าหน้าที่ Ex-Staff จะไม่แสดง กิริยาที่เป็นการลบหลู่ดูหมิ่นเจ้าหน้าที่ Pro-Staff แต่เจ้าหน้าที่ Ex-Staff จะกระทำในลักษณะของการ นำเรื่องที่เจ้าหน้าที่ Pro-Staff พูดยมาต่อยอดเพื่อสร้างความสนุกสนานในการสนทนาให้มากขึ้น เท่านั้น)

จากการได้รับการปฏิบัติในลักษณะที่กล่าวมาทั้งหมดข้างต้น ทำให้เจ้าหน้าที่ Ex-Staff คนดังกล่าวรู้สึกประทับใจศูนย์พันฟูฯ และเจ้าหน้าที่ Pro-Staff เป็นอย่างมาก ดังคำพูดของเขาตอน หนึ่งว่า “ที่นี่เป็นโรงเรียนสอนคนด้วยใจ ผมว่าพี่เขาไม่ได้ทำเพราะเงินเดือน...ที่นี่เปลี่ยนผมได้นะรู้สึก อิ่ม รู้สึกดี ความรู้สึกมันพุ่งพรูออกมา” (สมเกียรติ, สัมภาษณ์, 27 กุมภาพันธ์ 2558) ซึ่งสภาพการณ์ ที่เจ้าหน้าที่ที่เป็นอดีตผู้ติดยาเสพติดมีความประทับใจต่อเจ้าหน้าที่และศูนย์พันฟูฯ จนยอมสยบต่อ การถูกควบคุมจากอำนาจแต่โดยดีนั้น แสดงถึงอิทธิพลของการได้รับการปฏิบัติจากเจ้าหน้าที่ที่มีต่อ การทำให้เจ้าหน้าที่ที่เป็นอดีตผู้ติดยาเสพติดมีความภักดี (Loyalty) ต่ออำนาจที่เข้ามาควบคุมตนเอง จนไม่ตั้งคำถามต่อการถูกควบคุม

จากที่ได้กล่าวเกี่ยวกับการเลื่อนชั้นทางสังคมมาทั้งหมดข้างต้น จะเห็นได้ว่า หลักการ ชุมชนบำบัดได้ทำให้ศูนย์พันฟูฯ ลาดหลุมแก้วเกิดการควบคุมสมาชิกมากกว่าสถาบันที่มีการจัดการ แบบเบ็ดเสร็จตามแนวคิดของ Erving Goffman เพราะมีการวางระบบให้สมาชิกได้ควบคุมกันเอง ผ่านสายการบังคับบัญชาที่มีการจัดความสัมพันธ์แนวดิ่ง รวมทั้งมีการเปิดโอกาสให้อดีตสมาชิกได้เข้า มาเป็นเจ้าหน้าที่เพื่อควบคุมสมาชิกที่กำลังเข้ารับการบำบัดฟื้นฟูอยู่ในปัจจุบันด้วย ซึ่งการดำเนินการ ลักษณะดังกล่าวแสดงให้เห็นถึงการที่ทางศูนย์พันฟูฯ ได้พยายามเข้ามาควบคุมสมาชิกเป็นอย่างมาก เพราะมีการนำทั้งสมาชิกปัจจุบันและอดีตสมาชิกมาใช้ในการควบคุมสมาชิกที่กำลังเข้ารับการบำบัด ฟื้นฟูไปพร้อมกับเจ้าหน้าที่ ทำให้สมาชิกตกเป็นบุคคลที่ถูกจับตามองอยู่ตลอดเวลาจากหลายๆฝ่าย นอกจากนี้ แม้แต่เจ้าหน้าที่ที่เป็นอดีตสมาชิกเองก็ยังคงถูกควบคุมจากเจ้าหน้าที่ Pro-Staff อีก ชั้นหนึ่ง

4.2 การแจ้งข้อบกพร่องระหว่างกันของสมาชิก

ประเด็นนี้นับเป็นประเด็นที่มีความเชื่อมโยงกับประเด็นการเลื่อนชั้นทางสังคม เพราะชี้ให้เห็นถึงการที่ทางศูนย์ฟื้นฟูฯ ได้สร้างให้สมาชิกกลายเป็นเครื่องมือในการควบคุมตนเองอีกชั้นหนึ่ง ควบคู่ไปกับการควบคุมของเจ้าหน้าที่ อันเป็นสิ่งที่แตกต่างไปจากสถาบันที่มีการจัดการแบบเบ็ดเสร็จ ทั่วๆ ไปตามแนวคิดของ Erving Goffman เพียงแต่การควบคุมตนเองของสมาชิกในประเด็นนี้เป็นการควบคุมแนวระนาบ (Horizontal Relationship) โดยถือว่าสมาชิกทุกคนมีสิทธิเท่าเทียมกันในการควบคุม ไม่ได้มีการมอบอภิสิทธิ์ในการควบคุมให้กับสมาชิกคนใดเป็นพิเศษ รวมทั้งไม่มีการแบ่งแยกชนชั้นใดๆ ทั้งสิ้น จึงทำให้สมาชิกที่ดำรงตำแหน่งต่ำในสายการบังคับบัญชาสามารถควบคุมความประพฤติของสมาชิกที่ดำรงตำแหน่งสูงในสายการบังคับบัญชาได้ด้วย โดยทางศูนย์ฟื้นฟูฯ มองว่า แม้การมอบหมายให้สมาชิกได้ควบคุมตนเองอาจก่อให้เกิดความขัดแย้งระหว่างสมาชิกชั้นบ้าง จนนำไปสู่บรรยากาศแห่งความวุ่นวาย แต่บรรยากาศแห่งความวุ่นวายดังกล่าวก็นับเป็นเรื่องปกติ เนื่องจากแสดงให้เห็นถึงการที่สมาชิกได้ขัดเกลาตนเองตลอดเวลาตามหลักการชุมชนบำบัด ในทางตรงกันข้าม หากวันใดไม่มีประเด็นปัญหาเกิดขึ้นในกลุ่มสมาชิก เจ้าหน้าที่ก็มองว่า สมาชิกอาจกำลังร่วมมือกันปกปิดความลับบางอย่างอยู่ (พีเอช, สัมภาษณ์, 25 กุมภาพันธ์ 2558)

สำหรับการควบคุมตนเองของสมาชิกแนวระนาบในประเด็นนี้ ทางศูนย์ฟื้นฟูฯ ดำเนินการผ่านทางระบบการแจ้งข้อบกพร่อง หรือเรียกในภาษาปากว่า “การบู้ค” ซึ่งกันและกันของสมาชิก อันเป็นระบบที่ส่งเสริมให้สมาชิกได้ควบคุมความประพฤติตนเองตลอดเวลา ไม่ว่าเจ้าหน้าที่จะเข้ามาควบคุมหรือไม่ก็ตาม สภาพการณ์ดังกล่าวแสดงให้เห็นถึงการที่ทางศูนย์ฟื้นฟูฯ พยายามลบล้างความเป็นพื้นที่อิสระ (Free Places) ลับหลังเจ้าหน้าที่ให้หมดไป เปรียบเสมือนการทำให้สมาชิกทุกคนคอย “เป็นหูเป็นตา” แทนเจ้าหน้าที่ ในขณะที่สถาบันที่มีการจัดการแบบเบ็ดเสร็จ ทั่วๆ ไปจะเน้นการควบคุมสมาชิกจากอำนาจของเจ้าหน้าที่เพียงอย่างเดียว โดยสมาชิกที่พบเห็นเพื่อน แสดงการกระทำที่ละเมิดกฎเกณฑ์ของศูนย์ฟื้นฟูฯ จะต้องแจ้งการกระทำที่ตนเองพบเห็นอันถือเป็น “ข้อบกพร่อง” นั้นให้เจ้าหน้าที่ทราบ

ในส่วนกฎเกณฑ์ที่ทางศูนย์ฟื้นฟูฯ กำหนดให้สมาชิกยึดเป็นแนวทางในการตัดสินใจการกระทำใดเป็นข้อบกพร่องบ้างมีอยู่ 3 ชุดใหญ่ นั่นคือ กฎข้อห้าม (Cardinal Rule) ปรัชญา (Creed) และอุดมการณ์ (Unwritten Philosophy) โดยเมื่อสังเกตลักษณะของกฎเกณฑ์ทั้ง 3 ชุดดังกล่าวแล้ว ทำให้สามารถจำแนกกฎเกณฑ์ดังกล่าวออกได้เป็น 2 ประเภท นั่นคือ กฎเกณฑ์ในลักษณะที่มีความชัดเจนในตัวเอง และกฎเกณฑ์ในลักษณะที่เป็นอัตวิสัย (Subjective) ต้องอาศัยการตีความของสมาชิกต่อไป สำหรับกฎเกณฑ์ในลักษณะที่มีความชัดเจนในตัวเองนั้นได้แก่ กฎข้อห้าม เนื่องจากถูก

เขียนไว้อย่างเป็นทางการว่า สมาชิกจะต้องงดเว้นการกระทำในลักษณะใดบ้าง สำหรับสิ่งที่ถูกข้อห้าม กำหนดห้ามสมาชิกทำมีทั้งหมด 4 ข้อด้วยกัน นั่นคือ ห้ามมียาเสพติดทุกชนิด ห้ามมีเพศสัมพันธ์ ห้ามทะเลาะวิวาท และห้ามลักทรัพย์ ซึ่งการละเมิดกฎข้อห้ามถือเป็นความผิดร้ายแรงสูงสุดของศูนย์ ฟันฟูๆ

ส่วนปรัชญาและอุดมการณ์เป็นกฎเกณฑ์ที่เป็นอวัสัย เพราะมีลักษณะเป็นกฎเกณฑ์ที่เขียนไว้แบบกว้างๆ ไม่ได้มีความจำเพาะเจาะจงด้านการกระทำ จนดูเหมือนเป็นปัญหาที่ต้องตีความว่า การกระทำใดละเมิดหรือการกระทำใดไม่ละเมิดปรัชญาและอุดมการณ์ ทั้งนี้เมื่อพิจารณาถึงลักษณะของกฎเกณฑ์ทั้งสองชุดข้างต้นแล้ว กล่าวได้ว่า กฎเกณฑ์ทั้งสองชุดยังมีความแตกต่างกันในรายละเอียดอีก โดยปรัชญามีความเป็นอวัสัยมากกว่าอุดมการณ์ เพราะมีลักษณะเป็นคำคล้องจองที่ถูกแต่งขึ้น ซึ่งเนื้อหาสาระหลักของคำคล้องจองดังกล่าวสื่อความหมายถึงการที่ทางศูนย์ฟันฟูๆ ต้องการปลูกฝังให้สมาชิกยอมเปิดใจรับสิ่งที่ทางศูนย์ฟันฟูๆ ดำเนินการ รวมทั้งเปิดใจและปรับตัวอยู่กับผู้อื่นในชุมชนบำบัดให้ได้ เพื่อพัฒนาตนเองให้บรรลุของการเลิกยาเสพติด ซึ่งการกำหนดกฎเกณฑ์เป็นคำคล้องจองดังกล่าวถือเป็นการเปิดโอกาสให้สมาชิกสามารถตีความได้อย่างกว้างขวางว่า การกระทำใดละเมิดปรัชญา อันเป็นกฎเกณฑ์ของศูนย์ฟันฟูๆ หรือไม่ ตามที่ปรากฏข้อความในปรัชญาที่ถูกกำหนดไว้ดังต่อไปนี้

ปรัชญา

ณ แห่งนี้ที่เราอยู่ร่วมพิงพิง	เพราะตระหนักแก่ใจแห่งตนว่า
แหล่งลี้ภัยใดใดในโลก	สุดพิงพานอกจากตัวของเราเอง
นับแต่วันที่เราพร้อมเผชิญหน้า	กล้าสบตาเปิดใจอย่างผู้แกร่ง
รับความจริงจากผู้อื่นไม่หวั่นเกรง	วันนั้นเองที่หยุดวิ่งหนีสิ่งกลัว
ความปลอดภัยหาไม่ได้ในผู้อื่น	หากเราขึ้นมีความลับกับเขาทั่ว
กลัวไปใยหากเขาจะรู้จักตัว	รู้ดีชั่วทั้งเราเขาเข้าใจกัน
กระจกใดหรือจะส่องชี้ได้ดีเท่า	เราส่องเราแน่ชัดกว่าที่เราอื่น
ณ แห่งนี้ที่เราอยู่พร้อมเพรียงกัน	ประจักษ์พลันชัดแจ้งแห่งตัวตน
ไม่ใช่ยักษ์ ไซมาร ในความฝัน	หรือคนแคะที่นำพรันหวนลับสน
หากแต่เป็นมนุษย์ผู้มีตัวตน	มีระคนผิดชอบประกอบกัน
ชีวิตใหม่เริ่มต้นได้ในที่นี้	ปลูกชีวิตให้งอกงามไม่คร่ำครัน
ไม่เดียวดายตั้งความตายที่กลัวกัน	มีชีวันทั้งเพื่อเขาและเราเอง

ส่วนอุดมการณ์มีลักษณะเป็นหัวข้อเกี่ยวกับคุณลักษณะอันพึงประสงค์ประการต่างๆที่ทางศูนย์ฟื้นฟูฯคาดหวังให้สมาชิกปฏิบัติตาม ซึ่งนับว่าอุดมการณ์เป็นกฎเกณฑ์ที่มีความชัดเจนมากกว่าปรัชญา เพราะมีการแบ่งเป็นหัวข้อให้สมาชิกได้ใช้ในการตีความ และมีความเป็นนามธรรมน้อยกว่าปรัชญา เนื่องจากหัวข้อคุณลักษณะอันพึงประสงค์ประการต่างๆเป็นสิ่งที่บุคคลในสังคมทั่วไปคุ้นชินกันอยู่แล้ว แม้จะไม่ถึงกับเป็นการระบุอย่างจำเพาะเจาะจงอย่างกฎข้อห้ามก็ตาม ดังที่ปรากฏต่อไปนี้

อุดมการณ์

- ก.) ความซื่อสัตย์
- ข.) ความรับผิดชอบ ความรัก และความห่วงใย
- ค.) ผลจากการกระทำดีต้องได้รับการตอบแทน
- ง.) ความประมาทเป็นหนทางแห่งความพินาศ
- จ.) จงเข้าใจผู้อื่นดีกว่าให้ผู้อื่นเข้าใจเรา
- ฉ.) กรรมใดใครก่อกรรมนั้นย่อมตามสนอง
- ช.) จงไว้วางใจในสภาพแวดล้อมที่เป็นอยู่
- ซ.) จงเป็นผู้ให้ก่อนที่จะเป็นผู้รับ
- ฌ.) การพัฒนาตนเองย่อมจะมาก่อนตำแหน่งหน้าที่อันสมควร
- ญ.) ต้องมีการแสดงบทบาทที่เหมาะสม
- ฎ.) ที่นี่ไม่มีของฟรี
- ฏ.) พึงสังวรในสิ่งที่ตนเองร้องขอซึ่งอาจจะได้รับสิ่งนั้นจริงๆ

การที่ทางศูนย์ฟื้นฟูฯ ลาดหลุมแก้วกำหนดกฎเกณฑ์ทั้งในลักษณะที่มีความชัดเจนและลักษณะที่เปิดโอกาสให้สมาชิกสามารถตีความได้นั้น ถือเป็นอีกสิ่งหนึ่งที่แสดงให้เห็นถึงการที่หลักการชุมชนบำบัดได้เข้ามาผสมผสานกับลักษณะความเป็นสถาบันที่มีการจัดการแบบเบ็ดเสร็จของศูนย์ฟื้นฟูฯ โดยกฎข้อห้ามถือเป็นตัวแทนของความเป็นสถาบันที่มีการจัดการแบบเบ็ดเสร็จ เพราะมีลักษณะเป็นกฎเกณฑ์ที่ทางศูนย์ฟื้นฟูฯ กำหนดห้ามสมาชิกทำอย่างชัดเจน หากฝ่าฝืนก็จะถูกลงโทษ ส่วนปรัชญาและอุดมการณ์ถือเป็นตัวแทนของหลักการชุมชนบำบัด เนื่องจากเป็นกฎเกณฑ์ที่มีลักษณะเป็นอวัสัย เปิดโอกาสให้สมาชิกได้ใช้ศักยภาพแห่งความเป็นตัวการในการสร้างความเปลี่ยนแปลง (Change Agent) ของตนเองในการตีความว่าการกระทำใดเป็นสิ่งที่ละเมิดหรือไม่ละเมิดกฎเกณฑ์ของศูนย์ฟื้นฟูฯ

อย่างไรก็ตาม ในส่วนของปรัชญาและอุดมการณ์นั้น ทางศูนย์ฟื้นฟูฯ ได้มีความพยายามในการลดความเป็นอัตวิสัยของกฎเกณฑ์ทั้งสองชุดดังกล่าวลง ด้วยการปลูกฝังให้สมาชิกช่วยกันควบคุมความประพฤติซึ่งกันและกัน โดยถือหลักการ “ทำเรื่องเล็กให้เป็นเรื่องใหญ่” นั่นคือ ถือว่าการกระทำที่ละเมิดกฎเกณฑ์ของศูนย์ฟื้นฟูฯ ทุกๆ ลักษณะเป็นเรื่องจริงจังที่ต้องถูกยกขึ้นมาเป็นประเด็นในการแจ้งข้อบกพร่อง ไม่ปล่อยผ่าน แม้สังคมภายนอกอาจมองเป็นเรื่องเล็กน้อยก็ตาม เพราะ “ไม่มีคำว่าไม่เป็นอะไรในชุมชนบำบัด” เพื่อให้สมาชิกระมัดระวังการกระทำของตนเองอยู่ทุกขณะ อันเป็นเรื่องของการที่ทางศูนย์ฟื้นฟูฯ พยายามแก้ไขปัญหาคาราคาซังระเบียบวินัยของสมาชิก สืบเนื่องจากศูนย์ฟื้นฟูฯ มองว่า ปัญหาดังกล่าวเป็นปัญหาความประพฤติข้อสำคัญของสมาชิก จึงได้สร้าง “กฎเกณฑ์ยิบย่อย” ขึ้นมาให้สมาชิกควบคุมกันเอง ดังนั้น หากสมาชิกกระทำตามสิ่งที่ทางศูนย์ฟื้นฟูฯ กำหนดไว้ ก็จะทำให้สมาชิกแทบจะไม่สามารถขยับตัวได้เลย เพราะดูเหมือนจะมีกฎเกณฑ์ที่ห้ามสมาชิกทำอยู่เป็นจำนวนมาก ซึ่งเมื่อเจ้าหน้าที่ทราบถึงการละเมิดกฎเกณฑ์ของสมาชิกจากการแจ้งข้อบกพร่องแล้ว เจ้าหน้าที่ก็จะจัดให้สมาชิกเข้ารับโปรแกรมบ้านในรูปแบบต่างๆ หรือมอบหมายให้ทำภารกิจพิเศษตามระดับความหนัก-เบาของการละเมิดกฎเกณฑ์ของศูนย์ฟื้นฟูฯ ที่เจ้าหน้าที่จะเป็นผู้ตัดสิน (ยกเว้นการละเมิดกฎข้อห้ามที่ทางศูนย์ฟื้นฟูฯ ได้กำหนดมาอย่างตายตัวแล้วว่า เจ้าหน้าที่จะต้องจัดให้สมาชิกเข้ารับโปรแกรมบ้านในรูปแบบการเข้าห้องขอยเท่านั้น ตามที่ได้กล่าวรายละเอียดไปแล้วในบทที่ 3) โดยสมาชิกที่พบเห็นการกระทำที่ละเมิดกฎเกณฑ์ของศูนย์ฟื้นฟูฯ สามารถทำการแจ้งข้อบกพร่องได้ 2 ช่องทาง ดังนี้

4.2.1) การเขียนใบแจ้งข้อบกพร่องของเพื่อนสมาชิกที่ตนเองพบว่ามีกรกระทำที่ละเมิดกฎเกณฑ์ของศูนย์ฟื้นฟูฯ ใส่ลงไปในกลุ่มที่ทางศูนย์ฟื้นฟูฯ จัดเตรียมไว้ โดยทุกเช้า สมาชิกที่ดำรงตำแหน่ง Chief จะทำการเปิดกล่องแล้วนำใบแจ้งข้อบกพร่องมาตรวจดู จากนั้นจึงเรียกสมาชิกที่ถูกแจ้งข้อบกพร่องมารับทราบข้อกล่าวหา และสอบถามว่ายอมรับข้อกล่าวหาหรือไม่ หากสมาชิกคนดังกล่าวยอมรับข้อกล่าวหา Chief ก็จะส่งใบแจ้งข้อบกพร่องให้สมาชิกที่ดำรงตำแหน่ง C.O.D และเจ้าหน้าที่พิจารณากำหนดโปรแกรมบ้านหรือรับ Sent ต่อไป แต่หากสมาชิกคนดังกล่าวไม่ยอมรับข้อกล่าวหา Chief ก็จะทำการสอบสวนเพื่อค้นหาความจริงว่า สมาชิกคนดังกล่าวได้กระทำตามที่ถูกลกล่าวหาจริงหรือไม่ ด้วยการเรียกพยานผู้เห็นเหตุการณ์มาสอบถาม จากนั้นจึงค่อยกำหนดรูปแบบการดำเนินการกับสมาชิกคนดังกล่าว ซึ่งหากสอบสวนแล้วพบว่า สมาชิกคนดังกล่าวมีการกระทำตามที่ถูกลกล่าวหาจริง Chief ก็จะส่งใบแจ้งข้อบกพร่องให้สมาชิกที่ดำรงตำแหน่ง C.O.D และเจ้าหน้าที่พิจารณากำหนดโปรแกรมบ้าน หรือรับ Sent แต่หากสอบสวนแล้วพบว่า สมาชิกคนดังกล่าวไม่ได้กระทำตามที่ถูกลกล่าวหา Chief ก็จะยุติการส่งใบแจ้งข้อบกพร่องไปให้ C.O.D และเจ้าหน้าที่ โดยสมาชิกที่ต้องการแจ้งข้อบกพร่องแก่เพื่อนต้องไม่บอกให้เพื่อนทราบก่อนว่าตนเองกำลัง

จะแจ้งข้อบกพร่อง เพื่อป้องกันการกระทบกระทั่งที่อาจนำไปสู่ความขัดแย้งรุนแรง จนก่อให้เกิดการทำร้ายร่างกายขึ้นได้

4.2.2) การแจ้งข้อบกพร่องด้วยวาจาในกลุ่มประชุมเช้า เริ่มจากเมื่อเจ้าหน้าที่เรียกให้สมาชิกที่พบเห็นสภาพความไม่เรียบร้อยต่างๆในอาคารที่พักผู้ติดยาเสพติด อันถูกมองเป็นผลจากการละเมิดกฎเกณฑ์ของศูนย์ฟื้นฟูฯ ลุกขึ้นยืนที่ละคน จากนั้นสมาชิกที่ลุกขึ้นยืนก็จะทำการแจ้งข้อบกพร่องด้วยการรายงานสภาพความไม่เรียบร้อยที่ตนเองพบเห็นให้ที่ประชุมทราบด้วยวาจา เช่น การพบเห็นเศษกระดาษตกลงบนพื้น การพบเห็นการเปิดน้ำ/ไฟฟ้าทิ้งไว้แบบไร้ประโยชน์ การพบเห็นสิ่งของถูกจัดวางไว้อย่างไม่เป็นระเบียบ ฯลฯ หลังรายงานจบลงก็จะถามในที่ประชุมว่าใครเป็นผู้กระทำให้เกิดสภาพความไม่เรียบร้อยดังกล่าว จากนั้นหากมีสมาชิกคนใดยอมรับว่าตนเองเป็นผู้กระทำ สมาชิกที่เป็นผู้แจ้งข้อบกพร่องก็จะกล่าวชมเชยถึงความซื่อสัตย์ที่กล้ายอมรับข้อบกพร่องของตนเอง พร้อมกับชี้ให้เห็นผลเสียที่เกิดขึ้นและให้คำแนะนำในการปรับปรุงแก้ไขตนเอง แต่หากไม่มีสมาชิกคนใดยอมรับว่าตนเองเป็นผู้กระทำให้เกิดสภาพความไม่เรียบร้อยดังกล่าว เจ้าหน้าที่ก็จะให้สมาชิกที่เป็นผู้แจ้งข้อบกพร่องออกมายืนพูดถึงผลเสียที่เกิดขึ้นจากการละเมิดกฎเกณฑ์ของศูนย์ฟื้นฟูฯ จนทำให้เกิดสภาพความไม่เรียบร้อยขึ้นให้ที่ประชุมฟังบริเวณหน้าห้อง โดยในบางครั้งเจ้าหน้าที่ก็จะมีการพิจารณาลงโทษสมาชิกทั้งหมดในรูปแบบต่างๆด้วย เช่น การงดรับประทานอาหาร การงดเปิดไฟ ฯลฯ เพื่อให้สมาชิกได้รับผิดชอบร่วมกัน ซึ่งลักษณะการแจ้งข้อบกพร่องในกลุ่มประชุมเช้ามีความแตกต่างจากการแจ้งข้อบกพร่องที่กล่าวมาในหัวข้อก่อนหน้านี้ตรงที่การแจ้งข้อบกพร่องในกลุ่มประชุมเช้าเป็นการแจ้งข้อบกพร่องด้วยวาจา มิใช่การแจ้งด้วยการเขียนลงในกระดาษ รวมถึงข้อบกพร่องที่ถูกแจ้งในกลุ่มประชุมเช้ายังมีลักษณะเป็นข้อบกพร่องที่มองไม่เห็นตัวผู้กระทำมาก่อน เห็นเพียงผลที่เกิดขึ้นจากการกระทำเท่านั้น

ทั้งนี้ การที่ศูนย์ฟื้นฟูฯ ลาดหลุมแก้วนำระบบการแจ้งข้อบกพร่องซึ่งกันและกันของสมาชิกมาใช้ถือเป็นสาเหตุที่ทำให้สมาชิกที่เคยถูกควบคุมตัวในเรือนจำและค่ายทหารส่วนหนึ่งเกิดความรู้สึกว่าตนเองขาดอิสรภาพในการดำเนินชีวิตมาก เมื่อเทียบกับครั้งที่ถูกควบคุมตัวในเรือนจำและค่ายทหาร เพราะไม่เคยชินกับโครงสร้างการบำบัดฟื้นฟูผู้ติดยาเสพติดของศูนย์ฟื้นฟูฯ ลาดหลุมแก้วที่มีการจัดตารางเวลาการทำกิจกรรมอย่างหนาแน่นในแต่ละวัน รวมถึงรู้สึกว่าการกำลังถูก “จับผิด” อยู่ตลอดเวลาจากการที่เพื่อนสมาชิกทุกคนล้วนมีสิทธิในการแจ้งข้อบกพร่องแก่ตนเองได้ เสมอ แตกต่างจากในเรือนจำที่ไม่ได้มีการนำระบบดังกล่าวมาใช้ โดยคำกล่าวในเชิงเปรียบเทียบระหว่างศูนย์ฟื้นฟูฯ กับเรือนจำและค่ายทหารของสมาชิกก็เช่น “เอาผมไปเรือนจำเดี๋ยวนี้เลยก็ได้ มันไม่ได้จุกจิกแบบนี้ ที่นี้อะไรๆหน่อยก็ไม่ได้ อะไรไม่รู้ อย่างผ้าปูไม่ตึงนี่ก็โดนแล้ว ไม่รู้อะไรหนักหนา ผมงงไปหมดแล้ว” “เรือนจำเขาไม่ได้มาบังคับแบบนี้...เรือนจำสบายกว่า ถ้าเราไม่ทำอะไรที่เป็น

ปัญหาเขาก็ไม่มาอยู่กับเรา จะทำอะไรก็ได้ กลางวันก็เข้าทำงาน ทำก็ได้ ไม่ทำก็ได้ ถึงเวลาก็ขึ้นนอน ผมไม่ชอบถูกบังคับ...อยู่ที่นี้ไม่เป็นตัวของตัวเอง โดนบังคับไปหมด” และ“ที่โน่น (ค่ายทหาร) เขาไม่ได้มีอย่างนี้ กลางวันเขาก็ให้กวาดใบไม้ ตัดหญ้าอะไรอย่างนี้ ที่นี้ปวดหัว ยุงทั้งวัน ทำอะไรผิดหน่อยนึ่งก็ เกมอีก” (สมเกียรติ, สมชาย, ยงยศ, ดนัย, สัมภาษณ์, 1-3 เมษายน 2558)

ปรากฏการณ์ที่กล่าวมาข้างต้นแสดงให้เห็นว่า หลักการชุมชนบำบัดได้ทำให้สมาชิกในศูนย์ฟื้นฟูฯแต่ละคนกลายเป็น “วัตถุที่ถูกจ้องมอง” อยู่ตลอดเวลา และก่อให้เกิดบรรยากาศแห่งความ “หวาดระแวง” ขึ้นในหมู่สมาชิกด้วยกันเอง อันเป็นการทำลายความเป็นปึกแผ่นเชิงความรู้สึกในหมู่สมาชิกลง โดยเพื่อนสมาชิกแต่ละคนอยู่ในฐานะที่ไม่น่าไว้วางใจได้ทั้งหมด แม้จะเป็นบุคคลที่สนิทสนมกันก็ตาม เพราะหากเผลอกระทำการใดที่เป็นการละเมิดกฎเกณฑ์ของศูนย์ฟื้นฟูฯไม่ว่าเรื่องเล็กหรือเรื่องใหญ่ก็สามารถถูกเพื่อนสมาชิกแจ้งข้อบกพร่องได้เสมอ ซึ่งสภาพการณ์ดังกล่าวแสดงถึงการที่หลักการชุมชนบำบัดได้เข้ามาทำให้การควบคุมสมาชิกตามลักษณะความเป็นสถาบันที่มีการจัดการแบบเบ็ดเสร็จของศูนย์ฟื้นฟูฯ ลาดหลุมแก้วมีความเข้มงวดมากขึ้น เพราะก่อให้เกิดการควบคุมสมาชิกถึง 2 ชั้น นั่นคือ การควบคุมจากสมาชิกด้วยกันเองและการควบคุมจากเจ้าหน้าที่ตามที่ได้กล่าวไปแล้วข้างต้น ซึ่งแม้ว่าตามสภาพความเป็นจริงแล้ว สมาชิกจะยังคงมีการละเมิดกฎเกณฑ์ของศูนย์ฟื้นฟูฯอยู่ รวมทั้งไม่ได้มีการแจ้งข้อบกพร่องต่อกันในทุกกรณีที่มีการละเมิดกฎเกณฑ์ของศูนย์ฟื้นฟูฯตามที่ทางศูนย์ฟื้นฟูฯคาดหวัง เช่น การจับกลุ่มกันนินทาเจ้าหน้าที่ การร่วมกันล้อเลียนเจ้าหน้าที่ การทะเลาะเบาะแว้งระหว่างกัน การร่วมกันวางแผนหลบหนี ฯลฯ แต่การละเมิดกฎเกณฑ์ดังกล่าวก็เป็นการกระทำเล็กน้อยๆของสมาชิกที่ไม่สามารถทำให้อำนาจในการควบคุมของทางศูนย์ฟื้นฟูฯลดลงได้ เพราะทางศูนย์ฟื้นฟูฯยังคงมีอำนาจสูงสุดในการจัดการกับสมาชิกอย่างเบ็ดเสร็จเด็ดขาดอยู่ รวมทั้งการละเมิดกฎเกณฑ์ของสมาชิกดังกล่าวก็ไม่ได้ทำให้สมาชิกมีอำนาจมากขึ้นแต่อย่างใด รวมทั้งสมาชิกก็ยังคงรู้สึกว่าตนเองเป็นบุคคลที่ด้อยอำนาจอยู่เช่นเดิม สังเกตจากคำกล่าวของสมาชิกข้างต้นที่มีการ “บ่น” ให้ผู้ศึกษาฟังเกี่ยวกับการที่ตนเองถูกกดทับในลักษณะต่างๆจากโครงสร้างของศูนย์ฟื้นฟูฯเป็นอย่างมาก

บทที่ 5

สรุปและอภิปรายผลการศึกษา

งานศึกษาวิจัยเรื่องนี้จัดทำขึ้นเพื่อค้นหาว่า โครงสร้างของศูนย์ฟื้นฟูฯ ลาดหลุมแก้วมีลักษณะเป็นอย่างไร สืบเนื่องจากการลงพื้นที่สำรวจข้อมูลเบื้องต้นของผู้ศึกษาพบว่า ศูนย์ฟื้นฟูฯ ดังกล่าวมีลักษณะเชิงโครงสร้างเป็นสถาบันที่มีการจัดการแบบเบ็ดเสร็จที่เน้นรวมศูนย์อำนาจในการดำเนินการต่างๆไว้ที่เจ้าหน้าที่ แต่ในขณะเดียวกัน ทางศูนย์ฟื้นฟูฯก็ได้มีการอ้างอิงโครงสร้างของตนเองกับหลักการชุมชนบำบัด โดยจะเห็นได้ว่าหลักการทั้งสองชุดดูเหมือนจะมีจุดเน้นที่แตกต่างกันอย่างชัดเจน ดังนั้น ผู้ศึกษาจึงนำโมเดลเกี่ยวกับสถาบันที่มีการจัดการแบบเบ็ดเสร็จของ Erving Goffman มาเป็นโมเดลเร้าความรู้สึกในการวิเคราะห์ร่วมกับหลักการชุมชนบำบัด ทั้งนี้ ผู้ศึกษาได้ใช้ระเบียบวิธีวิจัยเชิงคุณภาพในการเก็บข้อมูล นั่นคือ การสังเกตอย่างมีส่วนร่วมและการสัมภาษณ์ สำหรับสรุปผลการศึกษาและอภิปรายผลศึกษามีรายละเอียดดังต่อไปนี้

5.1 สรุปผลการศึกษา

จากการศึกษาพบว่า ในภาพรวมศูนย์ฟื้นฟูฯ ลาดหลุมแก้วมีลักษณะเชิงโครงสร้างเป็นสถาบันที่มีการจัดการแบบเบ็ดเสร็จตามแนวคิดของ Erving Goffman เพราะอำนาจสูงสุดในการควบคุมบังคับบัญชาอยู่ที่เจ้าหน้าที่ และการดำเนินการต่างๆกับสมาชิกตั้งอยู่พื้นฐานการมองสมาชิกในฐานะ “บุคคลที่ต้องถูกจัดการ” ซึ่งทางศูนย์ฟื้นฟูฯได้เปรียบเทียบตนเองกับเครื่องซักผ้าที่มีการจัดการไถ่ต่างๆไว้สำหรับการทำความสะอาดเสื้อผ้าที่สกปรกเรียบร้อยแล้ว โดยศูนย์ฟื้นฟูฯที่มีการกีดกันสมาชิกออกจากสังคมภายนอก รวมทั้งการเข้ามาภายในศูนย์ฟื้นฟูฯของบุคคลจากสังคมภายนอกยังถูกควบคุมอย่างเคร่งครัด นอกจากนี้ พื้นที่ภายในศูนย์ฟื้นฟูฯยังสามารถแบ่งออกได้เป็นประเภทต่างๆตามระดับความเข้มงวดในการเข้ามาควบคุมของเจ้าหน้าที่ ซึ่งทุกวันจะมีการจัดให้สมาชิกเข้ารับโปรแกรมการบำบัดฟื้นฟูที่ทางศูนย์ฟื้นฟูฯกำหนดไว้เหมือนกัน บนพื้นที่เดียวกัน และในช่วงเวลาเดียวกัน

นอกจากนี้ ชีวิตของสมาชิกยังถูกแทรกแซงจากศูนย์ฟื้นฟูฯผ่านทางระบบการจัดการสมาชิกเป็นรายบุคคล และหากมีบุคคลภายนอกเข้ามาศึกษาดูงาน ทางศูนย์ฟื้นฟูฯก็จะทำการจัด “การแสดง” เพื่อสร้างความประทับใจให้กับบุคคลภายนอก ส่วนการล่วงละเมิดความเป็นส่วนตัวที่เจ้าหน้าที่เป็นผู้ดำเนินการนั้นมีอยู่ตลอดเวลา เริ่มตั้งแต่ขั้นตอนการแรกรับและในขณะที่สมาชิกกำลังดำเนินชีวิตอยู่ในศูนย์ฟื้นฟูฯ หากสมาชิกคนใดละเมิดกฎเกณฑ์ของศูนย์ฟื้นฟูฯก็จะถูกจัดให้เข้ารับ

โปรแกรมเฉพาะ ทั้งในลักษณะของการลงโทษและการช่วยเหลือ โดยโปรแกรมเฉพาะดังกล่าวจะมีระดับความซับซ้อนที่แตกต่างกัน และการจะจัดให้สมาชิกคนใดเข้ารับโปรแกรมเฉพาะในรูปแบบใดก็ขึ้นอยู่กับวิจารณ์ญาณของเจ้าหน้าที่เพียงผู้เดียว

อย่างไรก็ตาม จากการที่ศูนย์ฟื้นฟูฯ ลาดหลุมแก้วนำหลักการชุมชนบำบัดมาประยุกต์ใช้ ก็ได้ทำให้ลักษณะเชิงโครงสร้างในแง่มุมมองเกี่ยวกับอำนาจมีความแตกต่างจากอำนาจในมโนทัศน์สถาบันที่มีการจัดการแบบเบ็ดเสร็จของ Erving Goffman กล่าวคือ ศูนย์ฟื้นฟูฯ ลาดหลุมแก้วมีการควบคุมสมาชิกถึง 2 ชั้น ได้แก่ การควบคุมจากเจ้าหน้าที่และการควบคุมจากสมาชิกด้วยกันเอง อันแสดงให้เห็นว่า ทางศูนย์ฟื้นฟูฯ ได้ทำให้สมาชิกกลายเป็นเครื่องมือในการควบคุมกันเองอีกชั้นหนึ่ง เพื่อให้สมาชิกแต่ละคนคอย “เป็นหูเป็นตา” แทนเจ้าหน้าที่ เห็นได้จากการที่ทางศูนย์ฟื้นฟูฯ มีระบบการเลื่อนชั้นทางสังคม โดยสมาชิกที่อยู่ในช่วงชั้นทางสังคมที่สูงก็จะทำหน้าที่ควบคุมสมาชิกที่อยู่ในช่วงชั้นทางสังคมที่ต่ำ ทั้งนี้ ทางศูนย์ฟื้นฟูฯ ได้จัดให้มีระบบการเลื่อนชั้นทางสังคมขึ้น 2 แบบ นั่นคือการเลื่อนชั้นทางสังคมในกลุ่มสมาชิกด้วยกันเอง และการเลื่อนชั้นทางสังคมจากสมาชิกกลายเป็นเจ้าหน้าที่ สำหรับในส่วนของ การเลื่อนชั้นทางสังคมจากสมาชิกกลายเป็นเจ้าหน้าที่นั้น เจ้าหน้าที่ที่เป็นอดีตสมาชิกยังคงมีสถานภาพต่ำกว่าเจ้าหน้าที่ Pro-Staff และยังคงถูกควบคุมอยู่ตลอดเวลา แต่แม้กระนั้น เจ้าหน้าที่ในกลุ่มนี้ก็มีความเต็มใจที่จะอยู่ภายใต้อำนาจที่เข้ามาควบคุม เนื่องจากพวกเขาได้รับการดูแลเอาใจใส่อย่างใกล้ชิดจากเจ้าหน้าที่ Pro-Staff เสมือนเป็นการเติมเต็มสิ่งที่พวกเขาไม่ได้รับจากครอบครัว โดยสภาพการณ์ข้างต้นแสดงให้เห็นถึงการที่ทางศูนย์ฟื้นฟูฯ ได้เข้ามาควบคุมเจ้าหน้าที่ที่เป็นอดีตสมาชิกให้มีลักษณะของการเป็นบุคคลที่ “ว่านอนสอนง่าย” และเป็น “คนดี” ที่มีจิตใจยึดโยงอยู่กับศูนย์ฟื้นฟูฯ อยู่ตลอดเวลา

นอกจากนี้ ทางศูนย์ฟื้นฟูฯ ยังมีการกำหนดให้สมาชิกควบคุมกันเองผ่านทางระบบการแจ้งข้อบกพร่อง จนก่อให้เกิดการล่วงละเมิดความเป็นส่วนตัวของสมาชิกขนานใหญ่ตลอดเวลา โดยทางศูนย์ฟื้นฟูฯ กำหนดให้สมาชิกพยายามสังเกตการกระทำของเพื่อนที่เป็นการละเมิดกฎเกณฑ์ของศูนย์ฟื้นฟูฯ ทั้ง 3 ชุด ได้แก่ กฎข้อห้าม ปรัชญา และอุดมการณ์ ซึ่งสภาพการณ์ดังกล่าวแสดงให้เห็นถึงการที่หลักการชุมชนบำบัดได้เข้ามาทำให้เกิดการควบคุมสมาชิกมากขึ้นกว่าสถาบันที่มีการจัดการแบบเบ็ดเสร็จตามแนวคิดของ Erving Goffman เพราะสถาบันที่มีการจัดการแบบเบ็ดเสร็จตามแนวคิดของ Erving Goffman จะดำเนินการควบคุมสมาชิกจากเจ้าหน้าที่เท่านั้น

5.2 อภิปรายผลการศึกษา

ประเด็นแรก – ชุมชนบำบัดและการสร้างบรรยากาศแห่งการจ้องจับผิดระหว่างกันของสมาชิก ประเด็นอภิปรายนี้สืบเนื่องมาจากการที่ผู้ศึกษาเห็นว่า การที่ทางศูนย์ฟื้นฟูฯ กำหนดให้สมาชิกมีการควบคุมกันเอง ด้วยการกำหนดกฎเกณฑ์ในลักษณะที่เปิดโอกาสให้สมาชิกสามารถตีความได้อย่างกว้างขวางนั้น ทำให้สมาชิกมีการนำประเด็นการกระทำความผิดเล็กๆน้อยๆมา “จับผิด” กันอย่างมากมาย เช่น การหยิบอาหารที่หล่นออกนอกจานมารับประทาน การออกเสียงแผ่วเบาในขณะที่สวดมนต์ การปล่อยชายเสื้อออกนอกกางเกง (แม้เพียงเล็กน้อย) การอาบน้ำไม่ปิดประตู ฯลฯ ซึ่งสภาพการณ์ดังกล่าวถือเป็นการเพิ่มความตึงเครียดให้กับสมาชิก เนื่องจากเป็นสิ่งที่ขัดกับธรรมชาติของบุคคลทั่วไป แม้ทางศูนย์ฟื้นฟูฯ จะกล่าวอ้างว่าเป็นการสร้างระเบียบวินัยให้กับสมาชิกก็ตาม ด้วยเหตุที่ตามปกติ บุคคลแต่ละคนย่อมสามารถมีความเป็นส่วนตัวของตัวเองได้บ้าง แม้จะอยู่ในสถาบันที่มีการจัดการแบบเบ็ดเสร็จตามแนวคิดของ Erving Goffman รวมทั้งสามารถกระทำความผิดในเรื่องเล็กๆน้อยๆที่ไม่ได้สร้างความเดือดร้อนให้กับบุคคลอื่นได้ โดยที่การกระทำ ความผิดนั้นไม่ต้องถูกลงโทษ

นอกจากนี้ เมื่อย้อนกลับไปมองถึงเจตนารมณ์ดั้งเดิมของหลักการชุมชนบำบัดแล้ว ดูเหมือนว่าระบบการแจ้งข้อบกพร่องที่ทางศูนย์ฟื้นฟูฯ ลาดหลุมแก้วจัดไว้ก็ยังไม่ตรงกับเจตนารมณ์ดั้งเดิมของหลักการชุมชนบำบัดเท่าใดนัก เพราะในความเป็นจริง หลักการชุมชนบำบัดมุ่งเน้นให้สมาชิกเป็นตัวการในการสร้างความเปลี่ยนแปลงต่อกันด้วยการใช้น้ำใจไมตรีและความปรารถนาดี มิได้มุ่งเน้นให้สมาชิกมีการเข้ามาจ้องจับผิดกัน เพื่อทำให้อีกฝ่ายถูกลงโทษแบบที่เป็นอยู่

เมื่อเป็นเช่นนี้ จึงกล่าวได้ว่า ศูนย์ฟื้นฟูฯ ลาดหลุมแก้วได้มีการสร้างชุมชนที่มีความ “สุดโต่ง” แตกต่างจากชุมชนภายนอกขึ้น เนื่องจากมีการกำหนดให้สมาชิกพยายามจ้องมองความประพฤติของกันและกันอยู่ตลอดเวลา ซึ่งแน่นอนว่า ในแง่หนึ่งก็ถือเป็นการฝึกฝนให้สมาชิกแต่ละคนระมัดระวังการกระทำของตนเอง แต่ในอีกแง่หนึ่งก็ได้สร้างความหวาดระแวงระหว่างกันของสมาชิกขึ้น จนอาจทำให้สมาชิกแต่ละคนเกิดความรู้สึกสับสน แทนที่จะร่วมกันสร้างสรรค์สิ่งดีๆให้เกิดขึ้นต่อกันตามเจตนารมณ์ดั้งเดิมของหลักการชุมชนบำบัด และหากสมาชิกรับเอาค่านิยมของการพยายามจ้องมองเพื่อ “จับผิด” บุคคลอื่นไปเป็นค่านิยมประจำตัว แล้วนำไปใช้ในสังคมภายนอกก็อาจก่อให้เกิดปัญหาในการปรับตัวได้ ด้วยเหตุที่สังคมจำลองที่ถูกนิยามว่าเป็น “ชุมชนบำบัด” อย่างศูนย์ฟื้นฟูฯ ลาดหลุมแก้วมีบรรยากาศที่แตกต่างจากสังคมภายนอก เพราะสังคมภายนอกเป็นสังคมขนาดใหญ่ที่สมาชิกทุกคนต่างดำเนินชีวิตของตนเอง ไม่ได้มีใครเข้ามาจ้องมองกันอยู่ตลอดเวลาเหมือนสังคมในศูนย์ฟื้นฟูฯ ลาดหลุมแก้ว ดังนั้น การกระทำความผิดเล็กๆน้อยๆจึงถูกปล่อยผ่าน ไม่ได้ถูกนำมาเป็น

ประเด็นในการเอาผิดซึ่งกันและกัน แม้ว่ากรกระทำที่กล่าวมาข้างต้นจะถือเป็นการ “เสียมรยาท” บ้าง แต่เมื่อกระทำแล้วก็ไม่ได้นำไปสู่การลงโทษอย่างจริงจังเหมือนกับศูนย์ฟื้นฟูฯ ลาดหลุมแก้ว เพียงแต่อาจมีการลงโทษทางสังคม (Social Sanction) เล็กๆ น้อยๆ จากบุคคลที่พบเห็นเท่านั้น เช่น การนิทาและการตำหนิติเตียน เป็นต้น

ประเด็นที่สอง **ความสำเร็จในการควบคุมเจ้าหน้าที่ที่เป็นอดีตสมาชิก อันได้แก่ เจ้าหน้าที่ Ex-Staff และเจ้าหน้าที่โครงการไทยเข้มแข็ง** ประเด็นนี้สืบเนื่องมาจากการที่เจ้าหน้าที่ที่เป็นอดีตสมาชิกยอมสยบต่ออำนาจที่เข้ามาควบคุม ซึ่งสภาพการณ์ดังกล่าวนับเป็นความสำเร็จขั้นหนึ่งในการควบคุมเจ้าหน้าที่ที่เป็นอดีตสมาชิกให้เกิดความภักดี (Loyalty) ต่อศูนย์ฟื้นฟูฯ ได้ โดยเมื่อพิจารณาความสำเร็จที่กล่าวมาข้างต้น จะเห็นได้ว่า ความสำเร็จดังกล่าวเกิดขึ้นจากการปฏิบัติงานของเจ้าหน้าที่ Pro-Staff ที่มีการสร้างความสัมพันธ์ที่ดีกับเจ้าหน้าที่ที่เป็นอดีตสมาชิกอย่างต่อเนื่อง ตั้งแต่ครั้งที่เจ้าหน้าที่กลุ่มนี้ยังคงมีสถานภาพเป็นสมาชิกที่เข้ารับการบำบัดฟื้นฟู ทำให้เจ้าหน้าที่กลุ่มนี้เกิดความประทับใจ และเมื่อสมาชิกกลุ่มนี้มาปฏิบัติหน้าที่เป็นเจ้าหน้าที่ เจ้าหน้าที่ Pro-Staff ก็ยังคงอยให้การสอดส่องดูแลเจ้าหน้าที่ที่เป็นอดีตสมาชิกอย่างใกล้ชิด จนเจ้าหน้าที่ Pro-Staff สามารถ “ซื้อใจ” เจ้าหน้าที่กลุ่มนี้ได้

อย่างไรก็ตาม การที่เจ้าหน้าที่ที่เป็นอดีตสมาชิกสยบยอมต่ออำนาจที่เข้ามาควบคุม มีหน้าซำยัง “เห็นดีเห็นงาม” กับการเข้ามาควบคุมของทางศูนย์ฟื้นฟูฯ ดังกล่าว แม้ในแง่หนึ่งจะถือเป็นผลประโยชน์ของทางศูนย์ฟื้นฟูฯ ที่สามารถทำให้เจ้าหน้าที่กลุ่มนี้มีลักษณะของการเป็นบุคคลที่ “ว่านอนสอนง่าย” อยู่ในโอวาทที่ทางศูนย์ฟื้นฟูฯ สั่งได้ทุกอย่าง แต่ในอีกแง่หนึ่ง สภาพการณ์ดังกล่าวก็แสดงให้เห็นถึงการที่เจ้าหน้าที่ที่เป็นอดีตสมาชิกได้กลายเป็นบุคคลที่ยอมรับการถูกประทับตราว่าเป็น “ผู้ด้อยอำนาจ” อย่างสมบูรณ์ นั่นคือ การเป็นบุคคลที่ต้องถูกควบคุมและรับคำสั่งจากผู้มีอำนาจ อยู่ตลอดเวลา ไม่สามารถริเริ่มการคิดและกระทำสิ่งใดๆ ได้ด้วยตนเอง อันดูเหมือนเป็นสิ่งที่ตรงกันข้ามกับการบำบัดฟื้นฟูผู้ติดยาเสพติดให้กลับไปอยู่ร่วมกับสังคมภายนอกได้อีกครั้งหนึ่ง เพราะการที่เจ้าหน้าที่ที่เป็นอดีตสมาชิกยอมรับว่าตนเองเป็นผู้ด้อยอำนาจ เป็นสิ่งที่อาจทำให้เจ้าหน้าที่กลุ่มดังกล่าวต้องพึ่งพิงบุคคลอื่นตลอดเวลา ไม่สามารถยืนด้วยลำแข้งของตนเองได้ เมื่อเป็นเช่นนี้จึงเท่ากับว่า ทางศูนย์ฟื้นฟูฯ ได้ทำให้เจ้าหน้าที่ที่เป็นอดีตสมาชิกกลายเป็นส่วนหนึ่งของศูนย์ฟื้นฟูฯ และยึดติดอยู่กับความสะดวกสบายที่บุคคลอื่นมอบให้ตนเอง จนอาจไม่สามารถออกไปต่อสู้ชีวิตตามลำพังในสังคมภายนอกได้

ประเด็นที่สาม - “สมาชิกที่ไว้ใจไม่ได้” ในชุมชนบำบัด เมื่อพิจารณาเนื้อหาสาระของหลักการชุมชนบำบัดแล้ว กล่าวได้ว่า ลักษณะการปฏิบัติต่อสมาชิกของศูนย์ฟื้นฟูฯ ลาดหลุมแก้วยังไม่สอดคล้องกับอุดมคติของหลักการชุมชนบำบัดตั้งแต่แรกเริ่มมากนัก เนื่องจากหลักการชุมชนบำบัดเป็นหลักการที่มองเห็นศักยภาพของสมาชิกในฐานะบุคคลที่สามารถสร้างความเปลี่ยนแปลงให้เกิดขึ้นแก่กันได้เอง โดยไม่ต้องมีใครมาบังคับควบคุม หากจะมีบุคคลอื่นเข้ามาเกี่ยวข้องในชุมชนบำบัด บุคคลเหล่านั้นก็จะเข้ามาในฐานะบุคคลที่ช่วยอำนวยความสะดวกให้การบำบัดฟื้นฟูดำเนินไปได้อย่างมีประสิทธิภาพเท่านั้น มิใช่การเข้ามาใช้อำนาจเชิงการบังคับควบคุม หรือจัดความสัมพันธ์ในลักษณะผู้ปกครองและผู้ใต้ปกครองแบบที่ทางศูนย์ฟื้นฟูฯ กำลังดำเนินการอยู่

ในแง่นี้ แสดงให้เห็นว่า มุมมองในการมองสมาชิกของทางศูนย์ฟื้นฟูฯ ยังไม่ได้มีความแตกต่างจากมุมมองของสถาบันที่มีการจัดการแบบเบ็ดเสร็จอื่น ๆ ในสังกัดกระทรวงยุติธรรมมากนัก มุมมองนั้นคือ การมองว่าสมาชิกเป็นบุคคลที่แสบ มีลัทธิลึกลับใน และไว้ใจไม่ได้ จึงจำเป็นต้องมีการควบคุมอย่างเข้มงวด ดังจะเห็นได้ชัดเจนในกรณีของการควบคุมผู้ต้องขังในเรือนจำ ซึ่งผู้ศึกษาเห็นว่าการมองสมาชิกในลักษณะดังกล่าวถือเป็นสิ่งที่ทำให้ความสัมพันธ์ระหว่างเจ้าหน้าที่และสมาชิกยิ่งมีความห่างเหินมากขึ้น เพราะเป็นการสร้างความเป็นขั้วตรงกันข้ามระหว่างเจ้าหน้าที่และสมาชิกให้เกิดขึ้น อันเป็นสิ่งที่ตรงกันข้ามกับฐานคิดของหลักการชุมชนบำบัดเป็นอย่างมาก นอกจากนี้ การที่ทางศูนย์ฟื้นฟูฯ ไม่มีความไว้วางใจสมาชิกตามหลักการชุมชนบำบัดยังสะท้อนให้เห็นผ่านทางการที่ศูนย์ฟื้นฟูฯ ลาดหลุมแก้วจำกัดบริเวณให้สมาชิกอยู่แต่ภายในพื้นที่ของศูนย์ฟื้นฟูฯ ด้วยการสร้างกำแพงทึบและรั้วลวดหนาม ตลอดจนมีการรักษาความปลอดภัยอย่างเป็นระบบ ราวกับว่าสมาชิกเป็นบุคคลอันตรายที่จะต้องควบคุมไม่ให้ออกไปสู่สังคมภายนอกอย่างเด็ดขาด

อย่างไรก็ตาม หากมองในแง่พัฒนาการของหลักการชุมชนบำบัดแล้ว กล่าวได้ว่า การที่ทางศูนย์ฟื้นฟูฯ ปฏิบัติต่อสมาชิกในลักษณะของการไม่ให้ความไว้วางใจสมาชิกก็ถือเป็นพัฒนาการอย่างหนึ่งของหลักการชุมชนบำบัดที่อาจสามารถแปรเปลี่ยนไปตามบริบทที่หลักการชุมชนบำบัดถูกนำไปใช้ได้ ดังที่ผู้ศึกษาได้กล่าวไปในบทที่ 2 แล้วว่า แท้ที่จริง รายละเอียดของความเป็นชุมชนบำบัดนั้นสามารถมีความแตกต่างกันได้ ขึ้นอยู่กับบริบทที่หลักการชุมชนบำบัดถูกนำไปประยุกต์ใช้ โดยเมื่อพิจารณาในเชิงการเป็นสถานที่ที่มีไว้สำหรับจัดการกับผู้กระทำความผิดของศูนย์ฟื้นฟูฯ ลาดหลุมแก้วแล้ว กล่าวได้ว่า การที่ทางศูนย์ฟื้นฟูฯ ลาดหลุมแก้วมีการรวมศูนย์อำนาจสูงสุดไว้ที่เจ้าหน้าที่ก็ถือว่ามีคุณสมบัติผสมผลอยู่พอสมควร เพราะหากให้อำนาจกับสมาชิกมากเกินไปก็อาจทำให้เจ้าหน้าที่ควบคุมสมาชิกได้ยากมากขึ้นและขาดความเด็ดขาดจากการที่ต้องคอยเข้ามาฟังเสียงของสมาชิกอยู่ตลอดเวลา อันอาจมีผลให้ประสิทธิภาพการควบคุมตัวสมาชิกตามกฎหมายลดลง เพราะการบำบัดฟื้นฟูผู้ติดยาเสพติดตามพระราชบัญญัติฟื้นฟูสมรรถภาพผู้ติดยาเสพติด พ.ศ.2545 เป็นการบำบัด

ฟื้นฟูในลักษณะการควบคุมตัวสมาชิกไว้ในองค์กรที่ภาครัฐกำหนด เพื่อบังคับให้สมาชิกรับการบำบัดฟื้นฟู มิใช่การที่สมาชิกเดินเข้ามาด้วยความสมัครใจ

ประเด็นที่สี่ – “ตัวเลือก” ในเรื่องเครื่องอุปโภคบริโภคและการทำกิจกรรมเพื่อตอบสนองความพึงพอใจส่วนบุคคลของสมาชิกในศูนย์ฟื้นฟูฯ ลาดหลุมแก้วที่มีน้อยกว่าผู้ต้องขังในเรือนจำ สำหรับตัวเลือกในเรื่องเครื่องอุปโภคบริโภคนั้นเริ่มเห็นได้จากการที่เรือนจำมีระบบการรับฝากเงินจากญาติของผู้ต้องขัง โดยผู้ต้องขังสามารถนำเงินที่ได้รับฝากไปซื้อสิ่งของนานาชนิดจากร้านค้าสวัสดิการได้ เหมือนหนึ่งกำลังดำเนินชีวิตอยู่ในสังคมภายนอกที่มีสิ่งของ “ฟุ่มเฟือย” ให้เลือกซื้อเป็นจำนวนมาก สิ่งของเหล่านั้นก็เช่น ปลากระป๋อง เครื่องสำอาง สบู่มะละกอ ชาดอกคำฝอย น้ำหอม โคลน ยกทรง-กางเกงใน ยาสระผมสมุนไพร ครีมอาบน้ำ ฯลฯ รวมทั้งทางเรือนจำยังมีการรับฝากสิ่งของและอาหารจากญาติให้ผู้ต้องขัง หรือหากอยู่ในช่วงเทศกาล ผู้ต้องขังก็สามารถซื้อสิ่งของมาเฉลิมฉลองกันได้ ไม่ว่าจะเป็นวันปีใหม่ วันสงกรานต์ วันตรุษจีน หรือแม้แต่วันเกิดของผู้ต้องขังเอง หากเป็นเรือนจำหญิงก็จะมีบริการทำผมในลักษณะต่างๆเพิ่มเติมด้วย (สายพิณ ศุภุทธมงคล, 2542, น.88-125) ซึ่งเมื่อหันมามองในโครงสร้างการบำบัดฟื้นฟูฯ ของศูนย์ฟื้นฟูฯ ลาดหลุมแก้วแล้ว กล่าวได้ว่า ภายในศูนย์ฟื้นฟูฯ ไม่มีระบบทั้งหมดที่กล่าวมาข้างต้นเลย โดยทางศูนย์ฟื้นฟูฯ จะจัดเฉพาะปัจจัยพื้นฐานทั้ง 4 ด้าน อันได้แก่ ที่อยู่อาศัย อาหาร เครื่องนุ่งห่ม และยารักษาโรคไว้ให้กับสมาชิกเท่านั้น

ส่วนตัวเลือกเกี่ยวกับการทำกิจกรรมเพื่อตอบสนองความพึงพอใจส่วนบุคคลนั้น เห็นได้จากการที่ทางเรือนจำอนุญาตให้ผู้ต้องขังสามารถมีเพศสัมพันธ์กันได้ トラบใดที่ไม่สร้างความเดือดร้อนให้กับบุคคลอื่น โดยเรือนจำบางแห่งถึงขั้นมีการแจกถุงยางอนามัยให้แก่ผู้ต้องขังเลยทีเดียว แตกต่างจากศูนย์ฟื้นฟูฯ ลาดหลุมแก้วที่มีการมีเพศสัมพันธ์ของสมาชิกถือเป็นความผิดร้ายแรงสูงสุดหนึ่งในสี่ข้อที่ทางศูนย์ฟื้นฟูฯ ห้ามไว้ รวมถึงผู้ต้องขังในเรือนจำยังมีสิทธิกำหนดชะตาชีวิตของตนเองด้วยการสอบเลื่อนชั้นและการออกไปทำงานสาธารณะ เพื่อให้ได้รับสิทธิประโยชน์ในการลดวันต้องโทษและการพักการลงโทษ แตกต่างจากสมาชิกในศูนย์ฟื้นฟูฯ ลาดหลุมแก้วที่สมาชิกไม่สามารถกระทำในลักษณะดังกล่าวได้เลย

จากการที่เรือนจำมีการจัดตัวเลือกในการดำเนินชีวิตให้กับผู้ต้องขังไว้ค่อนข้างมากจนเป็นผลให้ผู้ต้องขังสามารถสร้างกิจกรรมต่างๆที่คล้ายคลึงกับการดำเนินชีวิตของบุคคลภายนอกขึ้นมาได้หลายประการนับเป็นสิ่งที่แสดงให้เห็นว่า ผู้ต้องขังในเรือนจำมีอิสระในการดำเนินชีวิตมากกว่าสมาชิกในศูนย์ฟื้นฟูฯ ลาดหลุมแก้วอย่างเห็นได้ชัด โดยสภาพการณ์ดังกล่าวน่าจะสร้าง

ความรู้สึกดีให้กับผู้ต้องขังได้มากกว่าสมาชิกในศูนย์ฟื้นฟูฯ ลาดหลุมแก้ว เพราะบุคคลทุกคนน่าจะต้องการความมีอิสระในการดำเนินชีวิต

หากมองลักษณะข้างต้นแบบผิวเผินอาจทำให้เกิดความรู้สึกอึดอัดขึ้นได้ว่า เพราะเหตุใด ผู้ต้องขังในเรือนจำจึงดูเหมือนมีอิสระในการดำเนินชีวิตมากกว่าสมาชิกในศูนย์ฟื้นฟูฯ ลาดหลุมแก้ว ทั้งที่ผู้ต้องขังในเรือนจำเป็นผู้กระทำความผิดและเป็นเสมือนบุคคลอันตรายที่ศาลตัดสินลงโทษอย่างเต็มตัว มิได้มีสถานภาพเป็น “ผู้ป่วย” ตามกฎหมายแบบสมาชิกในศูนย์ฟื้นฟูฯ ลาดหลุมแก้ว แต่หากพิจารณาในเชิงการจัดระเบียบทางสังคมภายในเรือนจำแล้ว กล่าวได้ว่า การที่ทางเรือนจำจัดให้ผู้ต้องขังมีอิสระในการดำเนินชีวิตมากกว่าสมาชิกในศูนย์ฟื้นฟูฯ ลาดหลุมแก้ว ถือเป็นกลยุทธ์ในการรักษาความสงบเรียบร้อยภายในเรือนจำอย่างหนึ่ง สืบเนื่องจากผู้กระทำความผิดที่ถูกตัดสินจำคุกภายในเรือนจำมักมีระยะเวลาต้องโทษที่นาน ซึ่งหากทางเรือนจำมีการจำกัดอิสรภาพของผู้ต้องขังมากเกินไปก็อาจสร้างความกดดันให้กับผู้ต้องขัง จนทำให้ผู้ต้องขังพยายามหาช่องทางหลบหนีอยู่ตลอดเวลาหรือก่อความวุ่นวายขึ้นมาได้ ดังนั้น ทางเรือนจำจึงต้องพยายามสร้างช่องทางให้ผู้ต้องขังได้ผ่อนคลายเหมือนกับอยู่ในสังคมภายนอกบ้าง แตกต่างจากศูนย์ฟื้นฟูฯ ลาดหลุมแก้วที่สมาชิกในองค์กรมักถูกศาลตัดสินให้เข้ารับการบำบัดฟื้นฟูด้วยระยะเวลาที่ไม่ยาวนานนัก เช่น 4 เดือน หรือ 6 เดือน ทางศูนย์ฟื้นฟูฯ จึงสามารถจัดโปรแกรมการบำบัดฟื้นฟูได้อย่างเต็มที่ โดยไม่ต้องคำนึงถึงการสร้างบรรยากาศแห่งความผ่อนคลายให้กับสมาชิกมากนัก

ประเด็นที่ห้า - สมาชิกบางกลุ่มที่อาจไม่สามารถเปลี่ยนแปลงได้ในชุมชนบำบัด
สำหรับประเด็นนี้สืบเนื่องมาจากการที่ทางศูนย์ฟื้นฟูฯ มีการรับบุคคลสองกลุ่มเข้ามาเป็นสมาชิก นั่นคือ ผู้ค้ายาเสพติดรายใหญ่ที่แฝงตัวเข้ามา เพื่อหลีกเลี่ยงจากการถูกส่งตัวเข้าสู่เรือนจำ และผู้ติดยาเสพติดที่มีอาการติดกาว สำหรับผู้ค้ายาเสพติดรายใหญ่ที่แฝงตัวเข้ามานับว่าไม่ใช่กลุ่มเป้าหมายของกฎหมายจัดตั้งศูนย์ฟื้นฟูฯ ลาดหลุมแก้วมาตั้งแต่แรก เพราะกฎหมายมุ่งบำบัดฟื้นฟูผู้ติดยาเสพติดที่มีลักษณะ “ก้าวพลาด” คือไม่ได้มีเจตนาในการเข้าไปหาผลประโยชน์จากยาเสพติดเท่านั้น และเมื่อนำบุคคลกลุ่มนี้เข้ามารับการบำบัดฟื้นฟูในชุมชนบำบัดแล้วก็ไม่น่าจะทำให้บุคคลกลุ่มนี้เกิดการเปลี่ยนแปลงไปในทิศทางที่ดีขึ้นได้ เนื่องจากบุคคลกลุ่มนี้เป็นบุคคลที่มีจิตใจจดจ่ออยู่กับผลประโยชน์มหาศาลที่ตนเองจะได้รับจากการค้ายาเสพติดเมื่ออยู่ในสังคมภายนอก ไม่ได้มีจิตใจจดจ่ออยู่กับการทำตามสิ่งที่ศูนย์ฟื้นฟูฯ กำหนดไว้ รวมทั้งบุคคลกลุ่มนี้ยังอาจเป็นหัวหอกในการชักชวนสมาชิกคนอื่นให้เข้าร่วมขบวนการค้ายาเสพติดของตนเองด้วย เมื่อเป็นเช่นนี้จึงกล่าวได้ว่า การนำผู้ค้ายาเสพติดรายใหญ่เข้ามาในศูนย์ฟื้นฟูฯ ถือเป็นความเสี่ยงต่อการทำให้เกิดปัญหาเกี่ยวกับชุมชนบำบัดค่อนข้างชัดเจน

ส่วนการรับผู้ติดยาเสพติดที่มีอาการติดกาวยาเข้ามาเป็นสมาชิกก็นับว่ายังไม่มีความเหมาะสมนัก เพราะผู้ติดยาเสพติดกลุ่มนี้เป็นสมาชิกที่ค่อนข้างด้อยสมรรถภาพทางด้านร่างกายอย่างชัดเจน สืบเนื่องจากการที่ผู้ติดยาเสพติดกลุ่มนี้ส่วนใหญ่มีอาการทางจิตเวช ซึ่งแม้ว่าศูนย์ฟื้นฟูฯ ลาดหลุมแก้วจะมีการนำแพทย์มาตรวจรักษาสมาชิกเป็นครั้งคราว แต่การตรวจรักษาของแพทย์ที่ดำเนินการกับผู้ป่วยทางจิตเวชอย่างผู้ติดยาเสพติดที่มีอาการกาวก็กระทำเพียงแค่การสั่งให้รับประทานยาจิตเวช โดยทางศูนย์ฟื้นฟูฯ ไม่ได้มีการจัดสภาพแวดล้อมในลักษณะเฉพาะให้กับสมาชิกกลุ่มนี้เลย ทำให้สมาชิกกลุ่มยังคงอาศัยอยู่ร่วมกับสมาชิกกลุ่มอื่น จนบางครั้งได้เข้าไปสร้างความหนักใจให้กับสมาชิกกลุ่มอื่นด้วย ประกอบกับเมื่อพิจารณาตามหลักการชุมชนบำบัดแล้วยังดูเหมือนว่า หลักการชุมชนบำบัดจะเน้นให้สมาชิกที่มีความสมบูรณ์ทั้งทางด้านร่างกายเข้ามาสร้างความเปลี่ยนแปลงต่อกัน จากการใช้ศักยภาพที่ตนเองมีอยู่อย่างเต็มที่เท่านั้น มิได้มุ่งหวังให้บุคคลที่มีความด้อยสมรรถภาพทางร่างกาย โดยเฉพาะบุคคลที่มีอาการทางจิตเวชเข้ามาเป็นสมาชิก เนื่องจากบุคคลกลุ่มนี้มีข้อจำกัดทางร่างกายที่ทำให้ยังไม่สามารถเข้าร่วมดำเนินการเปลี่ยนแปลงกับสมาชิกคนอื่น ๆ ได้อย่างเต็มที่ มีหน้าซ้ำยังอาจเป็นการทำให้สมาชิกคนอื่น ๆ ในชุมชนบำบัดได้รับผลกระทบหรือสร้างความปั่นป่วนให้กับชุมชนบำบัดด้วย

5.3 ข้อจำกัดในการศึกษาวิจัย

สำหรับข้อจำกัดของงานศึกษาวิจัยเรื่องนี้คือ การที่ผู้ศึกษาไม่สามารถเข้าไปยุ่งเกี่ยวกับสมาชิกของศูนย์ฟื้นฟูฯ ลาดหลุมแก้วได้อย่างสมบูรณ์แบบ เนื่องจากศูนย์ฟื้นฟูฯ ดังกล่าวเป็นองค์กรตามกฎหมายที่มีไว้สำหรับจัดการกับผู้กระทำความผิดที่ถูกมองเป็น “ผู้ป่วย” ดังนั้น ผู้ศึกษาจึงต้องพยายามรักษาจริยธรรมของการวิจัยในส่วนที่เกี่ยวข้องกับการไม่เข้าไปสร้างผลกระทบให้กับประชากรที่อยู่ในศูนย์ฟื้นฟูฯ ไม่ว่าจะเป็นเจ้าหน้าที่หรือตัวสมาชิกเอง ทั้งนี้ก็เพื่อให้การดำเนินการบำบัดฟื้นฟูผู้ติดยาเสพติดดำเนินไปได้อย่างเป็นธรรมชาติ ไม่ถูกรบกวนจากการเก็บข้อมูลของผู้ศึกษา

5.4 ข้อเสนอแนะสำหรับการศึกษาวิจัยครั้งต่อไป

ผู้ศึกษาเห็นว่า งานศึกษาวิจัยเรื่องนี้ น่าจะได้รับการต่อยอดจากผู้ที่สนใจด้วยการเข้าไปศึกษาในบริบทการบำบัดฟื้นฟูสมาชิกเพศหญิงในศูนย์ฟื้นฟูฯ ลาดหลุมแก้ว เพื่อศึกษาว่า รายละเอียดเกี่ยวกับโครงสร้างการบำบัดฟื้นฟูที่ทางศูนย์ฟื้นฟูฯ เข้ามาดำเนินการกับสมาชิกเพศชายและสมาชิกเพศหญิงมีความเหมือนหรือแตกต่างกันอย่างไร เพราะแม้ว่าสมาชิกเพศชายและสมาชิกหญิงจะอยู่ในศูนย์ฟื้นฟูฯ เดียวกัน แต่มีการแยกส่วนอย่างชัดเจนระหว่างพื้นที่อยู่สำหรับสมาชิกเพศชายและสมาชิกเพศหญิง ดังนั้น จึงอาจมีรายละเอียดในโครงสร้างบางอย่างที่แตกต่างออกไปจากโครงสร้างที่นำมาใช้กับสมาชิกเพศชาย

รายการอ้างอิง

หนังสือ

สุดสงวน สุธีสร. (2529). *อาชญากรรม : ความหมาย ขอบเขต และทฤษฎี*. (ม.ป.ท.) : (ม.ป.พ.).
 อัจฉริยา ชูตินันท์. (2555). *อาชญาวิทยาและทัณฑวิทยา*. วิทยาลัย : กรุงเทพฯ.

รายงานการวิจัย

พสุนิต สารมาศ, นราภรณ์ ชันชบุตร, และอุบลวรรณ อยู่สุข. (2551). *รายงานการวิจัยเรื่อง
 ศึกษาหมอนวดแผนไทย : ผู้ให้บริการส่งเสริมสุขภาพในจังหวัดเชียงใหม่*.
 (ม.ป.ท.) : (ม.ป.พ.).
 ศรีสมบัติ โชคประจักษ์ชัด, นิตยา สำเร็จผล, และมณี อาภานันท์กุล. (2548). *ผลการดำเนินงานตาม
 พระราชบัญญัติฟื้นฟูสมรรถภาพผู้ติดยาเสพติด พ.ศ.2545*. ร้านพิมพ์ทอง : กรุงเทพฯ

วิทยานิพนธ์

ชนิดา มนุสาร. (2547). *การบำบัดฟื้นฟูเยาวชนผู้ติดยาเสพติด แบบชุมชนบำบัดของภาคเอกชน
 ตามวิธีการของเดย์ทอป : กรณีศึกษาร้านสวัสดิภาพ ตลิ่งชัน กทม.* (สารนิพนธ์ปริญญา
 มหาลัยบัณฑิต). มหาวิทยาลัยบูรพา, วิทยาลัยการบริหารรัฐกิจ, สาขาวิชาการบริหารทั่วไป.
 จิราพร ตันติหาชัย. (2549). *การศึกษาต้นทุนการบำบัดฟื้นฟูผู้ต้องขังคดียาเสพติดในทัณฑสถาน
 บำบัดพิเศษหญิง อ.ธัญบุรี จ.ปทุมธานี*. (วิทยานิพนธ์ปริญญาามหาลัยบัณฑิต).
 จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, คณะแพทยศาสตร์, สาขาวิชาสุขภาพจิต.
 จารุวรรณ คงยศ. (2551). *การปรับตัวของผู้ต้องขังให้เข้ากับสภาพเรือนจำ : ศึกษาเฉพาะกรณี
 เรือนจำกลางคลองเปรม*. (วิทยานิพนธ์ปริญญาามหาลัยบัณฑิต). มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์,
 คณะสังคมสงเคราะห์ศาสตร์, สาขาวิชาการบริหารงานยุติธรรม.
 ชัยวุฒิ เทโพธิ์. (2548). *การประเมินผลกระบวนการฟื้นฟูสมรรถภาพผู้ติดยาเสพติด ศึกษากรณี
 โครงการบ้านธารน้ำใจ ศูนย์ฝึกอบรมสถานพินิจเด็กและเยาวชนจังหวัดนครราชสีมา*.
 (สารนิพนธ์ปริญญาามหาลัยบัณฑิต). มหาวิทยาลัยมหาสารคาม, คณะรัฐประศาสนศาสตร์,
 สาขาวิชานโยบายสาธารณะ.

- นุชนาฏ มุกระ. (2554). ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการกระทำผิดซ้ำในคดียาเสพติดของผู้ต้องขัง
เรือนจำกลางเชียงใหม่. (วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต). มหาวิทยาลัยเชียงใหม่,
บัณฑิตวิทยาลัย, สาขาวิชารัฐประศาสนศาสตร์.
- นิติภัทร์ สุภัทราวิวัฒน์. (2552). มาตรการทางกฎหมายในการกำหนดหลักเกณฑ์และกลุ่มเป้าหมาย
ของผู้เข้ารับการรักษาและการขยายฐานความผิดตามพระราชบัญญัติฟื้นฟู
สมรรถภาพผู้ติดยาเสพติด พ.ศ.2545. (วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต).
มหาวิทยาลัยรามคำแหง, คณะนิติศาสตร์, สาขาวิชานิติศาสตร์.
- นิตยา ฐาปนาเนติพงศ์. (2554). ความคิดเห็นของพนักงานคุมประพฤติในเขตกรุงเทพมหานครที่มีต่อ
พระราชบัญญัติฟื้นฟูสมรรถภาพผู้ติดยาเสพติด พ.ศ.2545. (สารนิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต).
มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์, บัณฑิตวิทยาลัย, สาขาวิชาพัฒนสังคมศาสตร์.
- นิพนธ์ จำเนียรพันธ์. (2551). แนวทางการแก้ไขการกระทำผิดซ้ำของผู้ต้องขังคดีเสพยาบ้า :
ศึกษาเฉพาะกรณี ผู้ต้องขังทัณฑสถานบำบัดพิเศษพระนครศรีอยุธยา. (สารนิพนธ์ปริญญา
โทมหาบัณฑิต). มหาวิทยาลัยราชภัฏพระนครศรีอยุธยา, บัณฑิตวิทยาลัย, สาขาวิชา
ยุทธศาสตร์การพัฒนา.
- นิพนธ์ พรหมเสน. (2545). การบำบัดฟื้นฟูสมรรถภาพผู้ต้องขังคดียาเสพติดด้วยวิธีการชุมชนบำบัด
ของทัณฑสถานบำบัดพิเศษจังหวัดปทุมธานี. (สารนิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต).
มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, คณะสังคมสงเคราะห์ศาสตร์, สาขาวิชาการบริหารงานยุติธรรม.
- นพดล อิมสมุท. (2542). การกระทำผิดซ้ำของผู้ต้องขังในเรือนจำกลางสมุทรปราการ.
(สารนิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต). มหาวิทยาลัยบูรพา, บัณฑิตวิทยาลัย, สาขาวิชานโยบาย
สาธารณะ.
- นิมิตร จันทร์จารุ. (2551). การกระทำผิดซ้ำของผู้ต้องขัง : กรณีศึกษาเรือนจำพิเศษพญา
จังหวัดชลบุรี. (วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต). มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช,
บัณฑิตวิทยาลัย, สาขาวิชาวิทยาการจัดการ.
- ประชา ประสงค์ธรรม. (2557). แนวทางการป้องกันการกระทำผิดซ้ำในคดียาเสพติดของผู้ต้องขังชาย
ในเรือนจำจังหวัดพระนครศรีอยุธยา. (สารนิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต).
มหาวิทยาลัยราชภัฏพระนครศรีอยุธยา, บัณฑิตวิทยาลัย, สาขาวิชายุทธศาสตร์การพัฒนา.
- ประวิทย์ สุขพูล. (2545). การฟื้นฟูสมรรถภาพผู้ติดยาเสพติดโดยวิธีชุมชนบำบัด ในเรือนจำกลาง
ขอนแก่น. (สารนิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต). มหาวิทยาลัยมหาสารคาม,
คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์, สาขาวิชาไทยคดีศึกษา.

- พงษ์เทพ ชาวนาดอน. (2545). *ทัศนะของผู้ต้องขังต่อการฟื้นฟูสมรรถภาพในรูปแบบชุมชนบำบัด : ศึกษาเฉพาะทัณฑสถานบำบัดพิเศษกลาง*. (สารนิพนธ์ปริญญามหาบัณฑิต). มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, คณะสังคมสงเคราะห์ศาสตร์, สาขาวิชาการบริหารงานยุติธรรม.
- พิมพ์นิภา ทรงประสิทธิ์. (2542). *ทัศนะของเจ้าหน้าที่กรมราชทัณฑ์ต่อโปรแกรมชุมชนบำบัด : ศึกษาเฉพาะทัณฑสถานบำบัดพิเศษกลาง*. (สารนิพนธ์ปริญญามหาบัณฑิต). มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, คณะสังคมสงเคราะห์ศาสตร์, สาขาวิชาการบริหารงานยุติธรรม.
- รัชดาภรณ์ มรม่วง. (2545). *ทัศนะของพนักงานสอบสวนในกองบังคับการตำรวจนครบาล (1-9) ต่อการนำพระราชบัญญัติฟื้นฟูสมรรถภาพผู้ติดยาเสพติด พ.ศ.2534 มาใช้*. (สารนิพนธ์ปริญญามหาบัณฑิต). มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, คณะสังคมสงเคราะห์ศาสตร์, สาขาวิชาการบริหารงานยุติธรรม.
- รุจามา เสลาคุณ. (2555). *การบังคับบำบัดตามพระราชบัญญัติฟื้นฟูสมรรถภาพผู้ติดยาเสพติด พ.ศ.2545*. (สารนิพนธ์ปริญญามหาบัณฑิต). มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช, คณะนิติศาสตร์, สาขาวิชากฎหมายมหาชน.
- รัตน์ภรณ์ เวียงนาค. (2547). *การรวมกลุ่มของผู้ต้องขังหญิงในทัณฑสถานหญิงเชียงใหม่*. (วิทยานิพนธ์ปริญญามหาบัณฑิต). มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, บัณฑิตวิทยาลัย, สาขาวิชาการศึกษานอกระบบ.
- วิดา จันทอง. (2542). *ชุมชนบำบัดในงานราชทัณฑ์ : ศึกษาเฉพาะกรณีทัณฑสถานบำบัดพิเศษหญิง ปทุมธานี*. (วิทยานิพนธ์ปริญญามหาบัณฑิต). มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, คณะสังคมสงเคราะห์ศาสตร์, สาขาวิชาสังคมสงเคราะห์ศาสตร์.
- วรพล ชุ่มชวย. (2548). *พฤติกรรมทางเพศของผู้ต้องขังชายรักร่วมเพศ : ศึกษากรณีเรือนจำคลองเปรม*. (วิทยานิพนธ์ปริญญามหาบัณฑิต). จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, คณะรัฐศาสตร์, สาขาวิชาสังคมวิทยา.
- ศิรชยา สมจิตร. (2545). *ทัศนะของบุคลากรต่อปัญหาในการปฏิบัติงานชุมชนบำบัดในเรือนจำและทัณฑสถาน*. (วิทยานิพนธ์ปริญญามหาบัณฑิต). มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, คณะสังคมสงเคราะห์ศาสตร์, สาขาวิชาการบริหารงานยุติธรรม.
- ศิโรวัลล์ ชูพันธุ์. (2544). *ทัศนะของผู้ต้องขังต่อโครงการชุมชนบำบัดของทัณฑสถานบำบัดพิเศษขอนแก่น*. (วิทยานิพนธ์ปริญญามหาบัณฑิต). มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, คณะสังคมสงเคราะห์ศาสตร์, สาขาวิชาสังคมสงเคราะห์ศาสตร์.

- ศิริเศรษฐ เนตรงาม. (2553). *เพศสัมพันธ์ของผู้ต้องขังและเอชไอวี : ปฏิบัติการเพื่อตำแหน่งแห่งที่
ภายใต้อาณาบริเวณเรือนจำ*. (วิทยานิพนธ์ปริญญามหาบัณฑิต). มหาวิทยาลัยเชียงใหม่,
บัณฑิตวิทยาลัย, สาขาวิชาสังคมศาสตร์สุขภาพ.
- สิทธิโชค ชาวไร่เงิน. (2556). *ชีวิตในบ้าน “กึ่งวิถีชาย” : นิยามสถาบันกับชีวิตใต้ตารางของสมาชิก*.
(วิทยานิพนธ์ปริญญามหาบัณฑิต). มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์,
คณะสังคมวิทยาและมานุษยวิทยา, สาขาวิชามานุษยวิทยา.
- สายันต์ ภูเปีย. (2546). *กิจกรรมชุมชนบำบัดกับการปรับเปลี่ยนพฤติกรรมผู้ต้องขังคดียาเสพติดใน
เรือนจำกลางระยอง*. (วิทยานิพนธ์ปริญญามหาบัณฑิต). มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช,
บัณฑิตวิทยาลัย, สาขาวิชาการศึกษานอกระบบ.
- สายพิน ศุภุทธมงคล. (2542). *คุกกับคน : อำนาจและการต่อต้านชัดเจน*. (วิทยานิพนธ์ปริญญา
มหาบัณฑิต). มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, คณะสังคมวิทยาและมานุษยวิทยา, สาขาวิชา
มานุษยวิทยา.
- สุริย์รัตน์ จัตกุล. (2553). *ทัศนคติต่อขั้นตอนการดำเนินงานตามพระราชบัญญัติฟื้นฟูสมรรถภาพ
ผู้ติดยาเสพติด พ.ศ.2545 ของผู้บำบัดฟื้นฟูสมรรถภาพผู้ติดยาเสพติดของกรมคุมประพฤติ
ในเขตกรุงเทพมหานคร*. (วิทยานิพนธ์ปริญญามหาบัณฑิต). มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์,
คณะสังคมสงเคราะห์ศาสตร์, สาขาวิชาสังคมสงเคราะห์ศาสตร์.
- สุวัฒน์ ศรีทองสุข. (2548). *ความคิดเห็นของผู้ติดยาเสพติดต่อการฟื้นฟูสมรรถภาพผู้ติดยาเสพติด
ของศูนย์ฟื้นฟูสมรรถภาพผู้ติดยาเสพติด อำเภอลาดหลุมแก้ว จังหวัดปทุมธานี*.
(วิทยานิพนธ์ปริญญามหาบัณฑิต). มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์, บัณฑิตวิทยาลัย,
สาขาวิชารัฐศาสตร์.
- สุวัฒน์ ชุมพงศ์. (2543). *ความคิดเห็นของผู้ต้องขังต่อการฟื้นฟูสมรรถภาพของผู้ติดยาเสพติด
ในรูปแบบชุมชนบำบัด*. (วิทยานิพนธ์ปริญญามหาบัณฑิต). มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์,
บัณฑิตวิทยาลัย, สาขาวิชาสังคมวิทยาประยุกต์.
- สุวรรณ อักษรกิจ. (2546). *ทัศนะเจ้าหน้าที่หน่วยงานพหุภาคีต่อพระราชบัญญัติฟื้นฟูสมรรถภาพ
ผู้ติดยาเสพติดให้โทษ พ.ศ.2545*. (วิทยานิพนธ์ปริญญามหาบัณฑิต).
มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, คณะสังคมสงเคราะห์ศาสตร์, สาขาวิชาการบริหารงานยุติธรรม.
- เสาวลักษณ์ ปลั่งเกียรติยศ. (2547). *ทัศนะของผู้เข้ารับการฟื้นฟูสมรรถภาพผู้ติดยาเสพติดของ
ศูนย์ฟื้นฟูสมรรถภาพผู้ติดยาเสพติด (ลาดหลุมแก้ว) ต่อการดำเนินงานตามพระราชบัญญัติ
ฟื้นฟูสมรรถภาพผู้ติดยาเสพติด พ.ศ.2545*. (วิทยานิพนธ์ปริญญามหาบัณฑิต).
มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, คณะสังคมสงเคราะห์ศาสตร์, สาขาวิชาสังคมสงเคราะห์ศาสตร์.

เอมอร ถนอมพลฤทธิกุล. (2554). *การจำคุกเฉพาะวันที่กำหนด*. (วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต).

มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, คณะนิติศาสตร์, สาขาวิชากฎหมายอาญา.

อ้อมใจ ไกรสังข์. (2546). *ความคิดเห็นของข้าราชการทัณฑสถานบำบัดพิเศษต่องานชุมชนบำบัดของกรมราชทัณฑ์*. (วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต). มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์, บัณฑิตวิทยาลัย, สาขาวิชารัฐศาสตร์.

เอกสารอื่นๆ

กรมคุมประพฤติ. (ม.ป.ป.). *คู่มือการดำเนินการฟื้นฟูสมรรถภาพผู้ติดยาเสพติด บ้านลาดหลุมแก้ว*. (ม.ป.ท.) : (ม.ป.พ.).

กรมคุมประพฤติ. (ม.ป.ป.). *ภารกิจกรมคุมประพฤติ*. (ม.ป.ท.) : (ม.ป.พ.).

ศักดิ์ชัย เลิศพานิชพันธุ์. (2554). เอกสารประกอบการสอนรายวิชาการแก้ไขผู้กระทำความผิด โดยชุมชน ปีการศึกษา 2554 คณะสังคมสงเคราะห์ศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.

Hanne Kristine Adriansen. (n.d.). *Life-History Interviews – On Using a Time Line*. Department of Learning, Danish School of Education, Aarhus University.

สมาคมผู้ติดยาเสพติดนิรนาม. (2543). *Narcotics Anonymous ภาษาไทย ฉบับพื้นฐาน*. เอกสารโรเนียว ศูนย์ฟื้นฟูสมรรถภาพผู้ติดยาเสพติด ลาดหลุมแก้ว.

Books

Catherine Cassell & Gillian Symon. (2004). *Essential Guide to Qualitative Methods in Organizational Research*. London : Sage Publication.

Erving Goffman. (1961). *ASYLUMS : Essays on the Social Situation of Mental Patients and Other Inmates*. New York : Dell Publishing Group.

Ruth A Wallace and Alison Wolf. (1995). *Contemporary Sociological Theory*. New Jersey : Prentice Hall.

Wouter Vanderplasschen, Stijn Vandeveld, & Eric Broekaert. (2014). *Therapeutic Communities for Treating Addictions in Europe*. Spain : Publication Office.

Articles

- Arthur D. Moffett, James D. Bruce, & Diana Horvitz. (1974). New Ways of Treating Addicts. *Social Work*, 19(4), 389-396.
- Ben Crew. (2014). Not Looking Hard Enough: Masculinity, Emotion, and Prison Research. *Qualitative Inquiry*, 20(4), 392-403.
- Justin Piche, Bob Gaucher, & Kevin Walby. (2014). Facilitating Prisoner Ethnography : Alternative Approach to “Doing Prison Research Differently”. *Qualitative Inquiry*, 20(4), 449-460.
- Karen Bettez Halnon. (2012). Defending the Self in a Total Institution : Staff Prompting and Patient Burlesque. *Sociology Mind*, 2(4), 465-476.
- Leon Brill. (1968). Three Approaches to the Casework Treatment of Narcotics Addicts. *Social Work*, 13(2), 25-35.
- Lynn Westbook. (1994). Qualitative Research Methods : A Review Major Stages, Data Analysis Techniques, and Quality Controls. *LISR* 16, 241-254.
- Lynne Roberts & David Indermaur. (2008). The Ethics of Research with Prisoners. *Current Issues in the Criminal Justice*. 19(3), 309-323.
- Mary Bosworth, Debi Campbell, Bonita Demby, Seth M. Ferranti, & Michael Santos. (2005). Doing Prison Research : Views from Inside. *Qualitative Inquiry*, 11(2), 249-264.
- Noor Rahamah Hj, Abu Baker & Mohd, Yusof Hj. Abdullah. (2008). The Life History Approach : Fieldwork Experience. *Jurnal e-Bangi*, 3(1), 1-9.
- Reza Ali Mohseni. (2012). The Sociological Analysis of Prison : Costs and Consequences. *Journal of Law and Conflict Resolution*, 4(1), 13-19.

Electronic Media

- Narcotic Anonymous World Service, Inc. (n.d.). Retrieved from http://na.org/admin/include/spaw2/uploads/pdf/PR/Information_about_NA.pdf

ภาคผนวก

รายละเอียดเกี่ยวกับโปรแกรมการบำบัดฟื้นฟู

สำหรับกิจกรรมในโปรแกรมการบำบัดฟื้นฟูของศูนย์ฟื้นฟูฯ ลาดหลุมแก้วที่ถูกจัดขึ้นในแต่ละวันค่อนข้างมีหลากหลาย รวมถึงมีความถี่ในการจัดขึ้นแตกต่างกัน ซึ่งจากการลงพื้นที่เก็บข้อมูล ผู้ศึกษาสามารถแบ่งกลุ่มกิจกรรมดังกล่าวออกได้เป็น 2 กลุ่มใหญ่ ดังนี้¹

1. กิจกรรมที่จัดขึ้นเป็นกิจวัตรประจำวัน กิจกรรมในกลุ่มนี้เป็นกิจกรรมที่ถูกจัดขึ้นทุกวันหรือเว้นการจัดขึ้นเพียงวันเดียวในช่วงของวันอาทิตย์เพื่อให้สมาชิกได้พักผ่อน ส่วนใหญ่มีลักษณะเป็นกิจกรรมที่เน้นให้สมาชิกเข้ามารวมกลุ่มกันเพื่อสร้างปฏิสัมพันธ์ในรูปแบบต่างๆ ภายใต้การกำกับดูแลของเจ้าหน้าที่ที่รับผิดชอบในแต่ละกิจกรรมไม่ว่าจะเป็น Pro-Staff หรือ Ex-Staff ซึ่งกิจกรรมในกลุ่มดังกล่าวมีดังต่อไปนี้

1.1) กลุ่มประชุมเช้า เป็นกลุ่มที่จัดขึ้นตั้งแต่วันจันทร์ถึงวันเสาร์ ภายในกลุ่มดังกล่าวประกอบด้วยการทำกิจกรรมย่อยหลากหลายรูปแบบ ซึ่งในช่วงเช้าเวลา 8.30 น. สมาชิกทุกคนและเจ้าหน้าที่ในกลุ่มงานฟื้นฟูสมรรถภาพผู้ติดยาเสพติดชายทั้ง Pro-Staff และ Ex-Staff จะเข้ามาพร้อมกันในห้องสี่เหลี่ยมขนาดใหญ่ บริเวณชั้นล่างของอาคารที่พักผู้ติดยาเสพติด แล้วหันหน้าเข้าไปบริเวณหน้าห้อง เพื่อมองดูกิจกรรมที่จะเริ่มขึ้น ราวกับกำลังรอชมการแสดงบางอย่างอยู่ โดยบรรยากาศของกิจกรรมดังกล่าวค่อนข้างมีความเป็นทางการสูง เพราะทุกคนจะถูกกำหนดให้มีการเข้ามาเข้าร่วมกิจกรรมด้วยความตั้งใจ ห้ามพูดคุยกัน และต้องอยู่ในอาคารอันสงบตั้งแต่เริ่มต้นไปจนถึงสิ้นสุดกิจกรรม สำหรับกิจกรรมที่จัดขึ้นบริเวณหน้าห้องส่วนใหญ่เป็นเรื่องของการเปิดโอกาสให้สมาชิกแต่ละคนได้ออกมาพูดในลักษณะต่างๆด้วยความสมัครใจ ส่วนสมาชิกที่ไม่ต้องการออกไปพูดบริเวณหน้าห้องก็จะมีหน้าที่นั่งดูเพื่อนสมาชิกพูดร่วมกับคนอื่นๆจนเสร็จสิ้นกลุ่มประชุมเช้า

ทั้งนี้ มิใช่ว่าสมาชิกแต่ละคนจะสามารถออกไปพูดบริเวณหน้าห้องในกลุ่มประชุมเช้าได้อย่างทันทีทันใด เพราะหากสมาชิกคนใดต้องการออกไปพูดบริเวณหน้าห้อง ก็จะต้องไปลงทะเบียนแจ้งความจำนงให้เจ้าหน้าที่ Ex-Staff ทราบในเอกสารลงทะเบียนก่อนเป็นเวลา 1 วัน จากนั้นใน

¹ อนึ่ง ในการกล่าวถึงกิจกรรมที่ศูนย์ฟื้นฟูฯ ลาดหลุมแก้วจัดไว้สำหรับสมาชิกในงานศึกษาวิจัยเรื่องนี้ ผู้ศึกษานำมาจากการสังเคราะห์ข้อมูลจากการศึกษาในเชิงเอกสารที่เกี่ยวข้อง การสัมภาษณ์เจ้าหน้าที่ และการเข้าร่วมสังเกตเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นจริงในพื้นที่ ดังนั้น การกล่าวถึงกิจกรรมของศูนย์ฟื้นฟูสมรรถภาพผู้ติดยาเสพติด ลาดหลุมแก้วในงานศึกษาวิจัยเรื่องนี้จึงอาจไม่ได้ตรงกับสิ่งที่เขียนอยู่ในเอกสารที่เกี่ยวข้องทั้งหมด ทั้งนี้ก็เพื่อเน้นให้เห็นถึงข้อเท็จจริงที่มีอยู่ในพื้นที่

วันรุ่งขึ้น เมื่อถึงกลุ่มประชุมเช้า เจ้าหน้าที่ Ex-Staff ก็จะเรียกสมาชิกออกมาหน้าห้องเพื่อพูดตามลักษณะที่ได้ลงทะเบียนไว้ทีละคน ทำให้เกิดภาพความเรียบร้อยขึ้นโดยการออกมาพูดในกลุ่มประชุมเช้าด้วยความสมัครใจของสมาชิกนี้จะถูกบันทึกเป็นสถิติเก็บไว้ และนำไปใช้เป็นส่วนประกอบเพื่อพิจารณาความก้าวหน้าในการบำบัดฟื้นฟูของสมาชิกแต่ละคนด้วย ซึ่งจากการสังเกต เจ้าหน้าที่จะมองในทำนองว่า หากสมาชิกคนใดออกมาพูดในกลุ่มประชุมเช้าบ่อยๆก็แสดงว่าสมาชิกคนนั้นเริ่มมีพัฒนาการที่ดีแล้ว เนื่องจากแสดงให้เห็นถึงการมีจิตใจที่เปิดรับสิ่งที่ทางศูนย์ฟื้นฟูฯ จัดไว้ให้ รวมถึงมีความตั้งใจที่จะเปลี่ยนแปลงตนเองให้ดีขึ้น สำหรับกิจกรรมย่อยในกลุ่มประชุมเช้ามีดังต่อไปนี้

- การร้องเพลงประจำศูนย์ฟื้นฟูฯ การท่องปรัชญา อุดมการณ์ และกฎข้อห้ามถือเป็นกิจกรรมแรกที่สมาชิกทุกคนจะต้องกระทำอย่างพร้อมเพรียงกันในกลุ่มประชุมเช้า เพื่อเป็นการย้ำเตือนให้สมาชิกทุกคนตระหนักถึงแนวทางในการปฏิบัติตนขณะอยู่ในศูนย์ฟื้นฟูฯ ลาดหลุมแก้ว ตลอดจนเป้าหมายในการเข้ารับการบำบัดฟื้นฟู

- การพูดหัวข้อบอร์ด มีลักษณะเป็นการบรรยายเกี่ยวกับคุณธรรมข้อต่างๆของสมาชิก เช่น ความรับผิดชอบ ความมีวินัย ความซื่อสัตย์ การปรับตัว การมีน้ำใจ ฯลฯ โดยการบรรยายเกี่ยวกับคุณธรรมเหล่านี้เป็นสิ่งที่สมาชิกได้คิดขึ้นมาเพื่อร่วมแบ่งปันให้กับเพื่อนสมาชิกคนอื่นได้ฟังบริเวณหน้าห้องและหลังจากสมาชิกพูดหัวข้อบอร์ดจบแล้ว เจ้าหน้าที่ Pro-Staff ก็จะทำการเลือกหัวข้อบอร์ดที่สมาชิกพูดมา 1 หัวข้อ แล้วทำการพูดอธิบายขยายความเกี่ยวกับคุณธรรมข้อนั้นๆ ให้สมาชิกฟังอีกครั้งหนึ่งเพื่อเป็นการกระตุ้นให้สมาชิกเห็นความสำคัญของการนำคุณธรรมข้อต่างๆไปปรับใช้ในการดำเนินชีวิต

- การพูดความรู้สึกของตนเอง มีลักษณะเป็นการเปิดโอกาสให้สมาชิกได้ออกมาพูดความรู้สึกของตนเองในแต่ละวัน ไม่ว่าจะป็นความรู้สึกดีหรือความรู้สึกไม่ดี โดยหากมีสมาชิกคนใดพูดถึงความรู้สึกไม่ดีของตนเอง เจ้าหน้าที่ก็จะเรียกให้เพื่อนสมาชิกคนอื่นลุกขึ้นยืนกล่าวให้กำลังใจแก่สมาชิกคนนั้น หรือเจ้าหน้าที่อาจจะลุกขึ้นยืนให้กำลังใจเอง¹

- การแจ้งข้อบกพร่องทั่วไป มีลักษณะเป็นการแจ้งข้อบกพร่องระหว่างกันด้วยวาจา โดยเจ้าหน้าที่ได้กำหนดให้สมาชิกที่พบสภาพความไม่เรียบร้อยในบริเวณอาคารที่พักผู้ติดยาเส พติด

¹ สำหรับเหตุผลที่เจ้าหน้าที่กำหนดให้สมาชิกได้พูดความรู้สึกทั้งดีและไม่ดีของตนเองเป็นประจำในกลุ่มประชุมเช้า มาจากการที่เจ้าหน้าที่เชื่อตามหลักจิตวิทยาว่า ต้นทางพฤติกรรมต่างๆของสมาชิกนั้นมาจากความรู้สึก ดังนั้นจึงจำเป็นต้องฝึกให้สมาชิกเผชิญกับความรู้สึกของตนเองอยู่ทุกขณะ พร้อมทั้งตระหนักในความรู้สึกนั้นๆ แล้วพูดความรู้สึกของตนเองออกมาให้เจ้าหน้าที่ได้รับรู้ ไม่ว่าจะป็นความรู้สึกที่ดีหรือไม่ดี เพื่อให้เจ้าหน้าที่สามารถนำไปใช้ในการวางแผนทางการบำบัดฟื้นฟูสมาชิกเป็นรายบุคคลได้ถูกต้อง (พีเอก, สัมภาษณ์, 25 กุมภาพันธ์ 2558)

เช่น การเปิดไฟทิ้งไว้ การมีเศษขยะตกอยู่ การวางสิ่งของไม่เรียบร้อย ฯลฯ ได้ออกมากล่าวถึงสิ่งที่ตนเองได้พบ และสอบถามว่าใครเป็นผู้กระทำ ให้เกิดสภาพดังกล่าว หลังจากนั้น หากมีสมาชิกคนใดยอมรับว่าตนเองเป็นผู้กระทำให้เกิดสภาพความไม่เรียบร้อยดังกล่าวขึ้น สมาชิกที่พบสภาพความไม่เรียบร้อยก็จะกล่าวชื่นชมถึงความซื่อสัตย์ของเพื่อนสมาชิกที่กล้ายอมรับข้อบกพร่องที่ตนเองกระทำ พร้อมทั้งกล่าวถึงผลเสียที่เกิดขึ้นจากการกระทำนั้น และให้คำแนะนำในการปรับปรุงแก้ไขตนเอง แต่หากไม่มีสมาชิกคนใดยืนยันยอมรับข้อบกพร่อง เจ้าหน้าที่ก็จะให้สมาชิกที่เป็นผู้พบสภาพความไม่เรียบร้อยนั้นออกมายืนยันพูดถึงผลเสียที่เกิดขึ้นจากการกระทำให้เกิดสภาพความไม่เรียบร้อย และให้คำแนะนำในการปรับปรุงแก้ไขตนเองให้เพื่อนสมาชิกทุกคนฟัง ซึ่งในบางครั้ง หากไม่มีสมาชิกคนใดยืนยันรับข้อบกพร่อง เจ้าหน้าที่ก็จะพิจารณาลงโทษสมาชิกทั้งหมดในลักษณะของการรับผิดชอบร่วมกัน เช่น การงดรับประทานขนมหวาน และการงดเปิดไฟ เป็นต้น

- การกล่าวชมเชย เป็นการเปิดโอกาสให้สมาชิกที่รู้สึกประทับใจต่อการกระทำของเพื่อนสมาชิกได้ออกมากล่าวชมเชยเพื่อนสมาชิกที่ตนเองรู้สึกประทับใจ โดยจากการสังเกต ผู้ศึกษาพบว่า เนื้อหาที่มักจะมีการกล่าวชมเชยกันเป็นเรื่องเกี่ยวกับความกระตือรือร้นในการทำหน้าที่ของสมาชิกแต่ละคน รวมถึงการแสดงออกถึงความมีน้ำใจช่วยเหลือผู้อื่น

- การพูดคติพจน์ มีลักษณะคล้ายกับการพูดหัวข้อบอर्ड นั่นคือ เป็นการบรรยายแบบให้ข้อคิดเกี่ยวกับการดำเนินชีวิตจากคำคล้องจองสั้นๆ ที่สมาชิกประดิษฐ์ขึ้นมาเอง เพื่อให้เพื่อนสมาชิกนำไปปรับใช้ในการดำเนินชีวิตประจำวัน

- การรายงานข่าวและการพูดเกร็ดความรู้ซึ่งกิจกรรมดังกล่าวเป็นการมอบหมายให้สมาชิกได้ติดตามข่าวสารที่เกิดขึ้นแล้วนำมาเล่าให้กับเพื่อนสมาชิกฟังหน้าห้อง โดยลักษณะของข่าวที่รายงานจะต้องเป็นข่าวเหตุการณ์บ้านเมืองทั่วไปและข่าวกีฬาที่ได้จากการอ่านหนังสือพิมพ์ฉบับต่างๆ ห้ามนำข่าวที่สร้างความสลดหดหู่ใจให้กับสมาชิกคนอื่น หรือเป็นข่าวที่มีลักษณะเป็นความรุนแรงมา รายงาน ส่วนวัตถุประสงค์ของการพูดเกร็ดความรู้นั้นก็เพื่อส่งเสริมการค้นคว้าหาความรู้เพิ่มเติมของสมาชิก

- การรายงานผลการตรวจบ้านมีลักษณะเป็นการรายงานการตรวจสภาพความเรียบร้อยภายในอาคารที่พักผู้ติดยาเสพติดให้ที่ประชุมทราบเป็นประจำทุกวัน โดยผู้รายงานคือผู้ติดยาเสพติดที่ดำรงตำแหน่ง Ex-บ้าน¹ ซึ่งสมาชิกตำแหน่งดังกล่าวจะทำการตรวจสอบว่าสภาพความ

¹ ดูรายละเอียดเกี่ยวกับสมาชิกที่ดำรงตำแหน่งในคณะรับผิดชอบได้ในบทที่ 4 ว่าด้วย “อำนาจซ้อนอำนาจ” ในชุมชนบำบัด

เรียบร้อยโดยรวมต่างๆเป็นอย่างไร รวมถึงตรวจสอบบริเวณเตียงนอนของสมาชิกแต่ละคนว่าเรียบร้อยหรือไม่ หากพบความไม่เรียบร้อยบริเวณเตียงนอนของสมาชิกคนใดก็จะมีเจ้าหน้าที่ส่งให้สมาชิกคนนั้นทราบในที่ประชุม นั้นหมายความว่าสมาชิกคนอื่นๆและเจ้าหน้าที่ที่นั่งฟังอยู่ก็ได้ยินด้วย

- เรื่องแจ้งให้ทราบ มีลักษณะเป็นการที่สมาชิกที่ดำรงตำแหน่ง C.O.D. ได้ออกมาแจ้งข่าวสารความเคลื่อนไหวต่างๆภายในศูนย์ฟื้นฟูให้สมาชิกคนอื่นๆทราบ เช่น การมีสมาชิกได้รับการปล่อยตัว การมีสมาชิกเจ็บป่วย การมีแขกมาดูงาน การมีสมาชิกเข้ารับการบำบัดฟื้นฟูใหม่ ฯลฯ โดยหากมีสมาชิกเข้ารับการบำบัดฟื้นฟูใหม่ ก็จะใช้ช่วงเวลานี้ในการเปิดโอกาสให้สมาชิกคนอื่นๆแนะนำตนเองกับสมาชิกคนอื่นๆ

- การสังสรรค์ เป็นกิจกรรมที่จัดขึ้นในกลุ่มประชุมเช้าช่วงท้าย เพื่อสร้างความผ่อนคลายให้กับสมาชิก โดยเมื่อถึงกลุ่มสังสรรค์สมาชิกก็จะออกมาทำกิจกรรมเพื่อสร้างความผ่อนคลายให้กัน เช่น การร้องเพลง การเต้น และการเล่นเกมต่างๆ เป็นต้น อย่างไรก็ตาม จากการสังเกต ผู้ศึกษาพบว่า มักไม่ค่อยได้มีการจัดกิจกรรมดังกล่าวขึ้น เนื่องจากเวลาในการทำกิจกรรมในเช้ากลุ่มประชุมเช้าเกินมามาก ทำให้เจ้าหน้าที่ Ex-Staff ส่งจดกิจกรรมดังกล่าว เพื่อรักษาเวลาไม่ให้เกิดไปกระทบกับกิจกรรมอื่น

- การสรุปกลุ่มมีลักษณะเป็นการที่สมาชิกที่ดำรงตำแหน่ง Ex-เวร ที่ทำหน้าที่จดรายละเอียดการรายงานต่างๆที่เกิดขึ้นในกลุ่มประชุมเช้า ตลอดจนสังเกตบรรยากาศที่เกิดขึ้นได้ออกมารายงานสรุปสิ่งที่เกิดขึ้นในกลุ่มประชุมเช้า รวมถึงกล่าวสรุประดับความพึงพอใจที่ตนเองมีต่อการจัดกิจกรรมกลุ่มประชุมเช้าในวันนั้นๆว่า ตนเองมีความพึงพอใจการจัดกิจกรรมกลุ่มประชุมเช้ามากน้อยเพียงใด

1.2) กลุ่มออกกำลังกาย เป็นกลุ่มที่จัดขึ้นเป็นประจำทุกวันในช่วงเวลาเย็น โดยเจ้าหน้าที่กำหนดให้สมาชิกทุกคนมารวมตัวกันออกกำลังกายตามจังหวะต่างๆ เพื่อเสริมสร้างสุขภาพร่างกายให้แข็งแรง เช่น การวิ่ง การวิดพื้น ฯลฯ

1.3) กลุ่มประชุมคณะรับผิดชอบ เป็นกลุ่มที่จัดขึ้นในช่วงค่ำของแต่ละวัน ซึ่งกลุ่มดังกล่าว เป็นกลุ่มที่สมาชิกในคณะรับผิดชอบทุกตำแหน่งเข้ามาประชุมร่วมกันในลักษณะของการพูดคุยเกี่ยวกับสภาพการทำงานของฝ่ายต่างๆตลอด 1 วันที่ผ่านมา เพื่อปรึกษาหารือกันถึงปัญหาและอุปสรรคที่พบในการทำงานด้านต่างๆที่ตนเองรับผิดชอบ เช่น ปัญหาการขาดอุปกรณ์ในการทำงาน ปัญหาการขาดความรับผิดชอบของสมาชิกทีมงาน ฯลฯ และร่วมกันวางแผนหาแนวทางปรับปรุงแก้ไขการทำงานในวันต่อไปโดยมีเจ้าหน้าที่ Ex-Staff คอยสังเกตการณ์ และให้คำปรึกษาอยู่ห่างๆ

1.4) กลุ่มประชุมทีมงาน เป็นกลุ่มที่จัดขึ้นในช่วงค่ำของแต่ละวันต่อจากกลุ่มประชุม คณะรับผิดชอบ กล่าวคือ หลังจากเสร็จสิ้นการประชุมคณะรับผิดชอบแล้ว สมาชิกที่ดำรงตำแหน่งใน คณะรับผิดชอบที่เป็นหัวหน้าของแต่ละทีมงานก็จะนำผลการประชุมมาแจ้งให้กับสมาชิกที่อยู่ใต้บังคับบัญชาของตนเองฟัง จากนั้นจึงประชุมร่วมกันเพื่อวางแผนการทำงานในวันรุ่งขึ้น

นอกจากนี้ ยังมีกิจกรรมการลงทีมงานที่ทางศูนย์ฟื้นฟูฯ กำหนดให้สมาชิกต้องเข้าร่วมเป็นประจำทุกวัน โดยกิจกรรมดังกล่าวจะเน้นให้สมาชิกได้ทำงานร่วมกันเป็นกลุ่ม เพื่อฝึกความรับผิดชอบต่อและการทำงานภายในกลุ่ม ซึ่งทางศูนย์ฟื้นฟูฯ มองว่า การกำหนดให้สมาชิกทำกิจกรรมการลงทีมงานเป็นการบำบัดฟื้นฟูผู้ติดยาเสพติดอีกวิธีหนึ่งที่เรียกว่า งานบำบัด (Work Therapy) เนื่องจากตลอดระยะเวลาที่ใช้สารเสพติดนั้น ผู้ติดยาเสพติดได้ละทิ้งหน้าที่การงานไปใช้สารเสพติดด้วยเหตุนี้ ผู้ติดยาเสพติดจึงจำเป็นต้องได้รับการฟื้นฟูความรู้ความสามารถทางอาชีพ เพื่อให้เกิดความชำนาญมากขึ้น รวมถึงได้เรียนรู้งานที่ไม่เคยทำมาก่อนเพิ่มเติม อันจะเป็นประโยชน์ต่อการนำไปประกอบอาชีพในสังคมภายนอกต่อไป โดยกิจกรรมการลงทีมงานเป็นกิจกรรมกลุ่มที่ต่อเนื่องจากการประชุมทีมงาน กล่าวคือ หลังจากประชุมทีมงานเพื่อวางแผนการทำงานเสร็จแล้ว ในวันรุ่งขึ้น สมาชิกก็จะแยกย้ายกันไปทำงานตามทีมงานที่ตนเองมีหน้าที่รับผิดชอบ ได้แก่ ทีมงานบ้าน ทีมงานครัว และทีมงานโยธา-ภูมิทัศน์ ซึ่งสมาชิกแต่ละคนจะถูกมอบหมายจากเจ้าหน้าที่ให้ทำหน้าที่ในทีมงานใด ทีมงานหนึ่งในจำนวน 3 ทีมงานดังกล่าว¹ ตามที่เจ้าหน้าที่เห็นสมควรจากการสังเกตความรู้ความสามารถเมื่อแรกเข้า ส่วนหน้าที่ความรับผิดชอบของแต่ละทีมงานที่ทางศูนย์ฟื้นฟูฯ กำหนดไว้ ปรากฏตามคู่มือการฟื้นฟูสมรรถภาพผู้ติดยาเสพติดที่เจ้าหน้าที่ใช้เป็นแนวทางในการปฏิบัติงาน ดังนี้ (กรมคุมประพฤติ, ม.ป.ป., น.91-93)

ทีมงานครัว มีหน้าที่

- ก. จัดเตรียมการประกอบอาหาร และส่งอาหารให้แก่สมาชิกทุกคนในศูนย์ฟื้นฟูฯ
- ข. จัดโต๊ะอาหาร รวมถึงจัดเตรียมภาชนะใส่อาหารและเครื่องใช้ให้เพียงพอต่อจำนวนสมาชิก

¹ อย่างไรก็ตาม การที่ผู้ศึกษาเห็นว่าทีมงานของสมาชิกศูนย์ฟื้นฟูฯ ลาดหลุมแก้วมี 3 ทีมงานนั้น เกิดจากการที่ผู้ศึกษาได้สังเกตตลอดระยะเวลาของการลงพื้นที่ แต่หากดูในคู่มือการฟื้นฟูสมรรถภาพผู้ติดยาเสพติดของศูนย์ฟื้นฟูฯ ลาดหลุมแก้วแล้วจะพบว่ายังมีทีมงานอื่นๆอีก ได้แก่ ทีมงานประชาสัมพันธ์ ทีมงานเกษตร 1 ทีมงานเกษตร 2 ทีมงานซ่อมบำรุง และทีมงานผู้ตรวจสอบ โดยจากการสัมภาษณ์เจ้าหน้าที่ผู้ศึกษาพบว่า สาเหตุที่ทางศูนย์ฟื้นฟูฯ ลดจำนวนทีมงานของสมาชิกลง เนื่องจากช่วงเวลาที่ผู้ศึกษาลงพื้นที่เก็บข้อมูลเป็นช่วงเวลาที่ทางศูนย์ฟื้นฟูฯ มีจำนวนสมาชิกน้อย (ประมาณ 35-40 คน) จึงทำให้จำนวนสมาชิกไม่เพียงพอต่อการจัดทีมงานอื่นๆ

- ค. จัดหาน้ำดื่มให้กับสมาชิก
- ง. ทำความสะอาดภาชนะใส่อาหารและเครื่องใช้
- จ. ทำความสะอาดครัวและโต๊ะอาหาร
- ฉ. จัดสิ่งแวดล้อมภายในครัวและบริเวณโดยรอบให้เรียบร้อย
- ช. จัดทำทะเบียนวัสดุอุปกรณ์เครื่องครัว และดูแลอุปกรณ์เครื่องครัว
ทีมงานบ้าน มีหน้าที่
- ก. รับผิดชอบทำความสะอาดภายในอาคารที่พักผู้ติดยาเสพติดทั้งหมด
- ข. จัดเตรียมผ้าที่จะส่งทำความสะอาด
- ค. คัดแยกผ้าที่ทำความสะอาดแล้วให้กับสมาชิก
ทีมงานโยธา-ภูมิทัศน์มีหน้าที่
- ก. ดูแลเรื่องน้ำอาบของสมาชิก
- ข. ทำความสะอาดบริเวณที่อยู่ด้านนอกอาคารที่พักผู้ติดยาเสพติดทั้งหมด
- ค. ดูแลราวตากผ้า หากพบว่าชำรุด ต้องมีการส่งซ่อม
- ง. จัดเก็บผ้าเมื่อมีพายุหรือฝนตก
- จ. รับผิดชอบงานอื่นๆตามที่ได้รับมอบหมาย

2. กิจกรรมที่จัดขึ้นตามช่วงเวลา เป็นกิจกรรมที่ถูกจัดขึ้นสัปดาห์ละ 1-4 วัน โดยกิจกรรมในกลุ่มนี้มีทั้งกิจกรรมในลักษณะที่เจ้าหน้าที่ได้เข้ามาแสดงบทบาทหน้าในการสอนให้สมาชิกเกิดการเรียนรู้ และกิจกรรมในลักษณะที่เน้นให้สมาชิกเข้ามารวมกลุ่มกันเพื่อสร้างปฏิสัมพันธ์ในรูปแบบต่างๆ ภายใต้การกำกับดูแลของเจ้าหน้าที่ โดยกิจกรรมในกลุ่มดังกล่าวมีดังต่อไปนี้

2.1) กลุ่มจงใจ เป็นกิจกรรมที่ถูกจัดขึ้นสัปดาห์ละ 3 วัน โดยภายในกลุ่มดังกล่าวเจ้าหน้าที่ Ex-Staff ได้เข้ามาใช้เทคนิคต่างๆในการกระตุ้นให้สมาชิกเกิดแรงบันดาลใจที่จะเลิกการเสพยาเสพติด และมีความเต็มใจที่จะเข้ารับการรักษาบำบัดฟื้นฟู เช่น การเล่าประวัติและแรงบันดาลใจของตนเองให้สมาชิกฟัง รวมถึงการยกกรณีศึกษามาอภิปรายกับสมาชิก เป็นต้น

2.2) กลุ่มเรียนรู้ระยะแรก เป็นกิจกรรมที่ถูกจัดขึ้นสัปดาห์ละ 4 วัน ภายในกลุ่มดังกล่าว เจ้าหน้าที่ Ex-Staff มีการสอนเกี่ยวกับองค์ความรู้ต่างๆที่สมาชิกพึงรู้ในขณะที่ใช้ชีวิตอยู่ในศูนย์ฟื้นฟูฯ เช่น ปรัชญาและอุดมการณ์ในการบำบัดฟื้นฟู กฎข้อห้ามของการอยู่ร่วมกัน เป้าหมายของการจัดกิจกรรมกลุ่มต่างๆ ลักษณะการติดยาเสพติด ฯลฯ

2.3) กลุ่มการฝึกวิชาทหาร เป็นกิจกรรมที่ถูกจัดขึ้นสัปดาห์ละ 4 วัน ภายในกลุ่มดังกล่าวเจ้าหน้าที่ Pro-Staff ได้เข้ามาฝึกให้สมาชิกมีระเบียบวินัยตามแบบธรรมเนียมทหาร ไม่ว่าจะเป็นการฝึกกระเปียบแถว การเดิน การลุก-นั่ง ฯลฯ

2.4) กลุ่มให้ความรู้ (Group Education) มีลักษณะเป็นกลุ่มการสอนให้สมาชิกได้รับความรู้ด้านต่างๆ จัดขึ้นสัปดาห์ละ 4 วัน โดยเป็นการสอนแบบบรรยายจากเจ้าหน้าที่ Pro-Staff ซึ่งในกลุ่มดังกล่าว เจ้าหน้าที่มีสถานภาพเป็นผู้นำความรู้มาถ่ายทอดให้กับสมาชิก โดยเจ้าหน้าที่จะยืนหรือนั่งบรรยายอยู่ด้านหน้าห้องที่มีกระดานสำหรับเขียนข้อความ ส่วนสมาชิกมีสถานภาพเป็นผู้เรียนที่นั่งฟังครูสอน หลังจากเจ้าหน้าที่สอนเสร็จ เจ้าหน้าที่ก็จะแจกใบงานให้สมาชิกได้ทำแบบฝึกหัดตามหลักสูตรที่ศูนย์ฟื้นฟูฯ กำหนดไว้ ซึ่งเนื้อหาการสอนในแต่ละสัปดาห์จะถูกกำหนดไว้อย่างแน่นอนตายตัว สำหรับเนื้อหาการสอนในกลุ่มให้ความรู้แต่ละกลุ่มที่ผู้ศึกษาสังเกตเห็นได้ในขณะลงพื้นที่มีดังนี้

- กลุ่มสุขศึกษาภายในกลุ่มดังกล่าวจะมีพยาบาลวิชาชีพ รวมถึงเจ้าหน้าที่จากกลุ่มงานพยาบาลสัปดาห์ละ 4 วัน ให้ความรู้เกี่ยวกับการดูแลสุขภาพของตนเองในด้านต่างๆ เช่น การดูแลสุขภาพสภาพฟัน โรคติดต่อทางเพศสัมพันธ์ โทษของบุหรี่ การปฐมพยาบาล ฯลฯ ซึ่งในระหว่างการสอนเจ้าหน้าที่จะมีการกระตุ้นให้สมาชิกได้แสดงความคิดเห็นเกี่ยวกับสุขภาพด้านต่างๆของตนเองอยู่ตลอดเวลา

- กลุ่มทักษะชีวิต / กลุ่มปรับเปลี่ยนความคิด / กลุ่มเสริมพลัง ภายในกลุ่มดังกล่าวจะมีเจ้าหน้าที่ Pro-Staff มาสอน ซึ่งจากการสังเกต ผู้ศึกษาพบว่า กลุ่มทั้งสามมีเนื้อหาสาระการสอนที่คล้ายคลึงกันมาก นั่นคือ การเน้นให้ความรู้เกี่ยวกับทักษะการดำเนินชีวิตด้านต่างๆ เช่น การแก้ไขปัญหา การให้อภัย การรู้เท่าทันความคิดและความรู้สึกของตนเอง โดยเจ้าหน้าที่จะมีการอธิบายแบบเชื่อมโยงให้สมาชิกเกิดกระบวนการคิดอย่างเป็นขั้นเป็นตอนเกี่ยวกับการวางแผนการดำเนินชีวิตในด้านต่างๆ จากการนำเนื้อหาสาระที่ได้เรียนรู้จากการสอนไปประยุกต์ใช้ เพื่อให้สมาชิกรู้เท่าทันตนเอง และสามารถจัดการกับสิ่งที่เกิดขึ้นกับตนเองได้อย่างเหมาะสม รวมถึงปรับเปลี่ยนพฤติกรรมที่ก่อให้เกิดปัญหา จากนั้นจึงให้สมาชิกลองสะท้อนมุมมองต่อการดำเนินชีวิตออกมาให้เจ้าหน้าที่ฟัง

- กลุ่มคุณธรรมจริยธรรมและเศรษฐกิจพอเพียง ภายในกลุ่มดังกล่าวเจ้าหน้าที่จะเน้นสอนเกี่ยวกับหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงในเชิงทฤษฎี เกษตรทฤษฎีใหม่ และการนำทฤษฎีไปประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวันโดย เจ้าหน้าที่จะพยายามยกตัวอย่างเหตุการณ์ในชีวิตประจำวันเพื่อเชื่อมโยงกับสิ่งที่ตนเองสอนอยู่เสมอ

2.5) กลุ่มให้การปรึกษา เป็นกลุ่มที่จัดขึ้นสัปดาห์ละหนึ่งครั้ง มีลักษณะเป็นกลุ่มที่กำหนดให้สมาชิกออกมาเล่าถึงความรู้สึก ความคิด ตลอดจนปัญหาต่างๆที่ตนเองได้เผชิญมาให้เจ้าหน้าที่ Pro-Staff ที่เป็นเจ้าของเคสของตนเองและเพื่อนสมาชิกได้รับทราบ เพื่อแลกเปลี่ยนความคิดเห็น ร่วมกันให้คำแนะนำ ตลอดจนวางแผนทางการแก้ไขปัญหา ซึ่งลักษณะการดำเนินการของกลุ่มดังกล่าวคือ มีการจัดให้สมาชิกได้มาเข้ากลุ่มร่วมกันประมาณ 4-5 คน จากนั้นเจ้าหน้าที่ก็จะกระตุ้นให้สมาชิกแต่ละคนเล่าเรื่องราวของตนเองออกมา โดยเจ้าหน้าที่จะคอยทำหน้าที่ดำเนินรายการให้การสนทนาเป็นไปอย่างต่อเนื่องและเกิดการแลกเปลี่ยนระหว่างแต่ละคนในกลุ่ม

2.6) กลุ่มปรับความเข้าใจ เป็นกลุ่มที่จัดขึ้นสัปดาห์ละหนึ่งครั้ง มีลักษณะเป็นกลุ่มที่เปิดโอกาสให้สมาชิกได้เข้ามาพูดคุยกัน เพื่อปรับความเข้าใจเกี่ยวกับเรื่องๆที่ตนเองรู้สึกไม่พอใจต่อเพื่อนสมาชิกผ่านทาง การพูดออกมาให้เพื่อนสมาชิกที่ตนเองรู้สึกไม่พอใจรับทราบ และให้เพื่อนสมาชิกคนนั้นได้กล่าวขอโทษรวมถึงชี้แจงเหตุผลที่ตนเองได้แสดงการกระทำดังกล่าวออกไป สำหรับการดำเนินการของกลุ่มดังกล่าวเริ่มจากการกำหนดให้สมาชิกเข้ามานั่งล้อมวงกัน จากนั้นเจ้าหน้าที่ Ex-Staff ก็จะเรียกสมาชิกให้พูดความรู้สึกไม่พอใจต่อเพื่อนสมาชิกทีละคน ซึ่งสมาชิกที่จะพูดความรู้สึกไม่พอใจต่อเพื่อนสมาชิกจะต้องบอกถึงวัน เวลา สถานที่ที่ตนเองถูกกระทำให้เกิดความรู้สึกไม่พอใจขึ้น พร้อมทั้งกล่าวถึงการกระทำของเพื่อนสมาชิกที่ทำให้ตนเองเกิดความรู้สึกไม่พอใจ จากนั้นเจ้าหน้าที่ Ex-Staff ก็จะให้เพื่อนสมาชิกที่ถูกกล่าวหาได้มีโอกาสชี้แจงสาเหตุที่ตนเองแสดงการกระทำนั้นลงไป พร้อมทั้งกล่าวคำขอโทษต่อฝ่ายที่เป็นผู้ถูกกระทำให้เกิดความรู้สึกไม่พอใจซึ่งกลุ่มปรับความเข้าใจถือเป็นช่องทางหลักที่ทางศูนย์ฟื้นฟูฯจัดไว้ให้สมาชิกใช้ เพื่อลดความขัดแย้งระหว่างสมาชิก เพราะตามปกติ ศูนย์ฟื้นฟูฯจะไม่อนุญาตให้สมาชิกระบายความรู้สึกไม่พอใจให้แก่กันฟังอย่างทันทีทันใด เพราะเกรงจะเกิดความขัดแย้งและการทำร้ายร่างกายกันขึ้นจากอารมณ์ที่กำลังรุนแรง

2.7) กลุ่มสนทนาการ โดยกลุ่มดังกล่าวจัดขึ้นสัปดาห์ละหนึ่งครั้ง มีลักษณะเป็นกิจกรรมที่เน้นให้สมาชิกได้เกิดความสนุกสนาน ความผ่อนคลาย และมีการเข้ามาปฏิสัมพันธ์กันในเชิงสร้างสรรค์มากขึ้น ผ่านทางการที่เจ้าหน้าที่ Ex-Staff เป็นผู้นำในการเล่นเกมนต่างๆ

2.8) กลุ่มสรุปความรู้สึกประจำสัปดาห์ จัดขึ้นสัปดาห์ละหนึ่งครั้ง สำหรับกระตุ้นให้สมาชิกทุกคนได้ทบทวนความรู้สึกที่เกิดขึ้นกับตนเองในรอบ 1 สัปดาห์ที่ผ่านมา เพื่อให้สมาชิกแต่ละคนรู้ว่า ตลอด 1 สัปดาห์ที่ผ่านมาตนเองรู้สึกดี/ไม่ดีอย่างไร หากมีสมาชิกคนใดรายงานว่าตนเองเกิดความรู้สึกไม่ดี เจ้าหน้าที่ Ex-Staff ที่คอยกำกับดูแลการดำเนินไปของกลุ่มก็จะเรียกให้เพื่อนสมาชิกคนอื่นลุกขึ้นมาพูดให้กำลังใจ ซึ่งการดำเนินการของกลุ่มดังกล่าวมีความคล้ายคลึงกับการพูดความรู้สึกในกลุ่มประชุมเช้า เพียงแต่การพูดความรู้สึกในกลุ่มนี้เป็นารสรุปรวมความรู้สึกทั้งสัปดาห์

มิใช่ความรู้สึกที่เกิดขึ้นใน 1 วัน รวมทั้งบรรยากาศการพูดก็ผ่อนคลายมากกว่า นั่นคือ การที่สมาชิกแต่ละคนนั่งกับพื้น จากนั้นเจ้าหน้าที่ Ex-Staff ก็จะเรียกให้สมาชิกลุกขึ้นพูดความรู้สึกของตนเองทีละคนจนครบ โดยไม่มีเจ้าหน้าที่จำนวนมากมานั่งดูการพูดความรู้สึกเหมือนในกลุ่มประชุมเช้า

2.9) กลุ่มการเข้าชุมนุม เป็นกลุ่มที่จัดขึ้นสัปดาห์ละหนึ่งครั้ง กลุ่มดังกล่าวเป็นกลุ่มที่มีไว้สำหรับให้สมาชิกได้เลือกเข้ารับการฝึกทักษะต่างๆ เพื่อเพิ่มพูนความรู้ ซึ่งขณะผู้ศึกษาลงพื้นที่เก็บข้อมูล ภายในศูนย์ฟื้นฟูฯ ลาดหลุมแก้ว มีชุมนุมให้สมาชิกเลือกเข้าด้วยกันทั้งหมด 3 ชุมนุม นั่นคือ ชุมนุมดนตรี ชุมนุมศิลปะ และชุมนุมกัฏกระจก โดยแต่ละชุมนุมจะมีสมาชิกที่มีทักษะในชุมนุมนั้นคอยสอนเพื่อนสมาชิกที่สนใจ สำหรับชุมนุมศิลปะนั้นจะเป็นการสอนให้วาดภาพ ชุมนุมดนตรีเป็นการสอนให้เล่นเครื่องดนตรีต่างๆ และชุมนุมกัฏกระจกเป็นการสอนให้สมาชิกรู้จักการแกะลายกระจกเพื่อนำไปเป็นทักษะในการประกอบอาชีพในอนาคตได้

2.10) กลุ่มทดสอบสมรรถภาพร่างกาย เป็นกลุ่มที่จัดขึ้นสัปดาห์ละ 1 ครั้ง กลุ่มดังกล่าวเป็นกลุ่มที่จัดขึ้นเพื่อติดตามพัฒนาการทางด้านร่างกายของสมาชิกว่ามีความแข็งแรงขึ้นหรือไม่หลังจากเข้ารับการรักษาบำบัดฟื้นฟูในศูนย์ฟื้นฟูฯ โดยเจ้าหน้าที่ Pro-Staff จะเป็นผู้ประเมินสมรรถภาพทางร่างกายของสมาชิกแต่ละคนผ่านทางคำสั่งให้สมาชิกออกกำลังกายด้วยท่าต่างๆ ตามระยะเวลาที่กำหนด เช่น การวิดพื้น และการลุกนั่ง เป็นต้น จากนั้นจึงนำผลการทดสอบสมรรถภาพร่างกายของสมาชิกไปวางแผนในการช่วยเหลือให้สมาชิกมีร่างกายที่แข็งแรงขึ้นต่อไป

2.11) กลุ่มอาชีพบำบัด เป็นกลุ่มที่จัดขึ้นเพื่อฝึกอบรมวิชาชีพให้สมาชิก โดยมีเจ้าหน้าที่ Pro-Staff ที่เป็นนักอาชีพบำบัดเป็นผู้นำในการทำกิจกรรม สำหรับวิชาชีพที่ฝึกนั้นมีอยู่หลากหลายเช่น การทำน้ำยาเอนกประสงค์/น้ำยาล้างจาน/น้ำยาซักผ้า การปลูกผัก และการทอพรหมเช็ดเท้า เป็นต้น ส่วนผลิตภัณฑ์ที่ได้จากการฝึกวิชาชีพดังกล่าวก็จะมีการนำไปจำหน่ายภายนอกศูนย์ฟื้นฟูฯ ส่วนหนึ่ง รวมถึงจำหน่ายและแจกให้กับแขกที่เข้ามาเยี่ยมชมศูนย์ฟื้นฟูฯ ด้วย

2.12) กลุ่มเพื่อนช่วยเพื่อน (Friends Corner) เป็นกลุ่มที่จัดขึ้นสัปดาห์ละ 1 ครั้ง เพื่อกระตุ้นให้สมาชิกได้เข้ามาปรึกษาหารือซึ่งกันและกันในประเด็นต่างๆ เช่น ปัญหาในการดำเนินชีวิต ความวิตกกังวล การขาดกำลังใจ ฯลฯ โดยในกลุ่มดังกล่าว เจ้าหน้าที่ Ex-Staff จะมอบหมายให้สมาชิกที่ดำรงตำแหน่งในคณะรับผิดชอบผลัดเปลี่ยนกันมาเป็นผู้ให้คำปรึกษาแก่เพื่อนสมาชิกคนอื่นๆ อย่างไรก็ตาม จากการลงพื้นที่เก็บข้อมูล ผู้ศึกษาพบว่า กลุ่มดังกล่าวไม่ค่อยมีสมาชิกสนใจเข้ามาปรึกษาหารือกันมากนัก เนื่องจากการปรึกษาหารือเป็นไปด้วยความสมัครใจ ไม่ได้มีการบังคับ ดังนั้นสมาชิกจึงเลือกที่จะพักผ่อนมากกว่าจะมาสนทนาในประเด็นที่เป็นเรื่องจริงจังดังกล่าว

ประวัติผู้เขียน

ชื่อ	นายกฤษฎา แก้วเกลี้ยง
วันเดือนปีเกิด	15 สิงหาคม พ.ศ.2532
วุฒิการศึกษา	สังคมวิทยาและมานุษยวิทยาบัณฑิต เกียรตินิยมอันดับหนึ่ง มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์
ผลงานทางวิชาการ	

กฤษฎา แก้วเกลี้ยง. (2553). ประชาธิปไตยในชีวิตประจำวัน. ใน สถาบันพระปกเกล้า, *คุณภาพสังคม กับคุณภาพประชาธิปไตยไทย. การประชุมวิชาการประจำปีสถาบันพระปกเกล้า ครั้งที่ 12 ประจำปี 2553* (น.131-158). กรุงเทพฯ : บริษัท ส เจริญ การพิมพ์ จำกัด.

กฤษฎา แก้วเกลี้ยง. (2554). มอง “เพศ” อย่างรู้เท่าทัน สู่อการสื่อสารเรื่องเพศที่มีประสิทธิภาพในสังคมปัจจุบัน. ใน สมาคมเพศวิถีศึกษา, มหาวิทยาลัยมหิดล, *จุดเปลี่ยนเรื่องเพศประเทศไทย. งานประชุมเพศวิถีศึกษาระดับชาติ ครั้งที่ 3* (น.110-112). (ม.ป.ท.) : (ม.ป.ท.).

กฤษฎา แก้วเกลี้ยง. (2555). ความเป็นพลเมือง สิทธิชุมชน และความเหลื่อมล้ำทางสังคม : ยุทธศาสตร์เพื่อการสร้างประชาธิปไตยที่มั่นคง. ใน สถาบันพระปกเกล้า, *ความเป็นพลเมืองกับอนาคตประชาธิปไตยไทย. การประชุมวิชาการประจำปีสถาบันพระปกเกล้า ครั้งที่ 13 ประจำปี 2554* (น.289-321). กรุงเทพฯ : บริษัท ส เจริญ การพิมพ์ จำกัด.

กฤษฎา แก้วเกลี้ยง. (2556). เข้าใจเรื่องเพศในสังคมไทยและสังคมโลกจากมุมมองที่หลากหลาย เพื่อลดการมองเรื่องเพศแบบเชิงเดี่ยว. ใน สมาคมเพศวิถีศึกษา, มหาวิทยาลัยมหิดล, *สาธารณะ รัฐ เซ็กซ์. งานประชุมเพศวิถีศึกษาระดับชาติ ครั้งที่ 4* (น.35-37). (ม.ป.ท.) : (ม.ป.ท.).

กฤษฎา แก้วเกลี้ยง. (2556). กระบวนการภารตภิวัตน์ (Indianization) กับการผสมผสานทางวัฒนธรรมที่ลงตัวในอาณาจักรล้านนา. *วารสารสำนักบัณฑิตอาสาสมัคร*, 9(2), 197-221.

กฤษฎา แก้วเกลี้ยง. (2556). ความเป็นท้องถิ่นกับวัฒนธรรมจีนที่เข้ามาในสังคมไทย กรณีศึกษารูปแบบประเพณีละคิตความเชื่อที่ผสมผสานระหว่างไทยกับจีน. *วารสารร่วมพฤษ*, 30(2), 29-57.

- กฤษฎา แก้วเกลี้ยง. (2556). ธรรมราชาในการปกครองระบอบประชาธิปไตยของไทย และราชา
ปราชญ์ของเพลโต : ความเหมือนและความแตกต่าง. ในสถาบันพระปกเกล้า, *ธรรมราชา.
การประชุมวิชาการประจำปีสถาบันพระปกเกล้า ครั้งที่ 15 ประจำปี 2556* (น.195-220).
กรุงเทพฯ : บริษัท ส เจริญ การพิมพ์ จำกัด.
- กฤษฎา แก้วเกลี้ยง. (2557). ความเป็นพลเมือง ทูทางสังคม และการมีส่วนร่วม : การสร้าง
ดุลยภาพในการพัฒนาระบบการปกครองแบบประชาธิปไตยของไทย. ใน สถาบัน
พระปกเกล้า, *8 ทศวรรษ ประชาธิปไตย : พลวัตแห่งคุณอำนาจ. การประชุมวิชาการ
ประจำปีสถาบันพระปกเกล้า ครั้งที่ 16 ประจำปี 2557* (น.497-516). นนทบุรี : บริษัท
เอ.พี. กราฟฟิคส์ไซด์และการพิมพ์ จำกัด.
- กฤษฎา แก้วเกลี้ยง. (2558). รูปแบบการกระทำระหว่างกันของผู้ติดยาเสพติดที่เข้ารับการบำบัด
ฟื้นฟูตามหลักการชุมชนบำบัด (Therapeutic Community) กรณีศึกษาศูนย์ฟื้นฟู
สมรรถภาพผู้ติดยาเสพติด ลาดหลุมแก้ว. ใน มหาวิทยาลัยราชภัฏธนบุรี, *การวิจัยรับใช้
ชุมชน สร้างสังคมฐานความรู้. การประชุมวิชาการและนำเสนอผลงานวิจัยระดับชาติ 2558*
(น.400-409). (ม.ป.ท.) : (ม.ป.พ.).